

लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील
(पद्मभूषण उपाधिने सन्मानित)
प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ

ता. राहुरी, जि. अहमदनगर, पिन - ४१३७११.

नॅक पुनर्मूल्यांकित 'ब++' श्रेणी (CGPA 2.87)

Website : <https://pravara.in/acscollegesatral/> ♦ Email : acssatral@rediffmail.com

☎ : (०२४२६) २७५७६३/६४ स्थापना : १४ ऑगस्ट १९९८

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ उत्कृष्ट एन.एस.एस. एकक आणि

जिल्हास्तरीय उत्कृष्ट महाविद्यालय पुरस्कार प्राप्त.

'हरित व स्वच्छ महाविद्यालय परिसर' राज्यस्तरीय पुरस्कार प्राप्त.

पंचक्रोशी

वाषिक अंक । २०२२-२३

● संपादक मंडळ ●

* अध्यक्ष *

प्रो.(डॉ.) प्रभाकर माणिकराव डोंगरे
प्राचार्य

* प्रमुख संपादक *

प्रा.डॉ. नवनाथ अंगद शिंदे

* संपादन समिती सदस्य *

डॉ. जयश्री सिनगर
उपप्राचार्या

डॉ. दिपक घोलप
उपप्राचार्या

डॉ. गंगाराम वडितके
डॉ. भाऊसाहेब नवले
प्रा. नंदकुमार भंडारी
प्रा. दिनकर घाणे

डॉ. विजय कडनोर
प्रा. आश्विनी साळुंके
प्रा. आदिनाथ दरंदले
प्रा. मधुकर वाणी

श्री. विलास शिंदे
श्री. महेंद्र तांबे
कु. पुनम गागरे

नियतकालिक प्रकाशन व मालकीसंबंधी माहिती

फॉर्म नं. ४ उपविधी क्र. ८

पंचक्रोशी

वार्षिक अंक | २०२२-२३

प्रकाशक	:	प्रो.(डॉ.) प्रभाकर माणिकराव डोंगरे
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ ता. राहुरी, जि. अहमदनगर - ४१३७११
प्रमुख संपादक	:	प्रा.डॉ. नवनाथ अंगद शिंदे मराठी विभाग प्रमुख
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ ता. राहुरी, जि. अहमदनगर - ४१३७११
मुद्रक	:	न्यु महेश प्रिटींग प्रेस, बाभलेश्वर ता. राहाता, जि. अहमदनगर - ४१३७३७
प्रकाशन काळ	:	वार्षिक
मुखपृष्ठ रचना	:	कु. कोमल इंद्रभान गिरी (प्रथम वर्ष कला)
प्रकाशन स्थळ	:	लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील (पद्मभूषण उपाधिने सन्मानित) प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ ता. राहुरी, जि. अहमदनगर - ४१३७११

मी प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे असे जाहीर करतो की, वर दिलेली माहिती माझ्या समजूतीप्रमाणे बरोबर आहे.

टीप : या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या लेखातील विचारांशी संपादक मंडळ, प्राचार्य व संस्था सहमत असतीलच असे नाही.

अंकात पुढे ...

- मा. प्राचार्यांचे मनोगत
- संपादकीय
- प्रशासकीय माहिती
- सांख्यिकीय माहिती
- प्राध्यापक व विद्यार्थी प्रावीण्य
- उपक्रमांची छायाचित्रे
- मराठी साहित्य विभाग
- हिंदी साहित्य विभाग
- इंग्रजी साहित्य विभाग
- श्रध्दांजली
- प्रसारमाध्यमांच्या नोंदी

लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील (पद्मभूषण उपाधिने सन्मानित)

प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ

ता. राहुरी, जि. अहमदनगर

महाविद्यालय विकास समिती

अ.नं.	सदस्यांचे नाव	पद
१	मा.नामदार डॉ. राधाकृष्ण ए. विखे पाटील महसूल, पशुसंवर्धन व दुग्धविकास मंत्री तथा अहमदनगर व अकोला जिल्ह्याचे पालकमंत्री अध्यक्ष, प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्था, लोणी	अध्यक्ष
२	मा.श्री. भारत वसंतराव घोगरे पाटील सहसचिव, प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्था, लोणी	सदस्य
३	मा.अॅड. आप्पासाहेब कारभारी दिघे पाटील संचालक, प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्था, लोणी	सदस्य
४	मा.श्री. सोपानराव पाराजी दिघे पाटील संचालक, प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्था, लोणी	सदस्य
५	मा.श्री. प्रमोद सुभाष पा. अंत्रे संचालक, प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्था, लोणी	सदस्य
६	मा.सौ. मंदाताई वसंतराव पा. डुक्रे	सदस्य
७	प्रा.डॉ. दीपक नरहरी घोलप शिक्षक प्रतिनिधी	सदस्य
८	सौ. छाया शरदचंद कार्ले महिला शिक्षक प्रतिनिधी	सदस्य
९	प्रा.डॉ. जयश्री रामराव सिनगर महिला शिक्षक प्रतिनिधी	सदस्य
१०	प्रा.दिनकर नामदेव घाणे शिक्षक प्रतिनिधी	सदस्य
११	प्रा. सोमनाथ नवनाथ बोरुडे समन्वयक, आय.क्यु.ए.सी.	सदस्य
१२	श्री. महेंद्र शिवाजी तांबे कार्यालय प्रतिनिधी	सदस्य
१३	कु. पुनम लक्ष्मण गागरे विद्यार्थी प्रतिनिधी	सदस्य
१४	प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे प्राचार्य	सचिव

लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील (पद्मभूषण उपाधिने सन्मानित)

प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ

ता. राहुरी, जि. अहमदनगर

स्थानिक सल्लागार समिती

अ.नं.	सदस्यांचे नाव	पद
१	मा.अॅड.श्री. बाळकृष्ण बापूजी चोरमुंगे पाटील	अध्यक्ष
२	मा.अॅड.श्री. आप्पासाहेब कारभारी दिघे पाटील	सदस्य
३	मा.श्री. विश्वासराव केशवराव कडू पाटील	सदस्य
४	मा.श्री. रमेश भिमराज पन्हाळे पाटील	सदस्य
५	मा.श्री. दिलीप ज्ञानदेवराव डुंग्रे पाटील	सदस्य
६	मा.श्री. सुभाष जनाजी अंत्रे पाटील	सदस्य
७	मा.श्री. आबासाहेब लक्ष्मणराव घोलप पाटील	सदस्य
८	मा.श्री. बाळासाहेब सर्जेराव दिघे पाटील	सदस्य
९	मा.श्री. सोपानराव पाराजी दिघे पाटील	सदस्य
१०	मा.श्री. रंगनाथ भिकाजी दिघे पाटील	सदस्य
११	मा.श्री. कारभारी बाबुराव ताठे पाटील	सदस्य
१२	मा.श्री. जयवंत पुंजाजी जोर्वेकर पाटील	सदस्य
१३	मा.श्री. राजेंद्र चांगदेव अनाप पाटील	सदस्य
१४	मा.श्री. भिकाजी मोहन धनवट पाटील	सदस्य
१५	मा.श्री. सुभाष नामदेव अंत्रे पाटील	सदस्य
१६	मा.श्री. नंदू विठ्ठलराव दिघे पाटील	सदस्य
१७	मा.श्री. गंगाबिसन भिकचंद असावा पाटील	सदस्य
१८	मा.श्री. प्रतापराव रामनारायण कडू पाटील	सदस्य
१९	मा.प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे	सचिव

लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील (पद्मभूषण उपाधिने सन्मानित)

प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ

ता. राहुरी, जि. अहमदनगर

माजी विद्यार्थी संघ

नोंदणी क्रमांक : एफ २३१०८, दि. १५/०७/२०२१

अ.नं.	सदस्यांचे नाव	पद
१	मा.श्री. बलराज वसंतराव पाटील	अध्यक्ष
२	कु. ज्योती साहेबराव नालकर	उपाध्यक्ष
३	मा.प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे	सचिव
४	प्रा.डॉ. विजय मुरलीधर पुलाटे	सहसचिव
५	प्रा. देविदास ज्ञानदेव हारदे	खजिनदार
६	श्री. प्रमोद सुभाष अंत्रे पाटील	सदस्य
७	डॉ. नवनाथ भाऊसाहेब शिंदे	सदस्य
८	कु. शरयू गिताराम दिघे	सदस्य
९	श्री. वैभव किशोर दिघे	सदस्य
१०	कु. स्वाती पोपट कडू	सदस्य
११	श्री. विनोद सहादू पलघडमल	सदस्य
१२	श्री. शरद शिवाजी ढमक	सदस्य
१३	श्री. वर्धमान विलासराव चोरमुगे	सदस्य

Students Council

S.N.	Committee Members	Representative
1	Prin.Prof. (Dr.) P. M. Dongare	Chairman
2	Mr. D. N. Ghane	SDO (Principal Nominee Teacher)
3	Mr. R.S. Bhadkwad	NSS Program Officer
4	Mr. M. E. Wani	Director of Sport & Physical Education
5	Ponde Sunita Namdeo	F.Y.B.A.
6	Hirgal Kalyani Babasaheb	S.Y.B.A.
7	Parakhe Sunil Dadasaheb	T.Y.B.A.
8	Wani Gayatri Anil	F.Y.B.Com.
9	Shinde Poonam Sandip	S.Y.B.Com.
10	Pathan Lubna Munirkhan	T.Y.B.Com.
11	Chitalkar Radhika Shantilal	F.Y.B.Sc.
12	Bhagwat Suvarna Suresh	S.Y. B.Sc.
13	Musmade Sachin Revji	T.Y. B.Sc.
14	Gholap Rushikesh Rajendra	M.Com.-I
15	Shaikh Kaynat Mehamud	M.Com.-II
16	Belkar Shweta Sanjay	M.Sc.-I
18	Bhalerao Dipali Dilip	M.Sc.-II
19	Gagare Sonali Annasaheb	T.Y.B.Sc. (Sports Representative)
20	Sambare Priyanka Balasaheb	T.Y.B.Com. (NSS Representative)
21	Parakhe Sunil Dadasaheb	T.Y.B.A. (Cultural Activities Nominee)
22	Kadam Pratiksha Babasaheb	M.Com. Principal Nominee Lady Student
23	Gagare Poonam Laxman	M.Sc. Principal Nominee Lady Student

About Us

Arts, Commerce, and Science College at Satral began its journey in 1998 with just 3 departments and 5 teachers. By 2018-19, we have organically grown into 13 departments with 41 teachers. Located in a 12.5 acre, lush green campus, the institute aims to deliver quality education to rural and economically weak students.

Apart from a B++ rating and 2.8 CGPA from NAAC, the college received the Best College Award from the SP Pune University. Central Library at the institute is a knowledge centre in itself and we keep it operational for most number of days.

Modern aids to classroom instruction make learning a memorable experience. The institute operates a Language Laboratory for improving spoken English of faculty and students, while the Earn and Learn Scheme aids economically weak students support their education by themselves. The institute also focuses on sports and extracurricular activities for complete personality development through a broad range of sports facilities and events.

Our Vision

Providing quality education in emerging fields to produce knowledgeable and cultured human resource, contributing to the process of national development.

Our Mission

Upliftment of rural masses through appropriate education, to empower the socially, economically and educationally marginalized sections of the rural society of the region and to augment a new generation of students for contributing to the future knowledge economy.

Mission Statement

“Lit the Light Within”

Our Goal

- To achieve academic excellence of higher education.
- To bring higher educational opportunities within the reach of the under privileged section of society and girls.
- To inculcate value based education to empower the youth for development of the nation.
- To develop an overall personality of the students by giving ample exposure in co-curricular and extra curricular activities.
- To develop nexus between educational institution and society for mutual benefits by socio-Economics and cultural transformation through higher education.

महाविद्यालयाची वाटचाल :

शोषितांच्या आर्थिक उत्थानाची लोक चळवळ उभारून त्यांचे यशस्वीपणे संघटन करून त्यांच्यात सहकाराची उर्जा भरून त्यांना विकासाची विधायक वाट दाखविणारे सहकाराचे जनक पद्मश्री डॉ. विठ्ठलराव विखे पाटील यांनी आशिया खंडातील पहिल्या सहकारी साखर कारखान्याची मुहूर्तमेढ रोवली. ग्रामीण भागातील शेतकऱ्यांना स्वावलंबी बनवले. सामाजिक परिवर्तनाची चळवळ राबवितानाच पद्मश्रींनी ग्रामीण समाजाचे सर्व स्तरावरील दारिद्र्य नष्ट करण्यासाठी सन १९६४ साली प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. तिचा विस्तार करताना १९६९ मध्ये प्रवरा कन्या विद्या मंदिर सुरू करून स्त्री शिक्षण चळवळीचा श्रीगणेशा केला. शेतमजुरी करणारांपासून उच्चभ्रू वर्गापर्यंतच्या मुला-मुलींसह शिक्षणाची सोय गावात व परिसरात निर्माण झाल्याने दलित, आदिवासींसह सर्वच घटकांना त्याचा लाभ मिळू लागला आहे. प्राथमिक, माध्यमिक, उच्च माध्यमिक, कनिष्ठ व उच्च शिक्षणाची सोय तीन किलोमीटर पासून आठ किलोमीटर एवढ्या अंतरात झालेली आहे.

लोकनेते पद्मभूषण डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांनी शिक्षणाचा काळानुरूप विस्तार करताना शिक्षणाची ज्ञानगंगा खेडोपाडी, वाड्या-वस्त्यांपर्यंत पोहचवली. शिक्षण क्षेत्रात अनेक नावीन्यपूर्ण उपक्रम सुरू केले. त्यांनी इंग्रजी शाळांची संख्या वाढवली. तांत्रिक-अतांत्रिक महाविद्यालये सुरू केली. गरिबांच्या मुलांच्या शिक्षणाची, त्यांच्या आरोग्यसेवेची त्यांनी मोठी सोय केली. पाणी आणि शेतकऱ्यांसाठी संघर्ष करणारा हा नेता आम्हा तरुणांचा आधारवड होता. महाराष्ट्राच्या ग्रामीण भागातील शेती, सहकार, शिक्षण, आरोग्य, समाजकारण, राजकारण, पाटबंधारे व संस्कृतीकरणाच्या क्षेत्रामधील त्यांचे काम राज्यापुढे आदर्श आहे. त्यांनी सामाजिक व वैचारिक भान ठेवून आयुष्यभर देशासाठी काम केले.

लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील (पद्मभूषण उपाधिने सन्मानित) प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. नामदार श्री. राधाकृष्ण विखे पाटील (मंत्री महसूल, पशुसंवर्धन व दुग्धविकास, महाराष्ट्र राज्य तथा पालकमंत्री अहमदनगर व अकोला), युवानेते खासदार डॉ. सुजयदादा विखे पाटील, अहमदनगर जिल्हा परिषदेच्या मा. अध्यक्षा सौ. शालिनीताई विखे पाटील, मा. श्री. आण्णासाहेब म्हस्के पाटील (माजी मंत्री, महाराष्ट्र राज्य), प्रवरा अभिमत विद्यापीठाचे कुलपती मा. अॅड. डॉ. राजेंद्र विखे पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली संस्थेच्या विविध ९७ प्रवरा शैक्षणिक संकुलात आज ४१ हजार विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. विद्यार्थ्यांना केजी टू पीजी पर्यंतचे मराठी व इंग्रजी माध्यमाचे शिक्षण ग्रामीण भागात मिळत आहे. विद्यार्थी केंद्रबिंदू असणारा 'प्रवरा पॅटर्न' आजही नवसमाज निर्मितीचे अखंड कार्य करीत आहे.

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ

पद्मभूषण लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली १४ ऑगस्ट १९९८ रोजी अवघ्या ५३ विद्यार्थी संख्येवर सुरू झालेले राहुरी तालुक्यामधील सात्रळ महाविद्यालय शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये रौप्य महोत्सवी वर्षात पदार्पण करीत आहे. सध्या महाविद्यालयात १००० पेक्षा जास्त विद्यार्थी-विद्यार्थिनी शिक्षण घेत असून महाविद्यालयाने संख्यात्मक व गुणात्मकदृष्ट्या नेत्रदीपक प्रगती केली आहे. महाविद्यालयात कला शाखेचे पदवी तर वाणिज्य व विज्ञान या शाखांचे पदवी आणि पदव्युत्तर शिक्षण दिले जाते. नव्या युगाचा सक्षम विद्यार्थी घडविण्यासाठी महाविद्यालयात कमवा व शिका योजना, एन. एस. एस., विद्यार्थी विकास मंडळ, सांस्कृतिक उपक्रम, आविष्कार संशोधन प्रकल्प स्पर्धा, विद्यार्थी सुविधा केंद्र, शिष्यवृत्ती विभाग, प्रवरा पोलीस/आर्मी भरती पूर्व प्रशिक्षण, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन, स्पर्धा परीक्षा अभ्यासिका, प्लेसमेंट सेल, नोकरी मेळावे, विविध व्यावसायिक प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम, प्रयोगशाळा, जिमखाना, अनेक क्रीडा प्रकारांची मैदाने, ग्रंथालयाच्यावतीने गरीब व होतकरू विद्यार्थ्यांना वर्षभर विनामूल्य बुक बँक योजनेद्वारा ग्रंथ सुविधा तसेच आरोग्य सेवा दिल्या जात आहेत. महाविद्यालयात रक्तदान शिबीरे आयोजित करून पूर आणि भूकंपग्रस्तांसाठी मदत निधी गोळा करणे, शांतता आणि लोक जागरूकता संदर्भात रॅली आयोजित करून राष्ट्रीय आणि सामाजिक कार्यात नेहमीच सहभाग घेतला आहे. सात्रळ महाविद्यालयाने विद्यापीठ व परिसरात अध्ययन, अध्यापन आणि संशोधन क्षेत्रात उपक्रमशील महाविद्यालय म्हणून नावलौकिक मिळविलेला आहे. सात्रळ गावाच्या शिवारात १२.५ एकराच्या निसर्गरम्य आनंदी वातावणात आपले मनापासून स्वागत आहे.

Student Admission Statistics														Categorywise Summary											
UG														PG											
SrNo.	Class	BOYS					Total	GIRLS					Total	Grand Total											
		Open	SC	VJNT	ST	BC		OBC	Open	SC	VJNT	ST			BC	OBC									
1	FYBA	26	5	5	0	0	6	42	10	3	6	3	0	6	28	70									
2	SYBA	21	6	5	1	0	4	37	19	3	2	1	0	1	26	63									
3	TYBA	11	9	2	4	0	4	30	1	5	1	0	0	0	7	37									
	Total	58	20	12	5	0	14	109	30	11	9	4	0	7	61	170									
1	FYBCom	18	3	3	2	0	5	31	11	2	0	0	0	5	18	49									
2	SYBCom	18	0	2	0	0	5	25	14	2	0	0	0	4	20	45									
3	TYBCom	13	3	2	1	0	4	23	8	1	0	1	0	1	11	34									
	Total	49	6	7	3	0	14	79	33	5	0	1	0	10	49	128									
1	FYBSc	25	0	1	2	0	6	34	16	4	3	2	0	11	36	70									
2	SYBSc	16	0	2	0	0	7	25	32	3	2	0	0	18	55	80									
3	TYBSc	23	0	0	1	0	12	36	21	2	2	0	0	10	35	71									
4	TYBSc Bot	3	0	1	0	0	0	4	1	0	0	0	0	0	1	5									
	Total	67	0	4	3	0	25	99	70	9	7	2	0	39	127	226									
	Grand Total	174	26	23	11	0	53	287	133	25	16	7	0	56	237	524									
	Category Boys	113						Category Girls					104					Total		217					
	Open Boys	174						Open Girls					133					Total		307					
			287											237							524				
														PG											
SrNo.	Class	BOYS					Total	GIRLS					Total	Grand Total											
		Open	SC	VJNT	ST	BC		OBC	Open	SC	VJNT	ST			BC	OBC									
1	Mcom I	16	5	4	0	0	4	29	1	1	0	0	0	0	2	31									
2	MCom-II	14	2	3	0	0	5	24	4	1	0	0	0	1	6	30									
	Total	30	7	7	0	0	9	53	5	2	0	0	0	1	8	61									
1	MSC-I	16	0	2	0	0	7	25	12	0	1	0	0	8	21	46									
2	MSC-II	3	2	0	0	0	4	9	9	0	1	0	0	4	14	23									
	Total	19	2	2	0	0	11	34	21	0	2	0	0	12	35	69									
	Grand Total	49	9	9	0	0	20	87	26	2	2	0	0	13	43	130									
	Category Boys	38						Category Girls					17					Total		55					
	Open Boys	49						Open Girls					26					Total		75					
																				654					

Topper List						
Sr.No	Class	Agrigate Result	First /Se/Three	Marks	Credit of Marks	Rem
1	F.Y.B.A	100.00		66	66	0
		1 st	PONDE SUNITA NAMDEO	327	79.48	9.17
		2 nd	SHAIKH MISBA JAINUDDIN	318	78.60	9.00
		3 rd	HARDE PRIYANKA AMBADAS	312	78.50	9.00
2	S.Y.B.A	90.20		51	45	6
		1 st	HIRGAL KALYANI BABASAHEB	410	78.30	8.96
		2 nd	SINARE MAYURI BHANUDAS	400	75.86	8.63
		3 rd	KSHIRSAGAR GAYATRI MILIND	382	74.60	8.46
3	T.Y.B.A	44.00		25	11	14
		1 st	PARAKHE SUNIL DADASAHEB	848	78.00	8.92
		2 nd	JAGTAP AJINKYAKUMR SANJAY	804	73.27	8.28
		3 rd	KADAM VAISHALI ARUN	781	72.08	8.12
4	F.Y.B.CO M	90.20		51	46	5
		1 st	WANI GAYATRI ANIL	416	78.00	9.18-8.92
		2 nd	WABALE RENUKA APPASAHEB	402	77.71	8.59-8.88
		3 rd	JADHAV REKHA RAJENDRA	379	75.19	7.91-8.54
5	S.Y.B.CO M	83.33		47	35	7
		1 st	SHINDE POONAM SANDIP	396	78.60	9.00
		2 nd	GAGARE ANJALI SAMBHAJI	389	78.50	9.00
		3 rd	PATHAN NUMAN JAMIL	379	78.40	9.00
6	T.Y.B.CO M	68.42		38	26	12
		1 st	PATHAN LUBNA MUNIRKHAN	771	78.97	9.50
		2 nd	SAMBARE PRIYANKA BALASAHEB	770	78.74	9.20
		3 rd	GAGARE PRAJJWAL RAJENDRA	765	78.37	8.97
7	F.Y..BSC	91.23		57	52	5
		1 st	CHITALKAR RADHIKA SHANTILAL	411	82.44	9.16-9.52
		2 nd	WANI ABHISHEK DNYANDEV	399.5	76.60	8.52-8.73
		3 rd	GHORPADE SHRUTI VILAS	370.5	76.50	8.09-8.75
8	S.Y..BSC	87.34		79	69	10
		1 st	BHAGWAT SUVARNA SURESH	402.00	81.26	9.36
		2 nd	GAGARE SONALI ANNASAHEB	400.00	79.93	9.18
		3 rd	WAGHCHAURE PRAJAKTA GOKUL	390.00	79.92	9.18

9	Chem	36.76		68	25	43
	T.Y..BSC	1 St Chem	MUSMADE SACHIN REVJI	812	79.85	9.17
		2 nd Chem	VYAVHARE MONALI MADHUKAR	768	75.93	8.64
		3 rd Chem	NAGARE MAYURI ASHOK	764	75.71	8.61
10	MSC-I	78.05		41	32	9
		1 St	BELKAR SHWETA SANJAY	334.00	75.79	8.300
		2 nd	DHAMAK SHRADDHA HAUSHIRAM	292.00	68.20	7.500
		3 rd	KORDE NIKITA RAVINDRA	278.00	63.34	7.100
11	MSC-II	60.87		23	14	9
		1 St	BHALERAODIPALI DILIP	1452	72.60	80.30
		2 nd	KOTHULE NIKITA BABASAHEB	1434	71.70	8.050
		3 rd	SHINGOTE PRANJAL CHANGDEV	1414	70.70	8.150
12	M.COM -I	100.00		28	28	0.00
		1 St	GHOLAP RUSHIKESH RAJENDRA	244	71.20	8.000
		2 nd	ANAP NIKESH BALASAHEB	248	67.50	7.750
		3 rd	PALGHADMAL ABHAY SANJAY	240	66.40	7.500
13	M.COM -II	93.00		30	28	2
		1 St	SHAIKH KAYNAT MEHAMUD	1064	66.50	7.690
		2 nd	KADAM PRATIKSHA BABASAHEB	1064	66.50	7.630
		3 rd	WAKCHAURE MAHESH GOPAL	1029	64.31	7.440

List of Faculty Member

Sr. No	Name of the Teacher	Designation	Department	Email	Mobile No.
1	Prof.Dr.P.M. Dongare	Principal	Biophysics	drpmdongre@yahoo.co.in	8369831994
2	Dr. D.N.Gholap	Vice-Principal	Botany	deepakgholap1972@gmail.com	9860843187
3	Dr. J.R. Singar	Vice-Principal & Head	Economics	jayshrisingar@rediffmail.com	9922213119
4	Dr.N.A.Shinde	Associate Professor & Head	Marathi	nshinde70@gmail.com	9890777639
5	Dr.G.K.Waditake	Assistant Professor	Marathi	gkwaditke@gmail.com	9860071965
6	Dr. B.N.Navale	Assistant Professor & Head	Hindi	bhausahabnavale83@gmail.com	9922807085
7	Dr. A.N.Kedare	Associate Professor	Hindi	ankedare@gmail.com	9921772483
8	Mr.N.D.Bhandari	Assistant Professor & Head	English	nandkumar3438@gmail.com	9922592847
9	Mr.S.N.Borude	Assistant Professor	English	vijayborude@gmail.com	9422172333
10	Mr.R.S.Bhadkwad	Assistant Professor & Head	Geography	rohidasbhadakwad@gmail.com	9922187729
11	Mr. D.B.Balsaraph	Assistant Professor	Geography	dinseh.balsaraf@gmail.com	8956141612
12	Dr.E.S.Nirmal	Assistant Professor & Head	Political Science	nirmal_ekanath@rediffmail.com	9890492756
13	Mrs.L.H.Pandure	Assistant Professor & Head	History	latikadmehere@gmail.com	9307298977
14	Mr. R.B. Kadu	Assistant Professor	Economics	rahulkadueco@gmail.com	9579330183
15	Mr.D.N.Ghane	Assistant Professor & Head	Commerce	dinkarghane@gmail.com	9272348867
16	Dr.V.G.Shinde	Assistant Professor	Commerce	vgshinde70@rediffmail.com	9860913149
17	Mr.H.L.Divekar	Assistant Professor	Commerce	haridivekar060@gmail.com	9511827882
18	Dr.S.A.Unde	Assistant Professor	Commerce	sushmaunde77@gmail.com	9881508623
19	Mrs.P.A.Galande	Assistant Professor	Commerce	poonamgalande1994@gmail.com	9570377474
20	Prof. Dr.S.S.Pandit	Professor	Chemistry	drsspandit65@gmail.com	9766959195
21	Dr. A.S.Waghmare	Associate Professor & Head	Chemistry	asw6807@gmail.com	9850518810
22	Dr.V.A.Kadnor	Associate Professor	Chemistry	vijaykadnor11@gmail.com	9552984370
23	Mrs.C.S.Karle	Assistant Professor	Chemistry	karlechhaya2012@gmail.com	9422757748
24	Mrs.D.D.Agarkar	Assistant Professor	Chemistry	dipti.anap@gmail.com	9168578956
25	Mrs.S.G.Dighe	Assistant Professor	Chemistry	dighesg257@gmail.com	9822960604
26	Mr.S.B.Waghe	Assistant Professor	Chemistry	sudhirwaghe54@gmail.com	9975404888
27	Mrs.S.P.Kadu	Assistant Professor	Chemistry	swatikadu95@gmail.com	7709001818
28	Mr.D.D.Harde	Assistant Professor	Chemistry	harde6687@gmail.com	8788085766
29	Mrs. P.A. Tambe	Assistant Professor	Chemistry	priyankaatambe@gmail.com	8999733393
30	Miss. S.A.Muntode	Assistant Professor	Chemistry	sonalimuntode@gmail.com	9767286948
31	Mrs.P.A.Gagare	Assistant Professor	Chemistry	priyankagagare123@gmail.com	7219697049
32	Miss. S.S.Pardhe	Assistant Professor	Chemistry	sonali.22sp@gmail.com	7030140284
33	Dr. R.D.Borse	Associate Professor & Head	Botany	rdborse@gmail.com	9420801718
34	Mr.T.D.Kadaskar	Assistant Professor	Botany	tusharkd1992@gmail.com	9527135260
35	Miss. G.S. Kshirsagar	Assistant Professor	Botany	gaurikshirsagar10699@gmail.com	8329308668
36	Dr. N.S.Kanhe	Assistant Professor & Head	Physics	nilesh264284@gmail.com	9021646746
37	Mr.B.U.Rajdeo	Assistant Professor	Physics	rajdeobu@gmail.com	9922124011
38	Miss.M.R.Jejurkar	Assistant Professor	Physics	madhurijejurkar97@gmail.com	9146077549
39	Dr.V.M.Pulate	Assistant Professor & Head	Zoology	vijaypulate@gmail.com	7020664383
40	Dr.R.S.Tambe	Assistant Professor	Zoology	ramstambe@gmail.com	9850982493
41	Mrs.A.C.Salunke	Assistant Professor & Head	Mathematics	ashwinisalunke258@gmail.com	9970012535
42	Mr.A.G.Darandale	Assistant Professor	Librarian	adinathdarandale77@gmail.com	8830595700
43	Mr. M.E.Wani	Physical Director	Physical Director	madhukarwani1972@gmail.com	9823355404

Non-teaching Staff

S.N.	Name	Designation
1	Adv.Anil Shahaji Gagare	Sr, Cleark
2	Mr.Vilas Bhikaji Shinde	Junior clerk
3	Mr.Mahendra Shivaji Tambe	Est
4	Mr.Kailas Baban Waditake	Est
5	Mr.Digambar Sampat Darade	Accountant
6	Mr.Rajesh Natha Gavande	Junior clerk
7	Smt.Alka Sudhakar Pawade	Junior clerk
8	Smt.Shela Raghunath.Gulave	Junior clerk
9	Mr.Ramdas Kisan Pote	Junior clerk
10	Mr.Vikas Sanjay Dighe	Junior clerk
11	Sau.Anita AnilChormunge	Junior clerk
12	Mr.Shankar Namdeo Gite	Junior clerk
13	Mr.Namdeo Tukaram Bhusal	Lab Assistant
14	Mr.Rajendra Ravji Gunjal	Lab Attendent
15	Mr.Mahanand Gopinath Damale	Lib Attendent
16	Mr.Chandrakant Dhondu Bhalerao	Lab Attendent
17	Mr.Balu Namdeo Parkhe	Peon
18	Mr.Dnyandeo Parashram Shelke	Peon
19	Mr.Nanasaheb Baba Kale	Peon
20	Mr.Majid Dada Shaikh	Peon
21	Mr.Sanjay Raosaheb Tupe	Peon
22	Ramsevak S Shinde	Peon
23	Mr.Sikandar Dadabhai Inamdar	Watchman
24	Mr.Macchindra Rambhau Harde	Watchman
25	Mr.Dnyaneshwar Radhuji Gulave	Watchman
26	Mr.Santosh Ramesh Harde	Watchman
27	Mr.Pankaj Ravnath Anap	Watchman
28	Mr.Daynanad Nandu Borase	Watchman
29	Mr.Santosh Shankar Tribhan	Wireman
30	Sau.Mangal Vijay Avhad	Sweeper
31	Shri.Adinath Suresh Maghade	Sweeper
32	Mrs.Mangal Tatyaram Kadam	Labour
33	Sau.Savita Sudhakar.Kadam	Labour

Students Participation in Cultural Activities (2022-23)

Sr. No.	Name of The Student Participated	Class	Name of the event / activity	Date of event	Level	Rank
1	Badode Vaishnavi Jivan	F.Y.B.Sc.	Rangoli	12/04/2023	Institution	First
2	Pawar Priyanka Kashinath	F.Y.B.Sc.	Rangoli	12/04/2023	Institution	Second
3	Nehe Ashwini Babasaheb	T.Y.B.Sc.	Rangoli	17/02/2023	Institution	First
4	Dhepe Mohini Nanasaheb	T.Y.B.Com	Rangoli	17/02/2023	Institution	Second
5	Badode Vaishnavi Jivan	F.Y.B.Sc.	Rangoli	17/02/2023	Institution	Third
6	Gagare Shradha Bhausaheb	F.Y.B.A.	Mehendi	17/02/2023	Institution	First
7	Shirsath Priti Haushabapu	S.Y.B.A.	Mehendi	17/02/2023	Institution	Second
8	Alhat Rupali Vilas	F.Y.B.A.	Mehendi	17/02/2023	Institution	Third
9	Palghadmal Pratik Rajendra	S.Y.B.A.	Dholakivadan	01/10/2023	District	Participation
10	Anap Akash Kailas	T.Y.B.A.	Indian Classical Music	01/10/2023	District	Participation
11	Palghadmal Pratik Rajendra	S.Y.B.A.	Indian Svar Vadya Vadan	01/10/2023	District	Participation
12	Sinare Mayuri Bhanudas	S.Y.B.A.	Samooth Geet Gayan	01/10/2023	District	Participation
13	Gagare Shradha Bhausaheb	F.Y.B.A.	Samooth Geet Gayan	01/10/2023	District	Participation
14	Gagare Pratiksha Vitthal	F.Y.B.A.	Samooth Geet Gayan	01/10/2023	District	Participation
15	Giri Komal Indrabhan	F.Y.B.A.	Samooth Geet Gayan	01/10/2023	District	Participation
16	Sangale Priyanka Punjahari	F.Y.B.A.	Samooth Geet Gayan	01/10/2023	District	Participation
17	Palghadmal Pratik Rajendra	S.Y.B.A.	Samooth Geet Gayan	01/10/2023	District	Participation
18	Sayyad Hina Shabbir	S.Y.B.A.	Samooth Geet Gayan	01/10/2023	Institution	Uttjanarth
19	Palghadmal Pratik Rajendra	S.Y.B.A.	Vaiyaktika Sugam Geet	01/10/2023	District	Participation
20	Khatekar Prashant Subhash	M.Com-II	Lokvadyvaranad	01/10/2023	District	Participation
21	Kale Shivani Mukesh		Poster Making	01/10/2023	District	Participation
22	Gulve Saurabh Sampat	T.Y.B.Sc.	Spot Photography	01/10/2023	District	Second
23	Vyas Surbhi Kailas	F.Y.B.Com	Uni.Level Youth Festival	16/12/2023	University	Participation
24	Sinare Mayuri Bhanudas	S.Y.B.A.	Desh Bhakti Geet Gaayan	13/08/2022	Institution	First
25	Khemnar Lata Haushiram	S.Y.B.A.	Desh Bhakti Geet Gaayan	13/08/2022	Institution	Second(Vibhagun)
26	Palghadmal Pratik Rajendra	S.Y.B.A.	Desh Bhakti Geet Gaayan	13/08/2022	Institution	Second(Vibhagun)
27	Anap Akash Kailas	F.Y.B.Com	Desh Bhakti Geet Gaayan	13/08/2022	Institution	Third (Vibhagun)
28	Sinare Trupti Sunil	S.Y.B.A.	Desh Bhakti Geet Gaayan	13/08/2022	Institution	Third (Vibhagun)
29	Sayyad Hina Shabbir	S.Y.B.A.	Desh Bhakti Geet Gaayan	13/08/2022	Institution	Uttjanarth
30	Kothule Nikita Balasaheb	M.Sc.- II	Rangoli	06/04/2023	Institution	First
31	Anap Rushikesh Ramesh	S.Y.B.Sc.	Rangoli	06/04/2023	Institution	Second(Vibhagun)
32	Gagare Nikita Sayaji	F.Y.B.Sc.	Rangoli	06/04/2023	Institution	Second(Vibhagun)
33	Gagare Gayatri	M.Sc.- II	Rangoli	06/04/2023	Institution	Third(Vibhagun)
34	Musmade Kajal Sunil	F.Y.B.Sc.	Rangoli	06/04/2023	Institution	Third(Vibhagun)
35	Vyas Surbhi Kailas	F.Y.B.Com	Veshabhoocha	01/04/2023	Institution	First
36	Gagare Shradha Bhausaheb	F.Y.B.A.	Veshabhoocha	01/04/2023	Institution	Second
37	Musmade Pranjal Bhagwat	F.Y.B.A.	Veshabhoocha	01/04/2023	Institution	Third
38	Suryawanshi Akshada Popat	S.Y.B.Sc.	Traditional day/Fashion Show	05/04/2023	Institution	First
39	Khaladkar Divya Goraksha	S.Y.B.Com	Traditional day/Fashion Show	05/04/2023	Institution	Second
40	Adsure Krushna Blasaheb	S.Y.B.A.	Traditional day/Fashion Show	05/04/2023	Institution	Third
41	Aniket Sanjay Belkar	M.Com-II	Mismatch Day	06/04/2023	Institution	First

Students Participation in Cultural Activities (2022-23)

42	Wani Sanket Dadasaheb	T.Y.B.Sc.	Mismatch Day	06/04/2023	Institution	Second
43	Sayyad Heena Shabbir	S.Y.B.A.	Mismatch Day	06/04/2023	Institution	Third
44	Dukre Kajal Revananath	M.Sc. – II	Saree Day	03/04/2023	Institution	First
45	Shingote Pranjali Changdeo	M.Sc.– II	Saree Day	03/04/2023	Institution	Second
46	Sarode Maheshwari Tajendra	M.Sc. –II	Saree Day	03/04/2023	Institution	Third
47	Londhe Rutik Rajendra	M.Sc. – II	Formal Day	03/04/2023	Institution	First
48	Sarode Maheshwari Rajendra	M.Sc.-II	Antakashri	11/04/2023	Institution	First
49	Dukre Kajal Revananath	M.Sc.-II	Antakashri	11/04/2023	Institution	Second
50	Khemnar Lata Haushabapu	M.Sc.-II	Antakashri	11/04/2023	Institution	Third
51	Adsure Krushna Blasaheb	S.Y.B.A.	Fashan Show (Arts Faculty)	05/04/2023	Institution	First
52	Mandlik Divya Santosh	S.Y.B.A.	Fashan Show (Arts Faculty)	05/04/2023	Institution	Second
53	Sonwane Nikita Eknath	S.Y.B.A.	Fashan Show (Arts Faculty)	05/04/2023	Institution	Third
54	Khaladkar Divya Goraksha	S.Y.B.Com	Fashan Show (Commerce)	05/04/2023	Institution	First
55	Pradhan Gauri Vijay	S.Y.B.Com	Fashan Show (Commerce)	05/04/2023	Institution	Second
56	Dhepe Mohini Nanasaheb	S.Y.B.Com	Fashan Show (Commerce)	05/04/2023	Institution	Third
57	Suryawanshi Akshada Popat	S.Y.B.Sc.	Fashan Show (Science)	05/04/2023	Institution	First
58	Gosavi Priya Datta	S.Y.B.Sc.	Fashan Show (Science)	05/04/2023	Institution	Second
59	Dukare Kajal Revnanath	MSc - II	Fashan Show (Science)	05/04/2023	Institution	Third
60	Gosavi Priya Datta	S.Y.B.Sc.	Musical Chair Competition	08/04/2023	Institution	First
61	Sayyad Heena Shabbir	S.Y.B.A.	Musical Chair Competition	08/04/2023	Institution	Second
62	Gagare Ashish Jalindar	S.Y.B.Com	Musical Chair Competition	08/04/2023	Institution	Third
63	Anap Akash Kailas	T.Y.B.A.	Solo Singing	12/04/2023	Institution	First
64	Sinare Mayuri Bhanudas	S.Y.B.A.	Solo Singing	12/04/2023	Institution	Second
65	Suryawanshi Akshada Popat	S.Y.B.Sc.	Solo Singing	12/04/2023	Institution	Third
66	Khatekar Prashant Subhash	M.Com. II	Group Singing	12/04/2023	Institution	First
67	Khemnar Lata Haushabapu	M. Sc. II	Group Singing	12/04/2023	Institution	Second
68	Shirsath Abhijit Gorakh	S.Y.B.Sc.	Group Singing	12/04/2023	Institution	Third
69	Aniket Sanjay Belkar	M.Com. II	Solo Dance	12/04/2023	Institution	First
70	Vyas Surbhi Kailas	F.Y.B.Com	Solo Dance	12/04/2023	Institution	Second
71	Chaudhari Sakshi Sitaram	S.Y.B.Sc.	Solo Dance	12/04/2023	Institution	Third
72	Aniket Sanjay Belkar	M.Com. II	Group Dance	12/04/2023	Institution	First
73	Chaudhari Sakshi Sitaram	S.Y.B.Sc.	Group Dance	12/04/2023	Institution	Second
74	Pawar Rohit Ramdas	T.Y.B.A.	Group Dance	12/04/2023	Institution	Third
75	Patole Kanchan Shankar	M.Sc. II	Drama	12/04/2023	Institution	First
76	Gholap Sanket Namdev	M. Sc. II	Drama	12/04/2023	Institution	Second
77	Parakhe Sunil Dadasaheb	T.Y.B.A.	Anchoring	12/04/2023	Institution	First
78	Patole Kanchan Shankar	M. Sc. II	Anchoring	12/04/2023	Institution	Second
79	Badode Vaishnavi Jivan	F.Y.B.Sc.	Rangoli	16/02/2023	Taluka	First
80	Pawar Priyanka Kashinath	F.Y.B.Sc.	Rangoli	16/02/2023	Taluka	First
81	Gholap Sanket Namdev	M.Sc. II	Food Festival/ Stall Day	08/04/2023	Institute	First
82	Mansuri Jainab Siraj	S.Y.B.Sc.	Online Youth Parliament	25/01/2023	District	Third

Students Participation in Elocution, Debate & Other Competition (2022-23)

Sr. No.	Name of the student participated	Class	Name of the event/activity	Date of event/	Level	Name of the award/medal
1	Gagare Poonam Laxman	M.Sc.-II	Debate	27/04/2023	State	Participation
2	Harde Sayali Madhav	T.Y.B.Sc.	Debate	27/04/2023	State	Participation
3	Harde Sayali Madhav	T.Y.B.Sc.	Elocution	17/02/2023	Institution	First
4	Nagare Mayuri Ashok	T.Y.B.Sc.	Elocution	17/02/2023	Institution	Second
5	Harde Priyanka Ambadas	F.Y.B.A.	Elocution	17/02/2023	Institution	Third
6	Pavade Aakanksh Santosh	T.Y.B.A.	Granthparikshan	25/01/2023	Institution	First
7	Shaikh Misba Jainuddin	F.Y.B.A.	Gauravageet Lekhan	24/01/2023	Institution	First
8	Pavade Aakanksh Santosh	T.Y.B.A.	Gauravageet Lekhan	24/01/2023	Institution	Second
9	Shirsath Shubhangi Devidas	F.Y.B.A.	Gauravageet Lekhan	24/01/2023	Institution	Third
10	Inamdar Sharmin Afjal	S.Y.B.A.	Kalpanavistar	23/01/2023	Institution	First
11	Palghadmal Pratik Rajendra	S.Y.B.A.	Kalpanavistar	23/01/2023	Institution	Second
12	Shaikh Bushara Mujahir	S.Y.B.A.	Kalpanavistar	23/01/2023	Institution	Third
13	Gagare Vittal Pratiksha	F.Y.B.A.	Sudhdalekhan	19/01/2023	Institution	First
14	Harde Vaishnavi Laxaman	S.Y.B.A.	Sudhdalekhan	19/01/2023	Institution	Second
15	Sinare Mayuri Bhanudas	S.Y.B.A.	Sudhdalekhan	19/01/2023	Institution	Third
16	Parkhe Sunil Dadasaheb	T.Y.B.A.	Sundar Hastakshar	20/01/2023	Institution	First
17	Palghadmal Harshad Kailas	S.Y.B.Sc.	Sundar Hastakshar	20/01/2023	Institution	Second
18	Mandlik Divya Santosh	S.Y.B.A.	Sundar Hastakshar	20/01/2023	Institution	Third
19	Hina Shabbir Sayyad	S.Y.B.A.	Ghosavakya Lekhan	21/08/2022	Institution	First
20	Shaikh Ashapak Ismail	T.Y.B.A.	Ghosavakya Lekhan	21/08/2022	Institution	Second
21	Harde Priyanka Ambadas	F.Y.B.A.	Ghosavakya Lekhan	21/08/2022	Institution	Third
22	Parkhe Sunil Dadasaheb	S.Y.B.A.	Essay	27/08/2022	Institution	First
23	Shingote Pranjali Changdeo	M.Sc. – II	Essay	27/08/2022	Institution	Second
24	Jorvekar Pranita Satish	F.Y.B.Com	Essay	27/08/2022	Institution	Third
25	Ghodake Priyanka Vijay	S.Y.B.Sc.	Patralekhan	10/08/2022	Institution	First
26	Sayyad Hina Shabbir	S.Y.B.A.	Patralekhan	10/08/2022	Institution	Second
27	Sinare Mayuri Bhanudas	S.Y.B.A.	Patralekhan	10/08/2022	Institution	Third
28	Palghadmal Harshada Kailas	F.Y.B.Sc.	Kavyalekhan	11/08/2022	Institution	First
29	Nehe Madhure Subhash	T.Y.B.A.	Kavyalekhan	11/08/2022	Institution	Second
30	Vyas Surbhi Kailas	F.Y.B.Com	Kavyalekhan	11/08/2022	Institution	Second
31	Belkar Vaishnavi Sandip	F.Y.B.Sc.	Kavyalekhan	11/08/2022	Institution	Third
32	Gagare Pratiksha Vittal	F.Y.B.A.	Kavyalekhan	11/08/2022	Institution	Third
33	Sayyad Hina Shabbir	S.Y.B.A.	Kavyalekhan	11/08/2022	Institution	Uttjanarth
34	Jorvekar Pranita Satish	S.Y.B.Com	Bodhacinha Rekhatan	10/02/2023	Institution	First
35	Giri Komak Indrabhan	F.Y.B.A.	Bodhacinha Rekhatan	10/02/2023	Institution	Second
36	Pawade Akanksha Santosh	T.Y.B.A.	Bodhacinha Rekhatan	10/02/2023	Institution	Third
37	Khatekar Prashant Subhash	M.Com-II	Pathanatya	26/11/2022	State	Second

Students Participation in Elocution, Debate & Other Competition (2022-23)

38	Belkar Aniket Sanjay	M.Com. –II	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
39	Tumbare Mayur Pandurang	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
40	Pathan Numan Jamil	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
41	Khaldkar Divya Gorksha	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
42	Thete Sarika Dattatray	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
43	More Priya Sandip	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
44	Pradhan Gauri Vijay	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
45	Gholap Rupali Sanjay	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
46	Brahamane Pallavi Suresh	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
47	Antre Komal Shashari	S.Y.B.Com	Pathanatya	26/11/2022	State	Second
48	Bhalerao Dipali Dilip	M.Sc. – II	Essay competition	14/09/2023	Institution	First
49	Gagare Poonam Laxaman	M.Sc –II	Granthparikshan	11/08/2022	Institution	First
50	Jorvekar Varsha Vijay	F.Y.B.Com	Granthparikshan	11/08/2022	Institution	Second
51	Gagare Shardha Bhausahab	F.Y.B.A.	Granthparikshan	11/08/2022	Institution	Third
52	Anap Rushikesh Ramesh	S.Y.B.Sc.	Poster Competition	23/12/2022	Institution	First
53	Belkar Vaishavi Sandip	S.Y.B.Sc.	Poster Competition	23/12/2022	Institution	Second
54	Tajane Aarti Pravin	S.Y.B.Sc.	Poster Competition	23/12/2022	Institution	Third
55	Parakhe Sunil Dadasaheb	T.Y.B.A.	Essay (UG,Level)	14/09/2023	Institution	First
56	Kothule Nikita Babasaheb	M.Sc-II	Essay (PG,Level)	14/09/2023	Institution	First
57	Sayyad Hina Shabbir	S.Y.B.A.	Essay (PG,Level)	14/09/2023	Institution	Uttjanarth
58	Shinde Shubhangi Gokul	S.Y.B.Sc.	Kavyavachan	14/09/2023	Institution	First
59	Sayyad Hina Shabbir	S.Y.B.A.	Kavyavachan.	14/09/2023	Institution	Third
60	Harde Sayali Madhav	T.Y.B.Sc.	Hasya Kavi Samlelan	11/04/2023	Institution	First
61	Nalkar Vaishnavi Sunil	F.Y.B.Sc.	Hasya Kavi Samlelan	11/04/2023	Institution	Second
62	Sambare Priyanka Balasaheb	T.Y.B.Com	Hasya Kavi Samlelan	11/04/2023	Institution	Third
63	Shinde Shubhangi Gukul	S.Y.B.Sc.	NRD/ SRD	28/09/2022	Zonal	Participation
64	Londhe Uddhav Shamrao	T.Y.B.Sc.	NRD/SRD	24/09/2022	University	Participation
65	Shinde Shubhangi Gukul	T.Y.B.Sc.	NRD/SRD	24/09/2022	University	Participation
66	Harde Sayali Madhav	T.Y.B.Sc.	Disaster Management	19/12/2022	State	Participation
67	Adsure Krushan Balasaheb	S.Y.B.A.	Disaster Management	19/12/2022	State	Participation
68	Harde Priyanka Ambadas	F.Y.B.A.	Elocution	28/04/2023	State	Participation
69	Antre Nikhil Suresh	F.Y.B.A.	Elocution	28/04/2023	State	Participation

* अनुक्रमणिका *

अ.नं.	लेखाचे शीर्षक	लेखकाचे नाव	पेज नं.
१.	पर्यावरण	कु. साक्षी सिताराम चौधरी	२०
२.	माझा आवडता ऋतू पावसाळा	कु. प्रियंका विजय घोडके	२२
३.	जैवविविधतेचे महत्व	आदित्य बच्चू ताठे	२४
४.	पहिला पाऊस	कु. दिक्षा संभाजी गागरे	२६
५.	माणसाची हाव	रहम बक्षीर शेख	२८
६.	पर्यावरण प्रदूषण	कु. रेखा राजेंद्र जाधव	२९
७.	प्रदूषणाचे वैश्विक परिणाम	कु. रुपाली संजय घोलप	३२
८.	पाणी आणि हंडाभर चांदण्या	कु. आकांक्षा संतोष पावडे	३३
९.	छत्रपतीचे आदर्श व्यवस्थापन व पर्यावरण संवर्धन	कु. प्रियंका आंबादास हारदे	३४
१०.	पर्यावरण आणि समाज	कु. प्रियंका पुंजाहरी सांगळे	३६
११.	पर्यावरण अध्ययन	कु. कोमल इंद्रभान गिरी	३८
१२.	जागतिक तापमानवाढ	कु. समीक्षा रवींद्र अंत्रे	४०
१३.	पर्यावरणाचे महत्व	कु. शुभांगी देविदास शिरसाठ	४२
१४.	व्यावसायिक पर्यावरण	कु. रेणूका आप्पासाहेब वाबळे	४३
१५.	आव्हाने आणि मानव	कु. पूनम लक्ष्मण गागरे	४४
१६.	सोशल मिडिया आणि प्रदूषित तरुणाई	निखिल सुरेश अंत्रे	४६
१७.	स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव व सभोवताल	महेश बाळासाहेब सिनारे	४७
१८.	संतुलित पर्यावरण	कु. प्रिया दत्ता गोसावी	५०
१९.	हृदय विकारासाठी गुणकारी अर्जुन	कु. पुनम संदिप शिंदे	५२
२०.	विट्ठलभट्टीवरील संवादनट्य	प्रा.डॉ. अनंत नानाजी केदार	५४
२१.	दुष्काळ	आदित्य बच्चू ताठे	५६
२२.	पर्यावरणीय जीवन	कु. सारीका दत्तात्रय थेटे	५६
२३.	निसर्ग आणि मानव	कु. तनुजा संजय कदम	५७
२४.	कोंब	कु. ईश्वरी कैलास दरोडे	५७
२५.	विचारांचे वादळ	कु. अंजली संभाजी गागरे	५८
२६.	पुढे अंधार दाटला	कु. पल्लवी सुरेश ब्राम्हणे	५८
२७.	स्वप्नातले पर्यावरण	कु. सोनाली बाबासाहेब सोनवणे	५८
२८.	पर्यावरणाचे शिक्षण	कु. प्रज्ञा चांगदेव घोगरे	५९
२९.	झिंग झिंग झिंगाट	कु. प्रिया संदीप मोरे	५९
३०.	बरच काही	प्रसाद कैलास तुंबारे	६०
३१.	पंचक्रोशी	प्रा.डॉ. नवनाथ अंगद शिंदे	६०

पर्यावरण

पर्यावरण म्हणजे सर्व नैसर्गिक परिसर जसे की जमीन, हवा, पाणी, वनस्पती, प्राणी, घन-पदार्थ, कचरा, सूर्य-प्रकाश, जंगल आणि इतर गोष्टी, निरोगी वातावरणामुळे निसर्गाचा समतोल राखला जातो. तसेच पृथ्वीवरील सर्व सजीवांची वाढ, पालनपोषण आणि विकास होण्यास मदत होते. तथापि आजकाल काही मानवनिर्मित तांत्रिक प्रगतीमुळे अनेक प्रकारे पर्यावरणाचा न्हास होत आहे. ज्यामुळे शेवटी निसर्गाचा समतोल किंवा संतुलन बिघडते. आपण आपला जीव धोक्यात घालत आहोत. तसेच या ग्रहावरील भविष्यातील जीवसृष्टीचे अस्तित्व धोक्यात घालत आहोत. जर आपण निसर्गाच्या शिस्तीच्या बाहेर काहीही चुकीचे केले तर ते संपूर्ण वातावरण म्हणजे जलमंडल आणि लेपो स्फियरला त्रास देते. नैसर्गिक वातावरणा व्यतिरिक्त मानवनिर्मित वातावरण देखील अस्तित्वात आहे. जे तंत्रज्ञान कामाचे वातावरण, सौंदर्यशास्त्र वाहतुक, गृहनिर्माण, उपयुक्तता शहरीकरण इ. मानवनिर्मित पर्यावरणाचा नैसर्गिक पर्यावरणावर मोठ्या प्रमाणात परिणाम होतो. ज्याचे आपण सर्वांनी मिळून जतन केले पाहिजे. नैसर्गिक वातावरणातील घटकांचा वापर संसाधन म्हणून केला जातो. परंतु काही मूलभूत भौतिक गरजा आणि जीवनाचा उद्देश पूर्ण करण्यासाठी मानवाकडूनही त्याचा वापर केला जातो. आपण आपल्या नैसर्गिक संसाधनांना आव्हान देऊ नये आणि पर्यावरणाला इतके प्रदुषित करू नये. आपल्या नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा महत्त्व देऊन त्यांचा नैसर्गिक शिस्तीत राहून वापर केला पाहिजे. पृथ्वीवर जीवन शक्य करणाऱ्या सर्व नैसर्गिक शिस्तीत राहून वापर केला पाहिजे. पृथ्वीवर जीवन शक्य करणाऱ्या सर्व नैसर्गिक गोष्टींमध्ये पाणी, हवा, सूर्यप्रकाश, जमीन, अग्नी, जंगले, प्राणी वनस्पती इ. असे मानले

जाते की पृथ्वी हा विश्वातील एकमेव ग्रह आहे. ज्यामध्ये जीवनासाठी आवश्यक वातावरण आहे.

पर्यावरणाशिवाय आपण येथील जीवनाचा अंदाज लावू शकत नाही. ज्यामुळे भविष्यात जीवनाची शक्यता सुनिश्चित करण्यासाठी आपण आपले वातावरण सुरक्षीत आणि स्वच्छ ठेवले पाहिजे. जगभरात पृथ्वीवर राहणाऱ्या प्रत्येक माणसाची जबाबदारी आहे. सर्वांनी पुढे येऊन पर्यावरण रक्षणाच्या मोहिमेत सहभागी व्हावे. निसर्गाचा समतोल राखण्यासाठी पर्यावरण आणि सजीव यांच्यामध्ये विविध चक्र नियमितपणे होत असतात. तथापि, अशी चक्रे विस्कळीत झाल्यास निसर्गाचा समतोल देखील बिघडतो. ज्याचा परिणाम मानवी जीवनावर होतो. आपले वातावरण आपल्याला आणि अस्तित्वाच्या इतर प्रकारांना हजारो वर्षे पृथ्वीवर वाढवल्यास विकसित करण्यास आणि भरभराट करण्यास मदत करते. मानव हा पृथ्वीवर निसर्गाने निर्माण केलेला सर्वात हुशार प्राणी मानला जात असल्याने त्यांना विश्वातील गोष्टी जाणून घेण्याची प्रचंड उत्सुकता असते. ज्यामुळे त्यांना तंत्रज्ञान प्रगती होते.

प्रत्येकाच्या जीवनातील अशा तांत्रिक प्रगतीमुळे पृथ्वीवरील जीवनाची शक्यता धोक्यात येते. कारण आपले पर्यावरण हळूहळू नष्ट होत आहे. नैसर्गिक हवा, माती आणि पाणी प्रदुषित होत असल्याने एक दिवस ते जीवनासाठी इतके घातक बनल्याचे दिसते. मानव प्राणी, वनस्पती आणि इतर सजीवांच्या आरोग्यावरही त्याचा वाईट परिणाम दिसून येऊ लागला आहे. हानिकारक रसायनांचा वापर करून कृत्रिमरित्या तयार केलेली खते माती खराब करत आहेत. जी अप्रत्यक्षपणे आपल्या शरीरात जमा झालेल्या अन्नाद्वारे आपण दररोज खातो. औद्योगिक कंपन्यामधून दररोज

निर्माण होणारा हानिकारक धुर नैसर्गिक हवा प्रदूषित करत आहे. ज्यामुळे आपण प्रत्येक क्षणी श्वास घेत असताना आपल्या आरोग्यावर मोठ्या प्रमाणात परिणाम होतो.

अशा व्यस्त, गजबजलेल्या आणि प्रगत जीवनात अशा छोट्या-छोट्या वाईट सवयी रोजच्या रोज दूर करायला हव्यात. हे खरे आहे की शेवटी फक्त एक छोटासा प्रयत्न आपल्या बिघडलेल्या वातावरणात मोठा सकारात्मक बदल घडवून आणू शकतो. केवळ आपल्या स्वार्थासाठी आपण नैसर्गिक संसाधनांचा चुकीच्या मार्गाने वापर करू नये आणि आपल्या विध्वंसक इच्छा पूर्ण करू नये.

आपण आपले जीवन सुधारण्यासाठी विज्ञान आणि तंत्रज्ञान विकसित केले पाहिजे. परंतु भविष्यात ते आपल्या पर्यावरणाचा कोणत्याही प्रकारे न्हास

करणार नाही याची नेहमी खात्री बाळगावी. नवीन तंत्रज्ञानामुळे पर्यावरणाचा समतो कधीही बिघडणार नाही याची आपण खात्री केली पाहिजे.

निष्कर्ष :

आपण सर्वांनी पर्यावरणाबाबत जागरूक असणे गरजेचे आहे. वृक्षतोडीवर शासनाने कठोर कायदे केले पाहिजेत. यासोबतच पर्यावरण स्वच्छ ठेवणे हे आपले कर्तव्य मानले पाहिजे. कारण स्वच्छ वातावरणात राहूनच मानवाचे आरोग्य निर्माण आणि विकास होऊ शकतो.

कु. साक्षी सिताराम चौधरी
द्वितीय वर्ष विज्ञान

माझा आवडता ऋतू पावसाळा

आपल्या देशात मुख्यत तीन ऋतू आहेत. म्हणजे उन्हाळा, पावसाळा आणि हिवाळा या तीन ऋतूमध्ये उन्हाळा हा ऋतू अतिशय कडक उन्हाचा, हिवाळा ऋतू कडक थंडीचा तर पावसाळा आणि उन्हाळा साधारणता चार-पाच महिन्यांचे असतात. यातील 'माझा आवडता ऋतू पावसाळा' आहे. पावसाळा ऋतूमध्ये पाऊस सुरु झाला की थंड वातावरणात गरम गरम भजे खाण्यास एक वेगळीच मजा असते. त्यामुळे पाऊस चालू असला की आई आमच्यासाठी गरम गरम कांदाभजी बनवते. मला थंड वातावरणात कांदा भजी खायला खूप आवडते. पावसाळा हा ऋतू खूप प्रसन्न वातावरणाचा असतो.

प्रत्येकजण आपापल्या परीने पडणाऱ्या पहिल्या पावसाचा आनंद घेत असतात. यात केवळ बालकेच नव्हे तर अगदी वृद्ध देखील आपल्या आनंद व्यक्त करण्यात कमी पडत नाहीत. पशु-पक्षी, झाडे, झुडपे सर्वजण या पावसात न्हावून निघतात. सगळीकडेच खूप आनंदाचे वातावरण असते. या ऋतूमध्ये दिवसभर खूप पाऊस पडत असतो. त्यामुळे संपूर्ण वातावरण अगदी थंड आणि आल्हाददायक असते. आकाशात काढे ढग थैमान घालून असतात. आणि ते सतत गर्जत असतात या दिवसातील पाऊस सर्वांनाच हवा हवासा असतो.

मला सर्व ऋतूमध्ये पावसाळा हा ऋतू खूप आवडतो. याचे कारण म्हणजे मला पावसामध्ये भिजायला खूप आनंद मिळतो. त्यामुळे पावसाळ्यात पडणाऱ्या पावसात मी सतत भिजत उड्या मारून माझा आनंद व्यक्त करत असते. पण यामुळे मला कित्येक वेळा सर्दी देखील होते. पण मला याची काहीच फिकीर नसते. मी तरी सुध्दा पावसाळ्यात भिजण्याचा मनसोक्त आनंद लुटत असते.

भारत देशात पावसाळा हा ऋतू जून महिन्यात चालू होतो आणि तो सप्टेंबर महिन्याच्या शेवटी संपतो. हा ऋतू उन्हाळा ऋतूच्या नंतर येणारा ऋतू आहे. उन्हाळा ऋतूमध्ये ऊन आणि गरमी यामुळे लोकांची खूप तगमग होते. त्यामुळे प्रत्येकजण या गरमी पासून सुटका करण्यासाठी पावसाची वाट पाहत असतो. पावसाळा ऋतू सुरु होण्याच्या आधापासूनच लोकांची पावसाळा ऋतूसाठी तयारी सुरु होते. बाजारात रंगीबेरंगी छत्र्या, रेनकोट विकत घेण्यासाठी लोकांची तोबा गर्दी होते. रंगीबेरंगी छत्र्याचे रेनकोटचे बाजारात मोठे मोठे स्टॉल लागतात.

मी देखील माझ्या आई-बाबा सोबत बाजारात छत्री आणि रेनकोट घेण्यासाठी जाते. आम्ही घरातील सर्व सदस्यासाठी रंगीबेरंगी छत्र्या आणि रेनकोट विकत घेतो. मला लाल रंग खूप आवडतो. त्यामुळे मी नेहमी याच रंगाची छत्री माझ्यासाठी विकत घेत असते. पावसामुळे सर्व वातावरण आनंदमयी होते. झाडे हिरवीगार होतात. पावसाळा ऋतूच्या आगमनानंतर थोड्या दिवसातच संपूर्ण पृथ्वीने जणू हिरवीगार शाल पांघरली असे वाटते.

वातावरणात हवेचा गारवा जाणवू लागतो. मुसळधार पावसाने नद्या, नाले जोराने वाहू लागतात. तलाव, धरणे पुन्हा भरले जातात. खास करून पावसाळ्यात ऋतूच्या आगमनावर शेती अवलंबून असते. त्यामुळे पावसाळ्यात शेतकरी खुश होतात व शेतीच्या कामाला सुरुवात करतात. कॉलेजची नवीन सुरुवात याच वेळी झालेली असतं. तेव्हा मला खूप मजा वाटते. कारण मला पावसाळा हा ऋतू खूप आवडतो. पाऊस आला की मला खूप आनंद होतो. आई-बाबा नवीन रेनकोट, गमबूट, छत्री घेऊन देतात. त्यामुळे कॉलेजला जातानी माझी मजाच मजा असते.

कॉलेजवरून येताना पावसात भिजणं, वाहत्या पाण्यात कागदाच्या होड्या सोडणे ही मज्जा अवर्णनीय आहे. तसेच रिमझिम पाऊस होऊन गेल्याने आभाळात दिसणारा, सप्तरंगी, इंद्रधनुष्य मनाला मोहावतो. "पावसाच्या धारा अंगावर झेलीत पावसाच्या हातात हात घालून मुक्तपणे भिजणे म्हणजे खरा पाऊस अनुभवणे, असे मला वाटते. मला खूप आवडतो पावसाळा."

जेव्हा जेव्हा येते

वेड्या पाऊसाची सर

तेव्हा तेव्हा तुझ्या

आठवणींना येतो बहर.

थेंबाचा स्पर्श होताच

तुझ्या आठवणींना होतो

कवटाळून

तुला भेटायची इच्छा

मग प्रबळ होते अजून.

जेव्हा पडतो हा पाऊस

होऊन तुझ्या आठवणींना

ओंजळ माझी भरते.

साठवून माझ्या आश्रूंना

मातीचा ओला सुगंध

नसा नसात भिनतो.

आणि बाहेर पडणारा पाऊस

मग डोळ्यातून पडतो.

जेव्हा जेव्हा येते

वेड्या पाऊसाची सर

तेव्हा तेव्हा तुझ्या

आठवणींचा येतो बहर

गारा म्हणेज बर्फाचे छोटे छोटे गोळे. मला या गारा खूप आवडतात. गाराचा पाऊस पडला की, मी अंगणामध्ये जाऊन सर्व गारा गोळा करून खात असते. मला गारा खायला खूप आवडतात. अवाडता ऋतू पावसाळा जरी असला, तरी पाऊस आपल्या

सर्वासाठी खूप महत्वाचा ऋतू आहे. पाऊस हा माणसाची निघून गेलेली उमेद पुन्हा जिवंत करून देते, सृष्टी तर नवे चैतन्य उभारते, पिके नव्याने डोलू लागतात. अशाप्रकारे पावसाळा हा एक जीवन द्यावी ऋतू आहे.

पावसाळा हा एक सुखदायी असला तरी त्याचे बरेच चांगले आणि वाईट परिणाम आहेत. वाईट परिणाम म्हणजे अतिशय मुसळधार पावसाने धरणे तुंब भरून फुटणे, महापूर येणे, अर्थात पावसामुळे ओला दुष्काळ पडतो. सर्वत्र पाणीच पाणी होते. सोबत जीवितहानी होते आणि आर्थिक हानी सुध्दा होते. पण पावसामुळे हे काही दुष्परिणाम होते. त्यामागे माणूस जबाबदार आहे. कारण अलीकडे पदुषण खूप वाढले आहे. त्याचच परिणाम ऋतूचक्र बदलत चालले आहे. त्यामुळे कधी पाऊस पडतच नाही, तर कधी पडतो. तर खूप मुसळधार पडतो आणि सोबतच रुद्ररूप धारण करून बरेच नुकसान करून जातो.

पण मला वाटते, याला पाऊस जरा सुध्दा जबाबदार नाही. याला जबाबदार आपण सर्व माणसं आहोत. जरी पावसामुळे काही नुकसान होत असले तरी पाऊस आपल्या सर्वासाठी खूप आवश्यक आहे. पावसाच्या नुकसानापेक्षा त्याचे फायदे जास्त आहेत. त्यामुळे मला पावसाळा ऋतू खूप खूप आवडतो.

कु. प्रियंका विजय घोडके

तृतीय वर्ष विज्ञान

जैवविविधतेचे महत्त्व

जैवविविधता मानवी जीवनाचा आधार आहे. पृथ्वीतलावर सजीवांची जी काही विविधता आढळते, त्यालाच जैवविविधता असे संबोधले जाते. ही विविधता तीन पातळ्यांवर असते. प्रजाती, परिसंस्था आणि जनुकिय किडा-मुंगी, वाघ, साप, पक्षी इ. आहे. जीवांची विविधता, गवताळ रान, जंगल खारखुफुटीची जंगल इ. म्हणजेच परिसंस्थेची विविधता आणि एखाद्या जीवामध्ये / प्रजातीमध्ये ज्या उपजाती असतात. त्याला जनुकीय विविधता म्हटले जाते, असे आंब्याच्या तोतापुरी, देवगड, हापुस, रायवल अशा उपजाती आहेत.

जैवविविधतेमध्ये प्रामुख्याने दोन प्रकार पडतात. वन्य आणि पाळीव किंवा घरगुती. वन्य जैवविविधता म्हणजे जी झाडे - झुडपे, पशु-पक्षी-किटक इ. जंगलात किंवा आपल्या आसपास मानवी मदतीशिवाय वर्षानुवर्षे अस्तित्वात आहेत, अशी यामध्ये जंगलातील वाघ - हरीण पण येतात. पाळीव किंवा घरगुती जैवविविधता म्हणजे असे जीव जे मानवाने स्वतःच्या उपयोगासाठी जोपासले आहेत. त्यांची देखभाल मानवाद्वारे केली जाते. गाय-बैल, शेळ्या-मेंढ्या, कोंबडी तसेच सर्व प्रकारची धान्ये आणि भाज्या, जैवविविधतेचे स्वरूप हे अधिवासांवर अवलंबून असते. जंगलात आढळणारी जीवांची विविधता ही गवताळ रानात दिसून येणाऱ्या जैवविविधतेपेक्षा भिन्न असते. अधिवासानुसार तेथील जीवांची जडणघडण होत असते आणि या जीवामुळेच अधिवासांचे संतुलनही राखले जाते.

१) जैवविविधता म्हणजे काय ?

सजीवामधील एखाद्या जाती, परिसंस्था किंवा पृथ्वीवरील विविधता, परिसंस्थेमधील विविधता हे परिसंस्थेच्या निकोपणाचे एकक आहे. जैवविविधता बऱ्याच प्रमाणात भुभागाच्या हवामानावर अवलंबून असते.

उदा. उष्णप्रदेशीय भागांमध्ये जैवविविधता अधिक तर ध्रुवीय भागामध्ये विविधता कमी असते.

२) जैवविविधतेचा विस्तार

जैवविविधता पृथ्वीवर समप्रमाणात पसरलेली नाही. पृथ्वीवरील जैवविविधतेमध्ये विस्ताराची विविधता आढळलेच. एवढेच नव्हे तर एकाच प्रदेशामध्ये सुद्धा सारखेपणा आढळून येत नाही.

सजीवांमधील विविधता, तापमानांवर पडणाऱ्या पावासाच्या प्रमाणावर, समुद्रसपाटीपासून उंचीवर भूप्रदेशाच्या गुणधर्मावर आणि सभोवताली असलेल्या इतर सजीवांच्या अस्तित्वावर अवलंबून असते. सजीवांच्या देशी जाति आणि अप्रिसंस्थेच्या वितरणाच्या अभ्यासात जैव-भूगोल असे म्हणतात.

विषुववृत्ताजवळील उष्णप्रदेशामध्ये विविधता अधिक तर ध्रुवीय प्रदेशामध्ये कमी विविधता आढळते. २००६ मध्ये IUCN या संस्थेने दुर्मिळ किंवा अस्तित्त्व धोक्यात आल्याचे जाहीर केलेल्या सजीवांची संख्या ४०.१७७ एवढी होती.

वैज्ञानिकांच्या म्हणण्यांनुसार अशा जातींची संख्या १० लाखांवर पोहोचली आहेत. भूप्रदेशातील विविधता महासागरी विविधतेपेक्षा पंचवीस पटींनी अधिक आहे.

३) अधिकतम सजीव संख्या

पृथ्वीवर एका वेळी सर्वाधिक किती सजीव राहू शकतील. ही पृथ्वी ग्रहाची सजीव धारण क्षमता झाली. उदा. एका हेक्टरमध्ये अधिकतम किती गव्हाचे उत्पादन घेता येईल. याची जीवशास्त्रीय मर्यादा गणिताने काढता येते. जाति-विविधता किती असू शकेल. याचा अंदाज काढता येतो. सागरी सजीवांची विविधता वृद्धिब्रक पद्धतीने तर भुमीवरील सजीवांची विविधता घातश्रेणीने वाढते. एका वैज्ञानिकांच्या म्हणण्याप्रमाणे चतुःपाद प्राणी आजच्या घटकेला भूप्रदेशातील ६४% प्रदेशात सुद्धा पोहचले नाहीत.

मानवी हस्तक्षेपाशिवाय चतुःपाद सजीवांची वाढ

अशा पद्धतीने होण्याची शक्यता आहे की सर्व प्रकारच्या परिसंस्थेमध्ये चतुष्पाद पोहचतील. याउलट फेनेरोझोइक कालखंडामध्ये जैवविविधतेच्या वाढीचा आलेख अपास्ताकार(Hyperbolic) आकाराचा दिसतो.

पहिल्या स्तरातील धन पुनःप्रदाय पद्धतीने (Positive Feedback) होतो. जेवढी पुर्वजांची संख्या अधिक तेवढी त्यापासून निर्माण होणाऱ्या पिढ्यांची संख्या अधिक वृद्धीसाठी आवश्यक घटकांचा तुटवडा असल्यास सजीवांची विविधता ऋण पुनःप्रदाय पद्धतीने कमी होते.

अपास्ताकार वाढीचे आणखी एक उदाहरण म्हणजे मानवी लोकसंख्येमधील वाढ तंत्रज्ञानाच्या वाढीबरोबर आणि कृषि क्षेत्रामधील सुधारणामुळे अजून मानवी लोकसंख्या चरम वृद्धि संख्येपर्यंत पोहचली नाही.

४) जैवविविधतेचा मानवास फायदा ?

जैवविविधता विलोपनामध्ये अधिवास बदल किंवा अधिवास नाहीसा होण्याचा मोठा धोका उद्भवतो. सदाहरीत जंगलामध्ये होत असलेली वृक्षतोड, लोकसंख्या वाढ, जंगलाच्या जमीनीमध्ये खाणकाम, हवा प्रदुषण, मृदा प्रदुषण आणि जलप्रदुषण याशिवाय हवामान वाढ या सर्वांचा अधिवास बदलाशी संबंध येतो. अधिवासाचे क्षेत्रफळ आणि त्या अधिकावासामध्ये असणाऱ्या जातींची संख्या परस्परांवर अवलंबून आहेत. त्यातल्या त्यात आकाराने मोठ्या जाति-अधिवास बदलास संवेदनक्षम आहेत. दक्षिण भारतातील सलग जंगलाचे पट्टे नष्ट झाल्याने पश्चिम घाट जंगलामधील हत्ती उन्हाळ्यात पीक क्षेत्रामध्ये घुसतात. ऊस हे त्यांना त्यांचे नैसर्गिक खाद्य वाटल्याने ते तेथेच राहतात. त्यांना हुसकुन लावण्याचा प्रयत्न केल्यास ते परत परत तेथेच येत राहतात. मोठ्या प्रमाणात वृक्षतोडे झाल्यानंतर पुनर्वनीकरणामध्ये अस्तित्वात असलेल्या सर्व वनस्पती परत कधीच लावता येत नाही. एकाच प्रकारच्या वृक्षांचे पट्टे लावल्याने त्या परीसरामध्ये असलेली विविधता नष्ट होते. (National Science Foundation) यांनी २००७ मधील अभ्यासातून असे समजले की जैव-

विविधता आणि जनुकीय विविधता (Biodiversity & genetic diversity) यांचा परस्पर संबंध आहे. जातीमध्ये विविधतेसाठी जातीमध्ये (genetic) विविधता असणे आवश्यक आहे. एका घटकाचा आभाव म्हणजे दोन्हीमधील संतुलन संपणे अशा वेळी परीसरामध्ये एकच जाति प्रबळ ठरते. पाळीव प्राण्यांच्या बाबतीत हे सहज समजून येते. पशुपालनासाठी राखीव कुरणे म्हणजे फक्त दुध किंवा मासांसाठी जनावरे पळणे. हाच प्रकार कृषीव्यवस्थेमध्ये घडतो. उत्पादन घटण्याच्या भीतीने दुसरी वनस्पती म्हणजे तन शेतामध्ये वाढू दिले जात नाही.

५) जैवविविधतेचे महत्त्व काय ?

जैवविविधतेचा न्हास कमी करणे, हा त्यामागील उद्देश होता. हवेची गुणवत्ता राखणे, जलशुद्धीकरण करणे, परागण वाढविणे, क्षरणाला प्रतिबंध करणे, मृदा सुपिक करणे. वातावरणातील व जलवरणातील रसायनांचे नियमन करणे इ. बाबी जैवविविधतेमुळे साध्य होतात.

६) जैवविविधता संवर्धन म्हणजे काय ?

१) ज्या दुर्मिळ जातीचे सजीव आहे. त्या सजीवांचे संरक्षण केले पाहिजे.

२) राष्ट्रीय उद्याने व अभयारणे यांची निर्मिती करणे खूप जरूरीचे आहे.

३) ज्या क्षेत्रात जास्त प्रमाणात सजीव आहेत, ते क्षेत्र राखीव जैवविभाग म्हणून घोषित करणे.

४) ज्या जाती दुर्मिळ होत आहेत, त्या प्रजातींच्या संवर्धनासाठी खास प्रकल्प सुरू करणे.

सर्व सजीवांमध्ये विविधता आपले जीवन समृद्ध करते. परंतु त्याहुनही महत्त्वाचे म्हणजे पृथ्वीवरील जीवनासाठी जैवविविधता आवश्यक आहे. जैवविविधता केवळ कार्यशील वातावरण राखत नाही हे अन्न निवारा, कपडे आणि इतर सामग्रीसाठी एक संसाधन आहे.

आदित्य बच्चु ताटे
द्वितीय वर्ष विज्ञान

पहिला पाऊस

भारत देश हा अनेक निसर्ग सौंदर्याने नटलेला देश आहे. तसेच भारताला 'ऋतुंचा देश' असे देखील संबोधले जाते. कारण भारत देशांमध्ये उन्हाळा, पावसाळा आणि हिवाळा हे तिन्ही ऋतू आढळतात. इतर अनेक देशांमध्ये केवळ एक किंवा दोन ऋतू आढळतात. पण या तीनही ऋतूंमध्ये पावसाळा हा ऋतू खूप आवडतो. या ऋतूमध्ये दिवसभर खुप पाऊस पडत असतो. त्यामुळे संपूर्ण वातावरण अगदी थंड आणि आल्हाददायक असते. आकाशात काळे ढग थेंमान घालून असतात आणि ते सतत गर्जत असतात. या दिवसातील पाऊस सर्वांनाच हवा-हवासा असतो.

मिर्गाचा पहिला पाऊस पडला की सर्वांचीच तहान भागते. सर्वांच्याच पाण्याचा प्रश्न मिटतो. संपूर्ण धरणी पहिल्या पावसात भिजून निघते. असे म्हणतात की चातक हा पक्षी केवळ पावसाचेच पाणी पिऊन जगतो. त्यामुळे चातकाची तहान भागते. रानावनात मोर नाचताना दिसून येतात.

पावसाळा ऋतूमध्ये पहिला पाऊस पडला की सर्वांनाच खुप आनंद होतो. प्रत्येक व्यक्ती आपापल्या परीने आनंद होतो. प्रत्येक व्यक्ती आपापल्या परीने आनंद व्यक्त करू लागतात. लहान मुले पावसाच्या पहिल्या सरी बरसत असताना पाण्यात उड्या मारतात, नाचतात. आई वडील ओरडले तरी ते ऐकत नाहीत. ते आपल्याच धुंदीत असतात. पहिल्या पावसाचा आनंद केवळ लहान मुलेच घेत नाहीत तर यात प्रौढ व्यक्तींचा देखील समावेश असतो. पशु-पक्षी, झाडे देखील आपापल्या परीने आनंद व्यक्त करतात.

भारतातील अनेक राज्यांमध्ये पहिल्या पावसाच्या स्वागतासाठी अनेक सांस्कृतिक कार्यक्रम, सण, उत्सव पार पडतात. लोक या सणातून मेघराजाची पुजा करतात, त्याला खुप खुप धन्यवाद देतात आणि

संपूर्ण पावसाळा असाच बरसत रहा अशीच त्याला विनंती देखील करतात.

पावसाळा ऋतूमधील वातावरण खुपच प्रसन्न असते. शिवाय अनेक लोकांना पावसात भिजायला आवडते. त्यामुळे खुप लोकांना पावसाळा ऋतू आवडतो. मी देखील पहिल्या पावसाची अगदी चातकासारखी वाट पाहत असतो.

पहिल्या पावसाची सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे मातीचा सुंदर वास सुटतो. हा मातीचा वास मला खुप आवडतो. कोकिळा चातक यासारख्या पक्ष्यांची तहान भागते. मोर पक्षी हर्षाने टेकडीवर जाऊन मयुरनृत्य करायला लागतात. या दिवसात मोरांचा हा नाच पाहणे म्हणजे डोळ्यांचे पारणे फेडणारा प्रसंग असतो.

माझा आनंद व्यक्त करत असतो. यामुळे मला कित्येक वेळा सर्दी देखील होते. पण मला याची काहीच फिकीर नसते. मी तरीसुद्धा पावसाळ्यात जिण्याचा मनसोक्त आनंद लुटत असतो.

पावसाळ्याच्या पूर्वी उन्हाळा हा ऋतू असतो. त्यामुळे सर्वत्र ऊन असते. आणि प्रत्येक ठिकाणी गर्मी देखील होत असते. या दिवसात तापमान पन्नासी गाठते. वातावरण खुप तापलेले असते. जीवाची अगदी लाही - लाही होत असते. शिवाय सर्वत्र पाणी टंचाई ही देखील मुख्य समस्या असते. त्यामुळे प्रत्येक व्यक्तीला वाटते लवकर पाऊस पडावा आणि वातावरणातील गर्मी निघून जावी. वातावरण अगदी थंड होऊन जावे. पिण्याच्या पाण्याची समस्या सुटायी. यासाठी प्रत्येक मनुष्य पावसाची आत्मतेने वाट पाहत असतो.

केवळ मनुष्यच नव्हे अगदी पशु-पक्षी देखील या गर्मीला त्रासलेले असतात. ते देखील पाऊस पडावा यासाठी प्रार्थना करत असतात. कोकिळा तिच्या

मंजुळ आवाजात पाऊस पडावा यासाठी गायन करत असते. शिवाय त्याच्या संगतीला सुंदर मयुरनृत्य करणारा मोर देखील साथ देत असतो की.

भारत देशात जुनच्या पहिल्या आठवड्यात पावसाच्या सरी कोसळतात. यात संपूर्ण धरती नहावून निघते. वातावरणात बदल होते. वातावरणातील गर्मी निघून जाते आणि वातावरण थंड व आल्हाददायक बनते. त्यामुळे सर्वांच्याच चेहऱ्यावर एक स्मित हास्य असते.

भारत देश हा कृषिप्रधान देश आहेत. या देशातील जास्तीत जास्त लोक शेती या व्यवसायावर अवलंबून आहेत. शेतीसाठी पाणी हे अत्यंत उपयुक्त असते. शेतीसाठी पाण्याचा मुख्य स्रोत म्हणजे पाऊस आहे. नदी, तलाव, धरणे ही जरी शेतीला वापरण्यात येणारी पर्यायी स्रोत असली तरी ते संपूर्ण वर्षभर उपलब्ध नसतात. उन्हाळ्यात यातील देखील पाणी आटते.

त्यामुळे उन्हाळा ऋतुमध्ये शेतकऱ्याला फार पाणी टंचाई जाणवते. पाण्यावाचुन शेतातील पिके कोलमडून

पडतात. अशा वेळेस जगाचा अन्नदाता असणारा शेतकरी राजा पावसाची फार आतुरतेने वाट पाहत असतो. तो आकाशाकडे डोळे लावूनच असतो. कधी पाऊस पडेल याची वाट पाहत ?

पावसाळा ऋतुमध्ये कधी कधी पाऊस दोन चार दिवसाची सारी हजेरीच लावतो. अशा वेळेस बहुदा शाळा, कॉलेजांना सुट्टीच मिळते. त्यामुळे आम्हां विद्यार्थ्यांना आनंदच होतो. आम्ही देवाला प्रार्थना करू लागतो. देवा असाच पाऊस पडू दे आणि आमच्या शाळेला दोन तीन दिवस आणखी सुट्टी मिळू दे.

त्यावेळेस मात्र हे गाणे नक्कीच आठवते.

सांग सांग भोलानाथ पाऊस पडेल काय ?

शाळेभोवती तळे साचुन सुट्टी मिळेल काय...

कु. दिशा संभाजी गागरे

एस.वाय.बी.एस्सी.

माणसाची हाव आणि पर्यावरणावर घाव...

जसे-जसे माणसाची हाव वाढत चाललेली आहे. तसे-तसे पर्यावरणावर घाव वाढत चाललेली आहे. आपल्या सभोवतालचे नैसर्गिक आवरण जे आपल्याला सहज जगण्यास मदत करते. त्याला पर्यावरण असे म्हणतात.

कोणत्याही सजीवाला जगण्यासाठी आवश्यक असलेली सर्व संसाधने आपल्याला पर्यावरणातून मिळतात. पर्यावरणाचा आपल्या विकासात मोठा वाट आहे. तसेच पर्यावरणाचा न्हास करण्यात आपला मोठा वाटा आहे.

या पृथ्वीतलावर मानवाने त्याचे जीवन सुखकर व्हावे म्हणून खूप काही बदल घडवून आणले. पूर्वी तो शिकारी करीत असे तेव्हा त्याला जागोजागी भटकवे लागे. परंतु लौकरच त्याने अग्नीचा शोध लावला ? चाकांची शोध लावला आणि शेतीचाही शोध लावला. त्यामुळे एका ठिकाणी वस्ती करून राहणे त्याला शक्य झाले. शेती करता यावी म्हणून त्याने जंगल तोडली आणि मिळालेल्या जमिनीच्या तुकड्यावर त्याला हव्या त्याच धान्याचे पीक घ्यायला सुरुवात केली. तसेच रहायला नगरे हवीत, रस्ते हवेत म्हणूनही त्याने जंगले तोडली अशा तऱ्हेने माणसाची हाव वाढतच चाललेली आहे. स्वतःच्या सोयीसाठी पर्यावरणावर घाव घालतच आहे.

विज्ञानाची जसजसी प्रगती होऊ लागली. तसतशी मानवाची सुखाची लालसा वाढू लागली. जमिनीचा कस वाढावा म्हणून रासायनिक खतांचा अंदाधुंद वापर, पिकांवर कीड पडू नये म्हणून कीटकनाशकांची वाढती फवारणी, वाढते औद्योगिकरण आणि ते करताना पर्यावरणाची केलेली हत्या हे मानवाने केलेले मोठे गुन्हेच आहे. होय हत्याच म्हणेन मी कारण माणूस स्वतःच्या प्रगतीसाठी पर्यावरणाशी गद्दारी करायला

सुध्दा तोडायला तयार आहोत. आपण झाडे तोडली ती एक प्रकारची पर्यावरणाची हत्याच होत आहे.

कारखान्याचे आणि शहरांतले सांडपाणी नद्यांत आणि समुद्रात सोडल्यामुळे जलप्रदूषण आले. दरवर्षी अनेक घातक रासायनिक संयुगाची निर्मिती होत असते ही सर्व संयुगे हवेत, पाण्यात आणि जमिनीत मिसळतात तिथून ती मानवी शरीरात जातात. त्यामुळे कर्करोगासारखा प्राणघातक रोगांचे प्रमाणही वाढले आहे. त्यातच वाढत्या शहरांसाठी मोठ्या प्रमाणात वृक्षतोड होत आहे. झाडे स्वतःचे अन्न तयार करताना कार्बन डायऑक्साईड वायू घेतात आणि ऑक्सीजन बाहेर सोडतात. परंतु झाडेच कमी झाल्याने हवेतील शुध्दताही कमी होत आहे. त्यातच हल्ली वाढत्या प्रदूषणामुळे पृथ्वीभोवती असलेल्या ओझोनचा संरक्षक थराला छिद्र पडायला सुरुवात झाली आहे. त्यामुळे हल्लीच्या काळात सुर्याची अतिनील किरणे थेट जमिनीवर येत आहेत. ते पृथ्वीवरील सजीवांसाठी ते अत्यंत धोकादायक आहे. हे सगळ कशामुळे होत आहे तर त्या संपूर्ण जबाबदार आपणच आहे. कारण माणसाची हाव वाढतच चाललेली आहे आणि मानव पर्यावरणाची हत्याच करत आहे. त्यामुळे मानवांनी पर्यावरणावर घाव घालणे कमी केले नाहीत तर पर्यावरण पण माणसावर घाव घालण्यास सुरुवात करेन.

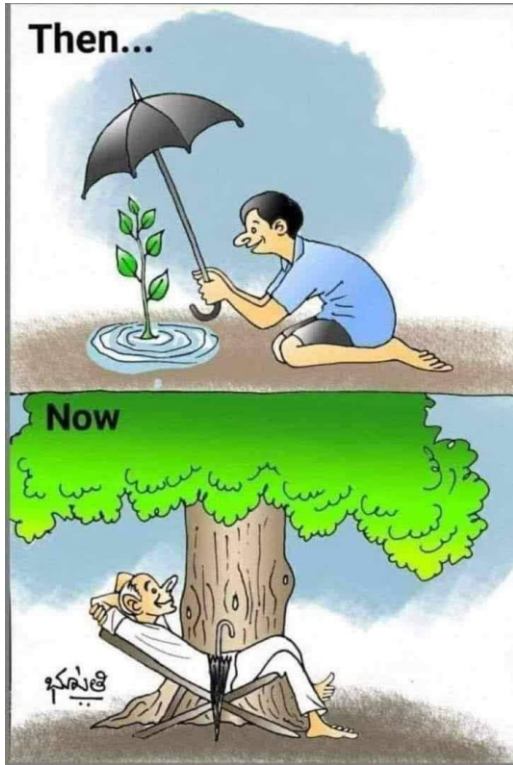
पर्यावरणाने पण आपल्यावर घाव घालण्यास सुरुवात केलेली आहे. आपण पहातच आहोत तुर्की आणि सिरीया येथे फेब्रुवारी २०२३ साली भुकंप झाला त्याची तीव्रता ७.८ होती, त्यात १५००० हुन जास्त मृत्यू झाले व त्यापेक्षाही जास्त जखमी झाले. कारण काय तर माणसाची हाव वाढतच चालली होती. म्हणून पर्यावरणाने एक छोटासा घाव दिला. मानव सुधारला नाही तर पर्यावरण अजून मोठ-मोठी घाव

दिल्याशिवाय राहणार नाही. त्यावरून मला एक कविता आठवते,

कसं कळत नाही रे तुला मानवा... ?
तुच करतोय विनाश तुझ्या जीवनाचा...
हो आता तरी जागा हो,
अन थांबव हा नाश पर्यावरणाचा...
जे दोन पदरात पडलंय,
जपून वापर कर फक्त त्याचा...
अति हाव जर करशील तर,
मार्ग नाही राहणार सुकर जगण्याचा...
विचार कर स्वतःच्या भविष्याचा...
अन बंद कर पर्यावरणावर घाव घालायचा...

रहम बशीर शेख
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

पर्यावरण प्रदूषण

पर्यावरण ही निसर्गाने आपल्याला दिलेली अमूल्य देणगी आहे. आपल्याला म्हणजेच सर्व सजीवांना जगण्यासाठी पर्यावरण अत्यंत आवश्यक आहे. पृथ्वीवरील जीवन पर्यावरणाशिवाय नाही. मानवी जीवन आणि पर्यावरण हे एकमेकांना पुरक आहे. पर्यावरणामध्ये आपल्या सभोवतालचे सर्व जैविक घटक अजैविक घटक असतात. दरवर्षी ५ जून हा पर्यावरण दिन म्हणून साजरा केला जातो. त्यामुळे लोकांना त्याचे महत्व समजावे आणि पर्यावरणाबाबत जागरूकता व्हावी.

पर्यावरणाचे असंख्य फायदे आहेत. हवेतील वातावरण शरीराला आवश्यक ऑक्सिजन पुरवतो. आपल्या पर्यावरणातून शुध्द पाणी, हवा, अन्न मिळते. पर्यावरण स्वतःच्या जीवनासाठी आवश्यक प्रकाश आणि उष्णता प्रदान करते.

पृथ्वी, पाणी, अग्नी, आकाश आणि वायु यांनी बनलेले पर्यावरणाचे सर्व घटक एकमेकांशी जोडलेले आहे. त्यातील कोणत्याही एका घटकाचा नाश होणे हे आपल्यासाठी धोक्याचे लक्षण आहे.

पर्यावरण चांगले व स्वच्छ असेल तर हवा, प्रदूषण होणार नाही. जल प्रदूषण झाले तर ते आपल्यासाठी घातक आहे.

* पर्यावरण हानी/प्रदूषण कशाप्रकारे होते.

प्रदूषणाचे प्रकार : १) वायू प्रदूषण २) जल प्रदूषण

३) मृदा प्रदूषण ४) ध्वनि प्रदूषण

१) वायू प्रदूषण :

वायू प्रदूषण हा सजीवांना अत्यंत घातक घटक आहे. कारण सजीवांना जीवंत राहण्यासाठी हवा ही महत्वाची असते. सजीव हा हवेद्वारे ऑक्सिजन घेतो आणि जर हवा दूषित असेल तर सजीवसृष्टी ही आजारांना मोठ्या प्रमाणावर बळी पडते.

मग काय हवा प्रदूषण कसे होते. माहित आहे का मोठमोठ्या कारखान्यापासून मोठ्या प्रमाणात वायू प्रदूषण होत असते. तसेच फटाकडे यापासून तर खूप विषारी वायू बाहेर पडतो आणि वातावरणात तो मिसळतो. आणि त्याचा परिणाम सजीव सृष्टीवर होतो. वायू प्रदूषण रोखणे महत्वाचे आहे.

२) जल प्रदूषण

जल प्रदूषण म्हणजे पाण्याचे प्रदूषण होय. सर्व सजीवांना जीवत राहण्यासाठी पाणी हे महत्वाचे असते. जल प्रदूषण करण्यासाठी मानवच जबाबदार असतो. ते कसं, कारखान्याचं पाणी जास्त दुषित असते आणि मानव हे नदी आणि तलावातले पाणी पिण्यासाठी वापरतात. पाणी हे जीवन जगण्यासाठी अत्यंत महत्वाचे आहे. केरकचरापण पाण्यात टाकला जातो. त्यापासून पण पाणी दूषित होते.

३) मृदा प्रदूषण

आजकाल मोठ्या प्रमाणावर कितकनाशके पीकांवर मारले जाते. त्यामुळे माती नापीक होते. त्यावरचे पीक चांगले येते. पण ते आपल्यासाठी हानिकारक असतात. त्यामुळे शेती ही सेद्रिय पद्धतीने केली पाहिजे. त्याचा दुष्परिणाम होत नाही.

४) ध्वनी प्रदूषण

प्रदूषण हे बऱ्याच प्रकाशामध्ये विभागलेले आहे. आणि त्याप्रकारामधील एक प्रकार प्रदूषण सुद्धा आहे. त्याला आपण साऊंड देखील म्हणतो. प्रदूषण म्हटलं की त्या पासून पर्यावरणाला त्रासच होतो. मग ते कशाचेही प्रदूषण असो. तर आज आपण ध्वनी प्रदूषणाविषयी माहिती पाहणार आहोत, तर चला पाहू ध्वनी प्रदूषण म्हणजे काय. ध्वनी प्रदूषण मोटारी, विमाने, रेल्वे इ. आवाजापासून होतो.

ध्वनीची उद्दिष्टे :

- १) वाहनांच्या हॉर्नचा कमीत कमी वापर करणे.
- २) उत्साह दरम्यान डीजेचा आवाज मर्यादित ठेवणे उत्साह साजरा करणे.

३) लग्नात भोंग्याचा आवाज कमी ठेवणे.

मानवाने हे जर केले तर पर्यावरणात ध्वनी प्रदुषणाला सामोरे जावे लागणार नाही.

पर्यावरण संवर्धन काळाची गरज

“निसर्ग माझा मित्र

निसर्ग माझा गुरु

निसर्ग माझी माय

मी त्याचे लेकरू”

आजच्या या विज्ञान युगात माणूस जेवढा इंटरनेटच्या जाळ्यात अडकत चालला आहे. तेवढाच तो निसर्गाकडेही आकर्षित होतो. दिवस का होईना वेळ काढून निसर्गाच्या सान्निध्यात वेळ घालवतो.

मित्रांनो पर्यावरण म्हणजे काय हो ?

पर्यावरण म्हणजे आपल्या भोवतालचा परिसर त्यात सर्व सजीव व निर्जीव वस्तूंचा समावेश केला जातो. झाडे तर पर्यावरणाचा आत्मा आहे.

“एक झाड जर समोर असलं

तर घराचं संरक्षण होत.

उन्हान दिवसभर पडवून

जगाला शितलता देतं.”

म्हणूनच पर्यावरण निसर्ग आणि मानव यांच्यातील अतुट स्नेहसंबंध पुरातन काळापासून आहे.

सर्वोच्च संस्कृतीचे आम्ही वारसदार

सत्य व अहिंसेचे आम्ही राखणदार

सत्य आणि सत्याग्रह शास्त्राने काढणार

प्रदूषण मुक्त भारत सत्यात उतरविणार

मित्रांनो आपण हल्ली ऐकत आलो आहोत की, पर्यावरणाचा समतोल मोठ्या प्रमाणात बिघडत चालला आहे, पण पर्यावरण म्हणजे नेमक काय, निसर्ग सृष्टीमधील अग्नी, जल, पृथ्वी, आकाश आणि वायू या पंचमहाभुवांनी बनलेलं हे पर्यावरण हेच पाच प्रमुख तत्त्वे आणि हेच या पर्यावरणाचे आधारस्तंभ पण आता त्यांनाच तडा गेलाय.

“कचऱ्याची दुर्गंधी झाली

प्लास्टिकची लाट आली
दारिद्र्याची साथ पसरली
रोगराईने उचल खाल्ली
प्रदूषणाने मात केली
भू-माझी लयाला गेली''

हव्यासाने पर्यावरणाचा बेसुमार वापर करून त्याचा
न्हास केल्यामुळे अनेक जटिल समस्या निर्माण झाल्या
आहेत. मित्राहो आपण अन्नपाण्याशिवाय जिवंत राहू
शकत नाही.

अन्नाशिवाय एक दिवस आणि पाण्याशिवाय एक
तास राहू शकते. परंतू हवेशिवाय आपण क्षणभरही
जिवंत राहू शकत नाही. ऑक्सिजन निर्मिती करणे हे
पर्यावरणातील महत्त्वाचे काम झाडे करीत असतात.
वनस्पती हवेतील कार्बनडायऑक्साईड शोषून घेतात.
आणि मानवाला उपयुक्त असा ऑक्सीजन हवेत
सोडतात. त्यामुळे वृक्ष लागवड करणे महत्त्वाचे आहे.
तसेच हवाप्रदूषण होणार नाही याची काळजी घ्यावी.

पर्यावरण प्रदूषण रोखण्याचे उपाय -

- १) ध्वनी प्रदूषण बंद करा.
- २) आपल्या टी.व्ही.संगीत प्रणाली इ.चा आवाज कमी
ठेवा.
- ३) गरज नसताना गाडीचा हॉर्न वाजवू नका.
- ४) लग्न समारंभामध्ये बॅंड फटाक्याचा वापर टाळा.

हवा प्रदूषण टाळण्यासाठी -

- १) फटाक्याचा वापर टाळा.
- २) कचरा कचराकुंडीतच टाळा. जाळून त्याची
विल्हेवाट लावू नका.
- ३) थुंकण्यासाठी भांडे किंवा वाहत्या गटारीचा वापर
करा.
- ४) हवेच्या प्रदूषण संबंधित कायदे व नियमांची माहिती
करून घ्या व त्याचे पालन करा.

रासायनिक प्रदूषण -

- १) रासायनिक खताऐवजी सेंद्रिय खत, पॉलिस्टर
ऐवजी सुती कपड्याचा वापर, प्लास्टिक ऐवजी सुती
कपड्याचा वापर, प्लास्टिक ऐवजी कागदाच्या
पिशव्याचा वापर करा.
- २) पॉलिथिनच्या पिशव्याची योग्य प्रकारे विल्हेवाट
लावा.
- ३) अधिकाधिक वृक्ष लावा. त्याची जोपासना करा.

कु. रेखा राजेंद्र जाधव
एफ.वाय.बी.कॉम.

प्रदूषणाचे वैश्विक परिणाम

मानवाने आपली बुद्धिमत्ता व विचार करण्याच्या क्षमतेचा सर्वतोपरी वापर करून भौतिक प्रगती साधण्याच्या अभिनिवेशात प्रदूषणाचे संकट ओढवून घेतले आहे. प्रदूषणाचा विचार करताना प्रामुख्याने जलप्रदूषण, ध्वनिप्रदूषण यांचा विचार केला जातो. या सर्वांमुळे निसर्गाचा समतोल ढळतो आहे. पर्यावणाचा न्हास होतो आहे. या परिस्थितीस अनेक घटक जबाबदार आहेत. यापैकी काही घटकांचे परिणाम पूरगामी व विनाशकारी आहेत. वेळीच त्यांची दखल देणे गरजेचे आहे. अन्यथा मानवाला पृथ्वीवर जगणे अशक्य होईल.

मानवाच्या या अव्यापार व्यापारातून प्रदूषणाचे काही वैश्विक दुष्परिणाम झालेले आहेत. झपाट्याने कमी होणारी वने, वन्य जीवन, निसर्ग, जीवनाधारप्रणाली आणि सतत वाढत जाणारे प्रदूषण यासारख्या महत्वाच्या विषयांकडे रियो-डी-जानिरो आणि जोन्हासबर्ग बिघडत जाणाऱ्या परिस्थितीमुळे मानवंश आणि पृथ्वी यांच्या अस्तित्वाला धोका निर्माण झाला आहे. लोकसंख्या - विस्फोट, दारिद्र्य, अंदाधुंद औद्योगिकीकरण, नियोजनरहित शहरीकरण आणि नैसर्गिक साधनसामग्रीचा अविचारी वापर या सर्वांमुळे सध्याची स्थिती निर्माण झाली आहे.

पाण्याला 'जीवन' असे म्हटले आहे. नद्यांना भारतीय संस्कृतीत 'माता' असे संबोधले जाते. पण या नदीमातेला आपण आज विकृत स्वरूप देत आहेत. कारखान्यामधील विविध प्रकारचे टाकाऊ घटक, शहरी वस्त्यातील सांडपाणी यांसारख्या अनेक मार्गांनी नद्यांचे पाणी दूषित होते. विशेषतः कारखान्यातील रसायनमिश्रित पाणी नदीच्या पात्रात सोडले जाते; अशा नद्यांचे पाणी दूषित होते; परिणाम त्यांतून विविध प्रकारचे रोग नदीकाठच्या गावांत पसरलेले दिसतात.

या संदर्भातील प्रतिबंधक कायदे बहुतांशी कागदावरच राहतात. या कायद्यांच्या कठोर अंमल बजावणीच्या आभावामुळे प्रदूषण वाढत आहे. नद्या शुध्द करण्याचा कार्यक्रम अग्रक्रमाने हाती घेणे आज गरजेचे बनले आहे.

वाढती लोकसंख्या, रोजगारासाठी शहरांकडे येणारे माणसांचे लोंढे यामुळे शहर वाढत आहेत; खेडी ओस पडू लागली आहेत. रस्त्यावर वाहनांची संख्या दिवसेंदिवस वाढत आहेत. त्यातून बाहेर पडणारा विषारी वायू आणि औद्योगिक वस्त्यांमधील कारखान्यातून बाहेर पडणारा वायू यांमुळे प्रदूषण वाढले आहे. शहरातील सर्व सार्वजनिक सुविधांवर ताण पडत आहे. त्या सोयी-सुविधा अपुऱ्या पडू लागल्या आहेत. शहरात शुध्द हवा मिळनाशी झाली आहे. वाहनांतून बाहेर पडणारे कार्बनडाईऑक्साईड, लीड पेट्रोलियम कार्बन मोनॉक्साईड इत्यादी प्रकारचे वायू श्वसनाबरोबर शरीरांत गेल्याने श्वसनसंस्थेत इजा पोहोचत आहे; त्यामुळे दमा, क्षय, फुफ्फुसांचा कर्करोग, डोखेदुःखी त्वचारोग इत्यादी आजार होतात. त्यापैकी काही आजार गंभीर असतात.

सन १९८४ मध्ये भोपाळ येथील युनियन कार्बाईड या कारखान्यातून झालेल्या 'मिथेल आयसोसायनेट' या वायूच्या गळतीमुळे ५००० लोक मृत्युमुखी पडले. ही एकच घटना लक्षात घेता औद्योगिकीकरणामुळे जे वायुप्रदूषण होते ते किती गंभीर असते हे वेगळे सांगण्याची गरज नाही. नव्याने उदयास आलेले मध्यमवर्ग अलीकडे चारचाकी वाहनांकडे आकर्षित झाले आहे. ध्वनिप्रदूषणाची समस्या शहरी व ग्रामीण भागात आज गंभीर बनलेली आहे. विविध प्रकारचे भोंगे, वाहनांचे हॉर्न, यंत्रांचे आवाज, त्याचबरोबर विविध धार्मिक, सामाजिक उत्सवप्रसंगी

लावण्यात येणारे लाऊड स्पीकर्स म्युझिक सिस्टिम्स इत्यादींमुळे ध्वनिप्रदूषण वाढत आहे. आपण कोणतेही सण व उत्सव अधिक दिखाऊ होण्यासाठी मोठ्या आवाजातील स्पीकर्स वापरतो; त्या आवाजाचा परिणाम आरोग्यावर होतो.

एका मर्यादेपलीकडे मोठ्या आवाजाने उच्च रक्तदाब, मानसिक थकवा आणि बाहेरेपणा या प्रकारचे आजार होतात. वृद्ध, गरोदर स्त्रिया व लहान मुले, आजारी लोक यांना या प्रमाणाबाहेर मोठ्या आवाजामुळे अधिक त्रास होतो. अलीकडे हवामानात झालेले बदल, ऋतुचक्रात पडलेला फरक आणि अवर्षण या समस्या पर्यावरणाचा न्हास झाल्याने निर्माण झालेल्या आहेत. यामध्ये हरितगृह परिणाम आणि ओझोन वायूच्या स्तरावर होणारा परिणाम यांचा प्रामुख्याने विचार करावा लागेल. हरितगृह परिणाम म्हणजे सूर्यापासून पृथ्वीवर येणाऱ्या प्रकाशकिरणातील काही ऊर्जा पृथ्वी शोषून घेते व काही ऊर्जा उत्सर्जित करते. ही उत्सर्जित केलेली ऊर्जा वातावरणात साठून राहिली तर पृथ्वीचे तापमान वाढते. अशा प्रकारे पृथ्वीचे तापमान वाढविण्याचे कार्य काही वायू करतात. यांना 'हरितगृहवायू' असे म्हणतात.

कार्बन डाय-ऑक्साईड, मिथेन, क्लोरोफ्ल्युरोकार्बन(फेऑन), ओझोन व नायट्रिक ऑक्साईड, कार्बन डाय-ऑक्साईड हा त्यांमधील प्रमुख घटक आहे. या वायूंच्या परिणामास 'हरितगृह परिणाम' असे म्हटले जाते. पृथ्वीच्या वातावरणात वरील वायू वाढण्याची प्रमुख कारणे म्हणजे जंगलांचा होणारा न्हास, स्वयंचलित वाहनांचा वाढता वापर, औद्योगिक क्षेत्रातील कारखाने व गिरण्या यांमधून बाहेर सोडले जाणारे वायू, कचरा कुजण्याची प्रक्रिया, रेफ्रिजरेटर मधून बाहेर पडणारा फ्रेऑन ही होते. सूर्यप्रकाश पृथ्वीवर पोहोचल्यानंतर त्यातील काही ऊर्जा उत्सर्जित केली जाते. व काही ऊर्जा पृथ्वी ग्रहण करते. ही उत्सर्जित ऊर्जा केली जाते. व काही ऊर्जा

पृथ्वी ग्रहण करते. ही उत्सर्जित ऊर्जा इन्फ्रारेड किरणांच्या स्वरूपात पृथ्वीवर फेकली जाते; त्यामुळे पृथ्वीचे तापमान वाढत जाते. अंटार्क्टिका प्रदेशातील बर्फ वितळून समुद्राची पातळी वाढेल व किनाऱ्यालगतची शहरे पाण्याखाली जातील. चेन्नई, पणजी, मुठाई यांसारख्या बंदराच्या शहरांना त्यामुळे धेका पोहोचू शकतो.

ओझोन वायूच्या स्तरावर होणारा परिणाम (Ozone Depletion) ही आज पर्यावरणाच्या दृष्टिने चिंतेची बाब ठरली आहे. पृथ्वीपासून १२ ते १५ कि.मी. उंचीवर पसरलेला ओझोन वायूचा स्तर सूर्यमालेपासून येणारे धोकादायक अतिनील किरण (अल्ट्रा-व्हायोलेट रेज) अडवितो, त्यामुळे पृथ्वीवरील जीवसृष्टीस अतिनील किरणापासून धोका पोहोचत नाही; म्हणून याला पृथ्वीचे 'संरक्षक कवच' असे म्हणतात.

जमीन, पाणी, हवा, प्रकाश व घनदाट अरणे इत्यादी साधनसंपत्ती समाजाच्या मालकीची आहे. भावी काळात ही गरज लक्षात घेऊन नैसर्गिक साधनसंपत्तीच्या वापरास सामाजिक न्याय व प्रगती यांचे आन ठेवून सामाजिक बंधने घालू नयेत.

कु. रुपाली संजय घोलप
एस.वाय.बी.कॉम.

पाणी आणि हंडाभर चांदण्या

पाणी ही सर्व सजीवांना निसर्गाकडून मिळालेली अनमोल देणगी आहे. पाण्याला जीवन असेही म्हणतात. पाण्याशिवाय कोणताही सजीव जगू शकत नाही. सर्व सजीवांना जगण्यासाठी पाणी अत्यंत आवश्यक आहे.

पाणी ही आपली मुलभूत गरज आहे. मनुष्याला फक्त पिण्यासाठी नाही तर आंधोळीसाठी, कपडे धुण्यासाठी, भांडी धुण्यासाठी, स्वच्छतेसाठी म्हणजेच दैनंदिन कामासाठी पाण्याचा उपयोग होतो. औद्योगिक क्षेत्रात तसेच ऊर्जा निर्मितीसाठीही पाण्याचा उपयोग होतो. शेतीसाठी तर पाणी खूप गरजेचे आहे. मानवी शरीर अन्नाशिवाय काही दिवस जिवंत राहू शकते. पण पाण्याशिवाय काही दिवस जिवंत राहू शकते. पण पाण्याशिवाय जास्त दिवस जगू शकत नाही. पाणी हा जीवनाचा अविभाज्य घटक आहे. पृथ्वीचा ७२ % भाग पाण्याने व्यापला आहे. तरीही पिण्यायोग्य पाणी खूप कमी आहे. वाढती लोकसंख्या औद्योगिकरण, जंगलतोड, जलप्रदूषण, पाण्याचा गैरवापर इ. कारणांमुळे पाणी टंचाई जाणवत आहे. प्रत्येक व्यक्तीने जर पाण्याचे महत्त्व समजून पाण्याचा उपयोग योग्य प्रकारे केला तर पाण्याची कमी भासणार नाही. म्हणतात ना 'थेंबे थेंबे तळे साचे' पृथ्वीवरील सजीव प्राण्यांना व वनस्पतींना पाण्याची नितांत गरज आहे. कारण पाणी हेच जीवन आहे. पाण्याचे संवर्धन करणे ही काळाची गरज आहे. आपण पाणी नाही तर जीवन नाही. 'जल हे जीवन आहे' असे म्हटले जाते. उर्दूमध्ये 'माणसे' 'लोक' या अर्थाने वापरला जाणारा 'आबादी' हा शब्द 'आब' या शब्दावरून आलेला आहे. उर्दूत आबचा अर्थ पाणी असा आहे. यावरून पाणी आणि मानवी जीवन यांचा किती जवळचा संबंध आहे. हे स्पष्ट होते.

जगातील सगळ्या संस्कृती पाणवठ्यांच्या ठिकाणी अस्तित्वात आल्या. पाणी ही मानवाची मूलभूत गरज आहे. पाणी नसणे म्हणजे जगण्यासाठी आवश्यक घटकाचा अभाव असणे. म्हणजेच जीवनरसाचा अभाव असल्यासारखे आहे. हा अभाव हंडाभर चांदण्यामध्ये

प्रकट होतो. या एकांकिकेमध्ये स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर दुष्काळात होरपळून निघालेला. एका गावाची पाण्यासाठीची होरपळ येते. गावात पाण्याचा टँकर मिळावा म्हणून केलेल्या संघर्षाची कथा येते. म्हणून ही कथा पाण्याचे स्वप्न पाहणाऱ्या हतबल लोकांची कथा आणि व्यथा आहे.

महाराष्ट्रातल्या कुठल्याही परिसरातील अडीच-तीनशे लोक वस्तीचे प्रतिनिधिक वाटावे असे मावळवाडी हे गाव आहे. या गावातील माणसे पाण्याचा अभाव असतानाही केवळ माती शेतीशी इमान राखत गावामध्ये राहत आहेत. अवर्षणग्रस्त गावात राहणाऱ्या या लोकांच्या आयुष्याचा रखरखाट झालेला आहे. त्यांच्या जगण्याकडूनही फारशा भव्य दिव्य अपेक्षा नाहीत. या गावात संभा नावाचा तरुण आहे. तो शाळेत शिपाई आहे. गावामध्ये आठवड्यातून किमान एकदा पाण्याचा टँकर यावा यासाठी संभा तहसिलदाराकडे अर्ज विनंत्या करण्यासाठी रोज शहरात जातो. पाठपुरावा करतो. पण ढिम्म सरकारी यंत्रणा हालत नाही.

गेल्या सात महिन्यांपासून संभा कचरा मारतो आहे. पण त्याच्या हाती आश्वासनाशिवाय काहीच लागत नाही. त्यांच्या सोबत गावातील आणखी दोन सहकारी आहेत. हे दोघे गावात येणाऱ्या एकमेव एस.टी. चे चालक आणि वाहक आहेत. शेवटी सरकारी यांच्यातील ठरावीक उत्तरांनी कंटाळलेला संभा आणि त्याचे साथीदार पाण्याच्या मागणीसाठी तहसिलदारबाईंच अपहरण करतात. त्यासाठी ते गावामध्ये पाण्याचा टँकर येईपर्यंत तहसिलदाराबाईंना ओलीस ठेवतात. ओलीस ठेवलेल्या तहसिलदारबाई फोन करून टँकर पाठवायला सांगतात आणि सगळे गाव पाण्याची वाट पाहत रात्रभर जागते. वाट पाहणाऱ्या लोकांची व्यथा म्हणजे ही एकांकिका होय.

कु. आकांक्षा संतोष पावडे
टी.वाय.बी.ए.

छत्रपतींचे आदर्श व्यवस्थापन व पर्यावरण संवर्धन

प्रतिप चंद्रलेखन वर्धिष्णु विश्व वंदिना शाहसुनों, शिवसैषा, मुद्रा भद्राय राजते मुजरा हे छत्रपती शिवरायांना रयतेच्या राजाला ज्याच भक्तीला जोड नाही शौर्याला तोड नाही. जो अथांग आहे. सागरासमान ज्याचे छत्र म्हणजे आभाळासमान. जो त्या सुर्याची शान मराठी मनातला धगधगता स्वाभिमान आणि काळीज आहे सह्याद्री ज्याला शंभुचा अभिमान असा तो माझा महान राजा राजे शिवछत्रपती.

तर शिवाजी महाराजांचे व्यवस्थापन, नेमके काय आहे. शिवाजी महाराजांचे व्यवस्थापन आहे. त्यापैकी पाणी व्यवस्थापन, स्त्रियांच्या सुरक्षिततेसाठीची व्यवस्थापन, युद्ध नितीविषयक व्यवस्थापन, तंत्र पर्यावरण संवर्धन, मानवतावाद याचा आजच्या काळातही उपयुक्ताचा असुन त्यामुळे ते आदर्श व्यवस्थापनाचे गुरु ठरतात.

शिवाजी महाराजांनी त्यांच्याकडे असलेल्या ३६ किल्यांवर मोठ्या प्रमाणावर पाणी साठे निर्माण केले व त्याचा वापर करण्याचे तंत्र म्हणजे पाण्याचे आदर्श व्यवस्थापन म्हणावे लागेल. कारण राजांना माहित होते की पाण्याची बचत हीच पाण्याची निर्मिती होय.

शिवाजी महाराजांच्या पाणी व्यवस्थापनाचा आपण आजच्या काळात आदर्श घेतला. तर महाराष्ट्रातील, भारतातील नुसत भारतातीलच नव्हे तर आख्या जगात पडणाऱ्या दुष्काळास आपण सामोरे जाऊ शकतो. शिवाजी महाराजांच्या आदर्श पाणी व्यवस्थापनाचा आपल्याला नक्कीच फायदा होऊ शकतो.

शिवाजी महाराजांचे एक आदर्श स्त्री सुरक्षांचे व्यवस्थापन होते. एकदा स्वराज्यामध्ये रांड्याच्या पाटलाने एका मुलीची अब्रु लुटली. स्वतःची अब्रु गेली स्वतःच्या अब्रु लुटली. स्वतःची अब्रु गेली स्वतःच्या अब्रुची लख्तर झाली म्हणून त्या मुलीने विहीरीत उडी टाकून स्वतःचा जीव दिला. खबर महाराजांना कळाली. महाराजांनी आज्ञा केली. ताबडतोब रांड्याच्या पाटलाला गिरफ्तार करा आणि दरबारामध्ये हजर करा. तशी आज्ञा पाळण्यात आली. रांड्याचा पाटील गिरफ्तार करून दरबारात आणला गेला. महाराज

म्हणाले याचे दोन्ही हात आणि दोन्ही पाय कापा चौरंग करा याला आणि भर चौकात नेऊन बसवा. महाराजांनी आईसाहेबांकडे पाहिले आणि म्हणाले आईसोबत म्हणाल्या याचा गुन्हा इतका मोठा आहे की त्याला तुम्ही मृत्यूदंड द्यायला हवा होता. तुम्ही त्याला चौरंग करून भर चौकात नेऊन बसवा. महाराजांनी आईसाहेबांकडे पाहिले आणि म्हणाले आईसाहेब दिलेली शिक्षा इतका मोठा आहे की त्याला तुम्ही मृत्यूदंड द्यायला हवा होता. तुम्ही त्याला चौरंग करून भर चौकात का बसावलं तेव्हा महाराज म्हणाले. बरोबर आहे तुम्ही याला मृत्यूदंड द्यायला हवा होता पण मी याला चौरंग करून भर चौकात यासाठी बसवलं. कारण येणाऱ्या जाणाऱ्या लोकांना पण कळल पाहिजे की स्वराज्यातील स्त्रियांच्या पदरालाही हात लावला तर त्याचा असा रांड्याचा पाटील केला जाईल. मग बघा अस होत महाराजांचं आदर्श स्त्री सुरक्षा व्यवस्थापन. एक परदेशी शिवचरित्रकार म्हणतो. एका न्यायालयाच्या बाहेर एक ८० वर्षांची आजी बसलेली होती. तर त्यांनी त्या आजींना विचारल की आजी एवढ्या म्हतारपणात तुम्ही येथे कोर्टाच्या बाहेर काय करता तेव्हा त्या आजी म्हणाल्या १५ व्या वर्षी बलात्कार झाला होता. तर आज त्याची सुनवाई आहे. तर मग बघा आपल्याला शिवाजी महाराजांच्या स्त्री सुरक्षिततेच्या व्यवस्थापनाची किती गरज आहे. छत्रपती शिवाजी महाराजांना The Father of Indian Navy असे म्हटले जाते. कारण छत्रपती शिवाजी महाराजांनी १६८९ साली आरमार बांधले होते. शेवटी एवढंच बोलते,

सह्याद्रीच्या कुशीतून एक हिरा चमकला
भगवा दिला चंदनाचा शिवनेरीवर प्रगटला
हातात घेऊन तलवार शत्रुवर गरजला
महाराष्ट्रात असा एक राजा होऊन गेला.

कु. प्रियंका आंबादास हारदे
एफ.वाय.बी.ए.

पर्यावरण आणि समाज

मानव व पर्यावरण यांच्या संबंधाचा अभ्यास प्रामुख्याने पर्यावरण आणि समाज यात केला जातो. पृथ्वीवर सर्वात बुद्धिमान जर कोणी असेल तर तो म्हणजे मानव. त्यामुळे त्याने आपल्या बुद्धिमतेचा वापर करून पर्यावरणाकडून जसा पाहिजे. तसा वापर करून घेतला आणि आपला विकास साधून घेतला. मात्र, परतफेड करण्याचा साफ विसरला. एखाद्या व्यक्तीकडून वा समाजाकडून जेव्हा आपण मदत घेतो तेव्हा त्याच्याप्रति नेहमी कृतज्ञ राहतो, कधीही हा नियम पर्यावरणाशी मानवाने कधीच पाळला नाही. त्यामुळे आज पर्यावरण वाचवा यासारखी वाक्य कानी पडत आहेत.

जगातील लोकांच्या मनात पर्यावरणाविषयी जाणीव जागृती निर्माण व्हावी, पर्यावरणाचा न्हास थांबावा म्हणून आपल्या महाराष्ट्रात ५ जून हा दिवस जगात पर्यावरण दिन म्हणून साजरा केला जातो. मानव हा पर्यावरणाशी जोडलेला मुख्य घटक आहे. पर्यावरण नाही तर मानव पण नाही. आज मानव जिवंत खुल्या असमंतात फिरत आहे, तर तो वनस्पतींमुळे आहे. वनस्पतीपासून मानवाला मोठ्या प्रमाणात फायदे होतात. मानव हा ऑक्सिजन शिवाय जगूच शकत नाही. तसेच पर्यावरणाशिवाय देखील जगू शकत नाही. पर्यावरणाने मानवाला अन्न, वस्त्र आणि निवारा या तीन मुलभूत गरजा प्राप्त करून दिल्या. याच नाहीतर अन्य अनेक सुविधा उपलब्ध करून दिल्या आहेत. वनस्पतीपासून प्राण्यांपर्यंत सगळ्यांच्याच जीवनावर या पर्यावरणाचा प्रभाव असतो. पर्यावरणाशी जो योग्य प्रकारे समन्वय साधतो. तोच या पर्यावरणात जिवंत राहू शकतो. परंतू मानवाच्या स्वार्थी, अज्ञानी, अविचारी वृत्तीने पर्यावरणाचा बेसुमार वापर करून त्याचा न्हास केल्यामुळे अनेक जटील समस्या निर्माण झाल्या आहेत.

पर्यावरणीय व्यवस्थेत असंतुलिपणा निर्माण होऊन प्राणिमात्रास धशेका उत्पन्न होत आहे. मानवाच्या अविचारी वागण्यामुळे जल, हवा, ध्वनी, भुप्रदुषणात दिवसेंदिवस वाढ होत जाते. पर्यावरण प्रदुषण झाले की वेगवेगळ्या स्वरूपाचे आजार वाढत असतात. ओझेन वायूचा क्षय, आम्लपर्जन्य, सागरी परिसंस्थेचा असमतोल, प्राणी व पक्षी यांचे नामशेष, नागरीकरण, वाळवंटीकरण इत्यादी समस्येसोबत वातावरणात आकस्मिक बदल हे नित्याचेच झाले. त्यामुळे रोज नवे संकट आपणासमोर तोंड वासून उभे राहते. या सर्व समस्यापासून सुटका करून घेण्यासाठी प्रत्येकांनी सावधरित्या पाऊल उचलणे महत्वाचे आहे.

सर्वप्रथम मी पर्यावरणाचा एक घटक आहे याचे भान प्रत्येकाने ठेवणे अत्यंत महत्वाचे आहे. ज्याप्रकारे कुटूंबातील प्रत्येक व्यक्ती कुटुंबाचा एक घटक असल्याचे भान ठेवून वागाते. जसे की त्यामुळेच त्या कुटूंबात सुख, समृद्धी व स्थिरता दिसून येते. कुटूंबातील एक जरी व्यक्ती बेजबाबदारपणे वागला तर संपूर्ण कुटूंबाला त्याचे फळ भोगावे लागते. पर्यावरणाचे वनस्पती नसेल तर मानव हा जिवंत राहू शकत नाही. पर्यावरणाचे मानवावर फार मोठे कर्ज आहे आणि ते कर्ज मानवाने फेडावे असे मला वाटते. एक घर एक झाड लावा. झाडे लावा, झाडे जगवा हे जरी केल तरी पर्यावरणाचे कर्ज फेडले असे मला वाटते.

पर्यावरणाचा न्हास होण्यामागे वाढती लोकसंख्या हे एक प्रमुख कारण आहे. कुटूंबातील संख्या वाढू लागली. तर त्या कुटूंबातील घरे ही वाढतात. आणि घरे बांधण्यासाठी जमीन अधिग्रहण करणे व झाडे तोडणे क्रमप्राप्तच ठरते. त्यामुळे जंगलतोड होऊन मानवाची वस्ती वाढू लागते आणि पर्यावरणाचा समतोल बिघडतो. कुटूंब नियोजनासारख्या या

घटकांत हम दो हमारे दो ही योजना पर्यावरणास महत्वाची ठरते. पर्यावरणातील सामाजिक घटकांमध्ये 'धर्म' हा फार मोठा घटक आहे.

धर्माच्या पगड्यामुळे वेगवेगळ्या समाजात प्रथा पडतात. जैन व बुद्ध धर्माच्या पगडा असल्याने मांसभक्षण वर्ज्य मानणाऱ्या बऱ्याच आशियाई देशात मांस उत्पादनासाठी पशुपालनाचा विकास झालेला नाही. तुर्कस्तान व मोरोक्को देशांत इस्लाम धर्माचे लोक राहत होते, त्यामुळे मद्यपानाला मज्राव होतो व त्याचा परिणाम म्हणजे जरी तेथील हवामान मद्य बनवण्यास अनुकूल होते, तरी त्याचे उत्पादन सुरु केले नव्हते. आता स्थलांतर करून आलेल्या व्यक्तीमुळे तेथे मद्य बनवण्याचा व्यवसाय सुरु झाला. अशाप्रकारे धर्माचा फार मोठा परिणाम देशाच्या विकासावर होतो.

निसर्गाचे आणि मानवाचे इतकेच नव्हे तर सर्व प्राणिमात्रांचे अतुट नाते आहे. निसर्ग आहे म्हणूनच आपल्याला अन्न, वस्त्र, निवारा, इंधन, प्राणवायू आणि आपल्या जीवनासाठी आवश्यक असणाऱ्या सर्व वस्तू मिळू शकतात. आपण अन्नाशिवाय एखादा दिवस, पाण्यावाचून एखादा तास जिवंत राहू शकतो. मात्र हवेतील ऑक्सिजनशिवाय क्षणभर सुद्धा जिवंत राहू शकत नाही आणि ऑक्सिजन निर्मितीचे सर्वात मोठे कार्य हे पर्यावरणातील वृक्ष करत असतात. वनस्पती स्वतःचे अन्न स्वतः तयार करतात आणि हवेतील कार्बनडायऑक्साईड म्हणजे खराब हवा वायू शोषून मानवास उपयुक्त असे ऑक्सिजन म्हणजे शुद्ध वायू हवेत सोडतात. यामुळे नागरिकांना वनस्पतीचे व वृक्षांची लागवड करणे प्रत्येक नागरिकाचे कर्तव्य आहे. पर्यावरणाची काळजी घेणे देखिल मानवाच्या जीवनावर आवश्यक ठरेल. पर्यावरण आणि समाज यांच्या एका प्रकारचे अतुट नाते आहे. समाज हा पर्यावरणाचा एक भाग आहे. समाजामुळे पर्यावरणाचा वेगवेगळ्या स्वरूपात न्हास झालेला दिसून येतो.

नैसर्गिक संपदाच्या अमर्यादित वापरामुळे त्या

संपदा संपुष्टात येण्याच्या मार्गावर आहेत. इंधन समस्या तर सध्याच आव्हान देत आहेत. पर्यावरणशास्त्राच्या अभ्यासाने ऊर्जा समस्येवर पर्यायी उमस्थाने शोधली जात आहेत. सौर ऊर्जा, पवन ऊर्जा, भुगर्भ ऊर्जा या विषयीचे प्रयोग यशस्वीतेच्या मार्गावर आहेत. पर्यावरणशास्त्राची व्याप्ती उत्तरोत्तर वाढत आहे. मानवी जीवन सुसद्य होण्यासाठी त्यांची नितांत गरज आहे.

कु. प्रियंका पुंजाहरी सांगळे
एफ.वाय.बी.ए.

पर्यावरण अध्ययन

पर्यावरणशास्त्र हे आंतरविद्याशाखीय क्षेत्र आहे. यामध्ये भौतिक, जैविक आणि माहिती विज्ञान इकोलॉजी, जीवशास्त्र, रसायनशास्त्र, वनस्पती विज्ञान, प्राणीशास्त्र, खनिज विज्ञान, समुद्रशास्त्र, मृदाविज्ञान, भुविज्ञान आणि भौतिक भुगोल आणि वातावरणीय विज्ञान समाकलित करते. पर्यावरणाचा अभ्यास करणे आणि पर्यावरणीय समस्यांचे निराकरण करणे प्रबोधनकाळात पर्यावरण विज्ञान नैसर्गिक इतिहास आणि वैद्यकीय क्षेत्रातून उदयास आले.

औद्योगिक क्रांतीनंतर नैसर्गिक व सांस्कृतिक पातळीवर फार मोठे बदल घडून आले. घटकांमुळे पर्यावरणावर विपरीत परिणाम होऊ लागले. त्यामुळे जागतिक तापमान वाढ, ओझोनक्षय, पर्यावरणीय प्रदूषण, मृदा अवनती, निर्वनिकरण, वाळवंटीकरण, दुष्काळ भुमी उपयोजनात बदल, परिसंस्थांचे असंतुलन, सार्थीचे आजार यासारख्या अनेक 'समस्या' निर्माण झाल्या. त्याचा पर्यावरणावर विपरीत परिणाम राखणे आवश्यक आहे, याची जाणीव सर्वांना अधिकाधिक प्रमाणात होत आहे, ही नक्कीच समाधानाची बाब आहे.

पुरातन काळापासून मानव हा पर्यावरणावर अवलंबून होता. त्यामुळे त्याचा पर्यावरणाशी घनिष्ठ संबंध येत होता. जसजसा मानवाचा विकास होत गेला तस तसा तो निसर्गातील म्हणजेच पर्यावरणातील रहस्य उलगडण्याचा प्रयत्न करू लागला मानव इतर प्राण्यापेक्षा अधिक बुद्धिमान असल्यामुळे मानवाने निसर्गात अनेक बदल घडवून आणले हे बदल घडवून आणताना तो निसर्गावर आपले नियंत्रण ठेवण्याचा प्रयत्न करत होता. सध्या तर मानव स्वतःला निसर्गाचा कर्ता-करविता समजत आहे.

पर्यावरण ही संज्ञा Environment या इंग्रजी

संज्ञेला पारिभाषिक म्हणून वापरली जाते. Environment हा शब्द फ्रेंच भाषेतील Environ या शब्दापासून निर्माण झाला आहे व त्याचा अर्थ To surround म्हणजेच सभोवतालची स्थिती किंवा घटक असा होतो. थोडक्यात Environment म्हणजेच परी+ आवरण याचाही अर्थ सभोवतालची स्थिती किंवा घटक असाच होतो.

पर्यावरणामध्ये सजीवांच्या सभोवताली असलेल्या सर्व घटकांचा समावेश होतो. या पर्यावरणीय घटकांचे जैविक घटक आणि अजैविक घटक असे दोन प्रकार पडतात. जैविक म्हणजेच सजीव घटकांचे वनस्पती, प्राणी, किटक, मासे, पक्षी, माणुस यांचा समावेश होतो. तर अजैविक म्हणजेच निर्जिव घटकांमध्ये प्रदेशाचे स्थान, भुपृष्ठ रचना, हवा, मृदा, खनिजे, पाणी इ. घटकांचा समावेश होतो हे सर्व घटक एकमेकांवर अवलंबून आहेत.

पर्यावरणाचा अभ्यास करताना पर्यावरणातील वेगवेगळ्या घटकांचा सखोल व सविस्तर अभ्यास केला जातो. यातून पर्यावरणाचे संतुलन कसे टिकून राहील. त्याच बरोबर त्यातून मानवी विकास योग्य प्रकारे होऊन मानवाचे जीवन सुसह्य कसे होईल ? याचाही विचार केला जातो. त्यामुळे पर्यावरण अभ्यासाचे महत्व अधोरेखित होते. पर्यावरण अभ्यास केल्यानंतर वेगवेगळ्या घटकांची माहिती मिळते.

पर्यावरणात विविध प्रकारच्या साधन संपदा आढळतात. या साधन संपदांच्या आधारेच पृथ्वीवरील सजीव आपले जीवन जगत असतात. मात्र साधन संपदांचा वापर मोठ्या प्रमाणात झाल्यामुळे हळुहळु साधनसंपदांचे प्रमाण कमी होत आहे. या साधन संपदांचा न्हास होऊ नये तसेच साधन संपदा आहे त्याच स्वरूपात व प्रमाणात पुढे कित्येक वर्ष चिरंतन

स्वरूपात टिकून राहाव्यात यासाठी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. म्हणजेच पुढच्या पिढ्यांनादेखील या साधनपंदांचा उपयोग होईल.

“पर्यावरण आहे जीवन

चला मिळून झाडे लावुया आपण

गाव शहर नी प्रदुषित

चला मिळून स्वच्छ बनवुया आपण
पर्यावरण देतो ऑक्सिजन आपल्याला

स्वच्छ निर्मळ जीवन जगायला

लग्न असो वा कार्यक्रम कोणताही

रोपठ्यांनी सजवलेला मंडप हॉल

किती छान वाटतो आपल्याला

बघितलेल्या ध्येयाकडे जात असतांना

पर्यावरणाकडे थोड लक्ष देऊ या आपण

चला मिळून झाडे लावूया आपण.”

शाश्वत विकास ही संकल्पना अलीकडच्या काळातील आहे. कारण मानवाने आपल्या स्वार्थी वृत्तीमुळे पर्यावरणाची बेसुमार हानी केली. तसेच साधनसंपत्तीचा अमर्याद वापर केला. त्यामुळे पर्यावरण संतुलन ढासळले. तसेच साधनसंपत्तीचीही मोठ्या प्रमाणात हानी झाली. त्यामुळे भविष्यकालीन विकासाच्या मार्गात अनेक अडथळे निर्माण होतील याची जाणीव झाल्यामुळे सद्यपरिस्थितीत मानवाने स्वतःचा केला जाणारा विकास हा शाश्वत पद्धतीने करावा यावर बुटलँड अहवालात शिकेमोर्तब करण्यात आले. पर्यावरण अभ्यासकांच्या मते आजच्या आपल्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी आपण जी साधन संपत्ती वापरतो ती उद्याच्या पिढीसाठी त्याच गुणवत्तेची व त्याच स्वरूपाची लागणार आहे. त्यामुळे साधनसंपत्तीचे जतन व संवर्धन करणे आवश्यक आहे. या तत्वांची जाणीव ठेवून ज्या प्रकारचा विकास करावयाचा आहे तो विकास म्हणजेच शाश्वत विकास किंवा चिरंतन विकास होय.

आपले पर्यावरण हा आपल्या जीवनाचा एक

महत्वाचा भाग आहे आणि नैसर्गिक संसाधनाशिवाय आपले जीवन अशक्य आहे हे आपण नाकारू शकत नाही.

उत्तम वातावरण आणि शुध्द वातावरणामुळे चांगल्या जीवनाची कल्पना येते. पर्यावरणाचे रक्षण करण्यासाठी जास्तीत जास्त झाडे लावली पाहिजेत. आजकाल प्रदुषण, हवामान बदल इत्यादी अनेक पर्यावरणीय समस्यांमुळे माणसाच्या जीवनशैलीवर परिणाम होत आहे. त्यामुळे पर्यावरण स्वच्छ व सुरक्षित ठेवणे हे प्रत्येक मानवाचे कर्तव्य आहे.

कु. कोमल इंद्रभान गिरी

एफ.वाय.बी.ए.

जागतिक तापमानवाढ

अलीकडे हवामानात जागतिक तापमानवाढ अशा प्रकारचे शब्द आपल्या नेहमीच कानावर पडतात. मध्यंतरी चर्चेत असलेली कोनहेग न परिषदही याच घटकांशी संबंधित होती. आज पृथ्वीवरील गंभीर संकट म्हणून ओळखले जाणारे हवामानाबद्दल व जागतिक तापमानवाढ हे पर्यावरणाच्या प्रदूषणाचेच महाभयानक परिणाम होत.

सजीवांना अपायकारक किंवा विकारी असे पदार्थ पर्यावरणात मिसळण्याची प्रक्रिया म्हणजे पर्यावरणीय, प्रदूषण, पर्यावरणातील हवा, जल व मृदा अशा घटकांमध्ये अपायकारक पदार्थ मिळाल्याने पर्यावरण दुषित बनले प्रदूषण बहुतकरून मानवी कृतीमुळे घडून येते.

ज्या पृथ्वीवर आपण वास करता. तिची कवचकुंडल म्हणजे पर्यावरण मृदा, पाणी, हवा, सूर्य आणि आकाश या पंचमहाभूतांच्या परस्परसंबंधातून पृथ्वीचे पर्यावरण अस्तित्वात आले आहे. पृथ्वीवरील जीवसृष्टीचा प्रमुख आधार म्हणजे पर्यावरण. परंतु अलीकडे याच पर्यावरणाच्या अस्तित्वास ग्रहण लागले आहे. ते प्रदूषणाचे आणि त्यास मुख्यत्वे कारणीभूत ठरताहेत ती मानवांची कोटीच्या कोटी उड्डाणे...!

प्रदूषण हे मुख्यतः रासायनिक पदार्थांच्या रूपात असते. वातावरण रसायने आणि धुलिकण मिसळल्यामुळे हवा प्रदूषित होते. या रसायनांमध्ये उद्योग आणि मोटारी याद्वारे निर्माण झालेले कार्बन डायऑक्साइड, सल्फरडायऑक्साइड, क्लोराफ्लुओरो कार्बन, संयुगे, नायट्रोजनाची ऑक्साइड इ. वायूंचा समावेश होतो. मृदेमध्ये सोडलेली रसायने किंवा सांडपाणी वाहून नेणाऱ्या वाहिन्यांतून झालेली गळती यामुळे मृदा प्रदूषित होते. तसेच हायड्रोकार्बन, जड धातू, कीडनाशके, तणनाशके, क्लोरीनयुक्त

हायड्रोकार्बन इत्यादीमुळे मृदा प्रदूषित होते. औद्योगिक क्षेत्रातून सोडलेली सांडपाणी, प्रक्रिया केल्यानंतर सोडलेले क्लोरीनयुक्त पाणी इ. जलस्रोतात मिसळल्याने जलप्रदूषण होते. तसेच पर्यावरणात प्लॅस्टिक साचून राहिल्यास त्याचा वाईट परिणाम तेथील सजीव, त्यांचा अधिवास आणि मानवी जीवन यावर होत असतो. मोकळ्या जागेवर फेकलेले अन्न, मलमूत्र, रसायने, तुटलेल्या वस्तूंचे ढिगारे, इलेक्ट्रॉनिक कचरा इ. जैविक आणि अजैविक अपशिष्टांमुळे प्रदूषणात जागतिक समस्या निर्माण झाल्या आहेत. अणुऊर्जा निर्मिती व अण्वस्त्र निर्मिती याकरीता केले जाणारे संशोधन यांमुळे पर्यावरणात किरणोत्साराचे प्रमाण वाढले आहे.

मानवाने उभारलेले राक्षसी आकाराचे कारखाने सातत्याने धूर ओकतात. त्यामुळे हवेचे प्रचंड प्रमाणात प्रदूषण घडून आले आहे. त्यातूनच आम्लपर्जन्य, कृष्णपर्जन्य अशा गंभीर घटना येतात. यामुळे जमिन प्रदूषित होते, तिची सुपिकता नष्ट होते. अन्नधान्याचे उत्पादन घटते प्रदूषित हवेमुळे मानवी आरोग्याची समस्या निर्माण होते, बरेचदा हृदयरोग, पक्षाघात, फुफ्फुसांचे प्राणघातक रोगही संभावतात.

हवेतील वाढता कार्बन-डाय-ऑक्साईड कार्बनडाय ऑक्साईडमुळे हरितगृह परिणाम घडून येतो, त्यामुळे जागतिक तापमान मोठी घडून येतो; परिणामी पृथ्वीवरील संपूर्ण बर्फ वितळून जलप्रकल्पाचा गंभीर धोका निर्माण होऊ शकतो.

कारखान्यातून बाहेर पडणारे सांडपाणी व टाकाऊ कचरा, नागरी सांडपाणी, घरगुती कचरा यांचा निचरा नद्या समुद्रात केल्यामुळे जलप्रदूषण घडून येते, जे कॉलरा, गॅस्ट्रो, टायफॉईड यांसारख्या साथीच्या रोगांना जन्म देते आणि हजारोंचे बळी घेऊन जाते.

समुद्री जीवांचे अस्तित्वही या जलप्रदूषणामुळे धोक्यात आले आहे.

क्लोरो-फ्लुरो-कार्बन वायूच्या वाढत्या उत्सर्जनामुळे वातावरणातील ओझोन वायूच्या थराला भगदाड पडले आहे, त्यामुळे सूर्याच्या अतिनील किरणे थेट आपल्या अंगावर पडून त्वचेचा कर्करोग होण्याची शक्यता खूपच बळावली आहे. हवामान प्रदूषणामुळे निसर्ग चक्रावर दुष्परिणाम झाला आहे. त्यामुळे कधी अवर्षन तर कधी अतिवृष्टीचा प्रकार वाढला आहे.

शहरांमध्ये प्रचंड आवाज करणाऱ्या गिरण्या - कारखाने, रेल्वेगाड्यांची खडखड, वाहनांचा गोंगाट, ध्वनीवर्धकांचे कर्कश किंवाळणे यांमुळे तर माणसाचा जीव मेटाकुटीस आला आहे. या ध्वनी प्रदूषणामुळे मानसिक ताणतणाव, रक्तदान, हृदयविकार तसेच मानसिक विचारांचीही गर्दी झाली आहे; त्यातूनच उन्माद, वेडेपणा, नैराश्य आत्महत्या अशा घटना घडताहेत.

अलीकडे वाढलेला प्रदूषणामुळे तर समुद्र नासला जात आहे, त्यामुळे समुद्री जीवांच्या अनेक प्रजाती नष्ट होत आहेत. अणुप्रदूषणाचा मानव गुणसूत्रांवर दुष्परिणाम होऊन त्यामध्ये विपरित जनुकीय परिवर्तन

घडून येत आहे. अलीकडील वाढलेला प्लॉस्टिक व अविघटनशील पदार्थांचा वापरही पर्यावरणाशी मोठ्या प्रमाणावर हानी करीत आहे.

पर्यावरण प्रदूषणाने आता पृथ्वीच्या अस्तित्वालाच थेट आव्हान दिले आहे; यामुळे संपूर्ण सजीवासृष्टीच नष्ट होण्याची भीती निर्माण झाली आहे. साहजिकच त्यावर उपाययोजना करणे आवश्यक आहे. प्रत्येकानेच जर स्वतः पासून सुरुवात केली तर वाढत्या प्रदूषणास अटकाव करणे फारसे अशक्य नाही. त्यासाठी जैविक शेती करणे, प्लॉस्टिकचा वापर बंद करणे, नद्या, समुद्र यांचे प्रदूषण रोखणे, कारखान्यावर योग्य ती बंधने घालणे यांसारखे उपाय साऱ्या जगाने हातात हात घेऊन केले तर, पर्यावरण प्रदूषणाच्या राक्षसाचा सामना आपण नक्कीच करू शकू ! सजीव सृष्टी वसली होती ! असा इतिहास सांगण्याची वेळ एखाद्या परग्रहवासीयावर (असलाच तर !) येणार नाही अशी अशा करावयला हरकत नाही !

कु. समीक्षा रवींद्र अंत्रे
एफ.वाय.बी.ए.

पर्यावरणाचे महत्त्व

सजीवांच्या नैसर्गिक परीसराला पर्यावरण असे म्हणतात. आपल्यांना जीवन जगण्यासाठी या परीसराची आवश्यकता असते. दैनंदिन जीवनात आवश्यक सर्व संसाधने तसेच आपल्या सर्व मूलभूत गरजा पर्यावरणातूनच पूर्ण होतात. मानवजातीच्या सर्वांगीण विकासात पर्यावरणाचा महत्त्वाचा वाटा आहे.

निसर्गाने मानवाला बुद्धीचे वरदान दिले आहे. मानवाने बुद्धीच्या जोरावर स्वतःचे जीवन सुखकर करण्यासाठी पर्यावरणात बदल घडवून आणले. विज्ञानाच्या अविष्कारामुळे मानवाचे जीवन सोयीस्कर झाले आहे. मानवाने स्वतःच्या स्वार्थापोटी पर्यावरणाची हेळसांड केली आहे. पर्यावरणाच्या बिघडत्या संतुलनासाठी सर्वस्वी मानव जबाबदार आहे. आपल्या पृथ्वीवर सजीवांचे वास्तव्य आहे. मानवासोबतच इतर सर्व सजीव सृष्टी या पृथ्वीवर अधिकार आहे. मानवाने झाडांची कटाई सुरु केली. औद्योगिकीकरण नद्या, तलाव, समुद्र दूषित केले. त्यामुळे पर्यावरणाचे संतुलन बिघडले. जल, भूमी, वायू मिळून पर्यावरण तयार झाले आहे. मानवा या तिन्ही गोष्टींना दूषित करत आहे.

समाजाचा एक जागरूक नागरिक असण्याच्या नात्याने पर्यावरणाचे रक्षण हे आपले प्रथम कर्तव्य आहे. आपली पृथ्वी आपल्याला पुन्हा हिरवीगार करायची आहे. दरवर्षी ०५ जूनला “विश्व पर्यावरण दिवस” साजरा केला जातो. त्यात आपण सक्रिय सहभाग घेतला पाहिजे.

आजकाल पर्यावरण धोक्यात आले अशा प्रकारची हाकाटी आपण सतत ऐकत असतो. पण पर्यावरणाची बिघडलेली परिस्थिती सुधारणं काय शक्य होईल. ती सुधारणा कशी करायची याबद्दल कुणी फारसं बोलताना आढळत नाही. खरंच, बिघडलेल्या पर्यावरणात सुधारणा करणं शक्य आहे काय, हा प्रश्न

शास्त्राज्ञांना बरीच वर्ष सतावतो आहे. त्याच उत्तर बरेच शास्त्रज्ञ नकारार्थी देऊ लागले आहेत. याला कारणही तशीच आहेत.

पर्यावरणाचा समतोल ढासळायला औद्योगिक क्रांतीपासून सुरुवात झाली. गेल्या शतकात लंडनमध्ये दगडी कोळशाच्या धुरांन इमारती काळ्याकट्ट झाल्याच्या बातम्या छापल्या गेल्या होत्या. भारतात एकेक ठिकाणी शंभर शंभर वाघ मारुन इंग्लंडमध्ये परत जात होता आणि वृत्तपत्रांमधून स्वतःचे फोटो छापवून आणीत होता. अमेरिकेत मशिनगनच्या साहाय्यानं थवे मारले जात होते आणि पैसंजर पीजनचे थवे डोक्यावरून जात असताना अर्धा अर्धा तास आकाशाचं दर्शन होत नव्हतं. चीनमध्ये पांडा भरपूर प्रमाणात आढळत होता. आज सगळा युरोप आम्लपर्जन्यांन काळा पडू लागलाय. भारतात वाघ नाहीसे होण्याची शक्यता आहे. अमेरिकेत थव्यांची संख्या काही हजारात मोजावी लागते. तर पॅसंजर पीजन पूर्णपणे नाहीसं झालं आहे. पाडा जगावा म्हणून आंतरराष्ट्रीय प्रयत्न चालू आहेत पण त्याला यश येण्याची शक्यता कमीच मानण्यात येते.

ही काही छोटी छोटी उदाहरणं झाली. इतर उदाहरणं याहून वाईट परिस्थिती दर्शवतात. उदाहरणार्थ सागराचं प्रदूषण गेल्या शतकात खनिज तेल पद्धतशीरपणे काढण्यात येऊ लागलं. १८५७ मध्ये डेकनं पहिली तेल विहीर खोदली. त्यानंतर खनिज तेल उत्पादन सुरु झालं.

कु. शुभांगी देविदास शिरसाठ
एफ.वाय.बी.ए.

व्यावसायिक पर्यावरण

व्यावसायिक पर्यावरण हा विषयच आगळावेगळा अस आहे. आजकाल आपण पर्यावरण म्हटले की जल, नदी किंवा आजपास जो परिसर असतो त्याविषय बोलतो. पण आधुनिक युगात व्यावसायिक पर्यावरण हा विषयच वेगळा दिसून येतो. “व्यावसायिक पर्यावरण म्हणजे व्यवसायाबाहेरील सर्व घटक जे व्यवसाय संस्था आणि संस्थेच्या कामकाजावर परिणाम करतात.”

ज्या ठिकाणी व्यवसाय सुरु आहे. त्याचे वातावरण समजून घेणे कोणत्याही ठिकाणी यशस्वीरित्या व्यवसाय संस्था चालविण्यासाठी आवश्यक असते. कारण पर्यावरणीय घटक व्यवसायाच्या जवळ जवळ प्रत्येक गोष्टीवर प्रभाव पाडतात. व्यावसाय विषयक वातावरणाच्या विविध घटकाबद्दल जाणून घेणे महत्वाचे असते. ज्यात आर्थिक बाबी, सामाजिक - सांस्कृतिक बाबी, राजकीय चौकट कायदेशीर बाबी आणि तांत्रिक बाबी इत्यादींचा समावेश होतो. आधी सांगितल्याप्रमाणे प्रत्येक व्यवसायाचे यश ज्या वातावरणात व्यवसाय कार्य करतो. त्या वातावरणाची जुळवून घेण्यावर अवलंबून असते. उदाहरणार्थ जेव्हा सरकारी धोरणांमध्ये बदल होत असेल, तेव्हा व्यवसायाला स्वतःस नवीन धोरणांशी जुळवून घेण्यासाठी आवश्यक ते बदल करावे लागतील.

व्यवसाय हा समाजाच एक भाग आहे. त्यामुळे सामाजिक बदलापासून तो अलिप्त राहू शकत नाही. सामाजिक परिस्थितीवर ज्या घटकांचा प्रभाव पडतो. त्या प्रत्येक घटकाचा प्रभाव व्यवसायावर देखील

होतो. म्हणूनच जसजसे सामाजिक परिवर्तन होत जाते. तसतसे व्यवसायाचे स्वरूप देखील बदलताना दिसते. यंत्र पूर्वयुगातील वस्तू विनिमयाच्या स्वरूपात होणारा व्यापार आणि घरगुती स्वरूपाचे उद्योग आज क्रेडिट कार्ड आणि टेलिशॉपिंगच्या युगात आणि संपूर्ण जग ही ‘एक’ बाजारपेठ या संकल्पनेपर्यंत पोहचली आहे. तंत्रज्ञानाच्या विकासामुळे औद्योगिक क्षेत्रात अमुलाग्र बदल घडून आला आहे. हे बदल घडून येण्याचे मुख्य कारण आहे ते म्हणजे व्यावसायिक पर्यावरणात घडवून येणारा बदल. “व्यावसायिक पर्यावरण म्हणजे व्यवसायाच्या सभोवतालची परिस्थिती, जिचा परिणाम व्यवसायाच्या निर्णय प्रक्रीयेवर होतो.”

कु. रेणुका आप्पासाहेब वाबळे
एफ.वाय.बी.कॉम.

आव्हाने आणि मानव

निसर्ग आणि त्याला मुर्वत
नाही पहा अगदी कशाची !
कालासाह जी क्रीडा त्याची,
ती सकलांना समान जाची
चुरुनी टाकी प्रचंड पर्वत !

कवी केशवसुतांच्या 'तुतारी' या कवितेतल्या ओळी माणसाहून निसर्ग केवढा श्रेष्ठ आहे हे सहज सांगून जातात. खरोखरच निसर्गापुढे मानव किती हतबल आहे ! इतके प्रचंड शोध लावले माणसांनी की त्यामुळे परमेश्वराने देखील थक्क व्हावे. बैलगाडीपासून विमानापर्यंत गतीवर मात करणारी साधने माणसाने शोधून काढली. नद्यांवरच काय, पण सागरावरही पूल बांधले. रेडिओ, दूरदर्शनपासून कम्प्युटर त्याने कुठून कुठे प्रवास केला. माणसापाशी काय नाही ? टेलिफोनपासून मोबाईलपर्यंत सारी यंत्रे आहेत. निसर्गावर मात करण्याची अगणित साधने त्याने शोधून काढली. अनेक रोगांवर मात करण्यासाठी औषधे शोधता शोधता आज वैद्यकशास्त्र किती पुढे गेले आहे. इतका बुद्धीमान आणि संशोधक माणूस ! पण शेवटी निसर्गापुढे तो हतबल आहे. एकदा का त्सुनामी लाटांचा तडाखा सुरू झाला की त्याला त्यात प्राण गमवावेच लागतात.

पहिला प्रश्न पडतो की, नैसर्गिक आव्हाने कोणती ? तर भूकंप, पूर, दुष्काळ, ज्वालामुखी, त्सुनामी, साथीचे रोग जसे की करोना, प्लेग यासारखे आजार म्हणजे मानवासमोर उभे असलेले नैसर्गिक आव्हानेच म्हणता येईल. विषयाचे चिंतन केले तर असे जाणवते की, मानवाच्या कर्मांमुळेच त्याला या आव्हानांना तोंड देण्यास सामोरे जावे लागते. गांधीजींनी म्हणले आहे की, निसर्गामध्ये सर्वाना पोसण्याची क्षमता आहे परंतु माणसाच्या लालसेपुढे निसर्ग हतबल आहे. वाढत्या औद्योगिकीकरणामुळे, मानवांच्या निसर्गाला ओरबडण्याच्या कृतींमुळे पृथ्वीची महाविनाशाकडे वाटचाल चालू आहे.

विषयाचे चिंतन करत असताना प्रश्न पडतो की खरचं 'पूर' हे निसर्गनिर्मित आव्हान आहे का ? मुंबईमध्ये आलेल्या पूराचे विश्लेषण केल्यास आपल्यास काय जाणवते ? समुद्रावर भर घालून जमिनी तयार करण्यात आल्या. समुद्राच्या काठावर शहरे वसवणे, इमारती उभ्या राहील्या. शहरातील कचऱ्याचे अयोग्य व्यवस्थापन, पावसाच्या पाण्याचा निचरा करण्यासाठी नाले नसणे यामुळे पूरजन्यस्थिती उद्भवते. २६ जुलै २००५ रोजी मुंबईमध्ये आलेला विघातक महापूर हा या संदर्भातला टर्निंग पॉईंट होता. मुंबई अशा प्रकारच्या नैसर्गिक आपत्तीला तोंड देण्यासाठी सक्षम नाही हे त्यावेळी उघडपणे दिसून आलं. त्यानंतरच आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाने उपाययोजना राबवण्यात सुरुवात केली. भारताच्या वेगवेगळ्या शहरात आलेले पूर पाहिले तर शहरांचे नियोजन आणि शहरी प्रशासन या बाबींची सांगड घालण्यात आपण कमी पडलो आहोत हेच दिसून येते.

जर नैसर्गिक आव्हानांना तोंड देण्यास मानव समर्थ असेल तर दुष्काळ का पडतो ? दुष्काळ हे ही एक नैसर्गिक आव्हानच आहे. भारतातील १०० पैकी ६८ % क्षेत्र दुष्काळास बळी पडते. परंतु अजूनही मराठवाड्यातील जिल्हे हे दुष्काळग्रस्त म्हणून गणले जातात. आजही लातूर जिल्ह्याला बाहेरून पाणीपुरवठा करतो. आपण दुष्काळाला तोंड देण्यास अजूनही मानव समर्थ नाही.

आजही भूकंप झाल्यावर मोठ्या प्रमाणावर जीवित व वित्तहानी होते. फक्त १०८ क्रमांक दाबून किंवा NDRF टीमला माहिती देवून काहीही होत नाही. NDRF टीम भूकंपग्रस्त भागात दाखल होईपर्यंत मोठ्याप्रमाणावर हानी झालेली असते. असे नाही की भूकंपाचे अनुमान लावले जात नाही. परंतु धोक्याची सुचना लोकांपर्यंत पोहचण्याअगोदर त्याच्या अफवाच लोकांपर्यंत पोहचतात. भूकंप ही आपत्ती फक्त काही मिनिटेच टिकते. परंतु अशा आपत्तीमुळे जीवित आणि

मालमत्तेचे लक्षणीय नुकनास होते. भूकंपामुळे त्या गावातील वीज आणि दळणवळण सेवांमध्ये व्यत्यय येतो. नैसर्गिक आपत्तीचेच एक उदाहरण म्हणजे 'अवकाळी पाऊस', वेळी-अवेळी पडणाऱ्या या पावसामुळे, शेतकऱ्यांच्या पीकाचे, शेतमालाचे मोठ्या प्रमाणावर नुकसान होते.

'निसर्ग का तोडतोच निसर्गाच क्रमन
की मानवाने केले त्यावर अतिक्रमण'

औद्योगिकीकरणामुळे नैसर्गिक साधनसामुग्रीचा अपव्यय होवू लागला आहे. वारंवार होणारी वृक्षतोड, मातीची धूप, पर्यावरणाचा न्हास, हवेचा दाब, जलद शहरीकरण, भूकंपीय क्रियाकलाप, जागरूकता आणि माहितीची अभाव, सांस्कृतिक पद्धतींमध्ये बदल यामुळे खरतर आम्हांला नैसर्गिक आव्हानांना तोंड द्यावे लागते.

असे म्हणले जाते की, कोरोना ही नैसर्गिक आपत्ती आहे परंतु मला वाटते की कोरोना ही एक मानवनिर्मित आपत्ती आहे. कोरोना काळात विज्ञानाच्या जोरावर लस तयार केली पण चाचणी पूर्ण होईपर्यंत बळींची संख्या वाढली होती. आजमितीस जगातला कुठलाही देश छाती ठोकपणे हे सांगू शकत नाही की, त्याने कोरोना महामारीवर योग्य व्यवस्थापन करून विजय मिळवला आहे. कुणाचे लाट थोपवण्यात चुकले, तर कोणाचे लसीकरणात, पण हे करत असताना फार कमी देश आहेत, जे उघडपणे आपल्या चुका मान्य करतात. विज्ञानाच्या शोधावर मिजाम करणाऱ्या मानवाला AIDS सारख्या गुडघे टेकायची वेळ आली. आजही पोलिओ चे पूर्ण उच्चाटन करणे कोणत्याही राष्ट्राला जमले नाही.

वाढत्या औद्योगिकीकरणामुळे तापमान वाढ अन् वाढला. तापमानामुळे धुवांवरचा बर्फ वितळत आहे. वाढत्या हवामान बदलामुळे धुवांवरचा बर्फ वितळत आहे. वाढत्या हवामान बदलामुळे आज पिकांवर वेगवेगळे रोग पडतात. त्या पिकांवर उपाय म्हणून शेतकरी रासायनिक औषधांची फवारणी करतात त्यामुळे जैवविविधतेचा न्हास होतो. अनेक सूक्ष्मजीव व त्यावर अवलंबून असणारे इतर सजीव वातावरण बदल अंगिकार न शकल्यामुळे नामशेष होत आहे. याबरोबरच

जैवविविधतेला सर्वात मोठा धोका हा मनुष्य प्राण्याच्या वाढत्या लोकसंख्येचा आहे. जागतिक जोखीम अहवाल २०२३ नुसार येत्या काळात पर्यावरण हे जगापुढील महत्वाचे आव्हान असेल. वाढत्या जल व वायुप्रदुषणामुळेही जैवविविधता झपाट्याने संपुष्टात येत आहे.

मग प्रश्न पडतो की, एकीकडे विज्ञानाच्या जोरावर आपल्या बुद्धीमत्तेच्या जोरावर प्रचंड शोध लावणारा मानव, नैसर्गिक आव्हानांना तोंड देण्यास कमी का पडतो ? भूतकाळातील आपत्तींना प्रतिसाद देण्यास प्रतिबंध करणाऱ्या घटकांमध्ये राष्ट्रीय स्तरावरील योजना धोरणाचा अभाव, खराब आंतरक्षेत्रीय समन्वय, पूर्व चेतावणी प्रणालीचा अभाव, खराब आंतरक्षेत्रीय समन्वय, पूर्व चेतावणी प्रणालीचा अभाव, मंद प्रतिसाद यांचा समावेश होतो. मदत एजन्सी, प्रशिक्षित / समर्पित शोध आणि बचाव पथकांचा अभाव आणि गरीब समुदायाचे असक्षमीकरण या कारणांमुळे मानव नैसर्गिक आव्हानांना तोंड देण्यास असमर्थ ठरतो. शहरात कधी पूर आलाच तर त्याच नियंत्रण आणि व्यवस्थापन करणाऱ्या पायाभूत सुविधांचाही तितकच गैरव्यवस्थापन आहे.

जर मानवाला नैसर्गिक आव्हानांना तोंड देण्यास समर्थ बनायचे असेल तर त्याने सर्वप्रथम निसर्गाला ओरबडण्याची वृत्ती सोडली पाहिजे. शहरातील कचऱ्याचे योग्य व्यवस्थापन केले पाहिजे याचे प्रशिक्षण तळागाळातील लोकांपर्यंत पोहचले आहे. भूकंपामुळे होणारी अधिकाधिक जीवितहानी टळण्यासाठी इमारतींची रचना तशा प्रकारे केली पाहिजे. निसर्गाचा, जैवविविधतेचा, पर्यावरणाचा समतोल राखला पाहिजे. जेव्हा हा समतोल राखला जाईल. त्यावेळी नैसर्गिक आव्हाने कमी निर्माण होतील. अन् त्यावेळी आमचा मानव त्या आव्हानांना तोंड देण्यास खऱ्या अर्थाने समर्थ होईल.

कु. पूनम लक्ष्मण गागरे
एम.एस्सी. भाग २

सोशल मिडीया आणि प्रदूषित तरुणाई

सोशल मिडीया हा तरुणाईच्या दैनंदिन जीवनातील अविभाज्य भाग बनला आहे. सकाळी उठल्यापासून ते रात्री झोपेपर्यंत तरुणाई सोशल मिडीयावर सक्रिय असते. फेसबुक, ट्विटर, इन्स्टाग्राम, व्हॉट्सअप, युट्युब अशा माध्यमांचा वापर करण्यात आजची तरुण पिढी अग्रेसर आहे.

अगदी लहानापासून तर वयाची सत्तरी ओलांडलेल्या व्यक्तीपर्यंत सगळेच सोशल मिडीयावर प्रचंड प्रमाणात सक्रिय असतात. नाते, मैत्री इथपर्यंत मर्यादित असलेल्या सोशल मिडीया आता राहणीमान बदलण्यापासून तर अजेंडा बदलण्यापर्यंत पोहोचला आहे. सध्याच्या धकाधकीच्या आयुष्यात आणि स्पर्धेत टिकण्यासाठी मणसाने अपडेट राहणं गरजेचं आहे. मात्र त्याच्या आहारी जाण तेवढेच धोक्याचं आहे.

भारत हा तरुणाचा देश म्हणून ओळखला जातो. भारताची लोकसंख्या ही जगात एक नंबरला आहे. पण आज हाच तरुण सोशल मिडीयात दंग आहे. सकाळी उठल्यावर त्याला आपल्या हातात लगेच मोबाईल लागतो. मेसेजस, स्टोरी, स्टेटस लावण्यात आणि पाहण्यात वेळ वाया घालवतो. इन्स्टाग्रामवर स्टोरीज पाहण्यात आणि बनवण्यात वेळ घालवत आहे. भारत हा तरुणांचा देश आहे. पण हाच भारताचा आजचा १४ ते २५ वर्षाचा मुलगा इन्स्टाग्रामवर गुन्हेगारी रिल बनवत आहे. अपशब्द वापरून संस्कृती बिघडवत आहे. तसा वापर केला तर सोशल मिडीयाचा वापर केला तर खूप चांगला एक रोजगाराची संधी उपलब्ध करता येईल. समाजाच्या दृष्टीने चांगला संदेश देण्यासाठी विडीओ तयार करू शकतो. चांगले विडीओ बनवल्याने चांगला पैसा मिळवता येईल. पण आपण आपला वेळ हा फुकट वाया घालवतो.

आज सोशल मिडीयामुळे अनेकांना जॉब मिळण्यास देखील मदत झाली आहे. विविध क्षेत्रात करिअरच्या कोणत्या संधी उपलब्ध आहेत याची माहिती सोशल मिडीयामुळे सहज उपलब्ध होत आहे.

पण आजचा तरुण हा आपल्या सोशल मिडीयाचा खूप गैरवापर करत आहे. सोशल मिडीयावर एखाद्या समाजा विरुद्ध काही चुकीची पोस्ट करून समाजात जातीवाद, दंगली घडून आणण्यासाठी सोशल मिडीयाचा वापर करत आहे.

आज सोशल मिडीयामुळे बाहेरच जग जवळ आले. लोक जवळ आले आहे. पण आपले जवळचे लोक लांब गेले आहेत. घरातल्या लोकांसोबत मित्रासोबत पूर्वीसारखे बोलणे होत नाही. संवाद होत नाही. आजचा तरुण हा मेसेजसच्या दुनियेत आहे. पूर्वी लोक, मित्र महिना महिना भेटत नसे तरी त्याचे संबंध नाते आहे तसेच टिकून राहत असे. पण आजच्या मेसेजसच्या दुनियेत तरुणाला आपल्या मित्राने मैत्रीणीने आपला मेसेजसच्या रिपलाय न दिल्याचा राग येतो. त्यामुळे नात खराब होत. आजचे मुल हे अपशब्द वापरून व्हिडीओ रिल बनवतात व ते पोस्ट करतात.

सोशल मिडीयावर व्यावसायाची ही खूप संधी आहे. शेअर मार्केटिंग वर ही अभ्यास केंद्रात चांगला रोजगार मिळू शकतो. आपला स्वतःचा व्यवसायाची जाहीरात करू शकतो. आपला मात्र वस्तू थेट ग्राहकांपर्यंत पोहचवू शकतो. आपल्या व्यवसायाची माहिती जाहीरात आपण ग्राहकापर्यंत पोहचवू शकतो. ऑनलाईन खरेदी, विक्री करू शकतो. आज सोशल मिडीयांचा वापर केला तर खूप करता येतो. पण आजचा तरुण हा सोशल मिडीयात वेळ वाया घालवण्यात दंग आहे. सोशल मिडीयाचा अति वापर केल्याने आजचा तरुण हा डिप्रेशनमध्ये जात आहे. इन्स्टाग्राम, फेसबुक वर लाईक, फॉलोवरस वाढवण्याचा नादात आहे. तो आता आपल्या भावना स्टेटस, स्टोरीवर व्यक्त करीत आहे.

निखिल सुरेश अंत्रे
एफ.वाय.बी.ए.

स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव व सभोवताल

हाडामासाचा खर्च घालून रक्ताचा चिखल करून
पेरत होत काय अन् उगवत काय
खर्च स्वतंत्र्याने दिलय काय
काम म्हणता काम मिळेना भूक म्हणता भाकर मिळेना
दिस दिस हातातोंडाची गाठ पडेना
आम्ही बुद्धिमत्ता डोक्याबाहेर कोंबलीय
लक्ष्मीच्या दारी सरस्वती पणी भरू लागलीय
कोणाला मिळालेत महल
कोणाच्या मिळालेत महल
कोणाच्या नशिबी आलेत फलं
कुतऱ्यामांजरापरी गरीबांचे हाल
लांडग्यांच्या हाती सत्ता सोपून युवा पिढी झोपलीय
काय ?

आम्ही मारले भगतसिंग, राजगुरु, सावरकर
लोकशाही गुलामगिरीचेच दुसरे नाव
घडवायचे होते कर्ण कबीर युधिष्ठिर
कर्ण शकुनी हिटलर निपजलेत करणार तरी काय

१५ ऑगस्ट २०२२ भारतीय स्वातंत्र्याचा ७५ वर्ष
पूर्ण झाली. संपूर्ण भारतात हा ७५ वा ऑगस्ट १९४७
रोजी भारत ब्रिटीश राजवटीतून मुक्त झाला. त्या
दिवसापासून आजपर्यंत या भारतात अनेक बदल
झाले. अनेक घटना घडून गेल्या. अनेक घटना घडत
आहेत. त्या घटनांचा आढावा घेणे गरजेचे आहे असे
मला वाटते.

आपल्या देशाने अमृतमहोत्सवी वर्ष पूर्ण केले.
परंतू त्या काळाच परिशीलन करायच तरी कसे ? या
काळाचा लेखाजोखा मांडला तर हाती काय लागते ?
म्हणजे भौतिकदृष्ट्या संपन्न होत असताना आणि
एकविसाव्या शतकाची पूर्णमांडणी करत असताना
आपण आपल्या समाजव्यवस्थेचे निकोप विश्लेषण करू
शकतो का ? धर्मनिरपक्षतेचा पुरस्कार करणारे आपण
धर्माचे प्राबल्य दूर ठेवून जगू शकतो का ? विशेष
म्हणजे ज्या देशाला एक मोठी वैचारिक परंपरा आहे.
समृद्ध विचारांचा वारसा आहे. त्या परंपरेचे आपण

खर्च वाहक आहोत का ? आपल्या ऐक्यभावनेचे धागे
एवढे तकलादू कसे झाले ? 'माझा देश, माझ
व्हीजन' या विषयावरचा वांझ चर्चा आपण किती
दिवस ऐकणार आहोत ? उद्योग, कृषी, शिक्षणासह
आपली झालेली भरभराट विलक्षण आनंददायी असली
तरी आपण रोजगाराच्या पुरेशा संधी खरोखरच निर्माण
करू शकलो आहोत का ? भ्रमनिराशेच्या दलदलीत
सापडलेल्या सुशिक्षित तरुणाईचा उद्रेक झाला तर
त्यांना थांबावयाचे कसे ? प्रगतीशील कृषीराष्ट्र ही
आपली ओळख असली तरी शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे
काय ? पुरोगामी विचारधारेचे स्मरण करणारे आम्ही
खर्च आपल्या व्यक्तिगत आणि सामाजिक जीवनात
आधुनिक झालो आहोत का ?

भारत स्वतंत्र झाला, तेव्हा अनेकांना हा देश
टिकणार नाही याची मनोमन खात्री होती. ज्या
देशामध्ये अडाणी जनतेला मनाचा अधिकार आहे. त्या
देशाचे काय होणार असा बऱ्याच सुशिक्षितांना प्रश्न
पडला होता. पण येणाऱ्या समस्येवर मत करत भारताने
आपली ७५ वर्षे पूर्ण केली. एखाद्या राष्ट्राच्या जीवनात
७५ वर्षांचा कालखंड हा जरी फार मोठा टप्पा नसला
तरी राष्ट्रातील नागरिकांच्या जीवनात यास
अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. भविष्याकडे वाटचाल
करत असताना आपण आपल्या स्वातंत्र्याची उद्दिष्टे

पूर्ण केली का ? आपल्या स्वातंत्र्याच्या अपेक्षा पूर्ण झाल्या का ? कुठे होतो आपण अन् आता कुठे आहोत ? उणिवा काय राहिल्या, भविष्याकडे वाटचाल करत असताना कशी पावले उचलावी लागतील ? या प्रश्नाचे उत्तरे शोधणे गरजेचे आहे.

साडेसात दशकाच स्वातंत्र्य आपण उपभोगल, ज्ञान, विज्ञानाच्या सर्वच क्षेत्रात आपल्या देशाने अभूतपूर्व वाटचाल केली. कृषी, उद्योग, व्यापार दळणवळण, शिक्षण, आरोग्य, संशोधन, संरक्षण इत्यादी क्षेत्रातले आपले यश लक्षणीय आहे. शिवाय सामाजिक समता ही आपल्या समाज निर्मितीची एक विलक्षण बाजू आहे. सर्वात महत्वाचे म्हणजे आपल्या देशात लोकशाही आहे. अमृत महोत्सवी वर्ष हा काळाचा मोठा टप्पा आहे अन् या टप्प्यांत दोन शतकांचा समावेश होतो.

या ७५ वर्षांच्या कळात जगाला कवेत घेण्याची क्षमता आमच्याकडे आली. आम्ही वैश्विक बनण्याचा निर्धार केला. आम्ही सृजनाच्या नवनिर्माणाच्या नव्या दिशांचा शोध घेतला. आम्ही आमच्या संस्कृतीचा उद्घोष केला. इतिहासाची पूर्णमांडणी केली. जगातल्या सगळ्या क्षेत्रावर हुकूमत गाजवण्याचे सामर्थ्य बाळगते. एकीकडे अशी वैश्विक घोडदौड होत असताना आपण सौंदर्याचे सलोख्याचे प्रदेश निर्माण करू शकलो का ? जात, पात, धर्म आणि विविध अस्मितांच्या पोकळ गप्पा आपल्याला प्रिय आहेत. राजकीय, आर्थिक, धार्मिक, सामाजिक, शैक्षणिक क्षेत्रात असलेली मक्तेदारी मोडीत काढणे म्हणजे प्रगती नसते. तर त्या

क्षेत्रात शिरकाव केल्यानंतर नैतिकतेने वागणे महत्वाचे असते. पण ही नैतिकता आम्ही जपली नाही.

स्वातंत्र्योत्तर साडेसात दशकात आपण नेमक काय कमावल अन् काय गमावल याचा विचार करायला हवा. भारतीय स्वातंत्र्यानंतर भारताला आत्तापर्यंत १५ राष्ट्रपती लाभले. यामध्ये दलित, मुस्लिम, महिला भारतीय नागरिकांचा समावेश होतो. सध्याच्या राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू या आदिवासी समाजातून आलेल्या महिला आहेत. देशात आत्तापर्यंत जेवढ्या निवडणूका झाल्या नसतील तेवढ्या सत्तांतरे झाली. मूल्यात्मक राजकारण हळूहळू बाद होत गेले आणि हितसंबंधाच्या विध्वंसक खेळातच आपण राजकारण म्हाणायला शिकलो. नेहरू ते मोदी हा स्वातंत्र्योत्तर भारताचा प्रदिर्घ प्रवास आहे. हा प्रवास विविध वाटांचा व वळणांचा आहे. संघर्षाचा आहे. वर्तमान भारताचा जर एक्स-रे काढला तर काय दिसते ? मतांसाठी जात, धर्म, प्रदेश आणि महापुरुषांना वेठीस धरण्याचा प्रकार मोठ्या प्रमाणात रुढ झाला आहे. तत्वज्ञानाच्या नव्या संहिता निर्माण होत आहेत. आमच्यात एकमेकांविषयी द्वेष भिणत चालला आहे. द्वेषापोटी आम्ही एकमेकावर गोळ्या झाडल्या. नेत्यांना, विचारवंतांना ठार केले. हिंदू, मुस्लिम, शीख वगैरे तिरस्काराचे शब्द विमुक्त, आदिवासी अशा अनेक परस्परविरोधी लढाया सुरू झाल्या. म्हणजे एकीकडे भौतिक समृद्धीच्या महाकाय इमारती रचल्या जात असताना आमच्या आत्मीय संबंधाच्या विटा मात्र आम्ही विस्कटून टाकत आहोत. आज आपल्या समाज जीवनाची प्रत्येक क्षेत्रे दुदैवाने बाधित झाली आहेत. निर्भयपणे, तटस्थपणे आपल्याला लिहीता येत नाही. सत्य बोलता येत नाही. स्वातंत्र्याच संकोच करणारा हा काळ आहे.

टागोर, टिळक, गांधी, नेहरू, आंबेडकर ही आपल्या संस्कृतीतील दैदिप्यमान 'पान' आहेत. सर्वार्थान पराभूत करणाऱ्या काळात या महामानवांनी इंग्रजी सत्तेला चोख प्रत्युत्तर दिले. याच महापुरुषांची आता जातनिहाय झालेली विभागणी अस्वस्थ करणारी आणि आपल्यातला भेद स्पष्ट करणारी आहे. आपला देश पुष्कळ संपन्न वगैरे असला तरी तो अजूनही

परिपूर्ण नाही. गाव, खेड्याचे वर्तमान अत्यंत बकाल आहे. केईम, जेजेसारखी मोठमोठी रुग्णालये आपल्याला मुंबईमध्ये पाहायला मिळतील. परंतु खेड्यांमध्ये मात्र अजूनही पुरी आरोग्य सुविधा उपलब्ध नाही. शाळा, वीज, पाणी, रस्ते, आरोग्य या सारख्या किमान सुविधाही अजून आपण निर्माण करू शकलेलो नाहीत. आदिवासींचे कृपोषण थांबू शकलेलो नाहीत. भ्रष्ट राजकारणाला आळा आपल्याला घालता आला नाही. शिवाय समावेशक व विधायक दृष्टी असलेल्या नेत्यांना जाब विचारण्याची क्षमता नागरिक म्हणून गमावून बसणे हेही धोकादायक आहे. कधीकाळी चळवळीचा कार्यकर्त्यांचा नैतिक धाक असायचा आता तोही दिसत नाही. कारण 'सामाजिक बांधिलकी' म्हणून कम करण्याची वृत्तीच संपुष्टात आली आहे.

स्वातंत्र्याच्या वेळी भारतीयांत गरीब श्रीमंत अशी फार मोठी दरी नव्हती. सध्या जर पाजिले तर कुठे टाटा, अंबानी आणि कुठे सामान्य नागरिक विचारच न केला बरा. या बाबतीत आपल्याला मान खाली घालावी लागेल. आपण या ७५ वर्षांच्या कारकिर्दीत केलेल्या संघर्षाची आठवण ठेवणे आवश्यक आहे. काश्मीर सारख्या प्रश्नावर अद्याप ७५ वर्षांनंतरही दोन्ही राष्ट्रांना पटेल असा तोडगा निघाला नाही. म्हणूनच स्वर्गासारखा काश्मीर गुलाबाच्या सुगंधाप्रमाणे दरवळत राहण्यापेक्षा रक्ताच्या रंगाने माखलेला आपल्याला दिसून येतो.

हा झाला आपला भूतकाळ वा वर्तमान काळ. पण भय, असुरक्षितता, हिंसा, अत्याचार, बलात्कार, भ्रष्टाचार या गोष्टी जर आपल्या सभारचनेतून वजा होत नसतील तर मग नशा समाजाची पूर्णरचना करायची तरी कशी ? नवी मूल्य रुजवायची कशी ? धर्मनिरपेक्ष समतावादी लोकशाही हे बोलायला छान वाटत, पण आम्हांला अजूनही जुने त्यागता आले नाही.

भारत हा सध्या विकसनशील देश आहे व देशाची साक्षरता ७४ % आहे. यात बदल घडवून भारत विकसित देश होवून साक्षरता किमान ९० % व्हावी असे मला वाटते. भारतीय न्यायव्यवस्थेचे सक्षमीकरण

करणे आवश्यक आहे. भ्रष्टाचाराच्या वाईट प्रथांचा नायनाट करणे आवश्यक आहे. वैश्विक हवामान बदला सारख्या महासंकटांना आळा घालण्यासाठी भारत सरकारने धोरणात्मक निर्णय घेवून त्याची कठोर अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे. बेरोजगारी, वाढती महागाई गरिबी अशा समस्या सध्या भारतासमोर आहेत. भारतीय चलन रुपयाने डॉलरच्या तुलनेत ८० चा आकडा ओलांडून नवा निचांक प्रस्थापित केला आहे. या सर्व समस्या वस्तुस्थिती आहेत. याबाबत विचार करून उपाय करणे. सध्याच्या घडीला व भारताच्या भविष्याच्या दुष्टीने आवश्यक आहे.

थोडक्यात आरोग्य, शिक्षण, रोजगार, सामाजिक समता असे काही निकष लावून पाहिले तर स्वातंत्र्यानंतरच चित्र एक चांगल, खंबीर अशी प्रतिमा असली तरी अनेक आघाड्यांवर आपण अजून काम करणे आवश्यक आहे. भारत ही जगातील सर्वात मोठी लोकशाही आहे. या समाजवादी व धर्मनिरपेक्ष लोकशाहीचे संरक्षण व बळकटीकरण करणे आवश्यक आहे. येणारा २५ वर्षांचा अभूतकाळ प्रत्येक देशवासियांचा कर्तव्यकाळ, एकजुटीने निर्माण करूया स्वतंत्र सेनानींच्या स्वप्नातील भारत घडवूया.

महेश बाळासाहेब सिनारे
टि.वाय.बी.एस्सी.

संतुलित पर्यावरण

परि+आवरण या दोन शब्दांची संधी होऊन पर्यावरण हा शब्द बनला आहे. आपल्या सभोवती व्यापून असलेले जे वायूमंडळ त्यास पर्यावरण म्हणतात. पर्यावरण म्हणजेच वातावरण, वायुमंडळात होणाऱ्या सर्व घडामोडी पर्यावरणाचाच भाग असतात व त्या पर्यावरणाचे संतुलन राखतात. जेव्हा हे संतुलन दैवी मानवी किंवा नैसर्गिक कारणांमुळे बिघडते तेव्हा मानवाचे अस्तित्व धोक्यात येते. पर्यावरणात झालेल्या भयानक परिवर्तनाला संतुलित करणे आवश्यक आहे. अन्यथा भविष्यात अनेक समस्यांना तोंड द्यावे लागेल.

प्राचीन काळापासून भारतीय लोक पर्यावरणाच्या बाबतीत जागरूक आहेत. त्यांच्या कार्यात देवपूजा मुख्य होती. ते केवळ दगडाच्या देवाचीच पूजा करीत असे नव्हे तर पर्वत, सागर, नद्या, वृक्ष, प्राणी, वनस्पती यांनाही देवासमान मानून त्यांचीही पूजा करीत. त्यांच्यासमोर नतमस्तक होऊन कृतज्ञता व्यक्त रीत. लौकिक आणि अलौकिक शक्तीच्या प्रती मानवाचा संबंध पूज्य पूजक असाच राहिला. तो या शक्तीच्या शापाला घाबरत होता व त्यांच्या आशीर्वादासाठी आसुसलेला होता.

मानवाचा हाच पूज्य पूजक भाव सृष्टीच्या पर्यावरणाच्या संतुलनाचा आधार बदला. ही भूमी जिवांमुळे आहे, जिवांची आहे जिवांसाठी आहे. तिच्यावर मानवाचाच नव्हे तर संपूर्ण जीवसृष्टीचा अधिकार आहे. विविध प्रकारचे प्राणी, जीव आणि वनस्पतीमुळेच पृथ्वीचे अस्तित्व आहे. आपल्या सभोवती असलेल्या जल, भूमी आणि वायू मिळून तयार झालेले हे पर्यावरण आपणास वारसा म्हणून मिळाले आहे. आपण ते सांभाळून ठेवायचे आहे. त्याचे जतन करावयाचे आहे. पर्यावरण हा निसर्गाचाच पर्याय आहे. हे एका प्रचंड यंत्राप्रमाणे आहे. या विशाल व प्रचंड यंत्ररूपी पर्यावरणाचाच प्रत्येक कण, प्रत्येक थेंब आणि लहानमोठे जीव यांचे छोटे-छोटे भाग आहेत. यातील एक जरी भाग खराब झाला तरी संपूर्ण यंत्र

खडखड करू लागते आणि विनाशाच्या एका श्रृंखलेची प्रक्रिया सुरू होते.

ब्रम्हांडात जितके ग्रह उपग्रह आहेत या सर्वांमध्ये फक्त पृथ्वीवरच जीवन आहे. पृथ्वीवरील पर्यावरण प्रदूषित करण्यात मानव सर्वात पुढे आहे. आपला स्वार्थ आणि भोगवादी इच्छांच्या पूर्तीसाठी त्याने निसर्गाला आपली पहिली शिकार बनविले. वने, वृक्ष आणि वनस्पतींची युद्धपातळीवर कटाई सुरू केली. वने कापून काढली. पण वृक्षारोपण विसरला. वनांची क्षतिपूर्ती न झाल्यामुळे संतुलन बिघडले. स्वतःचे आणि देशाचे सुख वाढविण्यासाठी उत्पादन व धान्योत्पादन वाढविण्यासाठी किटकांना नष्ट करण्यासाठी घातक रसायनांचा उपयोग केला. यामुळे फायदा झाला पण नुकसान आपलेच झाले. ती रसायने बूमरँगसारखी आपल्यावरच उलटली. क्लोरो-क्लोरो कार्बन संयुगांमुळे तर पृथ्वीचे संरक्षण करणाऱ्या ओझोनच्या छत्रीचीही चाळणी करणे सुरू केले. सध्या पर्यावरणाच्या संतुलनाचा प्रश्न मानवजातीच्या भावी अस्तित्वाशीही जोडला गेला आहे.

पर्यावरणात नुकसान करणाऱ्या घटकांचा समावेश झाल्यामुळे आपल्या जीवनात हळूहळू विष मिसळू लागले आहे. दरवर्षी अनेक रासायनिक संयुगांची निर्मिती होत आहे. ज्यात अनेक प्रदूषित घटक असतात जे सतत पर्यावरणात मिसळतात आणि पर्यावरणाला क्षीण करतात. एकीकडे संतुलित पर्यावरण जिवांच्या अस्तित्वाला सुरक्षितता प्रदान करते. सामान्य नैसर्गिक घडामोडीसाठी ऊर्जा देते तर दुसरीकडे पर्यावरणाचे असंतुलन जिवांसाठी विनाशकारी आणि घातक सिद्ध होते. हे पर्यावरणाचे असंतुलन आपल्याला आपल्या पृथ्वीला, आकाशाला, नद्यांना, समुद्राला, वृक्षांना, पिकांना जेव्हा आपल्या पकडीत घेते तेव्हा मानव आणि जीवसृष्टी विनाशाच्या काठावर जाते. भेटीदाखल हृदयरोग, कॅन्सर, दमा यासारखे रोग देते. ही रसायने मंदगतीने आपणास

विनाशाकडे नेत आहेत. जर आपण आताही जागृत झालो नाही तर टाईम बॉम्ब बनून आपला महाविनाश करतील. नैसर्गिक सौंदर्याचे जसे वर्णन आपणास महाकवी कालिदासाच्या साहित्यात, वाल्मीकी रामायणात आणि प्राचीन ग्रंथात दिसते तसे आज संस्कृत व अन्य साहित्यात दिसत नाही. कारण आजचा समाज नैसर्गिक वातावरणापासून दूर जात आहे. कृत्रिम वातावरणात राहणे त्याचा स्वभाव बनला आहे. नैसर्गिक सौंदर्याचा त्याच्या जीवनात अभाव आहे. पर्यावरणाच्या असंतुलनामुळे जिवांच्या अनेक जाती लुप्त झाल्या आहेत. होत आहेत. या दिशेने जर काही प्रयत्न केले नाहीत तर आणखी अनेक जीव नष्ट होण्याची शक्यता वाढेल. मागील काही वर्षांपासून मानवाच्या निष्ठूर कृत्यांमुळे त्या जीव जंतूंचा विनाश होणे पृथ्वीवर होणाऱ्या दैवी संकटांपेक्षा किती तरी भयंकर आहे. वामन पुराणात असे म्हटले आहे की,

पारुष्यं सर्व भुतानां प्रथमं नरकं स्मृतम् ।

छेदनं वृक्ष जातीनां द्वितीयं नरकस्मृतम् ॥

अर्थात जीवमात्रांच्या हिंसेला प्रथम नरकाचे नाव दिले गेले आणि वनस्पतींच्या कापणीला दुसऱ्या नरकाचे नाव दिले गेले.

आज आपली न्यायव्यवस्था आणि शासनप्रणाली या पर्यावरणाच्या प्रदूषणाला थांबविण्यास असमर्थ आहे. याचे कारण त्यास अपेक्षित असणाऱ्या कायद्यांची, न्यूनता, आपल्या देशातील रहिवाशांमध्ये पर्यावरणाच्या संरक्षणात्मक संस्कृतीचा अभाव आहे. बिघडत जाणाऱ्या पर्यावरणामुळे जे भारी नुकसान आपले वा आपल्या भावी पिढीचे होणार आहे त्याची कल्पना बुद्धिजीवी वर्गाला आलेली आहे. म्हणून या जागरूक समाजातील नागरिक असण्याच्या नात्याने पर्यावरणाचे रक्षण करणे हे आपले प्रथम कर्तव्य आहे. हे कार्य कुणा एकाचे नसून सर्वांचे आहे तरच आपली पृथ्वी सक्ष्यशामला बनेल ती पुन्हा हिरवीगार होईल. जनतेच्या सक्रिय सहभागच आपल्या पर्यावरणाला प्रदूषणरहित करून पृथ्वीला जिवांच्या राहण्यायोग्य बनवाल.

“रक्षये प्रकृतिं पातुलोका” हे !

विश्वातील लोकांचे निसर्गाचे संरक्षण करीत त्यांचा उपयोग करा.

पर्यावरणाच्या संरक्षणाच्या उद्देशाने १९९२ मध्ये ब्राझिलमधील रियोडी जानेरो या शहरात “पृथ्वी शिखर संमेलन” संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या सहकार्याने आयोजित करण्यात आले ज्याला अन्सेड असे नाव दिले. यात अनेक देशांतील शास्त्रज्ञ, संशोधक राष्ट्राध्यक्ष, नीती निर्माते व पर्यावरणशास्त्रज्ञांनी भाग घेतला होता. याचे पहिले संमेलन १९७२ मध्ये ‘स्टॉकहोम’ येथे भरले होते. वीस वर्षात पृथ्वी किती बदलली, पर्यावरणात कोणती परिवर्तने झाली याचे परीक्षण रियो-भू-शिखर येथे करण्यात आले.

पृथ्वी शिखर संमेलनात पर्यावरणाचे संरक्षण (ऋतूबदल, ओझोनचा क्षय होण्यापासून बचाव करणे, वायु प्रदूषण) साधनांचे रक्षण, (वन विनाशाची समस्या सोडविणे, भू-स्खलन, वाळवंटीकरण व दुष्काळ) जैव विविधतेचे संरक्षण, शुद्ध जल स्रोतांचे रक्षण, विषारी धूर सोडणाऱ्या वाहनांवर प्रतिबंध, जैव तंत्रज्ञान, घातक पदार्थांसाठी पर्यावरणीय संतुलित प्रबंध इत्यादी मुद्द्यांवर विचार करण्यात आला.

आज जगात सर्वात जास्त चर्चा पर्यावरणाची होते. जसजसे नैसर्गिक असंतुलन वाटले तसतसे चर्चा, परिसंवाद, संमेलने, वृत्तपत्रे, दूरदर्शन इत्यादी प्रसार माध्यमांद्वारे जनमत जागृत करण्याचे प्रयत्न तीव्र होत गेले. प्रचंड खर्च करून लाखो शास्त्रज्ञ पर्यावरणाचे प्रदूषण थांबविण्याचे प्रयत्न करीत आहेत. प्रदूषण थांबविण्यासाठी नवनव्या शास्त्रीय तंत्रांचा विकास होत आहे. आज निसर्गातील प्रत्येक घटक या ना त्या रूपाने, प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षपणे प्रदूषित पर्यावरणात सापडला आहे. स्वगपेक्षाही सुंदर समजल्या जाणाऱ्या या वसुंधरेची २० व्या शतकात ही स्थिती आहे तर २१ व्या शतकात प्रवेश करण्यापूर्वीच आपण तिची कशी स्थिती करू ? हे आता कळले आहे.

कु. प्रिया दत्ता गोसावी
एस.वाय.बी.एस्सी.

हृदय विकारासाठी गुणकारी 'अर्जुन' वृक्षाची लागवड

इंद्रप्रिय समजल्या जाणाऱ्या 'अर्जुन' या पर्णझडी वृक्षाला शास्त्रीय भाषेत 'टर्मिनलिया क्युनाटा' किंवा 'टर्मिनलिया अर्जूना' या नावांनी ओळखले जाते. 'हरडा' 'बेहडा' या वनस्पतींच्या कॉम्ब्रॅटसी या कुळातील ही वनस्पती यज्ञाहूतीसाठी आणि गणेश पुजेच्या पत्रीमध्ये वपरली जाते. 'पांढरा ऐन' किंवा 'अर्जुन सादडा' 'सोरढोळ' हे नावांनी ही वनस्पती ओळखली जाते.

आढळ - हिमालयाच्या पायथ्यापसून ते मध्य दक्षिण भारतातील राज्यामध्ये ही वनस्पती आढळते. समशितोष्ण आर्द्र पर्णझडी, कारडे शुष्क पर्णझडी वनामध्ये विशेषतः पाण्याच्या जागेत, नद्या-नाले यांच्या काठाने ही वनस्पती आढळते. शोभा वाढविण्यासाठी या सावलीसाठी या वृक्षांची लागवड केलेली आढळते. भारतातील सुंदर शहरांपैकी एक असलेल्या चांदेगढ शहरात रस्त्याच्या दुतर्फा, बागामध्ये विविध सेक्टर मध्ये या वृक्षांची लागवड केलेली आहेत. महाराष्ट्रात कोकण, पश्चिम - उत्तर महाराष्ट्रातील जिल्हे व विदर्भ इ. ठिकाणी हा वृक्ष आढळतो. आयुर्वेद व इतर पारंपारीक औषधी चिकित्सामध्ये या वनस्पतीच्या खोडाच्या सालीचा वापर मोठ्या प्रमाणात होत असल्याने या वनस्पतीची लागवड होणे आवश्यक आहे.

वनस्पतीशास्त्र - सुमारे ८० फुटांपर्यंत हा वृक्ष वाढतो. जमिनीकडील बुंध काहीसा पसरलेला व विशिष्ट उंचीवरून फांद्या पसरलेल्या असतात. खोडाची साल जाड, गुळगुळीत पांढरट असते. पाने साधी समोरासमोर किंवा एकाआड एक असतात. पानांच्या देठाजवळ एक किंवा दोन ग्रंथी असतात. फुले देठरहित पुष्पगुच्छ मध्ये बोटभर भागावर एकवटलेली असतात. गर्द बदामी पाच पाकळ्या असलेली असतात. फुले फेब्रुवारी - मार्च मध्ये येतात. त्यानंतर फळे परिपक्व होतात. परंपरागत व आयुर्वेदातील उपयोग - या वृक्षाच्या खोडाची साल अर्जुनरिष्ठ, अर्जुनघृत,

अर्जुनक्षिरपाक, ककुभादी चुर्ण, नार्गजुनाभ्र रस, प्रभाकर वटी इत्यादी औषधे निर्मितीसाठी वापरली जाते. हृदयास शिथीलता आली असता अर्जुन गुळाबरोबर दुधात उकळून देतात. यामुळे हृदयाला बळ मिळते. मार, ठेंच, व्रणशोध, हाड मोडणे, रक्तस्राव बंद होण्यासाठी अर्जुन साल चुर्ण पोटातून देतात. रक्तस्तंभक असल्याने रक्तपितात उपयोगी मानले जाते. सालीमधील कॅल्शियममुळे फॅक्चर लवकर भरून येण्यासाठी चुर्ण पोटात आणि बाहेरूनही लेप लावतात. एक कप पाणी, एक कप दुध व अर्जुन चुर्ण ६ ते ८ ग्रॅमपर्यंत घेवून पाणी आटेपर्यंत उकळतात. यास 'क्षिरपाक' असे म्हणतात. हा क्षिरपाक हृदयरोगात हृदयाचे बल वाढवितो. वसंत ऋतूत वाढलेला कफ तसेच शरद ऋतूत वाढलेले पित्त दोष कमी करण्यासाठी अर्जुन सालीचा वापर केला जातो. अतिसार ताप व मुत्रविकारातही ही वनस्पती वापरली जाते.

इतर उपयोग - अर्जुन वृक्षाचे लाकूड रंगाने लालसर, कठिण व टिकाऊ असते. इमारत बांधकामासाठी मुख्यत्वे करून वापर केला जातो. लाकूड तपकिरी व खूप कठिण असते. बाह्य लाकूड पांढरट लालसर असते. लाकडामध्ये वर्षायु वलय नोट दिसत नाहीत. कृषी औजार, बोट बांधणी गाड्यांची चाके, प्लायवुड, विजेचे व फोनचे खांब इत्यादीसाठी वापर केला जातो. कोळसा निर्मितीसाठी ही प्रजाती चांगली मानतात. जळवू, इंधन, चारा इ.साठी ही वापर करतात.

रोप निर्मिती व लागवड - ६ ते ७ वर्षांची झाडे झाल्यानंतर अशा झाडांना फळे येण्यास सुरुवात होते. एप्रिल -मे महिन्यात परिपक्व फळे गोळा करून काडी कचरा काढून बियाणे चांगले वाळवून साठविले जाते. शक्यतो ताजी फळे रोपे निर्मितीसाठी वापरतात. एक किलोत साधारणतः १७५-४५० फळे बुडवून पेरल्यास ९० % पर्यंत रुजवा मिळते. गादीवाफ्यावर फळे दोन ओळीत १ फुट अंतर ठेवून व १५ सेमी. दोन फळात

अंतर ठेवून पेरावे. जमिनीतील फळे अर्धी पेरावी व अर्धी जमिनीवर रहतील अशी पेरावी संस्कारण केलेली फळे ८ ते १० दिवसात रुजण्यास सुरुवात होते. रोपवाटिकेत नियमित तण काढणी व पाणी खत व्यवस्थापन करणे आवश्यक असते. पेरणीनंतर तीन महिन्यात रोपे १२-१५ सेंमी. वाढतात. लागवड रोपापासून खुट निर्मिती करून किंवा छाटाने करावी. खुट तयार करण्यासाठी १५ महिने वयाची रोपे वापरली जातात. या वृक्षाच्या लागवडीसाठी पाणी धरून ठेवणारी भारी, मध्यम चांगली जमीन मानवते व वाढही चांगली मिळते. लागवड जुन-जुले महिन्यात १, ११,

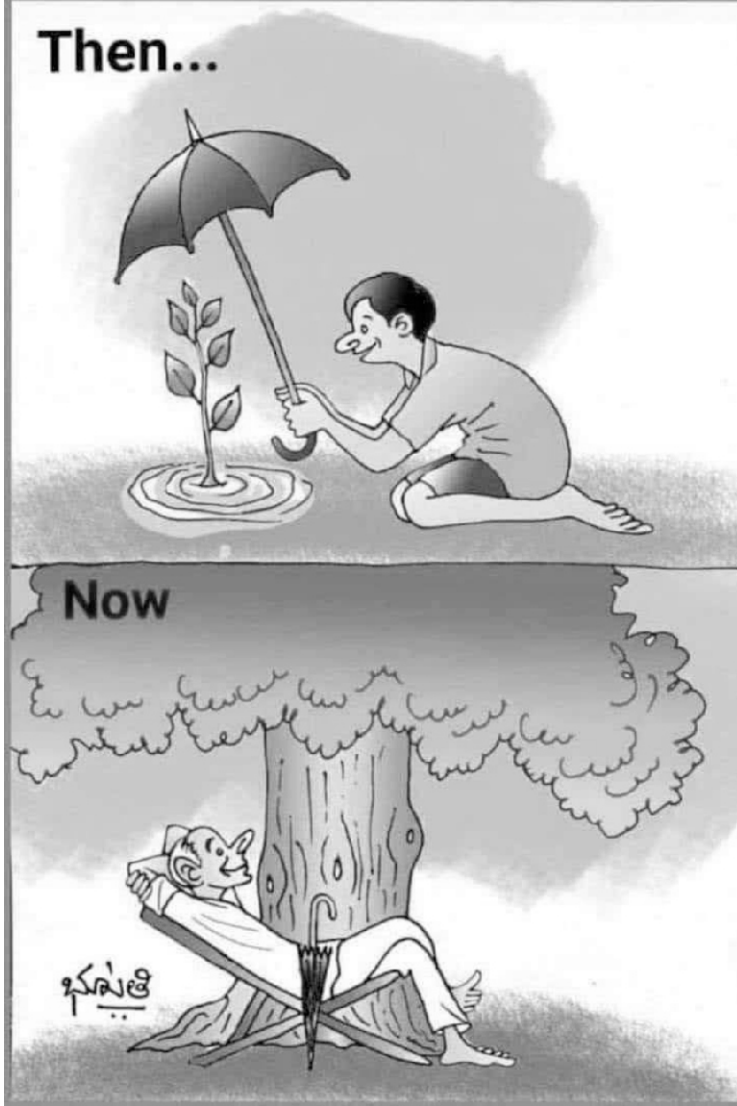
१११ फुट आकाराचे खड्डे घेवून करावी. खड्डे मोडून भरतेवेळी कुजलेले शेणखत, पालापाचोळा इ. मिश्रीत माती टाकावी. रोपाने लागवड करावयाची असल्यास उंच दोन वर्षाची रोपे लावावीत. लागवडीनंतर तण, गुरे, आग इ. पासून काळजी घेणे आवश्यक असते. अति उन्हाळा, थंडी इ. पासून रोपांचे/रोपवनांचे संरक्षण करणे आवश्यक असते. योग्य पाणी खत व्यवस्थापन केल्यास ६-७ वर्षात झाडे ४ मीटरपर्यंत वाढतात. व घेर २५ सेंमी. पर्यंत वाढतो असे आढळून आले आहे. पाने कुरतडणारी अळी, रस शोषणाऱ्या किडी, इ. पासून काळजी घेण्यासाठी नियमित

रावी. काढणी - झाडे ८-१० वर्षाची झाल्यानंतर जिवंत साल काढली जाते. साल काढताना ऑक्टोबर ते फेब्रुवारी ह काळ निवडणे आवश्यक आहे. यामुळे साल काढलेल्या भागाची जखम पावसाळ्यापूर्वी भरून येते. साल काढताना चारही बाजूची साल न काढता एक बाजूची साल प्रथम १०, २० सेंमी इतक्या भागाची काढावी. त्यानंतर त्या समोरील भागाची साल दोन महिन्यानंतर काढावी. यापासून वर्षभरात अर्धा किलो वाळलेली साल मिळते. बाजारात सध्या ३००-४०० रु. किलो दर अर्जुन पावडरला आहे.

रासायनिक घटक - खोडाच्या सालीमध्ये अर्जुनिक ॲसिड, ईलॅजिक ॲसिड, गॅलिक ॲसिड, अर्जुनीन, अर्जुनोर्ग्लुकोसाईडस, टॅनिक ॲसिड इ. रासायनिक द्रव्ये आढळतात.

कु. पूनम संदीप शिंदे
एस.वाय.बी.कॉम.

‘वीटभट्टी’ वरील संवादानाट्य

भारताचा प्राण आहे संविधान ।
तयाला जाणून घेई घेई ॥
तयाला जाणता जाणती स्वतःला ।
तवा आयुष्याला अर्थ येई ॥
भारताचा प्राण आहे संविधान ।
तयाला जाणून घेई घेई ॥

सूत्रधार - संविधानानुसार १४ वर्षाखालील मुलांना कामावर ठेवणे हा गंभीर गुन्हा आहे तसेच स्त्रियांचे शोषण करणे त्यांच्यावर करणे हा देखील गंभीर गुन्हा आहे.

त्यासाठी सक्त मजुरीची शिक्षा होऊ शकते. याविषयी जनजागृती करण्यासाठी आम्ही कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ जि. अहमदनगरचे विद्यार्थी संविनय सादर करीत आहोत असं एक पथनाट्य.

विषय - महिला व बालकाचे अधिकार आणि भारतीय संविधान

चला तर मग पाहू या लहानग्या बंडूची आणि त्याच्या आईची गोष्ट...

(ठिकाण वीट भट्टी)

मुकादम : ये काट्याहात उचलकि लेक दहा वर्षाचा घोडा झालास अन

बंडू : विटा उचलून माझे हात सोललेत हो खूप आग व्हातीया हाताची...

मुकादम : एवढी तरणी ताठी तू असताना लेकराला काम करायला कशापायी सांगतीया.

आई : काय करणार मालक (रडत) गरिबाला लाज नसतीया

मुकादम : घाणेरड्या नजरेने तिच्याकडे पाहत हा तू जर मनावर घेतलं तरी होईल समद आम्हांला खुश करा मग तुला बी काम करायची गरज नाही.

आई : (रागात) मालक तोंड सांभाळून बोला...

मुकादम : अगं तुझा तो पांगळा नवरा काय पोसणार हाय तुला तू फक्त हो म्हण पाहिजे तेवढे पैसे देईल. ये कि आज सांच्याला...

आई : (मुकादमा कडे रागाने पहात) लय व्हतय मालक जीभ आवरा... आम्ही गरीब असलो तरी इज्जतदार मानस हाय.

मुकादम : अग त्यातली थोडी दे की.

आई : (रागात) मालक...!

(आरडा ओरडा ऐकून इतर मजूर जमा होतात मुकादम त्यांना हाकलून देतो)

सूत्रधार : (पाहिलं तर मित्रांनो वडील आजारी असल्यामुळे छोट्या बंडूला वीटभट्टीवर बालक मजुरी करण्याची वेळ आली आणि त्याच्या परिस्थितीचा गैरफायदा समाजातील लबाड लांडगे कसे घेऊ पाहतात चला तर मग पुढे काय होतं ते पाहू...)

साऊ पेटती मशालं, साऊ आगती जलाल ।
साऊ शोषितांची ढाल, साऊ मुक्तीचं पाऊल
साद दिली पाखरांना, सारं रान धुंडाळून ॥
फड फडले ते पंख, झेपावलं नवं गाणं
साऊ वाघीण अमुची, तिनं फोडली डरकाळी ॥
थर थरल्या गंचा कोऱ्या, गढ ढासळले बाई
साऊ पेटती मशाल, साऊ आगती जलाल ॥
साऊ शोषितांची ढाल, साऊ मुक्तीचं पाऊल
(बंडू आणि त्याची आई आपली काम करीत असतात तितक्यात शाळेचे मुख्याध्यापक तिथे येतात)
मुख्याध्यापक : अरे बंडू शाळेत का नाही येत दोन महिने झाले अरे तु हुशार मुलगा आहेत आधी तुझ्या घरी गेलो मी तिथं कळलं तू इथं आहेस.

आई : काय करणार सर आता आभाळच

फाटले आम्ही गरीब माणसं कमावणार
तवा खाणार शिक्षणाचा खर्च कोण
करणार याचा बाप आजारी पांगळा
होऊन पडलाय घरी, माझ्या एकटीच्या
मजुरीत कसं भागणार...।

मुख्याध्यापक : अहो त्याची काळजी करण्याची
तुम्हाला गरज नाही वह्या पुस्तक त्याला
शाळेकडून मिळणार आहेत गणवेश पण
त्याला देण्याचं आम्ही ठरवलं आहे
आणि वरून दुपारचं जेवण सुध्दा त्याला
आता शाळेतच मिळणार.

आई : (आनंदाने) म्हणजे आता समद शाळाच
करणार..!

मुख्याध्यापक : हो ती तरतूदच आहे आपल्या
संविधानात १४ वर्षांपर्यंतच्या मुलांना
सक्तीने शिक्षण दिलेच गेले पाहिजे.

मुकादम : काय चाललंय काम सोडून ?

मुख्याध्यापक : काही नाही हो बंडूला शाळेत घेऊन
जायला आलो.

मुकादम : काय मास्तर जगू द्या की गरिबीला पोरगं
दोन पैसे कमवतय तर कमवू द्याकी
गरीबाला.

मुख्याध्यापक : मुकादम साहेब १४ वर्षांखालील
मुलांना कामावर ठेवणे कायद्याने गुन्हा
आहे ठाऊक आहे ना तुम्हांला.

मुकादम : मला कायदा नका शिकू मास्तर...

मुख्याध्यापक : तुम्हाला अटक सुध्दा होऊ शकते
तशी मी स्वतः तक्रार करीन पोलिसात
तुमच्या विरुद्ध.

आई : पण मास्तर बंडू माझी ढाल हाय नाहीतर
हे भडवे लांडगे माझष लचके तोडतील.
(रागाने मुकादमाकडे पाहते)

मुख्याध्यापक : कलम १५ अन्वये तुमच्यावर वाकडी
नजर टाकणाऱ्याला शिक्षा होऊ शकते
तसं असेल तर सांगा आपण लगेच
पोलीस स्टेशनला जाऊ अन तशी
तक्रार करू. (मुकादम इरमतो मान

खाली घालतो आणि पाय आपटत
निघून जातो)

मास्तर बंडूला घेऊन जातात. आई केविल
वाण्यानजरेने त्याला पाहत असते.

सूत्रधार : पाहिलंना मंडळी भारतीय संविधानाच्या
कलम २४ अन्वये बाल कामगार ठेवणे
गुन्हा आहे आणि हा महिला संरक्षण
कायद्यान्वये महिलांचे शोण करणे हा
सुध्दा अदखलपात्र गुन्हा आहे. या
दोन्हीसाठी सक्त करावासाची शिक्षा होऊ
शकते बघितलं भारतीय संविधानाने
महिला व बालक आणि इतर सर्वच
घटकांना कसे सुरक्षेचे कवच दिले आहे
चला तर मग बंडू गेला शाळेला तुम्ही
तुमच्या मुलांना पाठवतायना रोज शाळेत
आणि तुमच्या आजूबाजूला तर नाहीना
एखादा बंडू असेल तर त्याला शाळेत
पाठवण्यासाठी त्याची नक्की मदत करा.

हीच आमुची प्रार्थना अन हेच आमचे मागणे

माणसाने माणसाशी माणसास सम वागणे

ही आमची प्रार्थना

धर्म जाती प्रांतभाषा वेश सारे संपूदे
एक निष्ठा एक आशा एक रंगी रंगू दे
अन पुन्हा पसरु नव्याने शुध्दतेचे चांदणे
माणसाने माणसाशी माणसास सम वागणे
हीच आमची प्रार्थना.

प्रा.डॉ. अनंत नानाजी केदारे
हिंदी विभाग

दुष्काळ

अरे दुष्काळ दुष्काळ
आली ही भयान वेळ
नाही होत इलाज काही
नुसंत चर्चेत गुन्हाळ

अरे दुष्काळ दुष्काळ
जसा सोकावला काळ
नाही पियाला पाणी
कसं लावाव ठिगळ

अरे दुष्काळ दुष्काळ
आता सोसवना कळ
जिवाची लाही लाही
मिळेल कैसे जगण्याचे बळ ?

अरे दुष्काळ दुष्काळ
झाला चोरांचा सुकाळ
साधतील डाव आपुला
होईल चारा पाण्याचा घोळ

अरे दुष्काळ दुष्काळ
कुणा जगण्याची लढाई
कुणा जगण्याची लढाई
कुणी जाळ मांडून आहे
लाटण्यास रे मलाई

आदित्य बच्चु ताठे
एस.वाय.बी.एस्सी.

पर्यावरणीय जीवन

पर्यावरणीय जीवन, जगायला आलं,
सुंदर निसर्गात मन बहरलं
पाण्याने आश्रय दिल वृक्षांना
प्रेमाचं वातावरण पसरणार सर्वत्र

जल, पृथ्वी, वायू, अग्नि अमृतसरी
पर्यावरणाच्या संरक्षणाच्या पुढे पथारी
नद्या, झरे, तळे खूप शोभती
अपार प्राणींचा निवास त्यांच्या निर्माणात

वनस्पती, पक्षी, जंतू, जीवांची धरणे
पर्यावरणातील सौंदर्य अनमोल असते.
वनरक्षक असे आपले कर्तव्य,
वन्यजनांचे संरक्षण करणं हा धर्म

प्रदूषण, जलवायू परिवर्तनाचे धोके,
पर्यावरणाच्या संरक्षणात सापडेल मोक्ष
पर्यावरण साखळीला दया अभय
पर्यावरणाच्या संरक्षणात सापडेल विजय

पर्यावरणाचं जीवन, सर्वांच्या हाती,
वाढतो संघर्ष, न करावे लपवा छपवी
स्वच्छतेचे पुढे जाऊन चला कधीही,
पर्यावरणाच्या संरक्षणात सापडेल मुक्ती

कु. सारीका दत्तात्रय थेठे
एस.वाय.बी.कॉम.

निसर्ग आणि मानव...

कोंब

तसं दोघांचही सख्य

पण यातला एक अगदीच हावरट

ओरबडतोय नुसता निसर्गाला

कधी सुधारणार हा बावळत

उत्क्रांतीच्या नावाखाली

माकडाचा माणुस झाला

अनेक संस्कृती पाहिल्यानंतर

याच्यातला हैदान जागा झाला

स्वतःला सर्वात बुद्धिमान मानुन

याने प्राण्यांना नौकर बनवलं

वनातून कोळसा मिळतोय पाहुन

याने संपूर्ण जंगलच पेटवलं

जीवन सुकर बनवण्यासाठी

उभं राहिल कारखान्याच प्रस्थ

पर्यावरण प्रदुषित होतेय पाहुन

विचारवंत झाले अस्वस्थ

जशी प्रगती होत गेली

तशी वाढीस लागली याची हाव

पृथ्वीवर जागा कमी पडतेय पाहुन

चंद्राचाही ठरवला भाव

कधी आली त्सुनामी,

कधी भुकंपाने थरथरली धरणी

दाखवण्या मनुष्यास त्याची मर्यादा

हीच कदाचित निसर्गाची अद्भुत करणी

कु. तनुजा संजय कदम

एफ.वाय.बी.कॉम.

धरतीच्या कुशीमधुनी एक कोंब अंकुरला...

उन्ह वाऱ्याचा मारा घेत ताठ मानेने उभा राहिला

त्याच्या उगमाचा सर्वांनाच हेवा वाटला

बधाई देण्यासाठी सारा अवकाश चांदणे शिपित आला

जोडीला मामा म्हणून चंद्रालाही घेऊन आला

सान्या विश्वामध्ये एकच जलोष पसरला

याचा नाद दाही दिशांनी घुमु लागला

कारण फक्त एकच

धरतीच्या कुशीमधुनी एक अंकुरला कोंब

झाडे - वेली, पशु - पक्षी, डोंगर, नदी-नाले, पर्वत,

समुद्रही मागे न राहिला

धरतीच्या अंगणामध्ये सान्यानीच खेळ मांडला

या खेळामध्ये असा काही नाद घुमला

मैत्रीच्या धाग्यांमध्ये कायमचा अडकून पडला.

सुर्यदेव मात्र लाबूनच आशीर्वाद देत राहीला

धरतीच्या कुशीमधुनी एक कोंब अंकुरला

कु. ईश्वरी कैलास दरोडे

एफ.वाय.बी.कॉम.

विचारांचे वादळ...

आयुष्यालाच चहूबाजूने वादळानी वेढलेलं असताना, त्यातून कवितेची नौका सहीसलामत किनाऱ्यावर घेऊन जाणारे तेवढेच योद्धे असतात. कारण कविता रचनाऱ्यांना वादळावर स्वार होण्याच कसब जमलेलं असतं. आजुबाजूच्या चराचरातील नदी - नाले, पशु-पक्षी, सुर्य-चंद्र, पीक-पाणी एवढंच काय दगड - धोंडे, डोंगर - दऱ्या यातून कवी आपल्या आतले 'वादळ' अभिव्यक्त करतो. आत गुदमरणारे, हुंकारणारे शब्द जेव्हा कागदावर उमटतात तेव्हा विचारांचे वादळ घोंघावत येते. अन् साऱ्यांनाच व्यापून टाळते.

कु. अंजली संभाजी गागरे
एस.वाय.बी.कॉम.

पुढे अंधशर दाटला

शेतकरी बाप माझा उभ्या जगाचा चाकर...
कुण्या वैन्याने नेला त्याचा सोन्याचा नांगर
काय सांगू मी त्याच्या जीवनाची कथा...
सावकाराने लुटली त्यांच्या वावराची व्यथा...
कर्जाला कंटाळून त्याने केली आत्महत्या...
वैरी झाला, पाऊस सारा दुष्काळी माथा...
आत्महत्येशिवाय त्याच्याकडे पर्याय नाही उरला...
भयान शांततेत पुढे अंधार दाटला...

कु. पल्लवी सुरेश ब्राम्हणे
एस.वाय.बी.कॉम.

स्वप्नातले पर्यावरण

स्वप्नातले पर्यावरण माझ्या एक असेही होते...
झाडे असे खुप तिथे, दरवळणारे पाखरे गाने म्हणते
अशा एका स्वप्नातल्या पर्यावरणाची गोष्ट सांगते...
पाखरांच्या या मंजुळ गीतांनी दिवसाची सुरुवात होते...
हिरव्या हिरव्या झाडांचा गारवा हळुच कुशीत येतो...
बाहेर निघताच प्रथम सुर्यदेव दर्शन देतो...
प्रदुषणाचा तर इथे विषयही नव्हता...
झाडावरती पाखरांचा गुणगुणत थवा बसत होता.
दिवसभर शेतातली कामे पुरत असत...
फिरण्यासाठी गाडी नव्हे, तर पायांना गाडी बनवत.
उन्हाळ्यातही छत्रछायेसारखे गारवा झाडे देतो...
जणु काय त्यांच्या कुशीच्या कोपऱ्यात घेती.
पावसाळ्यातही एक कमालच व्हायची...
समरंगी इंद्रधनुष्य सतत दिसायची...
त्यांच्याकडे बघताच जीवाला हुरहुर लागायची...
त्यांना बघताच कळीतुन फुलं उमलून निघायची...
हिवाळाही काही हार मानायला तयार नव्हता...
सुरु होताच अंगात एक लहर यायची...
रात्रीच्या या सुंदर चांदण्या भोवती...
शेकोटीचा आनंद, उत्साहाने दयायची...
ऋतू असे तिन्ही हो... आले नाते जोडायला...
पर्यावरणही तयार झाले आपल्याशी खेळायला...
खेळता खेळता ठेच पोहचू नको त्याला...
दुषित करुन त्याला, हाने करुण घेशील जीवाला...
स्वप्नातले स्वप्न कधी तुटू देवू नको,
वाया जाणारे पाणी वाचवून एक तरी झाड लाव...
स्वप्नातल्या पर्यावरणाला खऱ्या आयुष्यात जीव लाव.
असे माझे स्वप्न कधी पूर्ण होईल का...
पर्यावरण कायम असेच राहील का... ?
ही सुरुवात आपल्या पासून होईल का... ?

कु. सोनाली बाबासाहेब सोनवणे
एफ.वाय.बी.एस्सी.

पर्यावरणाचे शिक्षण

माणसापेक्षा वाहने झाली जास्त
वाढले रे प्रदुषण...
विकासाची गंगा वाहते पण
धोक्यात आहे पर्यावरण...
सिमेंटच्या जंगलासाठी
तोडली हिरवी जंगल...
वृक्षतोड थांबवा लवकर
नाहीतर होईल अमंगल...
सर्वाना देऊन पर्यावरण शिक्षण
निसर्गचक्राची ठेवा जाण...
कमी करा वाढलेल प्रदुषण
तरच वाचतील सर्वांचे प्राण...
ओळखून भविष्यात येणारे संकट
करा रे वृक्षारोपण...
हिरवाईने सजेल धरणीमाता
सुखी होईल जनजीवन...

कु. प्रज्ञा चांगदेव घोरे
एफ.वाय.बी.कॉम.

झिंग झिंग झिंगाट

हिरवा शालू नेसून
नटली...
अवनी, धरती, वसुंधरा
सौंदर्य तिचे अबाधित
ठेवण्या...
पर्यावरण रक्षणाची
कास धरा...
... खुप झाल्या घोषणा
आता खुप झाले
समाजकारण
वृक्ष लावा एक तरी
होईल मग पर्यावरण रक्षण...
पर्यावरण सर्वांची माता, पर्यावरण सर्वांचा पिता
पर्यावरण सर्वांचा गुरु, पर्यावरण सौख्याचा सागर
याप्रमाणे मानवा तुझे माझे नाते फारच जवळचे आहे...
याड लागलय \$\$\$ याड लागल \$\$\$
हे गाण म्हणण्याऐवजी
झाड लावलय \$\$\$ झाड लावलय
अस म्हणुन तस वागलो तर निसर्गसुध्दा
... झिंग झिंग झिंगाट होईल...

कु. प्रिया संदीप मोरे
एस .वाय.बी.कॉम..

बरंच काही

आपण मागायच्याही आधी
पाऊस देऊन जातो...
सोडून जातो धुवाधार
आसुसलेल, थबकलेलं...
बरंच काही
मोकळ मोकळ करून जातो...
पाऊस सांगत नाही
त्याचा मनातलं यायच्या आधी
पण आपल्या मनातलं
सार काही शहाण्यासारखं समजून घेत
आपल्यासाठीच भरून येतो...
निवळ शंख पाणी
एक थेंब, दोन थेंब
आभाळावर, रांगच रांग
पुन्हा थेंब, त्यात पाऊस...
नितळ नितळ करत जातो,
बरंच काही
आपण मागायच्याही आधी
पाऊस देऊन जातो.

प्रसाद कैलास तुंबारे
एस.वाय.बी.ए.

पंचक्रोशी

महाविद्यालय गीत : 'पंचक्रोशी'

अमृतवाहिनी प्रवरातीरा,
ज्ञानामृताचा वाहतो झरा
महाविद्यालयात येई,
पंचक्रोशीतील पाखरांचा थवा॥ध्रु॥
लोकजीवनात पद्मश्रींनी,
चेतवली ज्ञानज्योत
सहकार-हरितक्रांती,
मांगल्य घराघरात. ॥१॥
दीपस्तंभ आम्हा पिढीचे,
उत्साही पद्मभूषण
युवाशक्तीची प्रेरणा,
कार्यमग्न राधाकृष्ण. ॥२॥
वृक्षवेलींच्या हिरवाईनं,
नटला निसर्ग
सुसंस्कारक्षम मूल्यशिक्षणामुळे,
झाला उत्कर्ष. ॥३॥
तळागाळातील समाजाच्या,
उन्नतीसाठी शिक्षण
स्वावलंबी विद्यार्थी,
हेच आमचं लक्षण. ॥४॥

प्रा.डॉ. नवनाथ अंगद शिंदे
मराठी विभाग प्रमुख

* अनुक्रमणिका *

अ.नं.	लेखाचे शीर्षक	लेखकाचे नाव	पेज नं.
१.	पर्यावरण हमारा जीवन	कार्तिक संजय अनाप	६२
२.	कचरा प्रबोधन	कु. तृप्ती राजेंद्र कदम	६२
३.	जलही जीवन है	कु. प्रीती हौशाबापू शिरसाठ	६३
४.	मानव का प्रकृतिसे संबंध	सुनिल दादासाहेब पारखे	६४
५.	पर्यावरण पुकार	कु. प्रिया दत्ता गोसावी	६५
६.	बढता जल प्रदूषण	कु. गायत्री विश्वनाथ गावडे	६६
७.	जल संरक्षण	कु. वैष्णवी जालिंदर नालकर	६७
८.	एक वृक्ष भी बचा रहे	कु. श्रध्दा भाऊसाहेब गागरे	६८
९.	कबीर के प्रकृति संबंधी विचार	कु. साक्षी आप्पासाहेब दिघे	६९
१०.	अनमोल पाणी	कु. रेणुका विजय वाघचौरे	६९
११.	दोस्त	कु. प्रमोद आण्णासाहेब नेहे	७०
१२.	प्रकृति	प्रतीक भाऊसाहेब बेलकर	७०
१३.	पेड ही जीवन	देविदास मच्छिंद्र कांबळे	७१
१४.	पर्यावरण	अनिकेत प्रसाद बेलकर	७१
१५.	पर्यावरण बचाए	महेश बाळासाहेब सिनारे	७१

पर्यावरण हमारा जीवन

- * धरती पर जीवन के लालन पालन के लिए पर्यावरण प्रकृति का उपहार है ।
 - * पानी, हवा, पेड़ इत्यादी पर्यावरण के अन्तर्गत आते हैं ।
 - * पर्यावरण से हमें वह हर संसाधन उपलब्ध हो जाते जो किसी सजीव प्राणी को जीने के लिए आवश्यक हैं ।
 - * हम सभी ने हमेशा से पर्यावरण के संसाधन का भरपूर इस्तेमाल किया है ।
 - * तकनीकी आपदा की वजह से दिन प्रति दिन हम प्राकृतिक तत्त्व को अस्वीकार रहे हैं ।
 - * पर्यावरण के अभाव में जीवन की कल्पना भी नहीं की जा सकती ।
 - * हमें भविष्य में जीवन को बचाए रखने के लिए पर्यावरण की सुरक्षा को सुनिश्चित करना होगा ।
 - * यह पृथ्वी पर निवास करने वाले प्रत्येक व्यक्ति की जिम्मेदारी है ।
 - * विश्व पर्यावरण दिवस ५ जून को मनाया जाता है ।
- इस उपलक्ष्य में हमें पर्यावरण सुरक्षा की जिम्मेदारी का संकल्प करना चाहिए ।

कु. कार्तिक संजय अनाप
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

कचरा प्रबंधन : समय की आवश्यकता

- * प्लास्टिक और गैर-बायोडिग्रेडेबल कचरे का निपटान दुनिया के लिए एक चुनौती बन गया है ।
- * कचरे को प्लास्टिक कचरा, जैविक कचरा, अकार्बनिक कचरा और तरल कचरा में अलग करना आवश्यक है ।
- * प्लास्टिक की थैलियों जैसी सामग्रियों का पुनर्चक्रण और पुनः उपयोग पृथ्वी पर उत्पन्न होने वाले कचरे को कम करने का एक तरीका है ।
- * प्लास्टिक के विकल्प जैसे बोरी, जूट के थैले और कागज के थैलों का दुनिया भर में व्यापक रूप से उपयोग किया जाना चाहिए ।
- * लोगो को सुरक्षित कचरा निपटान प्रणाली के बारे में जागरूक करने के लिए उचित जागरूकता और शैक्षणिक अभियान चलाया जाना चाहिए ।
- * हमारे घर के परिसर में जैविक कचरे की खाद का मिट्टी और हवा पर बहुत अच्छा प्रभाव पड़ता है ।
- * यदि लैंडफिल में जैविक कचरे जैसे सब्जी और फलों के बचे हुए खाद से बनाई जाती है, यह मिट्टी की उर्वरता को बढ़ा सकता है ।
- * यदि हम हानिकारक और जहरीले कचरे को भूमि और महासागरों पर फेंकते हैं, तो यह अंततः खाद्य श्रृंखला के रूप में हमारे पास वापस आ जाएगा ।
- * ऐसा कहा जाता है कि कीटनाशकों और शाकनाशी में इस्तेमाल होनेवाले प्लास्टिक और हानिकारक रसायन हमारे भोजन में पहले ही प्रवेश कर चुके हैं और मनुष्य इसका दैनिक उपयोग कर रहे हैं ।
- * कचरे को कम करने और एक उचित कचरा प्रबंधन प्रणाली रखने का एकमात्र ज्ञान समाधान व्यक्तिगत स्तर पर पुनः उपयोग और पुनर्चक्रण है ।

कु. तृप्ती राजेंद्र कदम
द्वितीय वर्ष कला

जल ही जीवन है

जल है तो कल है,

बावजूद इसके जल बेवजाह बर्बाद किया जाता है। हमें यह नहीं भूलना चाहिए कि जल-संकट का समाधान जल के संरक्षण से ही है। हमेशा से सुनते आए हैं जल ही जीवन है। जल के बिना सुनहरे कल की कल्पना नहीं की जा सकती, जीवन के सभी कार्यों का निष्पादन करने के लिए जल की आवश्यकता होती है।

पृथ्वी पर उपलब्ध एक बहुमूल्य संसाधन है जल या यूँ कहें कि यही सभी सजीवों के जीने का आधार है जल। धरती का लगभग तीन चौथाई भाग जल से घिरा हुआ है किन्तु इनमें से 97 % पानी खारा है। इसमें भी 2 % पानी ग्लेशियर एवं बर्फ के रूप में है। इस प्रकार सही मायनों में मात्र 1 % पानी ही मानव के उपयोग हेतु उपलब्ध है...

नागरीकरण और औद्योगिकीकरण की तीव्र गति व बढ़ता प्रदूषण तथा जनसंख्या में लगातार वृद्धि के साथ प्रत्येक व्यक्ति के लिए पेयजल की उपलब्धता सुनिश्चित करना एक बड़ी चुनौती है। जैसे-जैसे गर्मी बढ़ रही है। देश के कई हिस्सा में पानी की समस्या विकराल रूप धारण कर रही है। प्रतिवर्ष यही समस्या पहले के मुकाबले और बढ़ती जाती है, लेकिन हम हमेशा यही सोचते हैं। बस जैसे-तैसे गर्मी का बढ़ रही है। देश के कई हिस्सा में पानी की समस्या विकराल रूप धारण कर रही है। प्रतिवर्ष यही समस्या पहले के मुकाबले और बढ़ती जाती है, लेकिन हम हमेशा यही सोचते हैं। बस जैसे-तैसे गर्मी का समय निकाल जाये, बारिश आते ही पानी की समस्या दूर हो जायेगी और यह सोचकर जल संरक्षण के प्रति बेरुखी अपनाए रहते हैं।

“जल ही जीवन है”

जल के बिना जीवन की कल्पना भी मुश्किल है...

आगामी वर्षों में जल संकट की समस्या और अधिक विकराल हो जाएगी ऐसा मानना है। विश्व

आर्थिक मंच की रिपोर्ट में कहा गया है, कि दुनियाभर में 75 प्रतिशत से ज्यादा लोक पानी की कमी के संकटों से जूझ रहे हैं। 22 मार्च को मनाया जानेवाला “विश्व जल दिवस” महज औपचारिकता नहीं है। बल्कि जल संरक्षण जल संरक्षण का संकल्प लेकर अन्य लोगों को इस संदर्भ में जागरूक करने का एक दिन है। शुद्ध पेयजल की अनुपलब्धता और संबंधित ढेरों समस्याओं को जानने के बावजूद देश की बड़ी आबादी जल संरक्षण के प्रति सचेत नहीं है। जहाँ लोगों के मुश्किल से पानी मिलता है, वहाँ लोग जल की महत्ता को समझ रहे हैं, लेकिन जिसे बिना किसी परेशानी के जल मिल रहा है, वे बेपरवाह नजर आ रहे हैं। आज भी शहरों में फर्श चमकाने, गाड़ी धोने और गैर जरूरी कार्यों में पानी बहाया जाता है।

प्रदूषित जल में आसैजिक, लौहास आदि की मात्रा अधिक होती है। जिस पानी से तमाम तरह की स्वास्थ्य संबंधी व्याधियाँ उत्पन्न हो जाती है। विश्व स्वास्थ्य संगठन के एक अध्ययन के अनुसार दुनिया भर में 86 फीसदी से अधिक बीमारियों का कारण असुरक्षित व दूषित पेयजल है। करिब 16000 जलीय प्रजातियाँ जल प्रदूषण के कारण लुप्त होने के कगार पर हैं। जब कि विश्व में करीब 1.10 अरब पेयजल पीने को मजबूर हैं और साफ पानी के बगैर अपना गुजारा कर रहे हैं।

ऐसी स्थिति में सरकार और आम जनता दोनों के लिए चिंता का विषय है। इस दिशा में अगर उचित कदम उठाते हुए सार्थक पहल की जाए तो स्थिती बहुत हद तक नियंत्रण में रखी जा सकती है, अन्यथा अगले कुछ वर्ष हम सबके लिए चुनौतिपूर्ण साबित होंगे...

कु. प्रिती हौशाबापू शिरसाठ
द्वितीय वर्ष कला

मानव का प्रकृति से संबंध 'माँ-बेटे का'

आज तक मानव हर प्रकार के क्रियाओं के लिए पर्यावरण के उपर निर्भर है। मानव एक कलाकार के रूप में पर्यावरण द्वारा तैयार रंगमंच पर कार्य करता है। कहीं पर्यावरण उसे प्रभावित करता है ते कही वह उसके साथ अनुकूल तथा परिवर्तन करत है। इस बात के पर्यावरण समयोजन भी कहते है।

मनुष्य ने जबसे जन्म लिया है तब से प्रकृति ने उसके हित के बारे में अनेकों गतिविधियों की बत हुई हैं। जिसमें शुद्ध प्राणवायू की भरमर, फूल-फलों की उपलब्धता, पीने एवं उपयोग हेतु शुद्ध जल, अनेकों जड़ीबुटियाँ मनुष्य पर्यावरण के उपर निर्भर हम देखते आ रहे है। कोरोना की वैश्विक महामारी ने दिखाया है कि आपके पास कितना ही धन क्यों ना हो परंतु जो प्राणवायू पेड़ों-वृक्षों से मिलत है। इ महामारी में हजारों-लाखों रुपए खर्च करते हमने उपयोग में लाया। फिर भी बड़ी संख्या में वृक्षों के लगाकर उसका संवर्धन करना है। अगर कोई बच्चा अपने माँ को तकलीफ देता है तो माँ उसे डराकर-समझाकर उसे ज्ञान और परिस्थिति से अवगत कराती है। उसी प्रकार पर्यावरण भी हमें बताता है कि मनुष्य का और पर्यावरण का संबंध 'माँ-बेटे' जैसा है।

भूमंडलीकरण के इस युग में मनुष्य ने हर क्षेत्र में अपना नाम कमाया है। इसका पुरा श्रेय जाता है, वो मनुष्य के अथक प्रयास और मेहनत के फलस्वरूप इस मुकाम पर पहुँच पाए। पृथ्वी से अंतरिक्ष में अनेको ग्रहों-तारों पर खोजबीन मनुष्य ने ही की है। इसी प्रगती की ओर बढ़ते हुए मनुष्य ने पर्यावरण का संतुलन बिगाड़ दिया है। उसके इस कार्य के कारण अनेकों प्रकार की कठिनाइयों का सामना मनुष्य को करना पड़ रहा है।

१. मासांहार का सेवन -

मनुष्य ने अपनी जीभ के विचार कहते और सुनते हुए बड़ी मात्रा में प्राणी-एवं पक्षियों को अपने आहार का जरिया बनाया है। अधिक मात्रा में पशु-पक्षियों

की हत्या करने से पर्यावरणीय जो संतुलन बना करता था वे अब बिगड़ गया है।

२. पानी में मिलावट -

मनुष्य के किसी भी छोटे-बड़े उद्यम के लिए पानी की आवश्यकता होती है। जितना आवश्यक पानी होता है उसका प्रयोग होने के बाद बाकी बचा पानी साफ सुथरे पानी में छोड़ा जाता है। दूषित पानी साफ पानी में जाने से पानी में स्थित जीवन दूषित होता है और वो जीव मर जाते है। साथ ही साथ मनुष्य अपने त्यौहार पर प्रयोग किए जानेवाली सामग्री भी पानी में बहाकर उसे दूषित करते हैं। जिसमें नवरात्रि उत्सव के दरमियान फूलों और पत्तों का विसर्जन, गणेश विसर्जन में प्लास्टिक ऑफ पेरिस की मूर्तियों का निसर्जन हर साल मनुष्य करता आ रह है। साथ ही साथ जो गाँव य शहर नदियों के किनारों वर स्थित है वहा के लोग अपने जानवर धोने के लिए, मरे हुए जानवरों को नदी किनारे फेंककर चले जाते है। वहाँ का पानी बुरी तरह से खराब होता है और बड़ी मात्रा में बिमारियाँ फैलती है। हमें इन बातों का ध्यान रखना होगा।

३. पर्यावरण में 'धुआँ' करता 'मानव' -

अपने स्वार्थ के कारण अपनी जरूरतें पूरी करने के लिए मनुष्य ने बड़ी-बड़ी कंपनियाँ शुरू की है। उनकी चिमणियों से भारी मात्रा में धुआँ निकलकर पर्यावरण में फैल रहा है। इसके अलावा मनुष्य के अपनी खुशी जाहिर करने के लिए पटाखों का अविष्कार और प्रयोग भी किया। उसके जलने के बाद बड़ी मात्रा में धुआँ हमारे पर्यावरण के वायुमंडल में फैल रहा हैं। उसके चलते भारी संख्या में लोगों की हृदय की, फेफड़ों की और अन्य प्रकार की बिमारियाँ ने जकड़ लिया है। मेरी अपेक्षा है कि हम कारखानों से निकलने वाले धुएँ पर काबू पाए और पटाखें कम से कम फोड़ें।

४. खाने-पीने की उपलब्धता -

मनुष्य की तादाद दिन-ब-दिन बढ़ती जा रही है

उसी कारण उनको अन्न की आपूर्ति करने के लिए विविध प्रकार के शोध लगाकर बीजों की उत्पत्ति और उनको संरक्षण के लिए छिड़के जानेवाले कीटनाशकों के कारण अनेकों पेट और उससे संबंधित बिमारियाँ फैल रही हैं। इससे कर्करोग पीड़ितों की संख्या भी भारी मात्र में बढ़ रही है। इससे अगर हमें बचकर एक खुशहाल जीवन अगर व्यतीत करना है तो हमें इस मिलावट के झंझट से बचना चाहिए और हमारे पर्यावरण का संरक्षण करना चाहिए।

सुनिल दादसाहेब पारखे
तृतीय वर्ष कला

पर्यावरण की पुकार

विकास की अंधी दौड़ में
हरियाली कहती है
उद्योगों की आँधी में,
वाहनों की चहलकदमी में,
जनसंख्या के रहने में,
आकर्षण के अधियारे में,
मैंने अपना सब कुछ खोया है
कौन-सा पाप का बीज बोया है।

पौधा बनकर कतारों से सजती
पुष्प बनकर सबके दिल को भाती हूँ
पतिया-बनकर प्राणों की रक्षक बनती
फल बनकर सबको रस चखलाती हूँ
बीज बनकर बाजारों में बिक जाती हूँ।
मैं खेतों की बाड़े बन जाती हूँ।
फिर भी रक्षक तू भक्षक बन बैठा
प्राणों की रखवाली से तू समझौता कर बैठा

याद करों खेजडली के उन बलिदानों को
363 बेशक़िमती जानों को
जिन्होंने मेरे खातिर मस्तक कटाए थे
अपनी कुर्बानी देकर पेड़ बचाए थे
उनसे प्रेरणा लेकर कुछ कर ले
मेरी रक्षा तू तेरे खातिर कर ले
जिस दिन मेरी चुनरी का रंग फिका पड़ जाएगा
उस दिन दुनिया के जंगल में हाहाकार मच जाएगा।

कु. प्रिया दत्ता गोसावी
द्वितीय वर्ष विज्ञान

बढ़ता जल प्रदूषण

प्रकृति में उपलब्ध शुद्ध जल ही मानवीय उपयोग के लिए उपलब्ध है। इसी में बढ़ता जल प्रदूषण। अगर सृष्टिसे जल का नामोनिशान मीट जायगा तो क्या होगा? प्रदूषण एक बड़ी समस्या है।

10 प्रतिशत भाग भी प्रदूषण मुक्त नहीं रहा है। नदियों, झीलों, तालाबों तथा भूमिगत जल निरन्तर प्रदूषित होता जा रहा है।

हमें मानवीय क्रियाकलापों का विस्तार होता जा रहा है, जिस कारण भूतल पर विद्यमान जलस्रोत प्रदूषित होते जा रहे हैं। भारत सहित विश्व के प्रमुख औद्योगिक उद्यमों से भी निरन्तर नदियों का जल प्रदूषित हो रहा है। भारत की गंगा, यमुना, गोदावरी, कावेरी, दामोदर, डुगली आदि नदियों के किनारे स्थित औद्योगिक संयंत्रों से विसर्जित हानिकारक प्रदूषक तत्वों से इन नदियों का दो-तिहाई जल मानवीय उपयोग के योग्य नहीं रहा है। गंगा हरिद्वार के पास से मैदानी भाग में प्रवेश करती हैं, जहाँ से लेकर इलाहाबाद तक इसका जल मानवीय उपयोग के योग्य नहीं रहा है।

पृथ्वी पर किसी भी स्थान पर पाई जानेवाली जल राशि में अवांछित बाह्य पदार्थों के समावेश से आने वाली अवनति को जल प्रदूषण कहते हैं। प्राकृतिक परिवेश में विभिन्न जैविक समुदायों के लिए आवश्यक रासायनिक एवं भौतिक संगठन वाला जल, जो अपने मूलरूप में विद्यमान है, प्रदूषण रहित जल होता है जब इसमें प्राकृतिक तथा कृत्रिम स्रोतों से उत्पन्न वांछित बाह्य पदार्थ समाविष्ट हो जाते हैं, तो इसे प्रदूषित जल कहते हैं।

जल प्रदूषण मानवीय कारणों से जल के भौतिक, रासायनिक एवं जैविक गुणों में होनेवाला परिवर्तन है, जिसके फलस्वरूप जल जन – स्वास्थ्य, मनुष्य तथा पशुओं के पीने के लिए और उद्योग, कृषि व अन्य विभिन्न उपयोगों के लिए अयोग्य, हानिकारक तथा रोगजनक बन जाता है। जल प्रदूषण को परिभाषित

करते हुए सी.एम. साऊथपिक (1976) ने लिखा है कि “मानवीय क्रियाकलापों तथा प्राकृतिक प्रक्रियाओं द्वारा जल के रासायनिक, भौतिक तथा जैविक गुणों में परिवर्तन को जल प्रदूषण कहते हैं।”

कहा जा सकता है कि – पृथ्वी तर पर वासित जीव जन्तुओं के लिए आवश्यक संतुलित जल में प्राकृतिक व मानवीय तत्वों के हस्तक्षेप से अवनति आ जाती है, जिससे वह जल प्रदूषित हो जाता है एवं जीव – जन्तुओं के लिए उपयोग योग्य नहीं रहता है। इसका प्रभाव वर्तमान समय में भू सतही जल स्रोतों व समुद्रों में भी दृष्टिगत हो रहा है।

विश्व में प्रत्येक क्षेत्र में तीव्र गति से बढ़ रही विभिन्न प्रकार की तकनीकियों, औद्योगिकरण तथा नगरीयकरण के कारण प्रति वर्ष 2500 जिनके कारण सतही जल स्रोत प्रदूषित हो रहे हैं, जिनका प्रभाव तो दृष्टिगत हो रहा है।

कु. गायत्री विश्वनाथ गावडे
द्वितीय वर्ष विज्ञान

जल संरक्षण

ऋग्वेद में लिखा है आपो वै सर्वा देवता, अर्थात् समस्त देवताओं का स्वरूप जल है। जल समस्त अभीष्ट का दाता है। यह पान करने योग्य है। ऐसा जल निरंतर अभिस्त्रावित होता है। जल में अमृत है। वर्षा का जल कल्याणकारी होता है। जल जीव - जन्तुओं तथा मानवजाति के लिए प्रकृति का सर्वोत्तम वरदान है। अतः समय रहते अविलम्ब इसका संरक्षण एवं प्रबन्धन जरूरी है।

कुछ ही वर्षों में यह देश को विनाश के कगार पर लाकर खड़ा कर देगा। बाढ़ तथा सूखा जैसी विपदाओं को नियंत्रित करने हेतु जल-संसाधन-विकास ही एकमात्र प्रभावकारी उपाय है। सर्वप्रथम पृथ्वी पर जीवन का संचार जल से ही प्रारम्भ हुआ था। अनेक सभ्यताएँ पानी के निकट पनपीं और पानी के अभाव में विलुप्त हो गईं। सरस्वती नदी की धारा बीकानेर के मरुस्थल की रेत में खो गई है।

वर्तमान घग्घर प्राची सरस्वती का अवशेष है। प्रकृति - प्रदत्त नैसर्गिक जल - स्रोतों की रक्षा न कर पाने के परिणाम स्वरूप पानी जैसे प्राकृतिक संसाधन की पूर्ति की समस्या से केवल भारत ही नहीं, बल्कि पूरा विश्व इसके भयानक असंतुलन की दिशा में अग्रसर हो रहा है।

इन्सान अपने जीवन के प्रारम्भ से ही पानी पीने वाला प्राणी रह है। युनान के आदिकालिन दार्शनिक ने कहा है जीव - जन्तु और बड़े-से बड़े पेड़ - पौधे बिना पानी के जीवित नहीं रह सकते हैं। 2500 वर्ष प्राचीन विचारधारा आज भी उतनी ही प्रासंगिक है। इन्सान निर्जलित अवस्था में जिंदा नहीं रह सकता। शरीर में ग्लायकोजन स्नेह के आरक्षित पदार्थ एवं प्रोटीन आदि की समाप्ति से जिंदगी बच समती है लेकिन हमारे शरीर में 20-22 प्रतिशत जल की कमी से हम काल के गाल में जा सकते हैं। प्रत्येक व्यक्ति को प्रतिदिन 3-5 लीटर पानी चाहिए। फिर भला हम समस्त स्रोतों की रक्षा के लिए कटिबद्ध क्यों नहीं हो

रहे हैं ? यदि हम जल जैसी जीवनदायिनी स्रोत की संरक्षण कर सकते हैं।

जल जैसी जीवनदायिनी शक्ति की आपूर्तिक हेतु दीर्घकालिन नीति निर्धारित करने में असफल रहे, तो 20-25 वर्षों के बाद यह राष्ट्रव्यापी संकट बन जाएगा। राजस्थान में सिंचाई परियोजना पर किए गए खर्च के उपरान्त भी प्रदेश का वृहत् क्षेत्र वर्ष - भर बगैर पानी के सूखाग्रस्त है।

अंतः प्रत्येक नागरिक को साफ तथा स्वच्छ पानी उपलब्ध करवाने के उद्देश्य से इसकी प्रत्येक बूँद का सदुपयोग करने का दृढ संकल्प - लेने तथा ऋग्वेद के श्लोक आपो ही रह मयोभुव को हृदयंगम करने के व्रत से जल-संरक्षण संभव हो सकता है और हम अपने जीवन के अस्तित्व को बचाने में सफल हो सकते हैं।

कु. वैष्णवी जालिंदर नालकर
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

एक वृक्ष भी बचा रहे

अंतिम समय जब कोई नहीं जाएगा साथ
 एक वृक्ष जाएगा
 अपनी गौरियों - गिलहरियों से बिछुड़कर
 साथ जाएगा एक वृक्ष
 अग्नि में प्रवेश करेगा वही मुझ से पहले
 किनी लकड़ी लगेगी,
 शमशान की टालवाला पूछेगा
 गरीब से गरीब भी सात मन तो लेता ही है
 लिखता हूँ अंतिम इच्छाओं में
 कि बिजली के दाहघर में हो मेरा संस्कार
 ताकि मेरे बाद
 एक बेटे और एक बेटी के साथ
 एक वृक्ष भी बचा रहें संसार में
 द्रुमों को प्यार करता हूँ
 प्रकृति के पूत्र थे
 माँ पर सभी कुछ छोड़ देते हैं,
 न अपनी और से कुछ भी कभी कहते ।
 प्रकृति जिस भांति रखना चाहती
 उस भाँति कथे रहते ।

एक नदी की बात सुनी....

गुलजार

एक नदी की बात सुनी...
 इक शायर से पूछ रही थी
 रोज किनारे दोनों हाथ पकड़ कर मेरे
 सीधी राह चलाते हैं
 रोज ही तो मैं
 नाव भर कर, पी पे लेकर
 कितने लोग हैं पर उतार कर आती हूँ ।
 रोज मेरे सीने पे लहरें
 नाबालिग बच्चों के जैसे
 कुछ-कुछ लिखी रहती हैं ।
 क्या ऐसा हो सकता है जब
 कुछ भी न हो
 कुछ भी नहीं...

और मैं अपनी तर से पीठ लगा के इक शब रुकी रहूँ
 बस ठहरी राहूँ
 और कुछ भी न हो !
 जैसे कविता कह लेने के बाद पड़ी रह जाती है -
 मैं पड़ी रहूँ...!

नदी - केदारनाथ सिंह

अगर धीरे चली
 दौंडो तो छुट जाएगी नदी
 अगर ले लो साथ
 वह चलती चली जाएगी कहीं भी
 यहाँ तक कि कबाड़ी की दुकान तक भी
 छोड़ दो
 तो वही अंधेरे में
 करोंडो तारों की आँख बचाकर
 वह चुपके से रच लेगी
 एक समुधी दुनिया
 एक छोये से पौधे में
 सच्चाई यह है
 कि तुम कही भी रहो
 तुम्हे वर्ष के सबसे कठिन दिनों में घी
 प्यार करती है एक नदी
 नदी जो इस समय नहीं है इस घर में
 पर होगी जरूर कहीं न कहीं
 किसी चटाई
 या फुलदान के नीचे
 चुपचाप बहती हुई कभी सुनना
 जब सारा शहर सो जाए तो किवाड़ो पर कान लगा
 धीरे-धीरे सुनना
 कहीं आसपास
 एक मादा घड़ियाल की कराह
 सुनाई देगी नदी !

कु. श्रद्धा भाऊसाहेब गागरे
 प्रथम वर्ष कला

कबीर के प्रकृति संबंधी विचार

कबीर के काव्य में जगह – जगह प्रकृति अपनी पूरी गरिमा व भव्यता के साथ मौजूद है। यहाँ तक कि वह कई बार उपदेशक की भूमिका में भी नजर आती है, जो इस जहरिले व विषमताय जीवन की परिस्थितियों में उबरने में मनुष्य की सहायता करती है।

कबीर मनिषा जनम दुर्लभ है, देह न बारंबार।
तरवर थे फलझिडि पडया, बहुरि न लागें डार।

पाति तौरे मालिनी, पाती – पाती जीऊ
सबकी उत्पति धरती, सब जीवन प्रतिपाल।

धरति न जाने आप गुन, ऐसा गुरु विचार।
वृक्ष कबहुँ नहीं फल भजै, नदी न संचै नीरे।

परमारथ के कारने, साधुन धरा शरीर
कबीर तन पक्षी भया, जहाँ मन तहाँ उडि जा।
जा जैसे संगति करे, सो तैसे फल खाइ।
साहब तेरी साहिबी, सब घय रही समय।
जो मेंहंदी के पात में, लाली रखी न जा।

पर्यावरण प्रकृति का पालना है, जिसमें हरियाली किलकारियाँ करती है हरियाली के महत्त्व को आज से छः सौ बरस पहले ही कबीर ने समझ लिया था। कबीर के व्यक्ति का एक पहलू कुरीतिभंजक और ढोंग-संहारक के रूप में रेखांकित करता है। पर कबीर के व्यक्तित्व का दुसरा पहलू भी जो उन्हें पर्यावरणप्रेमी के रूप में स्थापित करता है।

कु. साक्षी आप्पासाहेब दिघे
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

अनमोल पानी

पानी है कितना अनमोल।
पानी है कितना अनमोल।
समझो तुम सब इसका मोल।
ये देता हमको जीवनदान ॥

बचाकर इसे बनो महान।
यह प्यासे की बुझाता।
उसके लिए अमृत बन जात।
जीव जंतु हो या हो इंसान ॥

इसमें बस्ती सबकी जान।
यह नदियों में बहकर आता।
अंत में सागर में मिल जाता।
बारिश बन कर वापस आता ॥

हम सबके मन को खूब लुभाता।
बहा कर इसे मत बनो नादान।
यह है हमारी धरती की शान।
यह है हमारी धरती की शान ॥

कु. रेणुका विजय वाघचौरे
प्रथम वर्ष कला

दोस्त...

ए दोस्त हर खुशी तेरी तरफ मोड़ दूँ ।
तेरे लिए चाँद तारे तक तोड़ दूँ,
खुशियों के दरवाजे तेरे लिए खोल दूँ,
इतने काफी है या दो-चार ऊठ और बोल दूँ ।

जिंदगी में बार-बार सहारा
नहीं मिलता
बार - बार कोई प्यार से प्यारा
नहीं मिलता
जो पास है उसे संभाल के रखना
क्योंकि
कोई एक बार खो जाए तो वो
फिर
आपको दोबारा नहीं मिलता है ।

कु. प्रमोद आण्णासाहेब नेहे
तृतीय वर्ष विज्ञान

प्रकृति

क्यों न सहेज कर रख लें
इस प्रकृति को
आने वाले कल के लिए
आने वाले अपनों के लिए ।

ये कटते वृक्ष
ये सुखती नदियाँ
ये सिमटते पर्वत
एक रोज
यूँ ही खत्म हो जाएंगे ।

आज हम कुछ कर सकते हैं
इस रोती हुई प्रकृति के आँसू
हम पोंछ सकते हैं
एक वक्त बाद प्रकृति के
सारे आँसू सूख जाएँगे ।
पर आँसू होंगे
हमारी आँखों में
जिसे चाह कर भी
हम पोंछ नहीं पाएँगे
हम पुकारेंगे प्रकृति को
अपनी मदद के लिए
पर
मौत की खामोशी ओढ़ें
वो बेजान पड़ी
बस यूँ ही देखती रहेगी

कु. प्रतीक भाऊसाहेब बेलकर
द्वितीय वर्ष कला

पेड़ ही जीवन

थोड़ा-सा इससे दिल तो लगा लो
इसकी शोभा को थो- और बढ़ा दो
पेड़ न काहो तुम,
पोंधे लगाओ तुम,
पर्यावरण की सुंदरता में,
चार चाँद लगाओ तुम ॥
न हो ज्यादा
भले मेहनत करनी पड़े कई ज्यादा,
तो बस खोद के थोड़ा गहरा गड़ड़ा बनाओ,
और उसमें एक प्यारा सा पौधा लगाओ ॥

देविदास मच्छिंद्र कांबळे
द्वितीय वर्ष कला

पर्यावरण

मिलकर आज से कसम खाते हैं,
पर्यावरण को स्वच्छ बनाते हैं,
मिलकर आज ये कसम खाते हैं,
प्रदूषण को दूर भगाते हैं ।
मानव तूने अपनी सारी जरूरतों के लिए
वातावरण को कितना दूषित किया है,
फिर भी पर्यावरण ने तुझे सब कुछ दिया है ।
तब तक जीव है जगत में,
जब तक जग में पानी
जब तक वायु शुद्ध रहती है,
सौंधी मिट्टी रानी
तब तक मानव का जीवन है,
यह सबको समझाओ...

अनिकेत प्रसाद बेलकर
एम.कॉम.भाग - २

पर्यावरण बचाये

डरी सहमी सी सोच रही, एक छोटीसी कली फुलकी
क्या मैं भी निशानी एक बनूँगी, इंसान की हर भुल की
मेरी किस्मत में भी क्या एक फूल बनना नहीं लिखा है
दृष्ट इस मानव ने क्या अपना लक्ष्य चुना है

चुप टैण एक पेड़ दूर से, उस दुखी कली को देख रहा था
कैसे उसके डर को मिटाएँ, कुछ उपाय वह सोच रहा था,
फिर बोला वह दृढ़ मन करके मेरे साथ भी रही किया है
अपने ही बस स्वार्थ साधने, मेरा भी जीवन यही लिया है।

दोनों के मन की बातों को, जन जाते-जाते सुना पवन ने
बोली कष्ट दिया है हमको, इस नादान बर्बाद एक लगन ने
फैलो को मुझ में प्रदूषण, खुद की सांस ही कर ली दूषित
अब कौन कहे इन नादानों को, इनकी दृष्ट करनी से
सुचित ।

इन तीनों की बातों को सुन, शांत नदी में भी हुई हलचल
इनकी करनी का सबक मिलेगा, इनको आज नहीं तो फल
जितना दूषित करके हमको, इस मानव ने हमें सताया
एक दिन यह वैसे ही तडपेगा, यह मैंने तुमको आज
बताया ।

इन सब की तडप की ही बहुआ है, जो हमको आज लगी है
इनकी तडप की ही जैसी, जिंदगी हमको आज मिली है
माफी माँग इन सब से हम अब, अपना पर्यावरण बचाए
खुद की सरल जिंदगी जी के, इन सृष्टों को आज मनाए ।

महेश बाळासाहेब सिनारे
तृतीय वर्ष विज्ञान

पुणे विद्यापीठ गीत

ज्ञान बनो कर्मशील, कर्म शानवान

पुण्यमयी दे आम्हा अक्षर वरदान
ज्ञान बनो कर्मशील, कर्म शानवान

जातिभेद, धर्मभेद, वंशभेद दूर
लाख लाख कंठांनुनि हाच एक सूर
करुणेच्या चरणांशी नत हो निशान

माणुसकी धमनिया अर्थ जाणतो
श्रमनिष्ठा हें पवित्र तीर्थ मानतो
हृदयांनुनि समतेचा निश्चय अभिमान

सेवेतच मुक्ती ही मंगल दीक्षा
न्यायास्तव जागृति ही सर्वपरीक्षा
हें विश्वनि पार अमुचे मंत्र हा महान

मंगेश पांडुरंग

* Index *

S.N.	The Topic	Author	Page No.
1.	Environment and Human life	Shital Londe	74
2.	Life on Earth	Sairam Kale	75
3.	Environment & Literature	Sarthak Salve	76
4.	Nature & Literature : A Mutual Relationship	Pawan Balme	78
5.	Beauty of Nature	Giri Komal	79
6.	Environmental Protection	Bhushan Sanjay Shinde	81
7.	Climate Change	Sunita Ponde	83
8.	Importance of Tree	Vaishnavi Laxman Harde	84
9.	Save Water, Save life	Sadiya Firoj Pathan	86
10.	Environment Beauty	Heena Shabbira Sayyad	87
11.	Nurturing the Symbiosis of Humanity and Nature	Sakshi Shirsath	89
12.	Human Impact of Environment	Surbhi Kailas Vyas	90
13.	Importance and Challenges of Agro	Mr. R. B. Kadu	92
14.	Environment Mother Earth	Pratiksha Rajendra Kadam	93
15.	Environment Drinking Water	Nikita Eknath Sonawane	93
16.	Trees	Vaishnavi Laxman Harde	94
17.	Water is Life	Numan Jamil Pathan	94
18.	Harmony in Green : Nurturing Our Sahred Home	Sharmin Afjal Inamdar	95
19.	Earth Day	Pranita Sathish Jorvekar	95
20.	Mother Nature - Our Future	Pratiksha Rajendra Kadam	96
21.	Water We Drink	Nikita Eknath Sonawane	96
22.	Environment	Samruddhi Dukure	97
23.	The Sound of Earth	Komal Giri	97
24.	What Nature Suffers ?	Priyanka Sangale	98
25.	Nature knows	Numan Jamil Pathan	98
26.	Mother Earth's Gifts	Gauri Vijay Pradhan	99
27.	Ode to Mother Eardth	Pranita Satish Jorvekar	99
28.	The Symphony to Naute	Divya Goraksha Khaldkar	100
29.	Air Pollution	Pranita Satish Jorvekar	100
30.	Nature's Plea	Gauri Vijay Pradhan	101
31.	Echoes of Earth	Vaibhav Dilip Londe	101

Environment and Human Life

All living things that live on this earth come under the environment. Whether they live on land or water they are part of the environment. The environment also includes air, water, sunlight, plants, animals, etc. Moreover, the Earth is considered the only planet in the universe that supports life. The environment can be understood as a blanket that keeps life on the planet safe and sound.

We truly cannot understand the real worth of the environment. But we can estimate some of its importance that can help us understand its importance. It plays a vital role in keeping living things healthy in the environment. Likewise, it maintains the ecological balance that will keep check of life on Earth. It provides food, shelter, and air, and fulfills all human needs whether big or small. Moreover, the entire life support of humans depends wholly on environmental factors. In addition, it also helps in maintaining various life cycles on Earth. Most importantly, our environment is the source of natural beauty and is necessary for maintaining physical and mental health.

The environment gives us countless benefits that we can't repay our entire life. As they are connected with the forest, trees, animals, water, and air. The forest and trees filter the air and absorb harmful gases. Plants purify water, reduce the chances of flood maintain natural balance, and many others. Moreover, the environment keeps a close check on the environment and its functioning. It regulates the vital systems

that are essential for the ecosystem. Besides, it maintains the culture and quality of life on Earth. The environment regulates various natural cycles that happen daily. These cycles help in maintaining the natural balance between living things and the environment. Disturbance of these things can ultimately affect the life cycle of humans and other living beings. The environment has helped us and other living beings to flourish and grow for thousands of years. The environment provides us with fertile land, water, air, livestock, and many essential things for survival.

Human activities are the major cause of environmental degradation because most of the activities humans do harm the environment in some way. The activities of humans that cause environmental degradation are pollution, defective environmental policies, chemicals, greenhouse gases, global warming, ozone depletion, etc.

All these affect the environment badly. Besides, the overuse of natural resources will create a situation in the future there will be no resources for consumption. And the most basic necessity of living air will get so polluted that humans have to use bottled oxygen for breathing.

Shital Londhe
S.Y.B.A.

Life on Earth

Introduction

Environment refers to everything natural that surrounds us. Today this natural environment is threatened by human activities. Trees, forests, lakes, rivers, are some of the prime constituents of the natural environment while building roads, factories, and concrete structures, etc are examples of environmental encroachment. Due to human interference, the natural environment that surrounds us is getting depleted.

Environment is Precious

There are at least two main explanations to substantiate this claim. First is that the natural environment we live in today i.e. the rivers, lakes, forests, hills, groundwater resources, etc has taken thousands or even millions of years to come to the present stage. The second argument to validate the preciousness of the environment is that it is super essential for healthy and happy living. Let me elaborate a little. Any forested area that you know has been there since your childhood, has probably evolved in thousands of years. It takes so many years for a natural forest to come to its full glory and to support all that biodiversity. But when a forest is cut down for commercial objectives, things never remain the same, even if the forest is given a fair chance to grow again. Sadly, the loss of biodiversity can never be regained, no matter how hard we try. The same is the case with other elements of the environment. The groundwater that we so dearly use every day, has been built up over a span of thousand

years. It means that any waste of groundwater will take centuries to be refilled.

Life and Environment

We are so engrossed in our daily engagements that we don't realize the real force behind all that commotion, which gives us the strength to face the challenges. We think that our desires and ambitions drive us, but that is only half the truth. Ambitions are nothing but mind goals that we set for ourselves, but we are able to achieve those goals, only because, our environment supports us in health. It provides us with all the essential requirements for life – oxygen, water, food, air, and other vital resources. We can't afford damage to the environment beyond a specified limit. Because, if we do so, there would be no life on earth, forget about a difficult one. Fortunately, the air that we breathe still has 20% of oxygen by concentration, while humans require around 19.5% of oxygen concentration to breathe or to be more specific – 'to live'. However, at the rate at which we are damaging our environment, the tables may turn quickly enough, leaving no room for repair. The loss of marine oxygen from the oceans is already threatening the existence of fish and other marine species. The factors responsible for the depletion of ocean oxygen levels are climate change and nutrient pollution. Climate change is primarily an outcome of human activities and it also threatens the environment as a whole. These changes are

probably the alarm calls warning humanity against the damage it does to the environment. Without a clean and safe environment, it would be fruitless to even think of any kind of life on the planet. All the beauty of the earth will just vanish if the damage to the environment continues.

Conclusion

It is established beyond doubt that life is essential for life on the planet and as long as it remains in its original form and size, life will thrive. But, if it gets damaged beyond a certain level then slowly the land and marine life will come to an end, making the planet lifeless. It is, therefore, our foremost responsibility to check the environmental damage and take necessary steps in this regard.

Sairam Kale
S.Y.B.A.

Environment & Literature : A Harmonious Bond

Introduction : The environment has long been a subject of concern and fascination for writers throughout history. Literature serves as a powerful tool to explore and convey the intricate relationship between humans and the natural world. By intertwining environmental themes with literary expressions, authors have highlighted the pressing issues of our time and inspired readers to reflect upon their connection to the environment. In this article, we will delve into the ways in which literature has explored environmental topics, creating awareness, promoting conservation, and fostering a deeper appreciation for the natural world. The relationship between the environment and literature has been a subject of exploration and contemplation for centuries. Through the lens of literature, writers have often expressed their concerns, reflections, and aspirations for the natural world. This essay delves into the concept of ecocriticism, a branch of literary criticism that analyzes the representation of the environment in literature. It highlights the significance of this interdisciplinary field, examining how literature can inspire environmental awareness, activism, and appreciation. By exploring various works of literature, we can recognize the profound influence literature has on shaping our environmental consciousness.

Literary Descriptions of Nature : Literature has the remarkable ability to vividly depict the beauty and magnificence of the natural world. Authors often utilize

detailed descriptions of landscapes, flora, and fauna to transport readers to different environments and evoke a sense of awe and wonder. From the poetic descriptions of William Wordsworth's romantic landscapes to the meticulously painted images of the American wilderness in works like Henry David Thoreau's "Walden," these literary depictions have a profound impact on readers, enabling them to form a deeper connection with nature and recognize its intrinsic value.

Environmental Awareness and Advocacy:

Literature has played a crucial role in raising environmental awareness and advocating for sustainable practices. Through storytelling, authors have tackled pressing issues such as deforestation, pollution, and climate change, illuminating the consequences of human actions on the environment. Rachel Carson's groundbreaking book "Silent Spring" brought attention to the harmful effects of pesticides, leading to the modern environmental movement. Similarly, Margaret Atwood's dystopian novel "Oryx and Crake" explores the consequences of genetic engineering and corporate greed, serving as a cautionary tale for our times. These literary works provoke thought, spark conversations, and encourage readers to take action to protect our planet.

Ecocriticism: Ecocriticism, a branch of literary criticism, focuses on the ecological aspects of literature and examines how literary texts engage with environmental themes. It offers insights into the representation of nature, the portrayal of human-environment relationships, and the implications of these depictions. The ecocritical analysis delves into the ways in which literature reflects and shapes our

understanding of the environment, influencing our attitudes and behaviors towards it. By studying texts through an ecocritical lens, scholars and readers gain a deeper understanding of the complex interactions between humans and nature, and the potential consequences of our actions.

Conclusion: The intertwining of environment and literature provides a unique platform to address environmental challenges and inspire change. Through vivid descriptions, environmental awareness, and ecocritical perspectives, literature enhances our understanding of the natural world and our role within it. By fostering empathy, appreciation, and a sense of responsibility, literature acts as a catalyst for environmental action, inviting readers to become stewards of the Earth and forge a sustainable future. Literature provides a medium for exploring the intricate relationship between humanity and the environment. By engaging with environmental literature, readers gain insights into the ecological challenges we face and the potential for transformative action. Through the power of storytelling, literature fosters empathy, cultivates environmental awareness, and inspires individuals to take responsibility for the well-being of our planet. As we navigate the environmental crises of the 21st century, the intersection of environment and literature continues to play a vital role in shaping our perception and response to the natural world.

Sarthak Salve
S.Y.B.A.

Nature and Literature : A Mutual Relationship

Nature and literature have shared a profound and symbiotic relationship throughout human history. Both have played essential roles in shaping our understanding of the world and our place within it. Nature, with its awe-inspiring beauty and diverse ecosystems, has been a perennial source of inspiration for writers and poets across cultures. Meanwhile, literature has served as a medium for capturing and reflecting upon the splendor, power, and vulnerability of the natural world. In this essay, we will explore the deep connection between nature and literature and how it has enriched our human experience.

One of the most prominent ways in which nature has influenced literature is through the depiction of landscapes. From the vivid descriptions of the rolling hills in William Wordsworth's poetry to the haunting beauty of the Mississippi River in Mark Twain's "The Adventures of Huckleberry Finn," the portrayal of natural settings has helped create a sense of place and atmosphere within literary works. These descriptions evoke emotions, stimulate the imagination, and allow readers to transport themselves to different times and locations, fostering a deep connection between literature and the natural world.

Moreover, nature has often served as a metaphorical backdrop for exploring complex human emotions and experiences. The changing seasons, for instance, have been used as symbols of growth, transformation, and the passage of time. Just

as nature goes through cycles of birth, death, and renewal, characters in literature often experience similar journeys of self-discovery and personal evolution. Through the use of nature-based metaphors, authors have been able to tap into the universal human experience, making their works relatable and resonant across time and cultures.

In addition to serving as a source of inspiration and metaphor, nature has also been a subject of profound reflection and contemplation in literature. Environmental writers like Henry David Thoreau and Rachel Carson have highlighted the interconnectedness of humans and the natural world, emphasizing the importance of preserving and appreciating nature's beauty. Their works have fostered a greater understanding of the fragility of our ecosystems and the need for sustainable living. Literature has the power to raise awareness about environmental issues and inspire readers to take action, nurturing a sense of responsibility and stewardship toward the environment.

Furthermore, the act of immersing oneself in nature has often been depicted as a source of solace, healing, and spiritual awakening in literature. Writers have captured the transformative power of natural environments, portraying characters who find solace in the solitude of forests, mountains, or seashores. Nature becomes a space for self-reflection, introspection, and connection with something larger than

oneself. These literary portrayals remind us of the therapeutic qualities of nature and the importance of preserving spaces where we can seek solace and rejuvenation in our increasingly urbanized lives.

In short, nature and literature have enjoyed a symbiotic relationship throughout history, enriching our understanding of the world and our place within it. Nature's captivating beauty, its metaphorical resonance, and its capacity to provoke contemplation have all found expression within the literature. Likewise, literature has served as a powerful medium for capturing the essence of nature, reflecting on its vulnerability, and inspiring environmental consciousness. As we continue to grapple with environmental challenges, the bond between nature and literature remains an invaluable source of inspiration, reminding us of the profound and interconnected tapestry of life on Earth.

Pawan Balme
S.Y.B.A.

Beauty of Nature

Nature is vast and full of beautiful things that comfort our physical and emotional senses. The beauty of nature is somehow immortal, infinite, and eternal. The beauty of nature is a perfect reflection of the art of the Almighty. Natural beauty may be extinct at the moment, but as “the joy of beauty is eternal happiness”, the effect of that beauty on the mind can never be in vain. Natural beauty is a treasure that will never end. Nature has many faces. They are everywhere. The human eye is always in contact with good things.

One of the many beautiful features of nature is the sunrise and sunset. A person with a sense of beauty will never be able to ignore the beauty of the red light of the rising sun and the fading glow of the stars. Likewise, the beauty of sunset has inspired many sensitive and artistic people to compose verses of praise, write beautiful prose and paint, and capture the event with a cloth or a camera forever.

Another aspect of natural beauty can be found in the night sky. Arriving at your destination, the glowing stars and the glowing moon of the moon have nothing in common. Under the influence of the moonlight, this world also becomes a beautiful world and a dream world.

The changing seasons have their beauty that has fascinated the human mind for centuries and will continue to impress until the end of the universe. Spring is the most beautiful of the seasons and is undoubtedly the queen of the seasons. During this period, the earth was filled with

lush vegetation, colours, and aromas. Spring is a time of beauty and love, hope and happiness, life, and happiness. Forests, lush plains, fields, and meadows prowl the lush vegetation to attract attention. Spring has endless and countless charms and beauty. Autumn has golden, brown, and mature colours. A life that started in the spring matures in the fall. This is a time for maturity and maturity. Summer is a season that helps the ripening process. It has its charms and beauty in the form of the most delicious fruits and vegetables.

Cold winters, snow, and fog have other advantages. It is a season of white, grey, and black. Snow and ice have a fantastic effect on the human mind and are not as appealing as the dark clouds and the wind.

On the other hand, nature has the beauty of the refreshing sky, the snowcapped mountains, and the deep green valleys. On the other hand, it has the mysteries and incomparable beauty of the deep blue sea. Nature preserves the beauty of the desolate desert and empty sand during the oasis. Its long-date trees that grow in the spring of freshwater show excellent scenes for tired and thirsty travelers.

Nature has endless treasures of beauty in the form of various beautiful living creatures. The world of birds, beasts, reptiles, and fish is teeming with life and millions of species of all kinds, in size and colour and on the earth, in the sky, and in the water. They are everywhere and at all times. They adorn the environment by simply being present. Humans, the “crown of creation,” is by no means the most beautiful.

Beauty lies in the condition of the body, the brain, and the soul. It exists like human nature, such as mother, sister, brother and father, friend and companion.

Beauty is present in the child's smiling face, the mother's prayerful hand, and the anxious state of the father. Beauty is like the reassuring handshake of a friend, the gentle touch of a brother, and the love of a caring sister. Undoubtedly beauty exists in man, in the environment, green fields, high mountains, and small hills, in the moonlight and stars. Nature is full of the beauty that exists, almost everything is scattered about us. “Beauty, truth, truth, and Beauty,” as the saying goes.

Giri Komal
S.Y.B.A.

Environmental Protection

Environmental protection is a crucial aspect of our collective responsibility as inhabitants of this planet. With the increasing pressures of climate change, pollution, deforestation, and resource depletion, it is imperative that we take proactive measures to preserve and conserve our environment for current and future generations. In this essay, we will explore the importance of environmental protection and discuss various strategies that can be employed to mitigate the negative impacts on our planet.

First and foremost, environmental protection is vital for the preservation of biodiversity. Our planet is home to a diverse array of species, each playing a unique role in the delicate balance of ecosystems. However, human activities such as habitat destruction, pollution, and overexploitation of natural resources have led to the loss of countless species. By protecting and conserving our natural habitats, we can safeguard biodiversity and ensure the long-term stability of ecosystems.

Furthermore, environmental protection is closely linked to human health and well-being. Pollution, both in the air and water, has detrimental effects on human health, leading to respiratory diseases, cancers, and other ailments. By implementing effective pollution control measures, such as reducing emissions from industries and promoting clean energy alternatives, we can improve the quality of the air we breathe and the water we consume. Protecting our environment also

means safeguarding the resources upon which we depend for our survival, such as clean water and fertile land.

Another compelling reason for environmental protection is the mitigation of climate change. The burning of fossil fuels, deforestation, and industrial activities release greenhouse gases into the atmosphere, contributing to the warming of our planet. This phenomenon has far-reaching consequences, including rising sea levels, extreme weather events, and disruptions to ecosystems. To combat climate change, we must transition to renewable energy sources, promote energy efficiency, and adopt sustainable practices in sectors like agriculture and transportation.

To achieve effective environmental protection, a combination of individual and collective actions is required. At the individual level, we can make simple yet impactful changes in our daily lives. Conserving energy by switching off lights when not in use, using public transportation or carpooling, reducing water consumption, and practicing responsible waste management are just a few examples of how individuals can contribute to environmental preservation. Additionally, raising awareness and educating others about the importance of environmental protection can have a cascading effect, inspiring more people to take action.

On a broader scale, governments and international organizations play a crucial role in enacting policies and regulations to protect the environment. This includes

setting emission standards, promoting renewable energy investments, implementing conservation programs, and incentivizing sustainable practices. Governments can also collaborate on a global scale to address environmental issues that transcend national boundaries, such as air and water pollution, deforestation, and wildlife trafficking.

In conclusion, environmental protection is an urgent and critical task that requires the participation and commitment of individuals, communities, governments, and international bodies. Preserving our environment not only ensures the well-being of future generations but also safeguards the planet's biodiversity, human health, and mitigates the impacts of climate change. By embracing sustainable practices, conserving natural resources, and promoting awareness, we can make a significant difference in protecting and preserving our environment for a sustainable and prosperous future.

Bhushan Sanjay Shinde
S.Y.B.Com.

Climate Change : A Global Crisis Demanding Urgent Action

Introduction:

Climate change refers to long-term alterations in temperature patterns, precipitation levels, and other meteorological factors across the globe. It is an alarming and pressing issue that threatens the very existence of our planet. Human activities, primarily the burning of fossil fuels and deforestation, have significantly contributed to the acceleration of climate change. This essay explores the causes, impacts, and necessary actions to address this global crisis.

Causes of Climate Change:

The primary cause of climate change is the excessive emission of greenhouse gases (GHGs) into the atmosphere. The burning of fossil fuels, such as coal, oil, and natural gas for energy production and transportation, releases carbon dioxide (CO₂) and other GHGs. Deforestation also plays a crucial role as trees absorb CO₂, acting as carbon sinks. Furthermore, industrial processes, agricultural practices, and land-use changes contribute to the emission of GHGs.

Impacts of Climate Change:

Climate change has far-reaching consequences for both the environment and human populations. Rising global temperatures lead to the melting of polar ice caps and glaciers, causing sea levels to rise. This results in increased coastal erosion, flooding, and the displacement of millions of people. Extreme weather events, including hurricanes, droughts, and

heatwaves, become more frequent and intense, posing threats to ecosystems, agriculture, and public health. Moreover, climate change disrupts natural habitats, leading to biodiversity loss and the extinction of numerous species.

Necessary Actions to Address Climate Change:

To mitigate the effects of climate change, immediate and concerted actions are required on a global scale. Governments, industries, and individuals must take responsibility and make significant changes in their practices.

Transition to Renewable Energy:

Governments should prioritize the development and implementation of renewable energy sources like solar, wind, and hydroelectric power. Encouraging the use of clean energy will reduce the dependency on fossil fuels and decrease GHG emissions.

Sustainable Land and Forest Management: Protecting and restoring forests is crucial for carbon sequestration. Governments should enact policies to promote sustainable land and forest management practices. Additionally, reforestation efforts should be undertaken to counteract deforestation.

Energy Efficiency and Conservation:

Individuals and businesses should adopt energy-efficient technologies and practices. This includes using energy-saving appliances, improving insulation, and promoting public transportation and

carpooling. Conserving energy reduces the demand for fossil fuels and lowers GHG emissions.

International Cooperation and Policies:

Global cooperation is essential to tackle climate change effectively. International agreements, such as the Paris Agreement, provide a framework for countries to work together to limit global temperature rise. Governments must implement and enforce policies that encourage emission reductions and support climate adaptation efforts.

Education and Awareness :

Increasing public awareness about climate change and its consequences is crucial. Educational institutions and the media should play a proactive role in promoting climate literacy and empowering individuals to make sustainable choices in their daily lives.

Conclusion:

Climate change is an urgent and complex issue that demands immediate attention. The consequences of inaction are dire, affecting not only our current generation but also future generations to come. By transitioning to renewable energy, practicing sustainable land management, improving energy efficiency, fostering international cooperation, and increasing awareness, we can collectively address this global crisis. It is our moral and ethical responsibility to act now and protect our planet for a sustainable and resilient future.

Ponde Sunita
S.Y.B.A.

Importance of Trees

Trees play a crucial role in the well being of the environment, ecosystems and human society. Here are some of the key reasons why trees are Important :-

Oxygen production :

Trees are known as the "lungs of the Earth" because they absorb carbon dioxide and release oxygen through the process of photosynthesis. They help maintain the balance of oxygen in the atmosphere making it possible for humans and other living beings to breathe.

Carbon sequestration :

Trees act, as natural carbon sinks, absorbing carbon dioxide from the atmosphere and storing carbon in their trunks, branches, leaves and roots. This helps mitigate the impacts of climate change by reducing greenhouse gas concentrations and slowing global warming.

Biodiversity Support :

Forests and trees provide habitat for a wide range of plant and animal species. They contribute to the maintenance of biodiversity, which is essential for the health and resilience of ecosystems. Many species depend on trees for shelter, food and nesting.

Soil Conservation :

Trees have extensive root systems that help prevent soil erosion by holding the soil together. Their roots also improve soil structure and fertility by promoting water infiltration and nutrient cycling.

Water regulation :

Trees have extensive root systems that help prevent soil erosion by holding the soil together. Their roots also improve soil

structure and fertility by promoting water infiltration and nutrient cycling.

Water regulations :

Trees play a Crucal role in regulating the water cycle. They intercept rainfall. reduce runoff and increase groundwater recharge forests act as natural filters. purifying water by trapping pollutants and sediments.

Climate regulation :

Trees have a coaling effect on the environment. Through transpiration, they release water vapor into the atmosphere, which helps lower temperatures and create local microclimates. forests can also influence rainfall patterns and regional climate conditions.

Economic value :

Trees provide valuable resources such as timber. fuelwood and non-timber forest products. forests also contribute to tourism. recreation and the creation of employment opportunities supporting local economics.

Health and well-being :

Green spaces with trees have been linked to numerous benefits for human health and well being. They imrove air quality by absorbing pollutants. reduce noise pollution and provide a calming and aesthetically pleasing environment that can enhance mental health and reduce strees.

Urban heat island mitigation :

In Urban heat island effect by providing shade and reducing surface temperature. They can significantly cool down urban environments and reduce energy consumption and for cooling.

Cultural and Spiritual Significance :

Trees have cultural and spiritual importance in many societies around the world. They are often symbolically connected to life, growth, wisdom and resilience. Trees feature prominently in tolklore, art and religious traditions.

Given their immense importance, it is cruical to protect existing trees, promote reforestation efforts and engage in sustainable management practices to ensure the long-term benefits they provide to the planet and all living beings.

Vaishnavi Laxman Harde
S.Y.B.A.

Save Water, Save Life

"Save water, Save life", is an important and widely recognized slogan that highlights the crucial role water plays in sustaining life and emphasizes the need to conserve this precious resource. Water is essential for all living beings and its conservation is essential for the Well being of both humans and the environment. Here are some reasons. Why saving water is important and practical steps we can take to achieve this :

Essential for Survival :

Water is a fundamental need for all living organisms. Conserving water ensures its availability for future generations and helps maintain ecosystems that support life.

Addressing water Scarcity :

Many regions around the world face water scarcity issues. With limited access to safe and clean water. By saving water, we can help alleviate this problem and ensure equitable distribution.

Preserving ecosystems :

Water is essential for maintaining healthy ecosystems, including rivers, lakes, wetlands, and forests. Conserving water helps protect these habitats preserving biodiversity and support various plant and animal species.

Mitigating climate change :

Water and energy are closely interconnected. conserving water reduces the energy required for water treatment, distribution and heating. This in turn, helps reduce greenhouse gas emissions and mitigates the impacts of climate change.

Financial Savings :

By reducing water consumption, individuals, households and businesses can save on water bills and operational costs. Water efficient practices can result in significant financial savings over time.

To save water and contribute to the "Save water, Save life" cause, here are some practical steps you can take :

Fix leaks :

Check for leaks in faucets, pipes and toilets and repair them promptly. Even a small leak can waste a significant amount of water over time.

Water-Efficient Appliances :

Install water-saving devices such as low-flow showerheads, faucets and toilets. These appliances reduce water usage without compromising functionality.

Shorten Shower time :

Take shorter showers and turn off the water while lathering or brushing teeth. Consider installing a shower timer to track your usage.

Water-Consconscious landscaping :

Choose drought plants for your garden and use mulch to retain moisture. Water your garden and use mulch to retain moisture. Water your plants during cooler times of the day to minimize evaporation.

Harvest rain in water :

Install rain barrels or tanks to collect rainwater for nonpotable uses such as watering plants or cleaning. This reduces the strain on freshwater sources.

Water-efficient practices :

Be mindful of water usage in everyday

activities. Only run the dish washer and washing machine with full loads and reuse water when possible (e.g. using left over water from cooking for plants)

Educate and raise awareness :

Spread the message of water conservations within you community. Encourage other to adopt water saving habits and share information on the importance of saving water.

Remember, every drop counts when it comes to water conservation. By adopting these practices and encouraging others to do the same. We can contribute to saving water, preserving life, and creating a sustainable future for all.

Sadiya Firoj Pathan
S.Y.B.A.

Environment Beauty

The beauty of the environment is a priceless gift that surrounds us. Captivating our senses and inspiring able in our senses and inspiring able in our hearts. From the majestic mountains to the serene lakes from the vibrant forests to the breath taking seascapes, nature's splendor is a source of solace and rejuvenation for both body and soul.

One of the most enchanting aspects of the environment is its diversity. Each region boasts its unique charm, showeasing a kaleidoscope of colours, textures, and landscapes. Whether it's the vivid hues of a sunset painting the sky with shades of gold and pink or the beauty of nature enchants us with its boundless variety.

The mountains, with their snow - capped peaks and rugged cliffs are testament to the earth's majestic power. They stand tall commanding our admiration and reminding us of our own insignificance in the grand scheme of things. The air is crisp and invigorating as we climb higher, and the panoramic vielals that greet us at the summit take our breath away. We are humbled by the immensity and beauty of these ancient giants.

In contrast to the mountain, the tranquility of lakes and river offers a different kind of beauty. The still waters reflect the surrounding scenery like a mirror, creating a sense of serenity and calm. The soft ripples created by a gentle breeze add a touch of magic to the landscape as if nature is whispering its secrets. Lakeside forests, teeming with life, provide a refuge for a

myriad of species and the melodies of birdsong and rustling leaves create a symphony that speaks directly to our souls. Forests, with their lush foliage and dappled sunlight, are like sanctuaries for both wildlife and humans. As we step into their cool embrace.

The stresses of the world fade away. The scent of earth and moss fills the air and we find solace in the gently whispers of the trees. The symphony of life unfolds before our eyes, with vibrant flowers blooming, insects buzzing and animals frolicking in their natural habitat. The harmonious balance of nature is on display, reminding us of the inter connectedness of all living beings.

There are the coastlines, where the land meets the sea in a dance of eternal beauty. The crashing waves and salty breeze invigorate our senses, while the endless expanse of water evokes a sense of freedom and wonder. The rhythmic tides mark the passages of time, reminding us of the ebb and flow of life itself.

The intertidal zones, rich in biodiversity, reveal a treasure trove of marine life, showcasing the delicate intricacies and astonishing adaptations of underwater ecosystems.

The beauty of the environment is not only a source of visual delight, but it also provides us with numerous benefits. It has a calming effect on our minds, reducing stress and improving our mental has been shown to boost creativity, enhance focus and increase overall happiness. Moreover the environment sustains us by providing essential resources like clean air, fresh water

and fertile soil, reminding us of the deep interdependence between humans and the natural world.

In a fast - paced world filled with technological marvels, the beauty of the environment serves as a poignant reminder of the wonders of the natural world. It urges us to pause, to appreciate the simple Joys of life, and to tread lightly on this fragile planet. The environment's beauty is a gift that must be cherished, protected and passed on to future generations, so that they too may experience the profound sense of awe and gratitude that it evokes.

Heena Shabbira Sayyad
S.Y.B.A.

Nurturing the Symbiosis of Humanity and Nature

The environment in human life plays a crucial role in human life in various ways. Here are some key aspects of how the environment impacts human existence.

Basic Needs : The environment provides essential resources for human survival including clean air, water and food access to these resources is fundamental to maintaining good health and well-being.

Health and Well-being : The quality of the environment directly affects human health. Exposure to pollutants, contaminated water or poor air quality can lead to a range of health problems including respiratory issues, allergies and diseases. Conversely to have positive effects on mental and physical Well-being.

Livelihood and Economy : Many people rely on natural resources the degradation of ecosystems and loss of biodiversity can disrupt these industries and have negative economic consequences.

Climate and Weather : The environment partially the climate such as global warming can lead to extreme weather patterns and droughts. These conditions in which humans live. Changes including heatwaves. humanities leading to loss of life, property damage and disruptions to essential services.

Cultural and spiritual Significance : The environment holds cultural and spiritual significance for many societies. Natural landscapes, landmarks and biodiversity are often intertwined with cultural practices. rituals and beliefs, preserving. These environment is essential for maintaining

cultural heritage and identity.

Ecosystem services : Ecosystems provide a wide range of services that are vital for human well-being. These services include the purification of air and water pollination of crops, regulation of climate and nutrient cycling. Human activities that degrade or destroy ecosystems can undermine these services, leading to negative impacts on human health food security and overall ecosystem resilience.

Recreation and Aesthetics :

The environment offers opportunities for recreational activities and aesthetic enjoyment. People engage in outdoor activities like hiking. Camping and wildlife watching which contribute physical fitness and emotional well-being Natural beauty and scenic landscapes also have intrinsic value and contribute to the overall quality of human life.

Recognizing the importance of the environment in human life highlights the need for sustainable practices and responsible stewardship by protecting and preserving the environment we can ensure a healthy and prosperous future for ourselves and future generations.

Sakshi Gorakh Shirsath
F.Y.B.Com.

Human Impact of Environment...

The Article on Environment :

Environment in the literal sense, means the space or situation that surrounds a beings. It all so refers to the conditions and circumstances in which something or someone's growth is influenced. The article discusses the main aspects of the environment and the importance of preserving the environment. Go through the topics below to have a better understanding.

The environment and its impact on life :

The environment is the basic life support system for all living things on planet Earth. It is a combination of Natural and human made components. Natural components include air, water, land and living organisms. Roads, idustries, buildings etc, are human - made components. The Natural environment can be differentiated into four main components -

- 1) Biosphere 2) Lithosphere
- 3) Hydrosphere 4) Atmosphere

- * The topmost layer of the Earth is called the lithosphere, which is a thin layer of soild made of rocks and minerals.
- * The hydrosphere consists of various types of water bodies like seas, oceans, rivers, lakes ponds etc.
- * Atmosphere consisting of water vapour, gases and dust particles is the layer of air that surrounds the Earth.
- * The living world consisting of human beings, plants and animals constitute the biosphere.

Pollutions of the Environment :

In 1970 has been designated European conservation year. This has

focused an unprecedented amount of attention on the problemof pollution in modern society. It can be fourcefully argued that chemist is responsible for ensuring that the public has clear understanding of the intricacies behind such simplicitudes as 'pollution is bad, No pollution is good.'

Human impact on the Environment

How do Human Activities Affect the Environment ?

The environment is like a blanket that surrounds our being everywhere. By environment. We do not only mean plants or animals. The environment is inclusive of all the living and Nonliving creatures present on the Earth. The interaction between human and the environment exists right from the evolution of human beings on earth. Humans have a significant impact on the environment.

There are many answers to how human activities affect the environment. The impact of human activities on the environment is two-sided.

Positive or Negative :

Humans are responsible for impacting the biophysical environment, biodiversity and other resources and the working mechanism of the environment many factors ave led to alternations in the environment. Have you ever wondered how the human population affects the environment.

Important facts of Human impact on the Environment :

Did you know that around 27000 trees are cut every day to produce toilet

paper rolls are used almost in every household. They are used and thrown into the garbage bags. So many trees are cut to satisfy human needs. Such is the impact of human activities on the environment.

Effects of Human Activities on Environment are as follows :

- 1) Loss of Biodiversity
- 2) Pollution
- 3) Climate change
- 4) Misuse of Natural Resources
- 5) Erosion

1) Loss of Biodiversity

Every wondered how human activities affect the environment ? one of the major effects of human activities on the Environment is Biodiversity loss. Biodiversity is that variety of species living in an ecosystem. The large the number of species and genetic variation, the greater is the biodiversity.

2) Pollution

Pollution is a major issue faced by us today. pollution is a result of the ignorance of human towards their environment. The wrongful disposal of wastes on the roads, in the water bodies, leads to land and water pollution.

3) Climate Change

One of the most significant human impacts on the environment is deforestation. Due to deforestation and pollution, there are significant changes in the weather conditions of a place. The changes when happening in a prolonged chain are known as climate change.

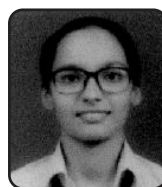
4) Misuse of Natural Resources

The Misuse of over-exploitation of Natural resources also has a human impact

on the environment to re-create these Natural resources. Not all Natural resources can be recreated.

5) Erosion

Another major human impact on the environment is brought by Erosion. The deforestation and littering of the soil. Make it more prone to erosion. Due to the uprooting of trees. th soil becomes loose and can easily be carried away by the air or floods. Erosion is also partially connected to climate change.

Surbhi Kailas Vyas
F.Y.B.Com.

Importance and Challenges of Agro

Agriculture serves as the backbone of the Indian economy, consistently bolstering its growth. Despite the agricultural sector's significant contribution, the development of the common Indian farmer has not matched the progress of the sector. Following the economic reforms of 1991, Indian farmer suicides not only persisted but increased. Maharashtra, touted as the country's leading developed state, faces a grim scenario with a high incidence of farmer suicides. This raises the question: why, in the era of the neo-economic policy's prosperity, do farmers, considered the backbone of the economy, resort to extreme measures like suicide? The green revolution has indeed boosted agricultural production, but the income of farmers has not seen a proportional increase.

Each year, the peasantry contends with various crises, often resulting in their defeat. Consequently, the younger generation is increasingly reluctant to pursue agriculture. In this bleak situation, Agro Tourism center emerges as a beacon of hope for educated young farmers. Agro-tourism, a fusion of agriculture and tourism, involves tourists visiting farms, witnessing various aspects of agriculture, purchasing fresh produce, enjoying a pollution-free environment, and experiencing rural food and traditional lifestyles such as jagran, gondhal, bharud, kirtan, sermons, folk art, and folk music.

In the contemporary lifestyle, agro-tourism centers serve as a burgeoning business, offering not only significant

opportunities for farmers but also acting as a golden bridge connecting urban and rural lifestyles. Maharashtra pioneered rural agro-tourism in India, starting from Baramati in 2005, and it has since expanded beyond state borders, experiencing rapid development. The influx of urban tourists seeking agricultural experiences has led to the establishment of 350 official agro-tourism centers in Maharashtra, attracting over 2 million tourists in the last three years, with a total turnover reaching 47 crores.

Mr. R. B. Kadu
Assistant Professor,
Department of Economics,

Environment Mother Earth

Mother Earth is clearly urging a call to action. Nature is suffering oceans filling with plastic and turning more acidic. Extreme heats, wildfires and floods, have affected millions of people. Even these days, we are still trying to get back on track from COVID - 19, a worldwide health pandemic linked to the health of our ecosystem.

Climate change, man - made changes to nature as well as crimes that disrupt biodiversity, such as deforestation, land-use change intensified agriculture and livestock production or the growing illegal wildlife trade, can accelerate the speed of destruction of the planet.

This is the second mother Earth day celebrated with the UN Decade on Ecosystems all life on Earth. The healthier our ecosystems are, the healthier the planet - and its people. Restoring our damaged ecosystems will help to end poverty, combat climate change and prevent mass extinction.

Pratiksha Rajendra Kadam
S.Y.B.A.

Environment Drinking water

Water is pretty essential to your body. It makes up over 60 % of your total body weight, including over 75 % of your brain. Everyday water helps to keep your body at a constant 98.60 f. Water carries nutrients and oxygen to your cells. Your daily body functions use water that leaves the body through sweat, exhaling, and using the bathroom, so you need to drink new water and fluids into your body every day.

When you look at a globe or a map of the Earth, it seems we have a lot of water. Water covers 72 % of the Earth. Over 97 % of the Earth's water is salt water in oceans and seas. Another 2 % is frozen in icecaps and glaciers. That leaves less than 1 % of the Earth's water for everyone to drink. As the Earth's population grows and many countries are further developed, fresh water is becoming more and more limited.

Where we find the Earth's water :

- * ocean water : 97.2 %
- * Icecaps and Glaciers : 2 %
- * Water in the Atmosphere : 0.001 %
- * Water in salt lakes & Inland seas : 0.008 %
- * Groundwater : 0.62 %
- * Fresh water lakes : 0.09 %
- * Rivers : 0.0001 %

Nikita Eknath Sonawane
S.Y.B.A.

Trees

In a world adorned with nature's grace, where beauty blooms at a gently pace, stands a guardian tall, noble and grand. The mighty tree, a marvel of the land.

It's branches reach out with delicate might. Embracing the heavens, a glorious sight. Whispering secrets in the rustling leaves. A language ancient one that never deceive.

With roots that delve deep into the earth. Anchored and steady, providing rebirth. It drinks from the soil's life-giving stream. A symbiotic dance a timeless theme. Through every season, it proudly stands, In springtime's bloom or winter's demands.

A symbol of steadfast sentinel in nature's embrace. It shelters the birds in its leafy dome, welcoming creatures that call it home, A sanctuary for life a haven so true, In its welcoming arms, dreams come into view. Its foliage paints a kaleidoscope of hues, Autumn's masterpiece, magical muse, A tapestry of red, gold and amber, Nature's brushstroke, a visual chamber.

The tree breathes life into the air we breathe. Cleansing our world, its purpose we must conceive. A reminder profound of our interconnection with nature's gifts and her external reflection.

So let us cherish each tree's noble role, preserve their presence, make it our goal. For in their existence, we find our own worth.

Vaishnavi Laxman Harde
S.Y.B.A.

Water is Life

In the realm of nature's tapestry. Where harmony and beauty align. There flows a precious entity. A source of sustenance divine.

Water, the essence of existence, Giver of life in its purest form. A symphony of tranquil persistence. Through every living being it transforms. From lofty mountains, rivers cascade, Carving their path with determined might. A journey of serenity they've made. Quenching thirst along the way's respite. In shimmering lakes, reflections gleam, mirroring the heavens above. A tranquil oasis a blissful dream. Where creatures find solace and love.

In raindrops falling from the skies, Nature's tears and blessings combined, reviving lands in a rhythmic guise, Nourishing soil with love intertwined.

The ocean vast, a boundless embrace, A Cradle for life's diverse array, within its depths, a mystical space, Where secrets dwell and creatures sway.

Water dances with the sun's gentle touch. Creating rainbows. Vibrant and bright, A spectacle that uplifts so much, A reminder of nature's sheer delight.

Yet, as we cherish this sacred flow, Let's heed the call to protect and care, for water's abundance may one day grow. Into scarcity, if we fail to share.

Let for water is life, an eternal urge, To protect, cherish and forever welcome.

Numan Jamil Pathan
S.Y.B.Com.

Harmony in Green : Nurturing our Shared Home

In a world where the environment thrives, Human life finds a place to survive. Amidst the forests, rivers and seas. Nature's gifts bring us to our knees.

The air we breathe, so fresh and clean, the lush green fields. a vibrant scene, the animals roam in harmony, delicate balance for all to see. But as time passes, changes unfold, Human actions begin to take their toll. Pollution rises, the climate warms. Nature's warning signs in all its forms.

Forests fall their beauty arased, Wildlife struggles, their habitats displayed, oceans choke, with plastic and waste. The delicate web of life, interlaced. Yet hope remains a flickering light, for humans have the power to make things right.

With each conscious choice, we can restore. The harmony we had once before. Renewable energy a path to explore, Reducing our footprint, forevermore, conservation efforts to protect and preserve. The precious resources we all deserve.

Education and awareness keys to ignite. A passion for change a future so bright for in this shared home. we're all intertwined. and it's up to us. to leave a legacy behind.

So let us stand together hand in hand. united in purpose, to heal our land for the environment sustains us one and all, a precious gift, on which humanity stands tall.

Sharmin Afjal Inamdar
S.Y.B.A.

Earth Day

I am the Earth
And the Earth is me
Each blade of grass,
Each honey tree
Each bit of mind,
And stick and stone
is blood and muscle,
skin and bone

And just as I
Need every bit
of me to make
my body fit,
So Earth needs
Grass and stone and tree
And things that grow here
naturally

that's why we
celebrate this day
That's why across
The world we say
As long as life,
As dear, as free
I am the Earth
And the Earth is me

Pranita Sathish Jorvekar
S.Y.B.Com.

Mother Nature - Our Future

Mother nature our future
prosperity and progress
nature provides full access

trees provide oxygen
lifeline for humans
if we adopt deforestation
the environment may face quality
deterioration

play with nature
and make sure
your downfall
so respond favourably nature's call

If we look after nature
there is no fear
for our survival
and it shall assure season's timely arrival

if eco-balance is disturbed
natural calamity can't be curbed
we may face famine and floods
and that shall bring a downfall in food
production

so nature
it is our saviour
which allows pure water
food supplies and free air.

Pratiksha Rajendra Kadam
S.Y.B.A.

Water We Drink

Natural nectar this water is,
we need to drink with love,
Thirst calls for water we search,
calmness stabilizes near us.

A drop of water gives true joy,
This a thirsty man feels sure,
A thirsty mind drinks wisdom,
God gives real recognition

Thirsty person understands,
importance of water in life,
without water body dies,
without wisdom mind cries.

Let us drink nectar of truth,
Having calmness and strength,
God bestows grace of nectar,
He has created water for us.

Nikita Eknath Sonawane
S.Y.B.A.

Environment

Green leaves dancing in the wind,
Rivers flowing without an end,
Birds singing in the trees,
Nature's beauty is all I see

The sun shining bright in the sky,
clouds moving slow as they pass by,
flowers blooming in the spring,
Nature's beauty is everything

We must protect this precious place
For all the creatures in its embrace,
Let's cherish it with all our might,
so we can enjoy its beauty day and night

Samruddhi Dukure
S.Y.B.A.

The Sound of Earth

As I wake up in the morning,
I saw the sunshine in the window
As I go in the garden,
I saw the flowers as they grow.

The trees in the mountain
Gives us fresh air to inhale,
It gives us water every day,
and fulfilling life in every way.

How beautiful surroundings we have,
It's a gift from up above,
May you be thankful for what you have,
And share the blessings of loving God.

Today is a great day,
It's love-fulfilling way,
It's because I have to say,
That God is my guide all the way.

Komal Giri
S.Y.B.A.

What Nature Suffers ?

Open Drainage systems,
Human beings do not realize,
Struggling and surviving human prefers
One day, nature will surely suffer.

Factories and industries release harmful
gases,
Unaware human being still careless
What will happen to the world ?
This is my concern for tomorrow's world.

Increasing automobiles on the rise
release dangerous carbon mono-oxide,
contributing pollution in day-to-day life
Spoling nature, destabilizing life,

Let's rise to the occasion and minimize
pollution,
Save nature and avoid congestion,
If nature continues to suffer,
Generation next shall curse their mentors.

Let's pledge, not to play with nature more,
Plant more trees, save pollution, and be
assured,
Nature will pay back all the dividends,
Giving generation next, a healthy and safe
land.

Priyanka Sangale
S.Y.B.A.

Nature Knows

Nature knows, nature understands.
That every time you rob her of her very
own-her plants, her animals, her gems
she gives her best-fresh air, water and all
But you give back to her chemicals &
poisons in the air and water,
take from her so much and there's little or
nothing left.
She then gets angry-the storms, typhoons,
tsunamis, cyclones
she cries, she weeps-the drizzles, vengeful
downpours, floods
she starves-the droughts, famines and
deserts.
Now you and I know understand.
Then help her, save her!

Numan Jamil Pathan
S.Y.B.Com.

Mother Earth's Gifts

Mother Earth gives her gifts for all to
share,
She gives them freely, yet she's still
awake
That things are changing, perhaps for the
worse.
How much more can she give if our future
is cursed ?

It's way past time to put Mother Earth first,
To clean up the water before we all thirst,
To clean up the air before our lungs sicken,
To renew the soil and feel it quicken.

How long until the point of no return ?
How much longer until we all finally learn.
That to this task we all must rise.
And stop abusing Mother Earth before she
dies.

Gauri Vijay Pradhane
S.Y.B.Com.

Ode to Mother Earth

Oh, Mother Earth, our sacred home,
Your beauty and grace we must never
disown.
From towering mountains to the deepest
sea,
Your wonders and treasures belong to you
and me.

But need our please, O Earth so fair,
Your children are causing you despair,
We've polluted your rivers, poisoned your
air,
Destroyed forests, and left landscapes bare.

Let's awaken now, open our eyes,
And embrace the truth, no more disguise,
For in our hands lies the power to mend,
To protect and restore, our love to extend,

Let's plant the seeds of change and care,
Nurture the earth, show her we're aware.
Reduce, reuse, and recycle each day,
And strive to live in a sustainable way.

For the Earth's health is our very own,
Her future, in our hands, is sown.
Let's unite, for a greener world we'll strive
And keep her alive, for generations to
survive.

Pranita Satish Jorvekar
S.Y.B.Com.

The Symphony to Naute

In fields of green and meadows wide,
A symphony of nature does reside.
The rustling leaves and whispering trees,
Sing melodies carried by the gently breeze.

The rivers dance with joy ful glee,
As they flow from mountains to the sea.
Their crystal waters, clear and pure,
Nourishing life, a gift secure.

But listen closely, do you hear ?
The cries of creatures, far and near.
Their habitats destroyed by human hands.
Leaving them struggling in barren lands.

Let us awaken, let us arise,
And protect this world before it dies.
For the harmony of nature, we must restore
preserving the beauty, we can't ignore.

With every step, let's tread with care,
Leaving footprints of love everywhere,
Together, we can make a difference
profound.
And ensure that nature's symphony
resounds.

Divya Goraksha Khaldkar
S.Y.B.Com.

Air Pollution

We inhale air every day and night;

Polluting it further by our acts;

Not caring enough for our facts ?

Smoke we emit though never seen;

Slowly fills up inside us dear;

Choking us out till our lungs are clean;

A reality we all fear !

Pranita Satish Jorvekar
S.Y.B.Com.

Nature's Plea

Amidst the concrete jungle's roar,
Nature weeps, her heart is sore.
Her forests felled, her rivers tainted,
Her creatures were lost, her beauty painted

Oh, humanity, can't you see ?
The damage caused, the tragedy ?
It's time to wake up, take a stand,
And heal the wounds upon this land.

Let's plant the trees, let them grow,
Restore the balance, and let life flow.
Reduce waste, recycle, reuse,
For Mother Earth, let's change our views.

With every step, with every choice,
Let's listen to nature's silent voice.
For the Earth's sake, Let's make amends,
And find a way to make it mend.

Gauri Vijay Pradhane
S.Y.B.Com.

Echoes of Earth

In fields of green and oceans blue,
Lies a message, clear and true.
The Earth speaks softly to our souls,
Urging us to make her whole.

Her mountains tall, her valleys deep,
Her secrets are vast, and her wonders keep.
But our ignorance, like a heavy fog,
Has left her gasping, her heart agog.

We cut down forests without a thought,
Pollute her waters, heedless and fraught.
We poison the air with toxic fumes,
And seal our fate with our own dooms.

Yet hope remains within our reach,
If we learn the lessons she can teach.
Reduce, recycle and renew.
Protect the Earth, for me and you.

Let's stand as one, hand in hand,
United in a noble plan.
To cherish and protect this precious Earth,
For future generations, a world of worth.

Vaibhav Dilip Londe
S.Y.B.Com.

अहवाल विभाग

IQAC

- * The IQAC prepared academic calender before the commencement of the academic year 2022-23.
- * Two IQAC meetings are conducted during the academic year. The first meeting was conducted on 22nd August 2022 for academic planning and activities to be conducted in the academic year. The Review meeting was conducted on 15th May 2023.
- * The IQAC has prepared 25 innovative programs to celebrate silver jubilee year of the college.
- * As per the guidelines received by the NAAC Bangalore and PRES, NAAC core committee the IQAC has prepared AQAR report for 2021-22. The data collected by the criterion chairmen is checked by Principal, Vice Principals, IQAC Coordinator and NAAC Coordinator.
- * The AQAR report was placed before the criterion wise PRES, NAAC committee. The committee suggested changes and submitted report to the IQAC. Thereafter, changes were done as per the report.
- * The NAAC core committee of Dr. Mahesh Kharde and Dr. Ram Pawar visited the college and scrutinized the data. The committee suggested constructive charges in the AQAR. The compliance was done by the criterion chairmen accordingly.
- * The final AQAR was reviewed on 25th May, 2023 by the Principal, Vice Principals, Criterion Chairmen and IQAC Coordinator.
- * The AQAR report for 2021-22 was successfully uploaded on NAAC website on 26th May, 2023.

Dr. A. N. Kedare
Chairman, IQAC

Academic Committee

Academic committee was formed for the Academic year 202-23. Academic shedule is prepared by academic committee in the month of June 2022.

Committe worked on the following aspects :

1. Teaching planed was prepared and discuss with all teachers as well as heads of all department.
2. All classes were supervised by academic committee and heads of all concerned departments.

3. All the problems about class room and time table of students as well as teachers was solved by committee.
4. All the faculty members has completed their syllabus as per the timetable is given prescribed shedule.
5. Review of completion of syllabus in both semesters.

Dr. N. S. Pandit
Chairman, Academic Committee

Time Table Committee

The Time Table Committee prepared convenience time table for effective management of academic program through each semesters. The rules regulation of government and university followed the college timetable committee. The committee consists faculty wise members for proper preparation of allotment of university syllabus lectures.

The committee prepared class wise time table at the beginning of the academic year. It is prepared of each semester with the active involvement of the committee members of the respective department Head

of the department in the Time Table committee by collecting data on teaching work load distribution of individual faculty members. Sharing teaching work load from other departments to eliminate the overlapping of lectures and assigning of classrooms. Time table considered short breakfast, lunch time etc.

The Time table committee considers the optimum utilization of infrastructure on proper way.

Dr. R. D. Borse

Chairman, Time Table Committee

Examination Committee

During the academic year 2022-23, various examinations of Arts, Science and Commerce courses were conducted as per the rules of the Savitribai Phule Pune University. Savitribai Phule Pune University declared that all exams should be conducted in an offline mode. It includes Internal Exam, Seminar Presentation, Oral, Project, Practical Exam and University semester end theory and practical Exams.

The next year academic year of Savitribai Phule Pune University should start as per regular time, so that all the theory exams conducted on behalf of the university were conducted in this short time. In this, first year morning session, second year and third year were conducted in afternoon session in two sessions. All first year examination of all branches was conducted at college level as per university guidelines. It included question paper setting, preparation of exam time table, assessment

of paper and filling of mark on university website etc. Similarly, all the paper examination work of the first and second year of Arts Science and Commerce faculties were organized at the college level and filled from the college itself on the university website.

The internal and practical exams were conducted at the college level. In this exam process, teachers of various subjects conducted examinations according to the guidelines of the University and submitted online marks to university website on stipulated time. The Exam Committee prepared Time-Table Internal and External Practical exams at college level. All teachers provided and guided the information about examination to the students. All the staff members have worked the examination process during the academic year. I thank everyone.

Dr. R. D. Borse

आंतरभारती वाङ्मय व वक्तृत्व आणि वादविवाद मंडळ

महाविद्यालयातील आंतरभारती वाङ्मय मंडळाच्या वतीने दि. २७ जानेवारी २०२३ रोजी 'परीक्षा पे चर्चा' उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी दुरदृश्यप्रणालीद्वारे भारताचे पंतप्रधान मा. नरेंद्रजी मोदी यांनी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. मंगळवार, दि. २९ फेब्रुवारी २०२३ रोजी 'जागतिक मातृभाषा दिवस' निमित्त प्रा. दिनकर घाणे यांचे 'वाणिज्य शाखा आणि मराठी भाषा उपयोजन' या विषयावर विशेष व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. यावेळी 'भाषिक खेळ व गमती जमती' या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींच्या बौद्धिक खेळविषयक उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी प्रा.डॉ. गंगाराम वडीतके यांनीही विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. दि. २७ फेब्रुवारी २०२३ रोजी 'मराठी स्वाक्षरी संदेश' आणि श्रीरामपूर (जि. अहमदनगर) येथील शब्दालय प्रकाशन यांच्या वतीने ग्रंथ प्रदर्शन उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. २९ मार्च २०२३ रोजी जागतिक कविता दिनानिमित्त प्रा.डॉ.भाऊसाहेब नवले यांचे विशेष व्याख्यान 'कविता म्हणजे काय ?' याविषयावर आयोजित करण्यात आले होते. याप्रसंगी मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.नवनाथ शिंदे यांनीही विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. यावेळी निखिल अंत्रे तसेच अश्विनी शिंदे या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी मनोगत व्यक्त केले.

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये शिक्षणाबरोबर इतर सुप्त कलागुणांचा तसेच भाषिक कौशल्यांचा विकास व्हावा या उद्देशाने आंतरभारती वाङ्मय मंडळाची स्थापना करण्यात आली आहे. या मंडळांतर्गत मराठी, हिंदी व इंग्रजी विभागांमध्ये विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटन मंगळवार, दि. ४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु प्रो.(डॉ.) नागनाथ कोत्तापळे यांच्या हस्ते संपन्न झाले. या कार्यक्रमास वाङ्मय मंडळाचे सदस्य प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे,

प्रा.डॉ.गंगाराम वडितके, प्रा.डॉ. भाऊसाहेब नवले, प्रा.डॉ.अनंत केदारे, प्रा.डॉ. नंदकुमार भंडारी, प्रा. सोमनाथ बोरुडे यांनी कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी सहकार्य केले.

स्नेहालय, अहमदनगर यांच्या वतीने दि. २५ नोव्हेंबर २०२२ रोजी आयोजित करण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय संविधान करंडक पथनाट्य स्पर्धेत दहा सहभागी विद्यार्थी संघाने द्वितीय क्रमांकाचे ५००० रु. रोख रक्कम, स्मृतीचिन्ह आणि प्रशस्तीपत्र अशा स्वरूपाचे पारितोषिक जिंकले.

ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना वैचारिक व्यासपीठ उपलब्ध व्हावे व त्यांच्यामधील सुप्त वक्तृत्वगुणांना चालना मिळावी म्हणून वाङ्मय मंडळांतर्गत राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय, विद्यापीठस्तरीय तसेच इतर महाविद्यालयांनी आयोजित केलेल्या वक्तृत्व आणि वादविवाद स्पर्धेमध्ये सहभागी होण्यासाठी महाविद्यालयाच्या सघाची तयारी करून घेण्यात येते. अहवाल वर्षात गुरुवार, दि. २७ एप्रिल २०२३ रोजी पद्मश्री विखे पाटील कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, प्रवरानगर, लोणी खु, ता. राहाता आयोजित सहकार महर्षी पद्मश्री डॉ. विठ्ठलराव विखे पाटील राज्यस्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन ४९ व्या रौप्य करंडक वादविवाद स्पर्धेसाठी महाविद्यालयाचा संघ सहभागी झाला होता. त्यात महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी कु. पुनम लक्ष्मण गागरे (M.Sc.II) हिने १५०१/- रु. रोख रक्कम, स्मृतिचिन्ह आणि प्रशस्तीपत्र असे स्वरूप असलेले उत्तेजनार्थ पारितोषिक प्राप्त केले असून याच स्पर्धेत कु. हारदे सायली माधव (T.Y.B.Sc.) हिनेही सहभाग नोंदवला. शुक्रवार, दि. २३ एप्रिल २०२३ रोजी बेलापूर महाविद्यालय आयोजित कर्मयोगी मुरलीधर खटोड राज्यस्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेत सात्रळ महाविद्यालयातील प्रथम वर्ष कला शाखेच्या निखिल सुरेश अंत्रे आणि प्रियंका अंबादास हारदे यांनी सहभाग

घेतला.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभप्रसंगी सदस्या विविध स्पर्धामध्ये सहभाग नोंदवणाऱ्या विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयाच्या वतीने प्रमाणपत्र देऊन प्रोत्साहित करण्यात आले. वरील उपक्रमांसाठी

महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे तसेच समितीचे सर्व सदस्य यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे
समन्वयक,

ICT Committee

Introduction :

The ICT Committee of the Arts, Commerce and Science College is pleased to present its report outlining the various activities undertaken during the reporting period. The committee has been dedicated to enhancing the integration of information and communication technology (ICT) into the college's academic and administrative processes.

1. The committee organized the program 'Pariksha Pe Charcha' in seminar hall sponsored by Govt. of India. In the program, our honorable prime minister Shri. Narendra Modi conversed with students all over India. 38 staff members and 357 students were present for the live screening.
2. Training and Workshops : To empower the faculty and students, we organized several training sessions and workshops on ICT tools and applications. These sessions aimed to enhance digital literacy, promote effective use of ICT in teaching, and facilitate online research.
3. E-Learning Initiatives : Recognizing the importance of e-learning, we motivated faculty members to upload course materials, assignments and quizzes onto the platform, enabling students to access resources remotely and engage in interactive learning.

4. Under the publicity committee, there were 65 news were published in reputed newspapers during the academic year.
5. Website updated as per requirement of NAAC. Various tabs in website are updated by uploading various documents. Various documents are uploaded in supporting documents of AQAR tab. New webpage is created is created for library section.
6. Cybersecurity Awareness : In an increasingly digital world, cyber security is crucial. The committee conducted awareness campaigns to educate students about online safety, data privacy and responsible internet usage.

Conclusion :

The ICT Committee remains committed to promoting the use of ICT in all aspects of college life. The activities outlined in this report reflect our efforts to enhance infrastructure, provide training and support, and foster a secure digital environment. We express our gratitude to the college authorities for their support and guidance in achieving these objectives. We look forward to continuing our work in the upcoming academic year.

Mr. S. N. Borude
Chairman ICT

प्रसिद्धी विभाग

शैक्षणिक वर्ष २२-२३ प्रसिद्धी विभागाच्या वतीने ६ जानेवारी २०२३ रोजी "राष्ट्रीय पत्रकार दिन" गुणगौरव समारंभाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी पंचक्रोशीतील २० पत्रकार बांधवांचा महाविद्यालयाच्या वतीने सत्कार करण्यात आला. सात्रळ पंचक्रोशी पत्रकार संघाचे अध्यक्ष मा.श्री. राहु गाडेकर यांच्या प्रमुख मार्गदर्शनाखाली सदर समारंभ पार पडला.

दि. १७ फेब्रुवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयात 'शेतकरी मेळावा' आयोजित करण्यात आला होता. यावेळी 'पंजाब डख हवामान अंदाज' हा शेतकऱ्यांसाठी मार्गदर्शक ठरणारा कार्यक्रम घेण्यात आला. याप्रसंगी पंजाबराव डख यांची प्रसिद्धी समितीच्या वतीने 'दिलखुलास पत्रकार परिषद' घेण्यात आली.

महाविद्यालयातील वर्षभर घेण्यात आलेल्या उपक्रमांना दैनिक सकाळ, लोकमत, सार्वमत, पुण्यनगरी, पुढारी, दिव्य मराठी, जनतेचा आवाज, नगर संचार, राष्ट्र सहाद्री, छत्रपती एक्सप्रेस जय बाबा, युव ध्येय, अजिंक्य भारत, व्हिजन प्लस, न्युज मराठी, जनता आवाज (साप्ताहिक) तेज न्युज, हेडलाईन पोस्टल, क्रांतीनामा, जनतेचा जनदूत, संस्थेच्या प्रसिद्धी विभाग या माध्यमांद्वारे तसेच वरील विविध वर्तमानपत्रातून तसेच स्थानिक वेबच्या माध्यमातून वेळोवेळी प्रसिद्धी देण्यात आली. महाविद्यालयाचे उपक्रम समाजापर्यंत पोहोचविण्यासाठी प्रसिद्धी विभाग कार्यरत आहे.

प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे
चेअरमन, प्रसिद्धी विभाग

Inaugural of Women Empowerment Cell

The Women Empowerment Cell at Satral Colege empowers and orients girl students to recognize their true potential and help them to attain their own stand in a competing world. Its goal is the overall development of women in all spheres of their life. The Women Empowerment Cell also creates awareness about important women's issues and provides a forum for discussion and deliberation on a range of other social issues from empowerment to environment.

The Women Empowerment Cell is credited with hosting various events - webinars, talks, workshops, interactive programmes and welfare activities focusing on gender parity, women empowerment, women's rights etc. during the academic

year 2022-23.

On the occasion of the inaugural function, the Women Empowerment Cell of Arts, Commerce and Science College, Satral organized the **Women's Health Awareness** programme on 17/10/2022 at 10.00 a.m. in the Seminar Hall of the college. Principal, Prof.Dr. P.M. Dongare presided over the function and addressed the girl students on the need to be more aware of their health. Mrs. Rupali Londhe, Project Officer, Janseva Foundation, Loni graced the occasion. She addressed the students on the importance of empowering women for the overall advancement and betterment of families, communities and society. Dr. Jayshree Singar, coordinator of the Women's Empowerment Cell introduced

and welcomed the guest speaker. Mrs. A. C. Salunke expressed a vote of thanks. Vice-Principal Dr. D. N. Gholap, all the members

of the cell and girl students were present in the programme.

Dr. J. R. Singar

Mentoring Committee

The mentoring system is introduced in the Institution with the sole purpose of catering to the needs of the students on the academic and personal levels. Many students are from economically weaker sections of society mostly from rural areas lacking proper academic background and facing financial constrain. The mentoring system is thus an essential feature to render equitable service to students coming from different backgrounds. Mentoring system in the Institutes provides support to the students through advice and counseling, friendship building, re-enforcement, and constructive role modeling. Thus, mentoring expands beyond teaching to advancement in the educational and personal growth of the mentee. The mentors provide counseling to the students through personal attention and regular dialogues during their stay on campus, on the telephone, and by paying personal visits to the houses of the mentees allotted to the teacher concerned as the Mentor. The mentors also provide them tips on studies personal counseling, and guidance regarding career choices, to get success in the university examinations. Besides, the mentors support the mentees in the form of precise content on courses, fees, reviews, the college admission process, scholarships, etc. The committee has become successful in bridging the gap between the teacher and the student. It has

become instrumental in blending the harmonious relationship between the learner and the college.

Objectives:-

1. To build a relationship of natural trust and respect with the mentee.
2. To identify slow learners and provide support and help to motivate them.
3. To encourage advanced learners to reach their full potential.
4. To provide access and availability to the mentees.
5. To enhance the mentee's feelings of safety and belonging in the institute.
6. To enhance students' academic performance and regularity in attendance and motivation to learn.
7. To monitor dropout rates and to motivate the mentees to continue studies to minimize dropout rates.

Faculty-wise lists of the mentees were prepared and issued to the respective mentors. The mentor-mentee booklets were provided to the respective mentors. The committee interacted with the respective mentor-mentee from time to time. They were instructed to conduct the meetings or interactions with their mentees. They were also instructed to resolve the issues raised by the mentees. Mentors shared issues raised by mentees during the mentoring meeting (which were resolved by the mentors

themselves) Mentors shared issues raised by mentees for which further clarification was needed. After receiving reports from mentors, issues raised by mentors were resolved by the mentoring committee, and the same was shared with all the mentors.

Mentees were assigned to the mentors right from the first year of the programme. The mentors interacted with the mentees regularly and recorded the outcomes of the interaction. The mentors identified the students performing exceptionally well in curricular or co-curricular activities and reported to the

concerned department/s for providing further motivation. The mentors also observed and monitored the attendance of the mentees. The mentors The mentor kept the academic performance of mentees including continuous assessment. The committee is thankful to the Principal, Vice-Principals, IQAC, mentors, mentees and committee members for providing moral support.

Mr. N. D. Bhandari

Co-ordinator,
Mentoring Committee

Earn and Learn Scheme

Late Padmashri Dr. Vitthalrao Vikhe Patil, founder father of the institute started the “**Karmaveer Bhaurao Patil Earn and Learn Scheme**” in 1971 at the time of establishment of the Society. Our college was started in academic year 2022-23. The main objective of the scheme is to help the poor and needy students to pursue higher education independently. It aims to inculcate the habit of self-discipline and cultivate the dignity of labour among the students. The scheme develops a student as a multifaceted personality with academic excellence and a commitment to an egalitarian society. Further this scheme gives hands-on experience of official, technical and field work to the students and to enhance their employability.

This scheme is basically undertaken for the benefit of students coming from the rural areas, which are economically backward, intelligent, and meritorious but cannot afford higher

education. It is found that most of the students admitted in the scheme were having inferiority complex and felt isolated. This scheme helps such students to overcome these problems by instilling work ethics, self-discipline, confidence building, and personality development among them. This scheme provides official and technical work exposure to the students. This scheme helped students to be socialized and instill the team spirit. This is a vision of keeping our youth gainfully employed as well as to contribute from civil society. The students from the economically marginalized sections who have urge to pursue higher education but unable to work outside due to constraint of time, this scheme offers opportunities to learn by earning.

Students who are admitted in the college are eligible to apply for this scheme. Interested students have to fill up the necessary form. 'Earn and Learn Committee' scrutinizes the collected forms. The

Principal approves list of selected students. Committee allots work that can be easily done by the selected candidate. However when the work is distributed care is taken that each student gets eighty percent of technical work and twenty percent of fieldwork. Office work includes library work such as stacking, tagging and sorting of books or any administrative office work. Technical work includes data entry, filling forms, filing and photocopying etc., while field work includes garden work, maintenance of play grounds and cleanliness of the campus etc. Each student is expected to work for three hours daily. Students working under this scheme are paid Rs.45 per hour.

EARN AND LEARN SCHEME STUDENTS WORKING.....

The scheme was conducted four months only in October, November, January

and February 2023. In this current year 3 Boys and 23 Girls (Total 26 students) are benefited by the scheme. Total expenditure occurred during this year was rupees 97380 (Ninety-Seven Thousand Three Hundred Eighty) only. A total 4 meetings were held during the academic year to solve the problems of students. During the year Miss Rupali Gholap was selected as a secretary for this scheme.

Principal Dr. P. M. Dongare, Vice-Principal Dr. J. R. Singar, Dr. D. N. Gholap, and Mr. D. N. Ghane, Chairman, Student Welfare Officer motivated and guided. All the committee members made good efforts for the smooth conducting of this scheme during the year 2022-23.

Dr. G. K. Waditake
Coordinator

पंचक्रोशी वार्षिक अंक अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ या वर्षाचा महाविद्यालयाचा 'पंचक्रोशी' वार्षिक अंक 'पर्यावरण' हे मध्यवर्ती विषयसूत्र ठेवून प्रसिद्ध करण्यात येणार आहे. सदर नियतकालिकाचे पर्यावरण आशयसूत्र निवडीमागील उद्देश म्हणजे पर्यावरण अभ्यासाची ओळख, परिसंस्था, नैसर्गिक साधनसंपत्ती, जैवविविधता व संवर्धन, पर्यावरणीय प्रदूषण, पर्यावरणीय धोरणे व कार्यवाही, मानवी समुदाय आणि पर्यावरण, क्षेत्र कार्य इत्यादी विषयांच्या अनुषंगाने पर्यावरणीय जाणिवजागृती विद्यार्थी-विद्यार्थिनींमध्ये निर्माण व्हावी, असा आहे. पर्यावरण आपल्या जीवनाचा अविभाज्य भाग असल्याचे आता सर्वच विद्याशाखांच्या अभ्यासाकांनी मान्य केले आहे.

'पर्यावरण' या मध्यवर्ती विषयसूत्राच्या अनुषंगाने आपत्ती व्यवस्थापन, ओझोन, सागरी वादळे,

हवा/ध्वनी/जल/जमीन/भूमी/मृदा प्रदूषण, डीजेचा ठेका, चुकवतोय काळजाचा ठोका, (डीजे अन् डॉल्बी) जलयुक्त शिवार अभियान, जैवविविधता, माणसाची हाव आणि पर्यावरणावर घाव, हवा आणि हवामानातील बदल, ऋतू बदलाचे पर्यावरण, वातावरण, सौरशक्ती, सौर वीज प्रकल्प, तापमानवाढ, उष्माघात, अवकाळी पाऊस, वादळे, दुष्काळ, जलसंपत्ती व वनसंपत्ती, वन्यजीव व नदी संवर्धन, पर्यावरण व्यवस्थापन, पर्यावरण शिक्षणाची आवश्यकता, पर्यावरणीय जाणीव/ जागरूकता, पर्यावरण आणि मानवी जीवन, प्रवरा नदी स्वच्छता अभियानात माझी भूमिका, चला नदी स्वच्छ करूया, धानोरे घाट, नदीकाठ आणि वाळू उपसा/वाळू तस्करी आणि वाळू डेपो इत्यादी पर्यावरणाशी निगडित असणाऱ्या उप विषयांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

माझा आवडता ऋतू, माझा आवडता महासागर, पर्यावरण संवर्धन, दुष्काळ निवारणासाठी जलयुक्त शिवार योजना, प्रदूषण : समस्या व उपाय, शेती, माती, शेतकरी आणि पर्यावरण, बदलते पर्यावरण आणि मानवी आरोग्य, पर्यावरण जागृती : काळाजी गरज, स्वच्छ भारत - स्वस्थ भारत, कचरा संकलन, प्लास्टिक मुक्त देश, ग्रामस्वच्छता / स्वच्छता अभियान, अतिवृष्टीमुळे शेतीचे झालेले नुकसान, गारपीठ, अवकाळी पाऊस, पृथ्वी वाचवा, पर्यावरण साखळी, पर्यावरण पूरक गणपती विसर्जन, भारतीय आर्थिक पर्यावरण, व्यावसायिक पर्यावरण, पर्यावरण कथा, पर्यावरण आणि विज्ञान, पर्यावरणीय परसबाग, गॅलरीतील पर्यावरण, डिझेल गाड्या बंद झाल्या तर..? ई-बाईक्स, घातक चायना रसायन आणि फळ पिकविण्याचा धंदा, आरोग्याची वारी आली आपल्या दारी, मान्सूनचे आगमन, मान्सूनचा पाऊस, भारतीय

हवामान विभाग, तापमान, डीजेचा दणदणात थांबवा, प्रसारमाध्यमांची पर्यावरण विषयक भूमिका, चक्रीवादळ, पर्यटन आणि पर्यावरण, अतिक्रमण व उड्डाणपूल निर्मितीमधील वृक्षतोड, पर्यावरण क्षेत्रातील संधी, पर्यावरणपूरक शेती, भारतीय शेती आणि पर्यावरण, निसर्ग सेवा हीच मानव सेवा, वाळू धोरण, विजेचा लंपडाव, गुणकारी कलिंगड, टाकाऊ पासून टिकाऊ, घंटागाडी, गाव स्वच्छतेला पूरक पर्यावरण संवर्धन आणि शाश्वत विकास इत्यादी उपघटकांच्या अनुषंगाने गद्य-पद्य, वैचारिक लेख, आत्मवृत्त, मुलाखत, पोस्टर/छायाचित्र, एखादी वैज्ञानिक संस्थेविषयी माहिती या लेखनपद्धतीने विद्यार्थी-विद्यार्थिनींकडून स्वलिखित लेख जमा करण्यात आले आहेत. लवकरच वार्षिक अंक प्रसिद्ध करण्यात येईल.

प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे

प्रमुख संपादक

बहिःशाल शिक्षण मंडळ

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाची Extra Mural Studies बहिःशाल शिक्षण मंडळाच्या वतीने कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ येथे डॉ. बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमालेचे आयोजन बुधवार दि. १८/०१/२०२३ रोजी करण्यात आले. या व्याख्यानमालेचा विषय होता. 'भारतीय लोकशाही समोरील आव्हाने' या व्याख्यानमालेच्या सुरुवातीस प्रतिमापूजन करून पाहुण्यांचा सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो.(डॉ) पी. एम. डोंगरे हे होते. सरांनी आपले मनोगत व्यक्त करताना असे म्हटले की, लोकशाहीत विद्यार्थी नेहमी नवीन विचार अवगत करत असतो, म्हणून नवी पिढी घडत असते. तसेच शैक्षणिक रेषीव फार कमी असल्यामुळे उच्च शिक्षणावर त्याचा परिणाम दिसतो. परंतु २०३५ पर्यंत त्यात वाढ होईल व लोकशाही मजबूत बनेल. शैक्षणिक विकास लोकशाहीला विधायक ठरेल. या व्याख्यानमालेचे प्रमुख व्याख्याते डॉ. एकनाथ खांदवे यांनी डॉ. बाबासाहेब जयकर हे पुणे विद्यापीठाचे पहिले कुलगुरु होते. त्याअंतर्गत भारतीय

लोकशाही समोरील आव्हाने असा विषय घेण्यात आलेला आहे. व्याख्यात्याने विषय विद्यार्थ्यांना समजेल अशा सोप्या भाषेत त्यांनी मांडला. विद्यार्थ्यांनी बाह्य विषय ज्ञान मिळवण्यासाठी आयोजित डॉ. बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमालेचे महत्व सांगता येईल, जो इतिहास विसरतो तो इतिहास घडू शकत नाही. म्हणून विद्यार्थ्यांनी वाचन कौशल्य आत्मसात केले पाहिजे.

देशाच्या विकासामध्ये लोकशाहीचा वाटा मोठा आहे. लोकशाहीमध्ये राज्यघटनेनुसार राज्यकारभार चालतो, त्यामुळे लोक सक्रिय होऊन लोकशाही मजबूत होते व देश विकासाच्या दृष्टीने वाटचाल करतो. लोकशाही सर्वोत्तम शासन व्यवस्था आहे. लोकशाही समोरील आव्हाने परतवून लावण्याची ताकद युवकांमध्ये आहे. प्रत्येकाने आपल्या सभोवतालच्या परिसराचा अभ्यास करणे महत्वाचे असते. महात्मा गांधींनी असे म्हटले होते की खेड्याकडे चला, परंतु आज तसे होताना दिसत नाही, उलट शहराकडे लोक जातात. भारताला स्वातंत्र्य

मिळून ७५ वर्षे झाली. जगातील सर्वात मोठी लोकशाही व्यवस्थेचा देश म्हणून भारताला ओळखले जाते. लोकशाही समोरील आव्हाने तेवढीच मोठी असलेली दिसतात. भारताने विविध क्षेत्रात नेतृत्वक प्रगती केलेली आहे. भारताने अमेरिका, रशिया, इंग्लंड या देशांच्या बरोबरीने यश मिळवलेलं आहे. भारताने जगातील महासत्ता म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या बलाढ्य देशांच्या पुढे मजल मारलेली दिसते. असे जरी असले तरी देशापुढे अनेक आव्हाने आजही कायम आहे. लोकसंख्या, गरिबी, स्वच्छता, भ्रष्टाचार, धर्म, प्रांत, भाषा, स्त्री-पुरुष भेदभाव इत्यादी आव्हाने आजही सामाजिक ऐक्यावर गंभीर परिणाम करताना दिसत आहे. १९७५ मध्ये आणीबाणी सुरु करून एकाधिकार निर्माण करण्याचा प्रयत्न झाला. परंतु लोकांचे शहाणपण महत्वाचे ठरले. लोकशाहीत लोकांवर बंधने आणली की सुज्ञान नागरिक योग्य तो निर्णय घेतात. अफगाणिस्तान, पाकिस्तान या मुस्लिम

देशामध्ये एकाधिकारशाही आहे. भारतीय लोकशाही गतिमान आहे व विकसित देखील आहे. मात्र जातीय वाद हा कलंक आहे. लोक त्याला पाठिंबा देतात. धर्मवाद गुन्हेगारी भ्रष्टाचार पैसा भांडवलाचा प्रभाव इत्यादी प्रश्न आहे. लोकशाहीत सुज्ञान माणसे काही बोलत नाही. त्यामुळे सज्जन माणसाचा धोका लोकशाहीला असतो. परंतु आव्हाने परतवून लावण्याची लोकशाहीत कुवत आहे. अशा रीतीने लोकशाही समोरील आव्हाने या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले. या व्याख्यान प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य व उपप्राचार्य शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक या व्याख्यानासाठी हजर होते. महाविद्यालयाचे डॉ. वडीतके जी. के. यांनी व्याख्यानासाठी उपस्थितांचे आभार मानले व कार्यक्रम यशस्विरित्या संपन्न झाला.

डॉ. एकनाथ निर्मळ

समन्वयक, बहिःशाल मंडळ

Staff Academy

Lett. Dr. Balasaheb Vikhepatil (Padma Bhushan awardee) Arts, Commerce and Science College Sattral Ta-Rahuri, District-Ahmednagar .The inaugural program of the academic year 2022-23 of Staff Academy , which was started from the concept of Balasaheb Vikhepatil, was concluded on March 28, 2023 at 3.00 pm in Commerce Lab. The said inaugural program was conducted by Dr. Sandeep Erole, Assistant Professor, Department of Economics, Lett. Ramdas Patil Dhumal College of Arts, Commerce and Science. Dr. Jayashree Singar, Vice-Principal of the college presided over the program. Also Vice Principal Dr. Dipak Gholap, Head of Marathi Department Dr. Navnath Shinde, Head of Hindi Department Dr. Babasaheb Navale, Head of History Department Prof. Pratika Pandure, Head of Political Science

Department Dr. Eknath Nirmal as well as Dr. Vaditke Sir, Prof. Rohidas Bhadakwad Sir and fellow professors from various departments in all departments and Non-faculty staff were present. Prof. R.B Kadu, Coordinator of Staff Academy Committee, introduced the program and explained the concept of Staff Academy. Chief guest of the program Dr. Sandeep Irole explained that the activities of exchange of ideas like Staff Academy are definitely useful in the ideological and intellectual development of professors. Dr. Jayashree Singer expressed her belief that a capable, positive intellectual meeting will be created through Staff Academy and accordingly, a good positive youth will be born. Prof. Babasaheb Rajdev, member of Professor Staff Academy thanked those who attended the program.

Mr. R. B. Kadu

Educational Tours and Excursion

Educational Tour Committee is an important committee for inculcating Social/Moral/Experimental/Practical knowledge among students along with their studies. The Educational Tour Committee is working under the Mr. Bhadakwad R. S., HOD Geography Dept. and members Dr. V. M. Pulate, Ms. D. D. Agarkar, Mr. T. D. Kadaskar and Mrs. P. A. Galande are working in this Committee

The Educational tour committee broadens the field of studies by including activities which help in the holistic development of students. The mutually supportive study environment, the comprehensive growth of students and the

participative work ethnicity enhance the entire functioning of the college.

These tours provide opportunity of learning through travel, especially to places that they may not otherwise get to visit. Educational trips provide valuable educational knowledge away from the classroom, without using textbooks and other tools which are used in a normal college study schedule. Different departments of our college such as Botany, Zoology, Physics, Chemistry, Marathi, Hindi, Geography, Economics, Political Science and etc. provide the chance to visit different educational sites

Department wise Summary sheet of Educational tours and field work

S.N.	Visiting Place	Date of visit	Student	Class	Department	Remark
1.	Rahuri Krishi Vidyapith, Pune University, Book Exhibition	27.03.2023	18	F.Y./S.Y./T.Y.B.A	Marathi	Annexure I
2.	Hivare, Bajar, Nighoj Pot Holes	15.04.2023	18	S.Y.B.A. & T.Y.B.A	Geography, History, Politics, Economics	Annexure II
3.	Hivare Bajar and Ralegan Siddhi	15.04.2023	43	S.Y.B.A.	All Subjects	Annexure III
4.	Grampanchayat and Mandal Office Field Visit Satral	26.04.2023	20	F.Y./S.Y./T.Y.B.A	Economics	Annexure IV
5.	Market Visit Satral	24.04.2023	56	F.Y./S.Y./T.Y.B.Com.	Commerce	Annexure V
6.	Bank PSB Visit Songaon	24.04.2023	54	F.Y./S.Y./T.Y.B.Com.	Commerce	Annexure VI
7.	Bhandardara Field Visit	23.03.2023	64	S.Y.B.Sc.	Botany, Zoology, Physics, Chemistry	Annexure VII
8.	Aurangabad Industrial Visit		41	M.Sc. I	Chemistry	Annexure VIII

Mr. R.S. Bhadakwad

सांस्कृतिक समिती अहवाल

महाविद्यालयात सोमवार, दि. ५ सप्टेंबर २०२२ रोजी विद्यार्थी परिषदेच्या वतीने शिक्षक दिन समारंभाचे आयोजन करण्यात आले. कार्यक्रमाचे प्रस्ताविक प्रशांत खांडेकर यांनी केले. मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे यांनी याप्रसंगी उपस्थित यांना मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाच्या प्राचार्या प्रा.डॉ. जयश्री सिनगर या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होत्या. स्नेहल सरोदे यांनी आभार मानले. दिपाली भालेराव व प्रांजल शिंगोटे यांनी सूत्रसंचालन केले. शिक्षक दिन समारंभाच्या समन्वयक पुनम गागरे आणि सर्व विद्यार्थ्यांनी कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी परिश्रम घेतले. सोमवार, दि. १ ऑगस्ट २०२२ रोजी अण्णाभाऊ साठे व श्रीमती सिंधुताई एकनाथराव विखे पाटील यांचा ८७ वा जयंती समारंभ महाविद्यालय विकास समितीचे अध्यक्ष मा. अॅड. श्री. बाळकृष्ण चोरमुंगे पाटील यांच्या अध्यक्षतेखाली मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी हिंदी विभागप्रमुख प्रा.डॉ. भाऊसाहेब नवले यांनी प्रमुख वक्ते म्हणून उपस्थितांना मार्गदर्शन केले. भारतीय स्वातंत्र्याची पंच्याहत्तरी साजरी करताना महाविद्यालयात सांस्कृतिक समितीच्या वतीने दि. ८ ते १५ ऑगस्ट २०२२ या साप्ताहिक कालावधीमध्ये स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव साजरा करण्यात आला. या निमित्ताने महाविद्यालयात अध्ययन करत असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी घोषवाक्य लेखन स्पर्धा, निबंधलेखन स्पर्धा, पत्रलेखन स्पर्धा, काव्यलेखन स्पर्धा, पुस्तक परिचय स्पर्धा, रांगोळी स्पर्धा, देशभक्तीपर गीतगायन स्पर्धा, सात्रळ पंचक्रोशीत प्रभात फेरीचे आयोजन आणि पंचक्रोशीतील आजी-माजी सैनिकांचा महाविद्यालयांच्या वतीने गौरवपत्र देऊन सन्मान करण्यात आला. शनिवार, दि. १३ ऑगस्ट २०२२ रोजी संपन्न झालेल्या समारोप समारंभात लोणी येथील प्रसिद्ध कवी प्रा. दादासाहेब कोते यांनी उपस्थित त्यांना मार्गदर्शन केले. यावेळी विविध स्पर्धेत

पारितोषिक विजेत्या विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र देऊन सन्मानीत करण्यात आले. या कालावधीत स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव अंतर्गत "घरोघरी तिरंगा" आणि "समूह राष्ट्रगीत गायन" हा उपक्रम राबविण्यात आला. शनिवार, दि. ०१ ऑक्टोबर २०२२ रोजी प्रवरा रुशल इंजिनिअरींग कॉलेज, लोणी आयोजित जिल्हास्तरीय युवक महोत्सव स्पर्धेत २५ विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभाग घेतला. छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या जयंतीनिमित्त दि. १७ फेब्रुवारी रोजी वक्तृत्व आणि रांगोळी स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. १९ फेब्रुवारी २०२३ रोजी सांस्कृतिक समितीच्या वतीने शिवजन्मोत्सव सोहळा मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी लोणी येथील पद्मश्री डॉ. विखे पाटील महाविद्यालयातील इतिहास विषयाचे प्रा. साईप्रसाद कुंभकर्ण यांचे विशेष व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. दि. ८ मार्च २०२३ रोजी महाविद्यालयात सांस्कृतिक समितीच्या वतीने जागतिक महिला दिनानिमित्त विशेष पथनाट्याचे सादरीकरण सात्रळ पंचक्रोशी आणि महाविद्यालयाच्या प्रांगणात करण्यात आले. यामध्ये विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी उत्स्फूर्तपणे सहभाग नोंदविला.

डॉ. नवनाथ शिंदे

उत्सव समिती

महाविद्यालयात शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये विविध मान्यवरांच्या जयंती व पुण्यतिथी साजरा करण्यात आल्या त्याखालील प्रमाणे -

- १) २ ऑक्टोबर २०२२ रोजी महात्मा गांधी जयंती व लालबहादूर शास्त्री जयंती.
- २) ३१ ऑक्टोबर २०२२ सरदार वल्लभभाई पटेल जयंती
- ३) २६ नोव्हेंबर २०२२ संविधान दिन
- ४) १० डिसेंबर २०२२ मानवी अधिकार दिन
- ५) ३० डिसेंबर २०२२ पद्मभूषण डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील पुण्यतिथी
- ६) ३ जानेवारी २०२३ सावित्रीबाई फुले जयंती
- ७) १२ जानेवारी २०२३ स्वामी विवेकानंद जयंती, राजमाता जिजाऊ साहेब जयंती
- ८) १२ जानेवारी २०२३ रोजी राष्ट्रीय मतदार दिन

९) १९ फेब्रुवारी २०२३ रोजी छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती

१०) ११ एप्रिल २०२३ महात्मा फुले जयंती

११) १४ एप्रिल २०२३ भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती

१२) २७ एप्रिल २०२३ पद्मश्री डॉ. विठ्ठलराव विखे पाटील पुण्यतिथी

१३) ६ मे २०२३ राजश्री शाहू महाराज पुण्यतिथी

१४) ५ मे २०२३ पद्मभूषण डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील जयंती

वरील सर्व मान्यवरांच्या जयंती व पुण्यतिथी कार्यक्रम महाविद्यालयात घेण्यात आले.

प्रा.डॉ. पी. एम. डोंगरे

चेअरमन, उत्सव समिती

विद्यार्थी विकास मंडळ

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ या वर्षामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळाच्या वतीने विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होण्याच्या दृष्टीकोनातून विकास मंडळाच्या माध्यमातून विविध कार्यशाळा, चर्चासत्रे, विद्यार्थी सहभाग शिबिरे तसेच सामाजिक बांधिलकी निर्माण व्हावी या हेतूने विविध प्रकारचे उपक्रम राबविण्यासाठी प्रस्ताव सादर करण्यात आली. विद्यार्थी विकास मंडळाचे माध्यमातून ४५६०००/- चे प्रस्ताव विद्यापीठास सादर करण्यात आली. यातून रुपये ३१०००/- ची प्रस्ताव मंजूर झाली. ते खालीलप्रमाणे -

- १) निर्भय कन्या अभियान
- २) विशेष विद्यार्थी कार्यशाळा
- ३) रेशीम शेती कार्यशाळा
- ४) लघु-कुटीर उद्योग - उद्योजकता विकास कार्यशाळा
- ५) कविता संकल्पना आणि निर्मिती कार्यशाळा

६) औषधी वनस्पती रोपवाटिका कार्यशाळा

७) सुगंधी वनस्पती व उद्योजकता कार्यशाळा

वरील सर्व प्रकारच्या कार्यशाळेचे आयोजन महाविद्यालयात करण्यात आले. या कार्यशाळेचा भरपूर लाभ विद्यार्थ्यांनी घेतला.

प्रा. डी. एन. घाणे

चेअरमन, विद्यार्थी विकास मंडळ

राष्ट्रीय सेवा योजना – नियमित कार्यक्रम

माझ्यासाठी नव्हे तर तुमच्यासाठी हे ब्रीदवाक्य अंगीकारून राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक समाजसेवेची मुल्ये व सामाजिक भान ठेऊन समाजसेवेसाठी तत्पर असतो. आपले उज्वल भविष्य गाठत असतानाच समाज आणि राष्ट्राचे आपण काही देणे लागतो म्हणून राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातून राष्ट्रसेवा करण्याचे कार्य महाविद्यालयीन युवक करत असतो. राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या बोधचिन्हाप्रमाणे आजचा स्वयंसेवक हा बोधचिन्हाच्या आरेनुसार आष्टोप्रहर समाजसेवेसाठी बांधील आहे व लाल रंग हे तरुणांचे सळसळते रक्त हे राष्ट्र उभारणीसाठी असल्याचे दिसून येते. राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रम विद्यार्थ्यांमध्ये देशप्रेम, राष्ट्रीय एकात्मता, सर्वधर्मसमभाव, सहिष्णुता, सामाजिक बांधिलकी यासाठी स्वयंसेवक तत्पर व्हावा यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजना नियमित कार्यक्रम व विशेष श्रमसंस्कार शिबिराद्वारे समाज प्रबोधन करण्याचे काम करत असतात.

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये २५० स्वयंसेवकांचे एकक मंजूर झाले. या स्वयंसेवकांची निवड करण्यासाठी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी विविध उपक्रम घेण्यात आले. तसेच महाविद्यालयात विविध ठिकाणी आणि सात्रळ गावातील सार्वजनिक ठिकाणी स्वच्छता मोहीब राबविण्यात आली आणि त्यातून स्वयंसेवक निवडण्यात आले. निवड केलेल्या स्वयंसेवकाच्या मनात राष्ट्रसेवेची जाणीव म्हणजे माझ्यासाठी नाही तर तुमच्यासाठी (Not Me But You) निर्माण करण्याचे काम महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो.डॉ. प्रभाकर डोंगरे, उपप्राचार्या डॉ. जयश्री सिनगर, उपप्राचार्य डॉ. दीपक घोलप आणि कार्यक्रम अधिकारी प्रा. रोहीदास भडकवाड व सर्व कार्यक्रम अधिकारी यांनी केले व खालील विविध उपक्रमाला स्वयंसेवकांनी मोठा प्रतिसाद दिला. महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने नियमित कार्यक्रमात खालीलप्रमाणे विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी राज्यस्तरीय व विद्यापीठ स्तरीय विविध शिबिरात सहभाग नोंदवून महाविद्यालयाच्या शिरपेचात मानाचा तुरा लावला.

अ.नं.	स्वयंसेवकाचे नाव	सहभाग
१	कु. शिंदे शुभांगी गोकुळ	झोनल लेव्हल NRD/SRD कोल्हापूर सहभाग
२	कु. शिंदे शुभांगी गोकुळ	५ दिवशीय राज्यस्तरीय साहशी शिबीर चिखलदरा
३	लॉडे उद्धव शामराव	विद्यापीठ लेव्हल NRD/SRD सहभाग
४	कु. हारदे सायली माधव	७ दिवशीय राज्यस्तरीय आपत्ती व्यवस्थापन शिबीर जळगाव
५	आडसुरे कृष्णा बाळासाहेब	७ दिवशीय राज्यस्तरीय आपत्ती व्यवस्थापन शिबीर जळगाव
६	कु. व्यास सुरभी	विद्यापीठ स्तरीय युवा महोत्सव सहभाग
७	महाविद्यालयातील १३ स्वयंसेवक	आपदा मित्र कार्यशाळा कोकमठाण सहभाग

महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने महाविद्यालयातील स्वयंसेवकांना समाजसेवेची जाणीव व त्यांचा व्यक्तिमत्व विकास होण्यासाठी नियमित उपक्रमा अंतर्गत पुढील काही महत्वपूर्ण उपक्रम राबविण्यात आले.

अ.नं.	उपक्रम	दिनांक	ठिकाण
१	जागतिक पर्यावरण दिन	५ जून २०२२	सात्रळ
२	स्वच्छता पंधरवाडा उपक्रम	१ ते १५ ऑगस्ट २०२२	सात्रळ, महाविद्यालय परिसर
३	स्वच्छ भारत अभियान	१ ते ३१ ऑक्टोबर २०२२	सात्रळ, महाविद्यालय परिसर
४	राष्ट्रीय एकता दिन	३१ ऑक्टोबर	महाविद्यालय
५	जागतिक एड्स दिन	१ डिसेंबर २०२२	सात्रळ, सोनगाव व धानोरे
६	संविधान दिन	२६ नोव्हेंबर २०२२	सात्रळ, सोनगाव व धानोरे
७	राष्ट्रीय मतदार दिन	२५ जानेवारी २०२३	सात्रळ, सोनगाव व धानोरे
८	युवा सप्ताह	१२ ते १८ जानेवारी २०२३	महाविद्यालय
९	जागतिक महिला दिन व स्त्री जन्माचे स्वागत शोभायात्रा	८ मार्च २०२३	सात्रळ, सोनगाव व धानोरे
१०	दिव्यांजन कार्यशाळा व एक दिवस दिव्यांजनाबरोबर	१३ मार्च २०२३	महाविद्यालय

राष्ट्रीय सेवा योजना – विशेष श्रमसंस्कार शिबिर

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे व डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील (पद्मभूषण उपाधीने सन्मानित) प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने राष्ट्रीय सेवा योजना स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव निमित्त विशेष श्रमसंस्कार शिबिर २०२१-२२ युवकांचा ध्यास-ग्राम शहर विकास या उपक्रमाखाली मंगळवार दि. ०३/०१/२०२३ ते सोमवार दि. ०९/०१/२०२३ या कालावधीत मौजे धानोरे, ता. राहुरी, जि. अहमदनगर येथे आयोजित करण्यात आले.

या शिबिरासाठी एकूण १२५ स्वयंसेवक विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते. यावर्षी शिबिरातील प्रमुख उपक्रम शहर व ग्रामीण विकास याबरोबरच ग्रामस्वच्छता, निर्मलग्राम, महिला सबलीकरण, आरोग्य, राष्ट्रीय एकात्मता, आरोग्य जनजागृती पाणलोट विकास कार्यक्रम अक्षय ऊर्जा व अंधश्रद्धा निर्मूलन हा होता.

शिबिर काळातील प्रमुख उपक्रम :-

- * धानोरे परिसरातील सर्व रस्त्यालगतची स्वच्छता
- * गावातील सर्व सार्वजनिक ठिकाणांची स्वच्छता
- * स्मशानभूमी स्वच्छता व रंगरंगोटी
- * कृषी संवर्धन * आरोग्य तपासणी
- * सार्वजनिक ठिकाणी वृक्षारोपण * व्यक्तिमत्व विकास
- * पर्यावरण संवर्धन * सामाजिक जाणीव जागृती

राष्ट्रीय सेवा योजनेचे शिबिर यशस्वी करण्यासाठी ग्रामपंचायत धानोरे, विविध कार्य.सोसायटी सर्व सदस्य, ग्रामसेवक साहेब, यांचे मोठे सहकार्य लाभले. महाविद्यालयाच्या प्राचार्य प्रा.डॉ. प्रभाकर डोंगरे व उपप्राचार्या डॉ. जयश्री सिनगर, उपप्राचार्य डॉ. दिपक घोलप आणि कार्यक्रम अधिकारी प्रा. रोहिदास भडकवाड, डॉ. निलेश कान्हे, डॉ. जी. के. वडीतके व सर्व कार्यक्रम अधिकारी यांनी मौलिक साध दिली. वरील विविध उपक्रमाला स्वयंसेवकांनी मोठा प्रतिसाद दिला.

प्रा. आर. एस. भडकवाड
समन्वयक, रासेयो

Training and Placement Cell

The Arts, Commerce, and Science College, Satral, makes every effort to invite leading companies to undertake a recruitment drive in the college. This process includes contacting the companies, furnishing students' profiles to the companies willing to visit the college, fixing the schedule of the campus interviews, and

the on-campus recruitment process. The college has seen substantial success in ensuring placement for its meritorious students and making sure that these students get a good package.

The college had invited the following companies to participate in a campus drive during the academic year 2022-2023:

Placement on and off Campus

Sr.. No.	Name of the Employer with Contact Details	Number of Students Placed	Package (In. Lakhs)	Program (Graduated From)
1	Kinomera Biosciences, Badlapur (East), Mumbai	10	1.44	B.Sc. Chemistry
2	Meleods Pharmaceutical Pvt. Ltd, Mumbai	10	1.14	B.Sc./B.Com./ M.Sc./M.Com.
3	Delta finochem, Nashik	01	1.0	M.Sc. Chemistry
4	Harman Finochem Pvt. Ltd, Mumbai	01	2.74	M.Sc. Chemistry
5	Off Campus	14	As per norms	M.Sc. Chemistry
	Total	36		

The College also supports the students for their **Off Campus** placement by contacting to the companies, alumni and guide students. During this academic year **29** college students are placed in Government and Private organization and companies (**Total**

Placement 51).

(Science Faculty 40 + Commerce Faculty 09 + Arts Faculty 02 + Total = 51)

Mrs. C. S. Karie
Chairman

Foreign Language Cell

Foreign Language Cell is established in our college with the initiative of IQAC. Its main objective is of improving the employability of our students. It intends to promote learning various foreign languages like German, French, Japanese etc. Proficiency in a foreign language is an added advantage for students at the time of placement and it opens up opportunities for global workplaces. Being multilingual is the need of the hour in this globalised era. The cell currently acts as a platform for our students to learn the French language and equip themselves to aim for placement. Learning a foreign language sharpens memory and helps to develop one's cognitive skills. Career Avenue for students with well-built foreign language skills becomes easier. Students who wish to pursue their higher studies in foreign countries find it an added advantage. The syllabus of the language is framed to focus on the use of the four skills (LSRW), to teach the grammar of the language, and to give an

insight into the culture of the foreign language. The teaching methodology adopted is board and ICT tools for a clear understanding of the language.

Objectives:

- To provide academic support for interested students to learn various foreign languages.
- To create awareness among the students on the importance of learning foreign languages to meet the expectations of the global market.
- To enable students to communicate effectively in a foreign language.

During the academic year 2022-23, the Cell conducted 'A Certificate Course in the French Language'. 10 students participated in the course. The participating students learned the basics of the French language. Mr. Mohan Korhale taught the basics of the French language.

Mr. N. D. Bhandari

Coordinator, Foreign Language Cell

Alumni Parent Association Report

- Total No of Alumni for inception till date – **4125**
- Total No of Alumni Registered on Alumni portal till date- **2337**
- Total No of International alumni for inception till date- **02**
- Total No of Alumni in this Academic Year (U.G+P.G) - **201**
- Alumni meet: Date- **28/04/2023**, Total Alumni- **24**
- Parent meet: Date- **17/02/23**, Total parents- **67**
- **Alumni donations – Rs. 47900/-**
- **Academic Activity**

Academic Year	1	2	3	4	5	6
	Alumni Visited	Expert Lecture	Placement with the help of Alumni	MoU	Training/ Internship	Industrial Visit
2022-23	11	07	10	Nil	Nil	Nil

1) Alumni Visited

S.N.	Name of Alumni	Position of Alumni
Department- Chemistry		
1	Dr. Navnath Bhausahab Shinde (2003-04) B.Sc.	Research Scientist, R& D Manager Research and Development, Piramal Healthcare Ltd. Mumbai
2	Dr. Aslam Chandbhai Shaikh (2009-10) B. Sc.	Assistant Professor IIT -Ropar
3	Mr. Lokhande Sachin Subhash (2005-06) B.Sc.	Asst prof. Padmashri Vikhe Patil College Pravaranagar, Tal- Rahata, Dist- Ahmednagar
3	Dr. Bhumkar Somnath Dinanath (2005-06) B.Sc.	Assist prof. Arts, Commerce and Science College Ashwi, Tal- Sangamner, Dist.- Ahmednagar
5	Mr. Tambe Aniket Shivaji (2019-20) M.Sc.	Quality Control Chemists Sun Pharma Ltd Gujarat
6	Mr. Abhishek Tikkal (2018-19) M. Sc.	Macleod Pharmaceutical Ahmedabad
Department- Commerce		
7	Mr. Balaraj Patil (2020-21) B. Com.	Founder Raj laxmi Agro tech Rahuri
8	Pathan Najmin Munirkhan (2020-21) B. Com.	Study of competitive exam
9	Harde Amol Dadasaheb (2017-18) B. Com.	YES Bank, Deputy branch manager, Songaon
10	Gagare Omkar Kailas (2021-22) B. Com.	S. S. Enterprises, Ahmednagar
11	Lande Ravindra Nandu (2021-22) B. Com.	Ajanta Enterprises, Pune

2) Expert Lectures with the Help of Alumni

S.N.	Name of Alumni	Position of Alumni	Date	Topic	No of Student Present
Department- Chemistry					
1	Dr.Navnath Bhausaheb Shinde	Research Scientist, R& D Manage Research and Development, Piramal Healthcare Ltd. Mumbai	27/04/2023	Research opportunity in Chemistry	35
2	Dr. Aslam C. Shaikh	Assistant Professor (IIT Ropar)	28/04/2023	Research opportunity in Chemistry instrumentals Techniques	50
3	Mr. Mahesh Gagare	Aurigene Pharmaceutical Bangalore	27/03/2023	Career oppurtitines in Pharmaceutic al industries	20
Department- Commerce					
1	Miss. P. A. Galande	Lecturer, Gholap Commerce Academy	22/08/2022	Opportunities in Commerce	38
2	Mr Suraj Shinde	Snehbandhan Multistate Nidihi, Songaon	03/12/2022	Management Skills	45
3	Mr. Amol Harde	YES Bank, Deputy Branch Manager, Songaon	19/04/2023	Various Opportunities in banking sector	40
Department of English					
1	Mr. Somnath Borude,	Librarian, Arts, Commerce and Science College, Shevgaon.	17/03/2023	Courses After Graduation	18

3) Placement with the Help of Alumni

S. N.	Name of Alumni	Position	Name of Company	Salary
1	Londhe Pankaj Balasaheb	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
2	Gagare Yogesh Machhindra	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
3	Nidhane Suyog Dilip	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
4	Shelar Vishal Nivrutti	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
5	Nirmal Sumit Dipak	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
6	Miss. Wabale Swamini Appasaheb	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
7	Tamnar Dattatray Dilip	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
8	Kadam Ganesh Arun	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
9	Tambe Abhay Eknath	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year
10	Bansode Rameshwar Surybhan	Chemist	Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai	1.44 Lakh/year

Placement alumni through Dnyaneshwar Pacharne, Head, Kinomera Bioscience. Badlapur, Mumbai

Dr. V. M. Pulate
Chairman

Research Committee

The Research Committee promote and monitor the research activities and advocates high standard of responsibility for ethical conduct from the faculty engaged in research, in all aspects of their research activity. Details of Activities enlisted below.

1. AVISHKAR College Level Research Project Competition.

- Avishkar is one such platform that has been made available by the Government of Maharashtra and propagated by this university amongst its students and faculty to encourage their research potential. The “Orientation programme for AVISHKAR Research Project Competition 2022” was organized by the research committee on 3rd September 2022 in Seminar hall at 11a.m. There were 113 students participated in orientation programme.
 - Research Committee organized college level research project competition on 19th September -2022, very warm response from undergraduate and postgraduate students. There are 20 research projects from undergraduate and five from post graduate level participated in the college level competition. There are 60 students actively participated to present their research work through this platform. The research projects were examined by the Dr. R. D. Borse (Botany), Dr. B. N. Navale (Hindi). Three undergraduate and one from post graduate level research projects were selected for zonal level competition. Participants were issued a certificate of participation.
2. The institution organized six seminar/workshop on research methodology, Intellectual property rights and

entrepreneurship during the year.

3. Details of Patent File:

Dr. R. S. Tambe Assistant Professor Department of Zoology, registered a patent file for the invention of a new design “Oil Cleaning Device Using Biotechnology”. The claimed portion of the design of the Oil Cleaning Device Using Biotechnology consists of an oil eating bacterium dispensing machine that is used to systematically dispense the bacterial in to the water for oil absorption.

4. Details Regarding Research Publications:

- 1 Number of Research Papers papers published in national/ international conference books and chapters in edited volumes/books per teachers in the Journals notified on UGC website during the year **49**

5. Details Regarding Ph. D. Guideship:

1. Number of Teachers Recognized as Research Guides **09**
2. Number of Ph. Ds Registered per Eligible Teacher **18**
6. College has signed MoUs with academic institutions, research organizations, industries and non-government organization. During the Academic year, there are 17 MoUs are signed by department of Chemistry, Botany, Zoology, Commerce, Hindi, English and Geography.
7. Sophisticated analytical instruments like atomic absorption spectrophotometer, UV Visible double beam spectrophotometer in chemistry department helps students for creation practical and research knowledge. Institute organizes research oriented

activities such seminar conference etc. for creating research culture among the students.

8. Research proposals.

During this academic year research committee motivate the teaching staff for preparing and submission of minor research project proposal. Proposal for getting financial assistance for organization of State level seminar on Research Methodology in Basic Sciences submitted to SPPU. Department of chemistry submitted research proposal to DST under the DST SUPREME scheme of worth Rs. 25.17

Lac.

9. Grants received from Government and non-governmental agencies for research projects / endowments in the institution during the year- **Rs. 71.500/-**

10. **Four awards** and recognitions received for extension activities from government/ government recognized bodies during the year

11. **There are twelve** Collaborative activities for Research, Faculty exchange, Student exchange/ internship during the year.

Dr. Vijay A. Kadnor

Academic Research Coordinator

Library Advisory Committee

Library is the heart of college and provides adequate services to its user. Central Library was established in 1998 with collection of 200 books in a single cupboard with only 05 periodicals in a small room. Presently we have 26904 volumes, and 16 Periodicals. Total 1700 sq. Ft. spacious area for central Library. It fulfills the need of researchers, teachers, students and other staff members of the college. In the central library we have different sections like book stacking, periodicals, reference, reprography, technical processing, circulation and digital library with 07 nodes and well ventilated reading hall with capacity of 80 for students and staff. All the books have been classified as per Dewey decimal classification system. Transaction of books has been done by Koha library management software.

The Library has active institutional membership to NLIST-INFLIBNET. The NLIST provides access to 6000 e-Journals and 1,99,500 e-Books. The 68, 22,550 e-books and e-journals are of free accessed. Library Portal is for repository of previous question papers, video lectures by faculty

members, open access journals and e-book links, audio video material, Union catalogue of books. The QR code technology has been implemented for the mobile access of library resources. The Library offers many services to its users like automated circulation system, online public access catalogue, online purchase suggestions, reprography, internet browsing, book bank facility, news paper clipping and selective dissemination of information etc. Under book bank scheme library was submitted proposal to Shrisiddhivinayak Ganapati Mandir Nyas ,Prabhadevi ,Mumbai and got 1530 books of Rs. 2,43,155 /-

Programme Organised During Academic Year 2022-23

Book review writing competition

Under this programme book review competition was organized on 12th August 2022. Students read book of their own interest and wrote review on it. Three students among them are selected on the basis of merit. 1. Gagare Poonam Laxman 2. Jorvekar Varsha Vijay 3. Gagare Shraddha Bhausaheb.

Book Exhibition

Book exhibition was organized on 14th September 2022 in the reading hall of central library. The exhibition was inaugurated by Mr.Nitin Sharma, Branch Manager, Central Bank of India, Kolhar Bk. It was open for students and staff between 11 am to 1 pm. Books covering hindi literature and language were showcased.

One Hour for Reading

On the occasion of birth anniversary of Dr.A.P.J.Abdul Kalam central library organized programme 'One Hour for Reading'. Under this programme students of all classes seat in reading hall library and read books as per their choice .Library provided books for this purpose. This programme was organized from 10th October

2022 to 14th October 2022.

Vachan Prerna Din

Vachan Prerna Din was organized on 15th October 2022 on the occasion of birth anniversary of Bharatratna Dr.A.P.J.Abdul Kalam .On this occasion Poet Prof. Shashikant Shinde was invited for guidance Prof. Shashikant Shinde told the ways and benefits of reading . Six students expressed the occult . Mr. Adinath Darandale Introduce the progamme and Dr.Vijaykumar shinde presented vote of thanks.

Dr.Jayashree Singar

Chairman,Library

Advisory Committee

Mr.Adinath Darandale

Librarian

Examination Committee

During the academic year 2022-23, various examinations of Arts, Science and Commerce courses were conducted as per the rules of the Savitribai Phule Pune University. Savitribai Phule Pune University declared that all exams should be conducted in an offline mode. It includes Internal Exam, Seminar Presentation, Oral, Project, Practical Exam and University semester end theory and practical Exams.

The next year academic year of Savitribai Phule Pune University should start as per regular time, so that all the theory exams conducted on behalf of the university were conducted in this short time. In this, first year morning session, second year and third year were conducted in afternoon session in two sessions. All first year examination of all branches was conducted at college level as per university guidelines. It included question paper setting, preparation of exam time table, assessment of paper and filling of mark on university

website etc. Similarly, all the paper examination work of the first and second year of Arts Science and Commerce faculties were organized at the college level and filled from the college itself on the university website.

The internal and practical exams were conducted at the college level. In this exam process, teachers of various subjects conducted examinations according to the guidelines of the University and submitted online marks to university website on stipulated time. The Exam Committee prepared Time-Table Internal and External Practical exams at college level. All teachers provided and guided the information about examination to the students. All the staff members have worked the examination process during the academic year. I thank everyone.

Dr. R. D. Borse

CEO

मराठी विभाग

सात्रळ महाविद्यालयाच्या मराठी विभागाच्या वतीने चालू शैक्षणिक वर्षात मंगळवार, दि. ४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर अध्यासन व लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील (पद्मभूषण उपाधिने सन्मानित) प्रवरा ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे सात्रळ येथील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील मराठी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने “डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : धम्मचक्र प्रवर्तन – माझा दृष्टिकोन” या विषयावरील आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील एक दिवसीय परिसंवाद आयोजित करण्यात आला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेचे संचालक मा.अॅड.श्री. आप्पासाहेब कारभारी दिघे पाटील होते.

राज्यघटनेचे शिल्पकार प्रज्ञासूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी १४ ऑक्टोबर १९५६ रोजी नागपूर येथे दीक्षाभूमीवर लाखो अनुयायांसोबत हिंदू धर्माचा त्याग करून बौद्ध धम्माची दीक्षा घेतली. पूर्वीच्या काळात अस्पृश्य समजल्या जाणाऱ्या मोठ्या जनसमुदायाला इथल्या मनुवादी चातुर्वर्ण्य व्यवस्थेने त्यांच्या मूलभूत हक्कापासून वंचित ठेवले होते. या धर्मांतरामागची पार्श्वभूमी आपण पहिल्यांदा समजावून घेतली पाहिजे. बौद्ध धम्म हा पुर्णतः वैज्ञानिक दृष्टिकोन सांगणारा धर्म असल्याचे मत प्रतिपादन कार्यक्रमाच्या उद्घाटक व अहमदनगर जिल्हा परिषद मा. अध्यक्ष सौ. शालिनीताई विखे पाटील यांनी व्यक्त केले.

परिसंवादाची भूमिका समन्वयक व मराठी विभागप्रमुख डॉ. नवनाथ शिंदे यांनी मांडली. प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे यांनी पाहुण्यांचे स्वागत केले. प्रास्ताविक मुख्य समन्वयक व सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर अध्यासनाचे प्रमुख प्रो.(डॉ.) मनोहर जाधव केले. याप्रसंगी परिसंवादाचे उद्घाटन मा.सौ. शालिनीताई विखे पाटील यांच्या शुभहस्ते झाले.

अभ्यासकांच्या मार्गदर्शन सत्रामध्ये मॉरिशस

येथील महात्मा गांधी संस्थेचे ज्येष्ठ प्रो.(डॉ.) बीदन आबा, मध्य प्रदेश, भोपाळ येथील कथाकार भारतीय प्रशासकीय सेवाधिकारी श्री. कैलास वानखेडे, ज्येष्ठ लेखक आणि माजी कुलगुरु प्रो.(डॉ.) नागनाथ कोत्तापल्ले, ज्येष्ठ पत्रकार मा. अरुण खोरे, सरस्वती सन्मान प्राप्त ज्येष्ठ साहित्यिक प्रो.(डॉ.) शरकुमार लिंबाळे, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या महात्मा फुले अध्यासनाचे प्रमुख प्रो.(डॉ.) विश्वनाथ शिंदे यांनी मूलभूत विचार व्यक्त केले. याप्रसंगी संस्थेचे डायरेक्टर एज्युकेशन व प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रदीप दिघे, राहाता महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो.(डॉ.) सोमनाथ घोलप, उपप्राचार्या डॉ. जयश्री सिनगर, उपप्राचार्य डॉ. दीपक घोलप आदी उपस्थित होते. डॉ. गंगाराम वडीतके यांनी आभार मानले. डॉ. अनंत केदारे व प्रा.दीप्ती आगरकर यांनी सूत्रसंचालन केले. याप्रसंगी मराठी विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांच्या सुप्त लेखन क्षमतांना वाव मिळावा म्हणून आंतरभारती वाङ्मय मंडळाच्या ‘अक्षर’ या भितीपत्रकेचे उद्घाटन करण्यात आले. यामध्ये विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी लिहिलेल्या स्वरचित गद्य व पद्य सहिता प्रसिद्ध करण्यात येतात.

शुक्रवार, दि. ६ जानेवारी २०२३ रोजी सकाळी ११.३० वा. महाविद्यालयातील मराठी विभागाच्या वतीने ‘राष्ट्रीय पत्रकार दिन’ समारंभाचे आयोजन करण्यात आले. याप्रसंगी सात्रळ पंचक्रोशीतील १९ पत्रकारांचा गुणगौरव करण्यात आला. प्रसारमाध्यमात अनेक रोजगारांच्या संधी आहेत. प्रतिभाशाली युवक-युवतींनी या क्षेत्रात करिअर करावे. लोकशाहीचा चौथास्तंभ म्हणजे पत्रकारिता आहे. सर्वसामान्य जनतेचे प्रश्न सोडवण्यासाठी पत्रकार अहोरात्र धडपड करतात. त्यामुळे पत्रकारांना समाजाचा आरसा म्हटले जाते. नगरमध्ये तरवडीसारख्या खेड्यात राहून मुकुंदराव पाटील यांनी केलेली सत्यशोधकी पत्रकारिता आदर्शवत आहे. ‘दिनमित्र’कारांनी प्रतिकूल परिस्थितीत, खेडेगावातून वृत्तपत्र चालवून सरकारच्या

चुकीच्या धोरणावर प्रहार केला. त्यामुळे वतनदारीसारखी प्रथा बंद करावी लागली. नगर जिल्ह्याला पत्रकारितेचा मोठा वारसा असून आजच्या पिढीने हाच वसा पुढे चालवावा, असे आवाहन कार्यक्रमाचे प्रमुख मार्गदर्शक व पंचक्रोशी पत्रकार संघाचे अध्यक्ष श्री. राहुल संपतराव गाडेकर यांनी केले.

अध्यक्षीय सूचना सोनाली अण्णासाहेब गागरे यांनी मांडली. श्रीराम नारायण देशमुख यांनी सूचनेस अनुमोदन दिले. अध्यक्ष भाषण करताना प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे म्हणाले, स्वातंत्र्यपूर्व काळात अनेक पत्रकारांनी केलेल्या सूचनांमुळे शासन आणि प्रशासनास मार्गदर्शन मिळाले आहे. आज डिजिटल मीडियाने विश्वासार्हता गमावली आहे. समस्यांना तोंड देत प्रिंट मीडिया टिकून आहे. पत्रकारांसमोर आज अनेक आव्हाने आहेत. सर्व समाजाचे प्रश्न मांडणाऱ्या पत्रकारांना अनेक समस्यांना सामोरे जावे लागते. सर्वांच्या प्रश्नांना प्रसिद्धी देताना पत्रकारांना स्वतःचा जीव धोक्यात घालून काम करावे लागते. राज्याच्या शाश्वत विकासातही पत्रकारांचे महत्त्वपूर्ण योगदान आहे.

कार्यक्रमाचे समन्वयक व मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे यांनी सूत्रसंचालन केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे, उपप्राचार्य डॉ. जयश्री सिनगर, उपप्राचार्य डॉ. दीपक घोलप, कार्यक्रम अधिकारी प्रा.रोहिदास भडकवाड, डॉ. राजू मोरे, डॉ. निलेश कान्हे, डॉ. गंगाराम वडीतके, प्रा. लतिका पंडुरे, डॉ. गजानन मांडरे, प्रा. निशा खरात, कार्यालयीन अधीक्षक श्री. विलास शिंदे, श्री. महेंद्र तांबे आदी उपस्थिती होते.

मराठी विभागाच्या वतीने दि. १४ ते २८ जानेवारी २०२३ या कालावधीत मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा साजरा करण्यात आला. यानिमित्त महाविद्यालयातील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींच्या भाषिक कौशल्यविकासासाठी शुद्धलेखन स्पर्धा, घोषवाक्य स्पर्धा, कल्पनाविस्तार, स्पर्ध, मराठी गौरव गीतलेखन स्पर्धा, ग्रंथ परीक्षण स्पर्धा, निबंधलेखन स्पर्धा, बोधचिन्ह रेखाटन स्पर्धा,

पुस्तक दान उपक्रम इत्यादींचे आयोजन करण्यात आले होते. २३ जानेवारी २०२३ रोजी जागतिक हस्ताक्षर दिनानिमित्त सुलेखन स्पर्धा (सुंदर हस्ताक्षर स्पर्धा) घेण्यात आली.

जानेवारी २०२३ मध्ये प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे व प्रा.डॉ. गंगाराम वडीतके यांनी संपादित केलेला 'लोकसाहित्याची चिकित्सा' हा ग्रंथ शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर यांनी प्रसिद्ध केला आहे.

मराठी भागाच्या वतीने दि. २१ फेब्रुवारी २०२३ रोजी आंतरराष्ट्रीय मातृभाषा दिवस साजरा करण्यात आला. दि. २७ फेब्रुवारी २०२३ रोजी मराठी भाषा दिवस साजरा करण्यात आला. यानिमित्त सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, विद्यार्थी विकास मंडळांतर्गत महाविद्यालयातील मराठी विभागाच्या वतीने सोमवार दि. २७ फेब्रुवारी २०२३ रोजी "कविता : संकल्पना आणि निर्मिती" या विषयावर एक दिवशीय कार्यशाळा घेण्यात आली. सदरच्या कार्यशाळेत ८६ विद्यार्थी, ९३ विद्यार्थिनी, ३१ शिक्षक व १२ शिक्षकेतर सेवकांनी सहभाग नोंदवला.

तुमच्या तोंडातून सहजतेने येणारे उद्गार म्हणजे काव्य. कवितेत जीवनानुभवांची संमिश्र लय येते. जिथे कवितेची गोष्ट सांगून होईल. तिथे कविता संपते. जीवनकहाणी किंवा आत्मचरित्र सांगणे म्हणजे कविता नव्हे. सध्या कवी आणि कवितांचा बाजार भरलेला आहे. मित्रहो लेखणी कोणाची गुलाम नसते. सोयीस्कर सत्य सांगण्याची जागा म्हणजे कविता नव्हे, असे परखत मत प्रसिद्ध कवी प्रा.डॉ. संतोष पद्माकर पवार यांनी व्यक्त केले.

याप्रसंगी मराठी भाषा गौरव दिनानिमित्त विद्यार्थी कवी संमेलनाचे आयोजन करून कविवर्य कुसुमाग्रज यांची १११ वी जयंती साजरी करण्यात आली. यावेळी अहमदनगर जिल्हा बार्टी समन्वय श्री. एजाज पिरजादे उपस्थित होते. अध्यक्षीय सूचना कु. सुनीता नामदेव पोंदे यांनी मांडली. अनुमोदन कु. प्रतीक्षा विठ्ठल गागरेयांनी दिले. प्रास्ताविक समन्वयक व मराठी महाविद्यालयाच्या प्राचार्या कवयित्री प्रो.डॉ.गुंफा कोकाटे यांनी केले. याप्रसंगी हमालकवी श्री. आनंदा साळवे

यांनी काव्यगायन करून उपस्थितांची मनी जिकली.

विद्यार्थी कवी संमेलनामध्ये कु. पुनम लक्ष्मण गागरे, कु. आरती गावडे, कु. शुभांगी देविदास शिरसाठ, कु. हिना शब्बीर सय्यद, कु. प्रियंका सांबरे तसेच डॉ. अनंत केदारे, प्राचार्य प्रो.(डॉ.) प्रभाकर डोंगरे यांनीही कविता सादर केल्या. आभार डॉ. गंगाराम वडीतके यांनी मानले. सूत्रसंचालन कु. प्रियंका अंबादास हारदे व कु. प्रतीक्षा विठ्ठल गागरे यांनी केले.

दि. २१ मार्च २०२३ रोजी जागतिक कविता दिवस साजरा करण्यात आला. दि. २३ एप्रिल २०२३ रोजी जागतिक पुस्तक दिनानिमित्त वाचन कौशल्यविकास कार्यक्रम घेण्यात आला.

सोमवार, दि. २७ मार्च २०२३ महाविद्यालयातील मराठी विभागाची शैक्षणिक अभ्यास सहल पुणे क्षेत्रभेट देऊन यशस्वीरित्या आयोजित करण्यात आली होती. सहलीची सुरुवात सात्रळ महाविद्यालय ते महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ राहुरी, महागणपती मंदिर रांजणगाव, भीमा कोरेगाव, राष्ट्रीय स्मृती स्तंभ, पुणे महात्मा फुले वाडा, शनिवार वाडा, श्री. दगडूशेठ हलवाई गणपती, भारतातील मुलींची पहिली शाळा सन १८४८ (भिडे वाडा), लाल महाल, साधना ग्रंथ प्रदर्शन आणि मीडिया सेंटर, प्रकाशन संस्था/पुस्तक प्रदर्शन, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ मुख्य इमारत, डॉ. बाबासाहेब जयकर ग्रंथालय, विद्यापीठ मराठी विभाग पाहणी व डॉ. प्रभाकर देसाई, डॉ. मनोहर जाधव, प्रा.डॉ. सुदाम सर इत्यादी लेखकांशी भेट व प्रश्नोत्तररूपी चर्चा तसेच विद्यापीठ गार्डनमध्ये स्नेहभोजन, वसतीगृह पाहणी, तीर्थक्षेत्र आळंदी : श्री संत ज्ञानेश्वर महाराज संजीवन समाधी दर्शन व प्राचीन शिलालेख पाहणे ते परत सात्रळ महाविद्यालय अशी आयोजित करण्यात आली होती.

याप्रसंगी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आणि त्या मार्गावरील सामाजिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक आणि भाषिक वारसा स्थळांना भेट देण्यात आली. विद्यार्थ्यांना मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे व प्रा.डॉ. गंगाराम वडीतके यांनी मार्गदर्शन केले. सदरच्या शैक्षणिक अभ्याससहल / क्षेत्रभेटीकरिता १४

विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते, ही अभ्यास सहल त्यांच्यासाठी संस्मरणीय आणि प्रेरणादायी ठरली.

मंगळवार दि. ११ एप्रिल २०२३ रोजी दुपारी २ ते ४ या वेळेत सात्रळ महाविद्यालय प्रांगणातील भव्य सभामंडपात मराठी विभागाच्या आंतरभारती वाङ्मय मंडळ तसेच शब्दगंध साहित्य परिषद, महाराष्ट्र राज्य, शाखा-राहुरी यांच्या संयुक्त विद्यमाने हास्य कवी संमेलनाचे आयोजन करण्यात आले होते. हास्य कविसंमेलनाचे अध्यक्ष श्री. भास्करराव लगड (ज्येष्ठ कवी, लोणी) तर प्रमुख मार्गदर्शक श्री. सुनील गोसावी (अहमदनगर) व आधारस्तंभ म्हणून श्री. सुहास वैद्य (पत्रकार, दैनिक सकाळ) यांनी भूमिका विषयक केली. या कवी संमेलनात श्री. राजेंद्र फंड (राहाता), श्री. प्रशांत सुर्यवंशी (राहुरी फॅक्टरी), श्री. आनंदा साळवे (अशोकनगर) श्री. यशवंत पुलाटे (दुर्गापूर) श्री. पोपटराव पवार (हनुमंतगाव), प्रा. डॉ. अनंत केदारे (लोणी), मनीषा गायकवाड (राहुरी), प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे (कोल्हार बु.) श्री. मुकुंद तांबे (दुर्गापूर) इत्यादी सन्मानित कविवर्य सहभागी झाले होते.

यावेळी विद्यार्थी हास्य कविता वाचन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये १२ नवोदित विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी कवींनी सहभाग नोंदवला. सदरच्या स्पर्धेत हारदे सायली, टी.वाय.बी.एस्सी (प्रथम क्रमांक), नालकर वैष्णव, एफ.वाय.बी.एस्सी. (द्वितीय क्रमांक) सांबारे प्रियंका, टी.वाय.बी.कॉम. (तृतीय क्रमांक) प्राप्त केला. या स्पर्धेचे परीक्षक म्हणून प्रा.डॉ. रामदास बोरसे व प्रा.डॉ. अमित वाघमारे यांनी काम पाहिले. कवी संमेलनाचे सूत्रसंचालन कु. सायली हारदे व उद्धव लोंढे यांनी केले. प्रा.डॉ. वडीतके जी. के., प्रा. भंडारी एन.डी., प्रा. दिघे एस. जी., प्रा. जेजूरकर एम. आर. इत्यादी संयोजन समिती सदस्यांनी कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी परिश्रम घेतले.

सन २०२२-२३ मध्ये सहयोगी प्राध्यापक व मराठी विभागप्रमुख डॉ. नवनाथ शिंदे यांचे दोन शोधनिबंध व एक लेख प्रसिद्ध असून दि. ४ ऑक्टोबर

२०२२ रोजी सात्रळ महाविद्यालय आयोजित आंतरराष्ट्रीय परिसंवादात त्यांनी सक्रिय सहभाग घेतला आहे. सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मुक्त व दूरस्थ अध्ययन प्रशाळा यांनी दि. ६ ऑगस्ट २०२२ आयोजित केलेल्या कला शाखेच्या प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय वर्षाच्या प्रश्नपत्रिका सेटिंग प्रसंगी चेअरमन म्हणून काम केले. दि. १८ ऑक्टोबर २०२२ रोजी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, मराठी विभागात पीएच.डी. मौखिकपूर्व सादरीकरणासाठी मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित तसेच दि. ९ सप्टेंबर २०२२ रोजी कोल्हार येथील झुंबरशेठ कुंकूलोळ गणेश मित्र मंडळ आयोजित देशभक्तीपर गीतगायन स्पर्धेत खुल्या गटातून त्यांनी द्वितीय क्रमांक प्राप्त केला. दि. १६ सप्टेंबर २०२२ रोजी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आयोजित एकदिवशीय चर्चासत्रात सहभाग घेतला. दि. २० सप्टेंबर २०२२ रोजी गृहविज्ञान व संगणक महाविद्यालय, लोणी आयोजित बहिःशाल शिक्षण मंडळ जिल्हास्तरीय कार्यशाळेत सहभाग घेतला. दि. १२ ऑक्टोबर २०२२ रोजी अखिल भारतीय परिवर्तन मराठी साहित्य परिषदेच्या पश्चिम महाराष्ट्र प्रदेशाध्यक्षपदी निवड झाली आहे. पद्मभूषण लोकनेते डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त पद्मश्री डॉ. विठ्ठलराव विखे पाटील महाविद्यालय, प्रवरानगर येथे दि. ३० डिसेंबर २०२२ रोजी आयोजित कार्यक्रमात प्रमुख वक्ते म्हणून उपस्थितांना मार्गदर्शन केले. प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रतिभा अंकुशराव शिंदे यांना जानेवारी २०२३ मध्ये सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या कलाशाखांतर्गत मराठी विषयातील एम.फिल. (विद्यापती) पदवी प्राप्त केली. दि. २ व ३ मार्च २०२३ रोजी भारतीय भाषा समिती (शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार, नई दिल्ली) व सात्रळ महाविद्यालय आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग घेतला. लोकरंग बहुउद्देशीय प्रतिष्ठान, सोनगाव (ता. राहुरी) यांचेकडून दि. ३ जानेवारी २०२३ रोजी राज्यस्तरीय आदर्श शिक्षक पुरस्कार प्राप्त झालेला आहे. मिथुन सदाशिव शेळके यांनी मे २०२३ मध्ये डॉ. शिंदे यांच्या मार्गदर्शनाखाली पीएच.डी. पदवी संपादन

केली आहे. कला व वाणिज्य महाविद्यालय, बेलापूर, ता. श्रीरामपूर यांनी शुक्रवार, दि. २८ एप्रिल २०२३ रोजी आयोजित केलेल्या राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेचे परीक्षक म्हणून काम पाहिले. याबरोबरच मराठी विभागप्रमुख म्हणून काम करत असताना महाविद्यालयातील वाङ्मय मंडळ तसेच वक्तृत्व व वादविवाद मंडळ, पंचक्रोशी नियतकालिकाचे प्रमुख संपादक, प्रसिद्धी व सांस्कृतिक विभाग समन्वयक आणि इतर समिती सदस्य म्हणून यशस्वीरित्या काम केले. महाविद्यालयातील वक्तृत्व व वादविवाद, पथनाट्य स्पर्धांच्या संघांना डॉ. शिंदे यांनी वेळोवेळी मार्गदर्शन केले आहे.

या वर्षात प्रा.डॉ. गंगाराम वडीतके यांचा एक शोधनिबंध प्रसिद्ध झालेला असून त्यांना दि. ४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाची एम.फिल. आणि पीएच.डी. संशोधक मार्गदर्शक म्हणून मान्यता मिळालेली आहे. दि. २१ नोव्हेंबर २०२२ रोजी द्वितीय व तृतीय वर्ष कला शाखेचे पेपर सेंटर म्हणून काम केले. डॉ. वडीतके यांना मार्च २०२३ रोजी ज्ञानज्योती बहुउद्देशीय संस्था टाकळीभान यांचेकडून उत्कृष्ट मराठी अध्यापन सेवा कार्यगौरव पुरस्कार प्राप्त झाला आहे. तसेच त्यांनी महाविद्यालयातील कमवा आणि शिका योजना प्रवरा पोलीस अकॅडमी व स्पर्धा परीक्षा अभ्यासिका समन्वयक म्हणून काम पाहिले.

प्रा.डॉ. नवनाथ शिंदे
समन्वयक

हिंदी विभाग

प्रसन्नता की बात है कि शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ में हिंदी विभाग ने विभिन्न गतिविधियों के माध्यम से अपनी सक्रियता का परिचय दिया है, उल्लेखनीय है कि विभाग ने २६ सितंबर, २०२२ को भारतीय भाषा समिति, शिक्षा, मंत्रालय, भारत सरकार को राष्ट्रीय संगोष्ठी हेतु प्रस्ताव प्रस्तुत किया था. २ तथा ३ मार्च, २०२३ को आयोजित राष्ट्रीय संगोष्ठी सफल हुई जिला परिषद की पूर्व अध्यक्ष श्रद्धेय सौ. शालिनीताई विखे पाटील जी की अध्यक्षता में संपन्न राष्ट्रीय संगोष्ठी के प्रमुख अतिथि के रूप में हैदराबाद केंद्रीय विश्वविद्यालय, हैदराबाद के समकुलपति प्रो. आर. एस. सराजू उपस्थित थे । इस अवसर पर विभाग के अध्यक्ष डॉ. भाऊसाहेब नवले के वैश्वीकरण एवं हिंदी का रोजगारोन्मुख परिदृश्य शीर्षक पुस्तक का मान्यवरों के हाथों विमोचन हुआ ।

१४ सितम्बर हिंदी दिवस के उपलक्ष्य में सेंट्रल बैंक ऑफ इंडिया, कोल्हार शाखा के प्रबंधक मा.श्री. नितीन शर्मा जी को प्रमुख अतिथि के रूप आमंत्रित किया था । इस अवसर पर कहानी, कविता वाचन तथा निबंध लेखन प्रतियोगिताओं का आयोजन किया गया था । १० जनवरी, २०२३ को 'विश्व हिंदी दिवस' समारोह का आयोजन किया गया था । मुख्य अतिथि के रूप में कला, विज्ञान एवं वाणिज्य महाविद्यालय, राहाता उपप्राचार्य एवं एसोसिएट प्रोफेसर, मा.डॉ. डी. एन. डांगे जी को आमंत्रित किया गया था । विभाग द्वारा २१ फरवरी, २०२३ की अंतर्राष्ट्रीय मातृभाषा दिवस समारोह संपन्न हुआ । इस समारोह के लिए सिद्धेश्वर महाविद्यालय, माजलगाँव के उपप्राचार्य एवं हिंदी विभाग के अध्यक्ष, डॉ. युवराज मुले जी प्रमुख अतिथि के रूप में वक्तव्य दिया, विशिष्ट अवसरों पर विभाग के छात्रों ने 'युगांतर' भित्तिपत्र तैयार कर अपनी अभिव्यक्ति के लिए खुले मंच का उपयोग किया।

साथ ही समझौते के अंतर्गत महाराष्ट्र हिंदी परिषद, कोल्हापुर को वर्ष २०२३-२४ के परिषद के

अधिवेशन एवं संगोष्ठी हेतुआयोजक के रूप में प्रस्ताव प्रस्तुत किया है विभाग के तीन छात्रों ने महाविद्यालय स्तरीय आविष्कार प्रतियोगिता में प्रतिभागिता की तथा कर्मवीर भाऊसाहेब हीरे कला, विज्ञान एवं वाणिज्य महाविद्यालय, नाशिक तथा अखिल भारतीय हिंदी महासभा, नई दिल्ली आयोजित राष्ट्रीय हस्ताक्षर प्रतियोगिता में श्री. सुनील पारखे ने प्रथम क्रमांक प्राप्त किया । इस शैक्षिक वर्ष की महत्वपूर्ण उपलब्धि के रूप में तृतीय वर्ष के छात्र अभिषेक खाटेकर ने 84.76 (CGPA 9.01 ग्रेड A+) प्रतिशत के साथ महाविद्यालय में प्रथम क्रमांक प्राप्त किया ।

इस शैक्षिक वर्ष में विभागाध्यक्ष डॉ. भाऊसाहेब नवले तथा डॉ. केदारे ने यु.जी.सी. केयर लिस्टेड एवं पियर रिव्युड राष्ट्रीय एवं अंतर्राष्ट्रीय पत्रिकाओं में शोधालेख प्रकाशित किए साथ ही हिंदी दिवस एवं राष्ट्रीय संगोष्ठियों में विशेषज्ञ के रूप में दायित्व वहन किया । विचारणीय है कि विभाग के मेरे साथी डॉ. केदारे जी महाविद्यालय के प्राचार्य, प्रो. डॉ. प्रभाकर डोंगरे जी, उपप्राचार्य डॉ. जयश्री सिनगर तथा उपप्राचार्य डॉ. दिपक घोलप एवं प्रशासकीय सेवक एवं छात्रों के सहयोग के अभाव में विभाग अपने लक्ष्य तक न पहुंचता । इन सारे आयोजनों की सफलता का उर्जा स्रोत संस्था के अध्यक्ष एवं महाराष्ट्र के राजस्व, पशुसंवर्धन तथा दुग्धविकास मंत्री श्री. राधाकृष्ण विखे पाटील जी, जिला परिषद की पूर्व अध्यक्ष सौ. शालिनीताई विखे पाटील जी तथा युवा नेतृत्व सांसद डॉ. सुजय विखे पाटील जी को मानना पड़ेगा मैं आप सभी के प्रति हार्दिक आभार प्रकट करता हूँ और आपके सुझावों की कामना करता हूँ ।

डॉ. भाऊसाहेब नवनाथ नवले
शोध निर्देशक एवं अध्यक्ष, हिंदी विभाग

English Department

The Department of English plays a crucial role in developing students' language proficiency, critical thinking abilities, cultural understanding, and communication skills. It fosters a love for literature, encourages creative expression, and prepares students for a variety of careers. Its importance extends beyond the classroom and contributes to students' personal and professional growth. The English department of our college usually engages in

various activities to enrich students' learning experiences and promote a vibrant academic environment. Besides, the department runs different courses like Certificate Course in Communicative English, Soft Skill Training Programme, Remedial Course for Slow/Advanced Learners, A Certificate Course in Spoken English, and Certificate Course in Blog Writing. The following activities were carried out by the department:

S.No.	Name of the Activity	Speaker	Date	Place
1.	Guest Lecture i] Drama and Arts ii] Career Opportunities in English iii] Communication Skills in English	Dr. Shyam Shinde Dr. Sudhir Deshmukh Mr. Ramesh Auti	24/11/2022 10/02/2023 15/03/2023	Commerce Lab. Seminar Hall Commerce Lab.
2.	Workshop i] Workshop on Research Methodology v] Workshop on Drama and Personality	Dr. Rajendra Dange Dr. Shyam Shinde	25/02/2023 29/04/2023	Commerce Lab. Commerce Lab.
3.	Alumni lecture on Courses after Graduation	Somnath Borude	17/01/2023	Online

Mr. N. D. Bhandari
Head of Dept.

Department of Geography

Geography is taught at a special level in the college and a total of two staff is working in the department. In the academic year 2022-23, 69 students have been admitted for first year Geography subject,

13 students for second year Geography Special and 10 students for third year. Department organize following program in academic year 2022-23

Sr. No.	Program	Date
1.	World Environment Day	05.06.2022
2.	Tree Plantation Program	15.06.2023
3.	Avishkar Participation	19.09.2022
4.	Project Compettion	21.09.2022
5.	Geography Day	14.01.2023
6.	Paper Publication in UGC Listed Journal	January 2023
7.	Paper Presentation In International Conference	18-19 January 2023
8.	Farmer Meet	17.02.2023
9.	Seminar /Conference Participation	28-29 March 2023
10.	Refresher Course	22 March to 5 April 2023
11.	Ralegan Siddhi-Hivare Bajar- Nighoj Field Visit	15.04.2023

Department of Geography of Loknete Dr. Balasaheb Vikhe Patil (Padma Bhushan awardee) Pravara Rural Education Society, s, Arts, Commerce, and Science College Satral organized a Special Lecture of Opportunities in Geography on the occasion of World Geography Day on 14.01.2023 at 10.00 am in the Department of

Geography. For this Geography Day Function. Mr. Amit Shinde was present as the chief guest for the function and delivers a lecture on opportunities in Geography.23 Geography Special students of the college participated in the said Function.

Mr. R. S. Bhadkwad
Head of Dept.

अर्थशास्त्र विभाग

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ च्या नियोजनासाठी उपप्राचार्या व अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. जयश्री सिनगर यांच्या मार्गदर्शनाखाली अर्थशास्त्र विभागातील सहायक प्राध्यापक प्रा. आर. बी. कडू यांच्या समवेत मिटिंग घेण्यात आली. सदर मिटिंग मध्ये संपूर्ण वर्षाचे नियोजन करण्यात आले. त्यात प्रथम प्राधान्य अभ्यासक्रम पूर्ततेचे ठेवण्यात आले. त्यानुसार अर्थशास्त्र विषयाच्या सर्व वर्गाच्या सर विषयांच्या अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यात आला आहे. विद्यापीठाच्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार तृतीय वर्ष वर्गातील व्यवसाय व्यवस्थापन विषयाचा विद्यार्थ्यांना असलेला प्रकल्प अहवाल विविध विषयावर पूर्ण करून घेण्यात आला

आहे. तसेच महाविद्यालयाच्या वेळापत्रकानुसार सर्व विषयाच्या अंतर्गत मूल्यमापनाची परीक्षा घेण्यात येऊन विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापन गुणपत्रक यादी तयार करण्यात आली असून विद्यापीठ नियमानुसार ३० मे २०२३ तारखेच्या मर्यादित सर विद्यार्थ्यांचे गुण विद्यापीठ वेबसाईटवर भरण्यात येणार आहे.

अभ्यासक्रम पूर्तते बरोबरच अर्थशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष व्यावहारिक ज्ञान प्राप्त होण्यासाठी विविध उपक्रम, व्याख्यान, क्षेत्रभेट, अभ्यास सहलींचे आयोजन अर्थशास्त्र विभागांतर्गत आयोजित करण्यात आले होते. त्यात २३ ऑगस्ट २०२३ रोजी अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांचे महत्व समजून घेण्यासाठी आपल्याच सात्रळ महाविद्यालयाच्या इमारतीच्या

छतावर असलेल्या सौर ऊर्जा प्रकल्प भेट आयोजित करण्यात आली होती. दि. १५ एप्रिल २०२३ रोजी विद्यापीठाच्या अभ्यासक्रमावर आधारित द्वितीय वर्ष अर्थशास्त्र विद्यार्थ्यांची क्षेत्रभेट राळेगणसिद्धी ता. पारनेर, हिवरेबाजार, ता.जि. अ.नगर याठिकाणी आयोजित करण्यात आली होती. तसेच त्याच दिवशी दि. १५ एप्रिल २०२३ रोजी मळगंगा ता. पारनेर जि. अ.नगर येथे विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल आयोजित केली होती. क्षेत्र भेटी बरोबर विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष व्यवहाराची सवय व्हावी. व्यवहारातून जमाखर्चाच्या ताळेबंद मांडता यावा यासाठी मंगळवार दि. २५ एप्रिल २०२३ रोजी आडत बाजार व आठवडे भाजीपाला बाजार सोनगाव, सात्रळ याठिकाणी विभागातील सर्व विद्यार्थ्यांना प्रा. आर. बी. कडू यांच्या मार्गदर्शनाखाली अभ्यास सहल आयोजित केली होती. ग्रामीण समाज जीवनात ग्रामपंचायत व तलाठी कार्यालय यांचा प्रत्यक्ष आर्थिक व्यवहाराशी जवळचा संबंध येत असल्याने अर्थशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थ्यांन ग्रामसेवक, तलाठी यांची कार्ये, जबाबदारी तसेच त्यांच्या मार्फत राबवल्या जाणाऱ्या योजना याबाबत माहिती व्हावी म्हणून प्रा.आर.बी. कडू यांच्या मार्गदर्शनाखाली बुधवार दि. २६ एप्रिल २०२३ रोजी ग्रामपंचायत व तलाठी कार्यालय सोनगाव सात्रळ येथे अभ्यास सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते. केंद्रीय अर्थमंत्री १ फेब्रुवारीला केंद्रीय अर्थसंकल्प सादर करतात. विद्यार्थ्यांना अर्थसंकल्प समजून देण्यासाठी विभागाच्या वतीने दि. २१ एप्रिल २०२३ रोजी राहुरी महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र विभागातील सहायक प्राध्यापक डॉ. संदिप इरोळे यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते सदर व्याख्यानाचा लाभ विभागातील विद्यार्थ्यांबरोबर वाणिज्य विभागातील विद्यार्थ्यांनाही झाला.

नियमित अभ्यासाबरोबर विद्यार्थ्यांना संशोधनाची गोडी लागावी म्हणून विभाग प्रमुख डॉ. जयश्री सिनगर यांच्या मार्गदर्शनाखाली महाविद्यालय स्तरावरील एकदिवशीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यशाळेत प्रमुख मार्गदर्शक डॉ. सुषमा उंडे

यांनी विद्यार्थ्यांना संशोधनाचे महत्त्व असेच संशोधनाच्या पद्धती विषयी सखोल माहिती दिली. दि. १२ मे २०२३ रोजी अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने पद्मभूषण स्व.डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांच्या ९१ व्या जयंती निमित्त एक दिवशीय कार्यशाळेचे आयोजन केले होते. या कार्यशाळेसाठी पद्मश्री विखे पाटील महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विषयचे सहायक प्राध्यापक घोंटेकर एल.एम. यांना पद्मभूषण स्व.डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांचे आर्थिक व राजकीय विचारावर व्याख्यान देण्यासाठी आमंत्रित केले होते. त्यांच्या व्याख्यानांचा लाभ सर्व कला व वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना झाला. अर्थशास्त्र विभाग अंतर्गत दर वर्षी विविध उपक्रम राबवले जातात. उपप्राचार्य व अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. जयश्री सिनगर यांच्या मार्गदर्शनाखाली व सहायक प्राध्यापक प्रा. राहुल कडू यांच्या प्रयत्नातून या ही शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये विद्यार्थ्यांसाठी विविध उपक्रम राबवून शिक्षण प्रक्रिया अधिकाधिक उपक्रमशील, व्यावहारिक, आनंददायी होण्यासाठी प्रयत्न करण्यात आले.

प्रा.डॉ. जे. आर. सिनगर
विभाग प्रमुख

इतिहास विभाग

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, सात्रळ येथे महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून इतिहास हा विषय पदवी वर्गासाठी सामान्य स्तरावर शिकवला जातो. शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ यावर्षी इतिहास विभागात अध्ययन अध्यापन करत असतानाच अध्यापक आणि विद्यार्थी यांची प्रगती समाधानकारक आहे.

इतिहास शिक्षक एल. एच. पंडुरे यांचे स्वातंत्र्य काळातील भारतापुढील आव्हाने हा शोध निबंध १७ सप्टेंबर २०२२ ला प्रकाशित झालेला आहे. तसेच आधुनिक स्त्री समस्या व उपाय हा शोध निबंध १४ ऑक्टोबर २०२२ ला राष्ट्रीय परिषदेत प्रकाशित झालेला आहे.

महाविद्यालयातील एनएसएस शिबिरात इतिहासातील विविध प्रसिद्ध स्त्री व्यक्तिमत्त्वांचे

विद्यार्थिनींनी अभ्यास करून त्यांचे वेशभूषा करून त्यांचं मनोगत व्यक्त केलेला आहे.

१९ फेब्रुवारी २०२३ रोजी महाविद्यालयात छत्रपती शिवाजी महाराजांची जन्मतिथी सोहळा साजरा करण्यात आला. महाविद्यालयात सामूहिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. १५/०४/२०२३ रोजी हिवरेबाजार येथे सहल नेण्यात आली होती. त्यात इतिहास विषयाचे विद्यार्थीही सहभागी झाले होते.

मे २०२३ ला महाविद्यालयाच्या इतिहास विभाग प्रमुख यांनी मोडी लिपी प्रशिक्षणाचा कोर्स यशस्वीरित्या पूर्ण केला.

प्रा. एल. एच. पंडुरे
विभाग प्रमुख

राज्यशास्त्र विभाग

शैक्षणिक सहल : हिवरे बाजार

महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विभागांतर्गत शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने १५ एप्रिल २०२३ रोजी हिवरेबाजार ता. पारनेर जिल्हा अहमदनगर येथे सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते. हिवरेबाजार या आदर्श ग्रामपंचायतीला भेट देण्यात आली. या भेटी दरम्यान ग्रामपंचायतच्या कामकाजाविषयी माहिती घेण्यात आली. ग्रामपंचायतीचे सरपंच पद्मश्री पोपटराव पवार यांनी गावातील लोकांचा सहभाग संपादन करून केंद्र व राज्य सरकारच्या योजना राबवून लोकांचा सामाजिक आर्थिक राजकीय शैक्षणिक व सांस्कृतिक विकास साध्य केला. लोकांनी स्वतः सहभाग घेऊन गावचा विकास साधला यासंबंधी राज्यशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांना माहिती दिली. केंद्र व राज्यशासनाच्या योजनांचा लाभ घेऊन हेच ध्येय बाळगून विकास साध्य केला. या सहलीमध्ये १५ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

शैक्षणिक सहल : सात्रळ ग्रामपंचायत

महाविद्यालयाच्या अंतर्गत राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये दि. २६ एप्रिल २०२३ रोजी सात्रळ ग्रामपंचायत येथे सहलीचे आयोजन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांना केंद्र व राज्य सरकार तसेच अहमदनगर जिल्हा परिषदेमार्फत राबवल्या जाणाऱ्या विविध विकास योजनांची माहिती व्हावी. म्हणून २६ एप्रिल २०२३ रोजी विद्यार्थ्यांना स्थानिक स्वराज्य शासन संस्थेच्या तळातील घटक ग्रामपंचायत सात्रळ येथे विद्यार्थ्यांची सहल आयोजित करण्यात आली. तेथील ग्रामसेवक व सरपंच यांनी विविध विकास योजनेविषयी माहिती दिली. या सहलीमध्ये ११ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

संविधान दिन :

महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने संविधान दिन २६ नोव्हेंबर २०२२ रोजी साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी डॉ. भाऊसाहेब नवले यांनी

विद्यार्थ्यांना संविधानाची पार्श्वभूमी सांगून संविधानाचे महत्त्व सांगितले. त्यातून राज्यघटनेबद्दल अधिक माहिती विद्यार्थ्यांना प्राप्त झाली.

मानवी हक्क दिन :

महाविद्यालयात राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने मानवी अधिकार दिन साजरा करण्यात आला. जागतिक संघटनेने मानवी हक्काबाबत जी मूल्य सांगितली. त्याविषयी प्रा. राहुल कडू यांनी त्या विषयी सखोल माहिती दिली. मानवी हक्कामुळेच माणसाचे जीवनमान उंचावले मनुष्याला जीवन जगणे सुखकर झाले. भारतीय राज्यघटनेत देखील मानवाच्या अधिकाराचा समावेश केल्याने प्रत्येकाला आपली जीवन सुखी जीवन जगण्याची संधी प्राप्त झाली.

एक दिवशीय कार्यशाळा :

शुक्रवार दि. १२ मे २०२३ रोजी स्वर्गीय डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांच्या ९१ व्या जयंती

कार्यक्रमानिमित्ताने पद्मभूषण स्वर्गीय डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांचे राजकीय, सामाजिक, शैक्षणिक व सांस्कृतिक विचार या विषयावर कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेसाठी पी.व्ही.पी. कॉलेज येथील राज्यशास्त्राचे प्रा. एल. एम. घोटकर यांना आमंत्रित करण्यात आले होते. तसेच प्रा. राहुल कडू यांनाही आमंत्रित करण्यात आले. प्रा. राहुल कडू यांनी आर्थिक दृष्टिकोनातून स्वर्गीय डॉ. बाळासाहेब विखे पाटील यांचे विचार आर्थिक दृष्टिकोनातून मांडले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो.(डॉ.) डोंगरे पी.एम. हे उपस्थित होते. उपप्राचार्य डॉ. जयश्री सिनगर तसेच डॉ. घोलप दिपक यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. यावेळी ३५ विद्यार्थी हजर होते. यानंतर कार्यक्रमाचे आभार मानण्यात आले.

प्रा.डॉ. ई. एस. निर्मळ
विभाग प्रमुख

वाणिज्य विभाग

महाविद्यालयातील वाणिज्य ज्ञानशाखेच्या वतीने विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होण्याच्या दृष्टीने कार्यशाळा, चर्चासत्र तसेच क्षेत्रभेट असे विविध प्रकारचे उपक्रम शाखेच्या वतीने राबविण्यात आले. विद्यार्थ्यांना आर्थिक, सामाजिक व शैक्षणिक जाणीव निर्माण होण्याच्या हेतूने सदर उपक्रम आयोजित करण्यात आले. उपक्रम यशस्वी करण्यामध्ये शाखेतील सर्वच प्राध्यापकांनी सहकार्य केले. या उपक्रमामध्ये परिसरातील बँक भेट -

यामध्ये प्रवरा सहकारी बँक शाखा, सोनगाव, क्रेडिट को-ऑनरेटिव्ह सोसायटी शाखा - सोनगाव इ. औद्योगिक सहल -

प्रवरा सहकारी साखर कारखाना, प्रवरानगर, सात्रळ दूध डेरी, सात्रळ मार्केट व्हिजिट :

पंचक्रोशी बाजारपेठ सात्रळ - सोनगाव, सात्रळ बाजारपेठेतील विविध एकल व्यापारी व्यवसाय करणारे व्यापारी यांना प्रत्यक्ष भेट.

तसेच विद्यार्थ्यांना इतर क्षेत्रातील माहिती व्हावी या हेतूने अनुभवी व तज्ज्ञ प्राध्यापकांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. त्याचबरोबर वाणिज्य शाखेतून पदवी घेतलेले माजी विद्यार्थी यांचे मार्गदर्शन आयोजित करण्यात आले.

प्रा. डी. एन. घाणे
विभाग प्रमुख

Department of Chemistry

The Department of Chemistry is recognized as a Ph. D. Research Centre by Savitribai Phule Pune University, Pune. The university also sanctioned the second division of M. Sc. Analytical Chemistry in the academic year 2022-23.

Our staff is well experienced and qualified. Dr. S. S. Pandit, Dr. A. S. Waghmare and Dr. V. A. Kadnor are recognized Ph. D. Guide by SPPU. Under their Guidance four students are perusing Ph. D. Degree. Mr. D. D. Harde and Miss. S. A. Muntode have registered for Ph. D. Program in this academic year. One patent publication is published in the journal by Dr. A. S. Waghmare. Sau. C. S. Karle and Miss. D. D. Agarkar have received “**Best Teacher Award**” and “**Savitrichi Lek Award**” by Lokrang Bahuudheshiy Pratishthan, Songaon in this academic year. Besides, our staff was participated in International, National and State level seminar, conference and workshop. The staff also completed refresher, orientation and short-term courses. Four research articles were published in the reputed journals in this academic year.

One Day Disaster Management Program and National Level Seminar on “NEP 2020: Industry-Institute Linkage” were successfully organized by department.

Department has organized various curricular, co-curricular and extra-curricular activities in the academic year 2022-23. Department has started one **Certificate Course in Household Chemicals** to give

applied knowledge to students. Students participated in Science Fiesta held at PVP College Pravaranagr on 21 and 22 September 2022 and obtained First and Third Prizes. Miss. Shubhangi Shinde of S.Y. B. Sc. class selected at Zonal Level under NSS. Mr. Londhe Uddhav from T.Y. B. Sc. selected for NRD/ SRD Camp. Mr. Thete Manoj and Mr. Kapadi Sanket admitted for higher education at SPPU, Pune. Four Students were selected for Avishkar at zonal level.

Study tour and Industrial visit were arranged for S.Y. B.Sc. at Bhandardhara on 23/03/2023 and M. Sc. I at Shodh Advantech LLP, Aurangabad on 15/02/2023 respectively. Department also arranged guest lecture to get advanced knowledge. Mr. Rohokale Sandip from Ahmednagar College, Dr. Kadam Kailash from PVP College, Loni and Mr. Kshirsagar Santosh from Shrigonda College were invited for the expert lecture. Our faculty members also contributed to the horizontal and vertical development of the college.

The following activities were conducted by the department.

Sr. No.	Name of Training Program	Date	Students Benefited
1	Sonicater Handling and its application by Mr. Sagar Sonawane Titan Laboratories Pvt. Ltd, Mahad, Raigad	1/09/2022	48
2	Application of Instrumental Technique in Research by Mr. Dnyaneshwar Pacharne, Head, Kinomera Biosciences, Badlapur (East), Mumbai	23/09/2022	71
3	Opportunities In Dairy Sector by Mr. Digamber Tambe Prabhat Dairy, Shrirampur	29/09/2022	24
4	Industry Practice In Quality Assurance by Mr. Prashant Musmade, Sr. Manager Corporate Quality Compliance & Remediation Wockhardt Ltd. Aurangabad	31/10/2022	68

Sr. No.	Campus interview conducted	Date of Interview	Selected Students
1	Kinomera Biosciences Badlapur, Mumbai	23/09/2022	10
2	Mcleods Phamacuticals, Mumbai at P.V.P College	08/02/2023	03
3	Mcleods Phamacuticals, Pvt. Ltd. Sarigam, Gujrat at Engg. College, Loni	28/03/2023	05

Sr. No.	Name of MOU	Date	Academic Year
1	Shodh Advantech LLP, Aurangabad	15/02/2023	2022-2023
2	Kinomera Biosciences, Badlapur, Mumbai	23/09/2022	2022-2023

Dr. A. S. Waghmare
Head of Dept.

Department of Botany

Various programs were organized by the Department of Botany during the academic year 2022-23. In this, Regional Facility Center West Region National Medicinal Plants Board, Ministry of AYUSH, Department of Botany Science, Government of India, Savitribai Phule Pune University, Pune Botany in association with tribal brothers, tribal brothers, doctors who treat using various plants, ayurvedic medicine makers and herbalists at Shendi College in Bhandardara. 138 students participated in a one-day workshop for the farmers who bought the produce. This workshop was organized on 30 June 2023.

Similarly, programs are organized through the department to give scope to the various talents of the students, the students participated in various seminars, workshops, conferences. In the National conference held in Ashvi Mahavidyalaya, 4 girls from the department participated and won prizes.

Four students of our department participated in the invention competition

organized in the college. A workshop on aromatic plant production and entrepreneurship development was organized in the college in association with Student Development Board, Savitribai Phule Pune University. This workshop was organized on 11 March 2023 on Medicinal Plant Nursery and Production of Aromatic plant and Entrepreneurship development. Total 51 & 75 Students have participated in workshop the respective workshops.

The Department of Botany of our college has organized distribution of Arjuna (*Terminalia arjuna*) sapling to villagers, farmers, students etc. under the support of, Regional Cum Facilitation centre, Western Region, Regional centre of National Medicinal Plant board, Ministry of Ayush, Government of India, Department of Botany, Savitribai Phule Pune University.

Dr. R. D. Borse
Head of Dept.

Department of Zoology

02 December 2022 :

Field Visit to Sericulture Unit :

The Department of Zoology, Arts, Commerce and Science College, Satral have successfully completed the field visit at the Hanumantgaon (Gawade Sericultue unit), Tal-Rahata, Dist-Ahmednagar. The field visit was a part of ZO-233 practical in Zoology. Total 47 student participated in the field visit under the guidance of subject teachers Dr. R. S. Tambe and Dr. V. M. Pulate

23/03/2023 :

Study Tour of Class S. Y. B. Sc. :

Bhandardara, Kalsubai and Harichandragad Wild life Sanctuary Zoology Department of Arts, Science and College, Satral has arranged excursion tour for S. Y.B. Sc. students on 23rd March 2023. This tour was a part of student's curriculum to gain knowledge about animal diversity including habit and habitat. The faculty members of department along with the teacher, incharge of subject Dr. Vijay Pulate accompanied by students

19/04/2023 :

Field Visit to Vermicomposting Unit :

The Department of Zoology, Arts, Commerce and Science College, Satral have successfully completed the field visit at the College campus vermicomposting Unit. The field visit was a part of ZO-123 Practical in Zoology. Total 34 student participated in the field visit under the guidance of subject teachers Dr. R. S. Tambe and Dr. V. M. Pulate

25/04/2023 : Activity Report on Workshop "Sericulture Farming and Entrepreneurship Development"

The department of Zoology organized a workshop on Workshop on "Sericulture Farming and Entrepreneurship Development" on 25h April 2023 in collaboration with Student Development Board, SPPU, Pune. Head of Department Dr. V. M. Pulate introduce the workshop and told students that the rate of unemployment is very high to face this problem student should the part of self-employment. Mr. Nanadakumar Gawade explain the meaning of self-employment and guided the students to start self-employment in sericulture. He suggested students to create self-employment through row silk products the demonstrated and guided the students about how to rearing silk worm. 63 students and Dr. Jayshri Singar, Dr.R.S.Tambe, Dr. G. K. Waditake were present for this workshop.

25/04/2023 :

Activity Report on Workshop "Vermicomposting Management and Entrepreneurship Development"

The department of Zoology organized a workshop on Workshop on "Vermicomposting Management and Entrepreneurship Development" on 25th

April 2023 in collaboration with students development board sppu Pune. Head of Department Dr. V. M. Pulate introduce the workshop and told students that the rate of unemployment is very high to face this problem student should the part of self-employment. Mr. Prashant Pulate explains the meaning of self-employment and guided the students to start self-employment in Vermicomposting farming.

He suggested students to create self-employment through Verm technology products. They guided the students about how to preparing the vermicompost from the earthworm. 60 students and Dr. Jayshri Singar, Dr. R. S. Tambe, Dr. G. K. Waditake Sir were present for this workshop. **Certificate course on Vermiculture technology**

In the academic year 2022-23, a 30hrs. certificate course on Vermiculture technology were organized in the department of Zoology. 38 students were enrolled for the course. Classes were started from 05/09/2022 and ended on 31/12/2022 The course provides basic knowledge of vermiculture, vermicomposting as well as the management of organic and inorganic solid waste along with proper use and marketing of vermiwash and vermicompost. After complication of the course, assessment by theory and practical examination. The course made the students able understand the concept of vermiculture and vermicomposting and inculcated entrepreneurship mindset among the young students which they can use as their livelihood in future

Dr. V. M. Pulate
Department of Zoology

Department of Botany

Loknete Padmabhushan Dr. Balasaheb Vikhe Patil Pravara Rural Education Society's, College of Arts, Commerce and Science, Satral, in the academic year 2014-15, the subject of Mathematics was introduced in the Science Department. Ms. A. C. Salunke is working as an Assistant Professor in the Department of Mathematics. Mathematics is taught in the first and second year of science.

On the occasion of National Mathematics Day on December 22, 2022, a poster exhibition was held to promote the scientific attitude of the students in the college. Also, a workshop 'Introduction to Calculator and its Usage' was held on September 24, 2022 to improve the students knowledge of calculator. Moreover, a guest lecture was organized for the students on

April 24, 2023 to provide them knowledge on Linear Algebra.

The members of the department participated in seminars and workshops at the state level and FDP organized in different colleges during the academic year. Faculty members actively participate in various committees such as Reservation Cell, Women Empowerment and Prevention of Sexual Harassment Committee, Admission Committee, Feedback Committee, Science Association, and also in NAAC Criterion VII. In implementing the above activities, Principal Prof. (Dr.) P. M. Dongre, Vice-Principal Dr. D. N. Gholap, and Dr. J. R. Singer were supported.

Mrs. A. C. Salunke
Head of Dept.

२०२२-२३ या शैक्षणिक वर्षात देशातील
सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक, सहकार,
शैक्षणिक, साहित्य, संगीत, नाट्य, चित्रपट, क्रीडा इ.
क्षेत्रातील तसेच प्रवरा परिसरातील मान्यवर व्यक्ती दिवंगत झाल्या त्यांना

भावपूर्ण श्रद्धांजली

अर्पण करीत आहोत.